

Z. Tóth Csaba:

Magyar őstörténeti tanulmányok 2014-2016

ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XXXI. évfolyam 3. szám

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 76. SZ. KIADVÁNYA

Sorozatszerkesztő: Csihák György

ISSN 2297-7538

Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne
Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csikszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg,
Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver

Tartalom:

Antik toposzok, kortárs híradások – a magyarság keresése az ókori forrásokban	3
„Erődvárosok országa” az Uráltól keletre – és lehetséges szabir-magyar vonatkozásai	21
Isszedónia, II. rész – szavárd párhuzamok az uráli és a magyar folklórban, és kultúrantropológiai, régészeti megközelítésük	32
1. <i>A bronz- és vaskor főbb vonásai a sztyeppe-térségben és az „isszedónok”</i>	
2. <i>Az Avesztától a keresztény szerzőkig</i>	
3. <i>A nyugat-szibériai néphagyományok „isszedón” elemei</i>	
4. <i>A magyar néphagyomány „isszedón” elemei</i>	
Muszlim és örmény történeti források párhuzamai – Tabari és Drasxanakersti a szavárd-magyarokról	55
A Képes Krónika ősnévsora – mégsem „mese”?	67
„István vagy Koppány?” – igaz valóság és makacs látszatok	85
<i>A Krónika ellentmondásai: valóság és propaganda</i>	
<i>Ki volt Koppány?</i>	
<i>Zsinat és honfoglalás: az emberi szellem az idők választóján</i>	
<i>Magyarság és jövő</i>	
<i>A valódi „újvilágrend” küszöbén</i>	
<i>Függelékek</i>	
A szerző életrajza és munkásságának méltatása	102

A szerző nagyrészt már megjelent magyar őstörténeti tanulmányainak (Országépítő, Hitel, Életünk, Turán, Mikes International) online illetve kiadásra váró kötetei:

1. „...jött legelőbb az aranykor” – magyar őstörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok, 2001.
2. Magyar őstörténeti tanulmányok, Mikes International, 2010. www.federatio.org
3. Restitutio Historiae Veterum Magarii – a magyar őstörténet helyreállítása, 2012. www.issuu.com

Antik *toposzok*, kortárs híradások - a magyarság keresése az ókori forrásokban

Régi törekvés, szinte egyidős a kárpát-medencei letelepedésünkkel s a kereszténység felvételével, hogy elhelyezzük magunkat, ősmúltunkat az egyetemes emberiség történelmében. Ez kezdetben főként a Biblia alapján történt, első, középkori krónikáink írástudó, pápi szerzői megteszik ősainknek *Gógot*, *Magógot*, *Nimród*ot, mivel e nevek hasonló vonásokat tükröznek, mint a korai magyarság, vagyis erőt, hadi készségeket, a vadászat szeretetét, sőt a Magóg név még emlékeztet is a magyarra, s mivel egy AD 6. századi forrás azt is megemlíti, hogy a fehér hunok országa, Hunnia, az indiai Evilát ország szomszédságában feküdt, „tehát” mi, „hunok vagy hungarusok” is onnan jöttünk valamikor. A Próféták könyveinek tudósításai Góg és Magóg népeiről, „Togarma házáról” sok, megszívlelendő érzékfeletti elemet tartalmaznak, de egyúttal valóságos, ismert történeti események leírásai az i.e. 8-6. században Elő-Ázsiába nyomuló szkítákról, kimmerekről, s a szkíta vezér neve görögül *Madüész*, kb. *Madya*, ami lehetett alapja a Magógnak (Hérod. I. 103). Későbbi források is közölnek fontos történeti leírásokat népeinkről, néprészeinkről, akik ma már csak bennünk, általunk léteznek, a „részek mindig több összegeként”, mint a vízben a H₂O, azonban sokáig csak ez a bizonytalanság, mesészerű feltételezőmód uralkodott népünk, népelemezünk történelmének „irodalmi”, írásos elhelyezésében, mert csak lassan alakult ki a kutató figyelemnek az a precizitása, tárgyilagossága, mondhatni „módszertani ateizmusa” (Vörös Győző régész kifejezésével), ami lehetővé teszi a nagyobb bizonyosság megszerzését. Lassan ébredtünk fel arra a külső, *érzékleti tudatra*, és az ezzel együtt járó individuális *önállóság-érzésre*, ami szükséges volt, meg kellett és kell tapasztalni, s *ezt* a világos tapasztalatot kell újra „felemelnünk”, nem bálványozva a régi meséket, a *mai*, materialista tudattal, ösztönökkel, hanem megismerve azok *eredeti* forrásait, reális szellemi és történeti értelemben.

A réginek és az újnak, a régi világ fennmaradt elemeinek és az új felismeréseknek, az egyre fejlődő, egyre precízebbé váló képességeinknek a „harcában” és természetesen egymásra utaltságukban, ebben a nagy, szellemtörténeti „metabolizmusban”, mely messze nem csupán egy „primitív vs. fejlett” sémában írható le, olykor mégis beigazolódnak, megerősödnek egykori állítások, máskor pedig meg is dőlnek, átalakulnak az újabb kutatások fényében, még a modern korak is. A kutatás módszertanát illetően el kell sajátítanunk azt a hozzáállást, hogy méltányoljunk *minden* forrást, a legapróbb utalást, nevet, leírást, sőt *elírást*, s ezeket *meg kell mérni* a *mai* képességeinkkel, *mai* eszközrendszerünkkel, majd végre *együttlát*ni mindent, *képszerűen*, az eleven életig menően, melyet régtől fogva máig megél, megismer az emberiség, minden nemzedékre, korra jellemző módon, különböző „hatásfokkal”, ismét csak egymásra utalva. Mert végső soron „csak” az *élet* megnyilvánulási módjairól van szó, „fizikai” és szellemi értelemben együtt, ezt kutatjuk, minden ókori szerzőnél, minden régészeti, embertani leletben, tárgyi, szellemi hagyatékban, bármilyen közhelyesnek tűnik ezt mondani.

Egy ilyen hozzáállással fogtam neki 20-25 esztendeje egy intenzívebb, tágabb horizontú magyar őstörténet-kutatásnak, egyfajta belső gyakorlatiassággal, a saját vizuális-imaginatív hajlamaim szerint legtöbbször illusztrálva is a mondandómat a leletek rajzaival, fotóival, „őshaza”-térképekkel. Összegző és egyedi jelenségeket vizsgáló tanulmányokat írtam, kezdetben még hozzáigazítva mondanivalómat az ún. „hagyományos” őstörténet-felfogásunkhoz, ahhoz, amit a „kanonizált” középkori krónikásaink, Béla király Névtelen Jegyzője és Kézai Simon, sok száz évvel ezelőtt, azzal a bizonyos „álmodó” történeti tudattal leírtak, keresve az „égi és földi” valóság összhangját. Aztán természetesen egyre inkább „disztingválni” kellett, ahogy főként a *szabir*-vagy *szavárd*-kérdés kapcsán jobban belemélyedtem korai történelmünkbe, és tárgyilagossággal kezdtem vizsgálni a krónikáinkat is, a köztük lévő nem elhanyagolható különbségeket. De végső soron a krónikásaink is csak a tényeket közvetítették, nagy vonalakban: mert a magyarság valóban Szkítiából jött, valóban déli, kulturális, földrajzi asszociációkkal is rendelkezett, mielőtt bejött a Kárpát-medencébe, valóban volt bizonyos kapcsolata szkítákkal, szarmatákkal, hunokkal. Az elté-

rés abban áll a krónikák, különösen a Kézai-krónika, és a történetileg kihámozható valóság között, hogy a szavárdok és magyarok már időszámításunk kezdete táján Kelet-Európába vándorolhattak, nagyon úgy tűnik, hogy *épp a hunok* legelső, szörványos megjelenése hatására, és csak jóval később, AD 375 táján érhetett őket a nagy hun invázió. A történeti források, régészeti, embertani leletek, nyelvészeti, genetikai kutatások fényében csak *ezt követően* beszélhetünk valamilyen kapcsolatról a hunokkal, s átmeneti eltávolodásokat is bele kell kalkulálnunk, szintén az írott források ismeretében (5-6. és/vagy 8-9. sz.). Végülis ugyanezt vallják Anonymus és Kézai krónikái, Anonymus inkább a magyar, Zuard nevekre épített, Volgán túli őstörténeti utalásaival, Kézai pedig a külföldi szerzőkre nagyobb mértékben támaszkodó színesebb, átfogóbb „déli” hun-történetével, mely azonban nélkülözi a fontosabb hun neveket, pl. Atila fiainak neveit, melyeket Priscus, a szem- és fültanú közöl, s Kézai krónikájából úgy tűnik inkább *avar* kori, 7. századi események hallatszanak ki, nyilván székely adatközlők nyomán (ld. még Domanovszky, László Gy., Dümmerth). Ezzel együtt viszont nem kételkedhetünk abban, hogy az Árpád-háznak *lehetett* lezármazási kapcsolata Atila királlyal, s a magyarok jórészenek a hunokkal, csak hogy az *ogurokon* keresztül.

A legérdekesebb az, hogy már a középkori szerzők keze ügyében lehetett volna a *reális* történelmünket megerősítő Plinius és Ptolemaios, akik már az 1-2. században Krisztus után megemlékeztek mind a *szavárdokat*, *magyarokat* a Meóti-sz-Don-Volga térségében, mind pedig a *hunokat* a Káspitól, Közép-Ázsiától még keletre, igaz, utóbbiakat olykor tévesen elhelyezve a Dnyepernél is, vagy torzított néven. Hosszú idő után, a reneszánsz Bonfini veszi elő a klasszikusokat s említi a Pliniusnál, Ptolemaiosnál szereplő *szárd szkítákat*, *suardenokat* (Első Tized, Első könyv), de anélkül, hogy észrevette volna az egymással és az anonymus-i *Zuard* névvel mutatott feltűnő hasonlóságukat. És egészen máig „csodálkozhatunk”, mert annak ellenére, hogy egyetemi tankönyveink említik, tanítják Ptolemaioszt, Pliniust, sőt a *De administrando imperio*-t is, még ma sem vették észre, nem integrálták történeti kutatásukban a szakemberek ezt a nyilvánvaló *sard-suard-zuard-savarti* névazonosságot, helyette azon igyekeztek, hogy a szavárd és a szabir nevet különböző népekre vonatkoztassák, s török, finnugor, sőt orosz eredetűnek állítsák be. Pedig a *suard* mellett ott van a *mater* név is, a finn Pekkanen asztalán már 1973-ban! Ezt követően több mint húsz év elteltével (!) Harmatta reagált erre dióhéjban, esetlegesen, anélkül, hogy észrevette volna a *sard*, *suard* adatokat, holott e nevek bizonyos fokig erősítik az eddigi „finnugor” nyelvtudományi elméletet, legalábbis földrajzilag, ha „együttlátjuk” a szavárd, másképp szabir s innen *szibériai* néprészünk és nyilván a magyarság szereplésével az uráli folklórban, a hanti, manysi énekekben, a gazdag, lovas, harcos *sober*, *saper* nép neve alatt, és ha az orosz régészet kutatási eredményeit is idevesszük, természetesen az egykori *szomszédsági* viszonyok s nem valamilyen „finnugor közös eredet” vízionálásával, amit nyelvi szörszálhasogatások közepette még ma is állítanak, mikor felvázolják a finnugor „nyelvcsalád”-elméletet, s közben már kimondják, hogy nyelvi és néperedet nem feltétlenül azonos, de magyarságról nem beszélhetünk az ún. „ugor egység” szétszakadása előtt (Türk Attila: Az orosz meló, Youtube; ettől persze az Uelgi-, s egyéb, ottani leletek rendkívül izgalmasak).

A filológiai-történeti kutatások nehézségét tehát ez adja, ezt kell fokozottan figyelembe venni, hogy *egyfelől* mind az ókori, mind a középkori szerzőknél, legyenek külföldiek vagy honiak, a konkrét külső szemléletet még áthatotta egy bizonyos „álmodó”, a külső világra még kevésbé precízen fókuszáló tudatforma, s ezért mindig egy sajátos „poézis” jelenik meg, vagy egyszerűen már egy érthetetlen kakológia, a nevek, események, földrajz, időrend keveredése, vegyítve a mítoszokkal, isteni-angyali lények alakjaival, az *egykor valóságos szellemi látásnak* egyre halványuló, kiüresedett, talajtalan tartalmaival – *másfelől* pedig a mai megközelítéseink szükségképp más alapokról indulnak, az igazságot ténszerűen, „kézzelfoghatóan” akarjuk megragadni, de persze ebben is sokszor van egy jó adag *naiveté*, egyoldalúság. Valójában az archaikus, „álmodó” szemlélet nem egy eleve „téves”, „primitív” világfelfogást jelent, hanem csak azt, hogy egykor élt az emberekben egyfajta „világelötte” szellemi látás, mely sokáig beszűrődött a fizikai érzékelésükbe, s emiatt a leírások „fantasztikusakká” váltak. A mítoszok, vallások eredetének igazi oka a belső, magasabb látás, inspiráció, mely azután fokozatosan kaotizálódott és eltűnt, s itt maradtak a

réges-régi emlékek, a múlt emberének levetett „ruhái”, „maradékai”, melyek mindazonáltal a hagyomány ősigazságára, lényegére figyelmeztetnek, ami nem veszett el: az ember és a világ szellemi eredetű, az élet isteni-szellemi lények ajándéka, s ma is át van hatva velük az egész világ, az egész életünk, ma sem szakadtunk el a gondolkodás, érzés, akarat szellemi gyökereitől, s a népszellemektől sem, csupán a nappali tudatunkban mintegy kiléptünk egy másfajta, körvonalazottabb, egyénesebb gondolkodás, érzés, akarat és érzékelés terepére. A „kapu” itt van, ki-be járunk rajta, a szellemi-isteni lényekkel együtt, akkor is, ha öntelten tagadjuk ezt, ha nem szeretnénk ezt, ami a különböző egyéni, népi tudatfejlődési fokok miatt sokszor érthető. De ezzel mindjárt felmerül az a kérdés is, hogy akkor ez a tagadás miféle „szellemtől” származik, s lehet-e erre a „szellemtagadó szellemre” építeni a jövőnket, a fejlődést, szabad-e csak és kizárólag ezzel a tudományos és egyéb rangra emelt „csőlátással” kezelni embert és világot? Ugyanakkor a hagyomány *túlhajtsa*, a „tradicionáliszmus”, mely ma már szintén csak a külsőségekre és az ösztönökre támaszkodik, egy lényegi „koalícióban” a szellemtagadókkal, a másik, elkerülendő végletet is jelenheti, melyet a népek fejlődése ellen fordíthatnak. Maradjunk tehát a kutatás tényeinél.

Elsőként egy 1998-ban született tanulmány-sorozatomban, *A hun-magyar eredethagyomány kérdései I-III.* megírását követően, és a miskolci egyetem kulturális antropológia tanszékére kérészülve találtam rá a *Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba* c. egyetemi jegyzet két kötetére az MTA könyvtárában, s az első kötetben, a régi térképkészítők között Martin Waldseemüller nevére, aki az 1507-es világtérképén, melyet Ptolemaios földrajzi munkája nyomán alkotott meg, feltüntette a *suardeni* népnevet, a Volgán túl (az egyetemi jegyzet csak épphogy közölte a nevet, térkép és Ptolemaios említése nélkül). A tankönyvön bizonyára felnőtt néhány régész-, történész-generáció, mégsem tűnt föl senkinek, milyen nagy értéket jelent ez az apró információ, milyen nagy mértékben „forradalmasíthatja” őstörténetünket, a történeti valóságnak megfelelően. Valamivel korábban írtam meg *Az Aranyfejedelem éneke* c. elemzésem egy osztják/hanti énekről (Életünk 1999/6), melyben szerepelnek a szabir-magyarok, és ennek adatgyűjtése során is meggyőződtem arról, hogy belevegyem Waldseemüller és a *suardeni* név említését a HMEK 2-be (Turán, 2001/6, p.36, n.26), még az utolsó pillanatban, mert aztán az egyetemet is félretolva lényegében a családalapítás kötelmei közt találtam magam, másfelől az aktuális világesemények hatására sürgetővé vált, hogy egy politikatörténeti sorozatot írjak az Országépítőben 2005-ig. Ekkortájt fordultam ismét az őstörténet-kutatás felé, és összeállítottam *A szabir népnév változatai a történeti forrásokban* c. gyűjteményem (Turán, 2006/3, p.103, később javítva *Chrestomathia Suardo-Magorica*, Mikes Intl., 2010), és egy azerbajdzsáni kutatás és őstörténeti konferencia terve is felöltött bennem, melynek dokumentációjával megkerestem az akkori nagykövetet (ebből lett később néhány kiselőadás a követségen). Újra nekifutottam a szavárd-kutatásnak 2008 tavaszától, amikor letöltöttem végre a netről Ptolemaios AD 150 körül írt *Geographia*-ját görög nyelven, a régi, 1845-ös, Nobbe-féle német kiadás facsimile-változatát (2009-ben vehettem kézbe Ptolemaioszt az OSZK Régi Nyomtatványok tárában, latinul), és legnagyobb örömömmre valóban ott volt mind a *Suardeni* (szuard v. szovard + gör. toldalék + többesszám), mind pedig ettől pár sorral lejjebb, szó szerint *Ūpo dé tus Suardenous*, a szavárdok alatt, két sorral, és néhány *stadiummal*, a *Materi* népnév, a Meótság-Don-Volga térségében (V. 9,16-17., Sarmatia Asiatica leírása; a *Materi* nevet említi a Bev. a m. őst. kut. forr., Pekkanenre hivatkozva, akinek szintén utánanézttem, ld. Turán, 2009/1). Emellett átvizsgáltam az eredeti Pliniust is, a *Naturalis historiae*-t (melynek csak kis töredéke jelent meg magyarul kb. a 70-es években), és ismét jött a csodálkozás, mert ő is feljegyezte a szavárd nevet, csakhogy a rá jellemző „pongyolább” módon, de mégis sokatmondóan, *Sardi Scythae* alakban, azaz mint *szkíta* „szárdokat”, ugyancsak a Meótság környékén, ami lényegében teljesen párhuzamos adat Ptolemaios-szal, „hangtörvényileg” is, ráadásul kb. 100 évvel korábbi (Nat. hist. IV. 83., Caius Plinius Secundus, az idősebb, †79). Ezeket a „heuréka” élményeket egy rövid áttekintésben foglaltam össze, melyet először a saját honlapomra tettem föl 2008 nyarán, majd megjelentettem az akkor általam szerkesztett Turán 2009/1. számában (Magyarok, szavárdok, hunok a 2. századi Szármáciában, térképpel). Akkor még nem találtam meg Pliniusnál a *magyar* népnév valószínű torzítását, a *Mazacasos*-t (VI. 21), s mint „déli maradékainkra” utaltam a forrásokban *Matien*, *Matiani* alakban szereplő nyugat-iráni népre. Ez azonban

inkább a *mitannik* utódaira vonatkozik (CAIS, <http://www.specialtyinterests.net/eae.html#277>, *Su-bartu*, *Suwardata* nevekkkel), noha nem kizárt, hogy ha a magyarság ősi magvát, az *eredeti* magyaro-kat is proto-árja nyelvűeknek tekintjük, a mitannikhoz és a médekhez hasonlóan, akkor azonos jelentésű nevekről lehet szó, mivel az avesztai, védikus indoiráni nyelvben a *maidhya*, *madhya* = 'közép', mint helyhatározó, közel áll a magy-, mada-, mita- tövekhez, s így valóban a „*Közép népeiről*” beszélhetünk e három, úgy tűnik egyaránt iráni, proto-árja eredetű nép esetében. Ezt az etimológiát nem zárja ki, hogy az ómagyarság a Kazah-sztyeppén élhetett a késő bronzkori, kora vaskori időkben, mert az árják nagy tömegei is a sztyeppéről vándoroltak tulajdonképpen *vissza*, az ősi, első Irán területére, és foglalták el India északi részét egy csapadékos éghajlatváltozás mi-att (az egyik ősi árja királyság neve is *Madhyadesa* volt a Gangesznél). E folyamat során úgy tű-
nik a magyarság barna hajú, barna szemű árja elődei nem tartottak ezzel a népvándorlással, hanem a „hyperborea” vidékeken maradtak, a szavárdokkal, vagy pedig néhány száz évvel később csat-lakoztak hozzájuk az Uráltól keletre. Ekkor kezdődhetett meg őseinknél a nyelvi kiegyenlítődés, a „nyelvcsere” is a szomszédos hantikkal, manysikkal, akikkel a szavárdok valószínűleg már ko-rábban kapcsolatba kerültek (bronzkori Szintasta, Fjodorovo és Alakul, s az ósiráni elemek az uráli nyelvekben és nálunk, ld. M. Witzel és mások kutatásait).

Az Urálon, Káspin túli „történetekhez” nagyon kevésbé vezet az írásbeliség fonala, a Ka-zah-sztyeppé térsége, különösen északi részei túl voltak mind a római, görög, mind az óperzsa és kínai „földleírók” látóhatárán, s csak nagy általánosságban ismertették a sztyeppéi szakák, masz-szagéták, etc. életét, szokásait, földrajzi elhelyezkedését, azt követően, hogy érintkezésbe kerültek velük, mint tudjuk, a görögök a Krím-félsziget és a keleti Pontus-mellék térségében, illetve Nagy Sándor ázsiai hadjárata során, az ezt követő Szeleukida érában, a baktriai, indiai görög kolóniák kialakulásával. Ide, a Kazah-sztyeppére nem hatolt be a hellenizmus, romanizmus (legfeljebb az iráni Chorezm hatása), s mondhatni a nagy sztyeppé és a kapcsolódó térségek, az Urál, Irtis-mellék, Altáj-hegység népei még sokáig a korábbi, nagy világkorszakok, csillagászati értelemben a *precessziós Ikrek- és Bika-korszakok* (i.e. 6260-1940 k.) jórészt érintetlen álmát éltek, életét álmodták, ősidők utódaiként, akik még őrizték a nagy összefüggések mély igazságait az istenek és az ember, természet között, nem kis keménységgel, „vadsággal” fűszerezve, amit a fennmaradá-suk nagy részt meg is követelt. Eközben délen, a városállamok görög, római és zsidó lakói a *Kos-korszakban* (i.e. 1940-től AD 220-ig) lassan már elindultak a „fizikai”, érzékleti tudatú „emberré-válás” külsődlegesebb útjain, sokáig ugyanúgy ballasztként cipelve az ősi, áldozati szokásokat, a hanyatló „istencsászárság” vagy a jahvizmus merev maradványait, melyek aztán a római katoli-cizmusban és az imperializmus egyre dekadensebb, erőltetettebb formáiban éltek tovább. Görö-gök, rómaiak, zsidók voltak a Kos-korszak „kiválasztottai”, s mi, *szkítiai magyarok*, Isten, a Sors akaratából részévé váltunk e fejlődési áramlat következő, *keresztény-európai* ágának, a *Halak-korszakban*, mely lassanként el is fogy alattunk, rég túlhaladt a zenitjén, s bár közben a kor mate-rializmusa egyre kifinomultabbá és direktebbé vált, a jövőbe nem vihetünk át mindent, csak a legfontosabbat: *Krisztus* üzenetét, *Igazságot* és *Szeretetet* (Ján. ev. 1,17.), szellemi és szociális értelemben egyaránt. Ez a kelet- és közép-európai népek komoly feladata, felekezetiiségtől függet-len, valódi integrációs bázisa, köztük a magyarságé, akinek ebben teljesebben ki iráni-turáni „kar-mája”, a következő, 2380 táján kezdődő *Vízöntő* vagy *Szláv-korszakban*, a „filadelfiai gyülekezet” korszakában (Ján. Jel., 3,7), melyért már most dolgoznunk kell, előszele már érezhető, s persze az ellenszél is, mely a világot *ismét* szakadékbá akarja sodorni egy hamis „kelet-nyugat” háborúban.

A magyarság tehát ebből a szkítiai, még jórészt álmodó, ösztönösebb, a mindennapok gyakorlatával teljes, állattenyésztő, vadászó, halászó, gyűjtögető, harcos, fémműves, cserekeres-kedelemmel is foglalkozó, „félleg letelepült”, házat, várost is építő, panteista, erdős-sztyeppéi élet-ből érkezett, amikor a szavárdokkal együtt megjelent európaivá válásának peremén, első állomá-sánál, a Volga-Don térségében, mintegy 2000-2200 esztendeje. Mire alapozhatjuk ezt az állítá-sunkat? A mai tudásunk legjavával együtt valóban iránytűként szolgálnak az ókori történeti forrá-sok, melyeket eddig nem nagyon vett komolyan a kutatás, noha, mint említettem, már igen régóta zöldágra vergődhattunk volna általuk a „honnan jöttünk” kérdésében, s akkor talán többet, alapo-sabban foglalkozhattunk volna a „hová megyünk”-kel. A történeti iránytűnk mindenekelőtt Héro-

dotosz (i.e. 484-425 k.), aki a régóta rejtélyes *isszedon* névvel nem jelölhetett másokat, mint a kelet-uráli *Iszet*-folyó menti szavárd-magyarokat, az *Itkul* régészeti kultúra népeit, míg a szkíták által adott, talán félig tréfás *arimaszp*, „*egyszemű*” névvel a szomszédos, Tobol-Irtis menti ogur törzseket, a *Szargatka*-kultúrát. Ezek a kultúrák Hérodotosz, ill. az ő forrása, az Európai Szkítia északkeleti, uráli pereméig ellátogató Ariszteász idején valóban említésreméltó, virágzó transz-uráli kultúrák voltak, fejlett fémiparral, fegyverzettel, sáncerődökkel, rönkházakkal, nagyállattartással, lovas harcmodorral, és ismerték őket, kereskedtek velük a nyugat-uráli szomszédaik, az Ananyino-kultúra népei (Z.T.Cs.: *Isszedónia I.*, Mikes 2013/1, irodalommal; régebben az Ananyino-kultúrához társították azokat a kultúrákat is, melyeket azóta későbbre keltez a kutatás, pl. Kara-Abyzt). „Isszedonok” és „arimaszpok” kelet-uráli megjelenése összefügghetett azzal az összecsapás-sorozattal, amit Hérodotosz az ismert sztyeppéi „dominó-elvként” ír le: az arimaszpok megtámadták az isszedonokat, ezek a szkítákat, akik viszont a kimmereket üzték el lakóhelyükről, s így jutottak a szkíták a Kaukázuson keresztül Elő-Ázsiába, ahol „28 évig” uralkodtak. Ezt a lényegében hihető leírást azonban eddig még nem tudták megerősíteni a régészek, mivel nem találták meg az összecsapás nyomait (tű a szénakazalban, de oka lehet a sztyeppéi halomsírok nagymérvű kirablása, az elmúlt századok során, s már az ókorban is), és a fennmaradt leletanyag azt mutatja, hogy a kapcsolat békés természetű volt, vagy lett az „isszedon” itkuliak, szavárd-magyarok, és az „arimaszpu” szargatkaiak, ogurok között, akik szintén kereskedtek egymással (itkuliak fémeszközöket adtak, szargatkaiak háziállatokat, marhát, lovat). Jómagam hajlok arra, hogy az itkuli népességben a szintastai gyökerű szavárdokat vagy szabirokat lássam, s mivel komoly, ráadásul magyar követektől származó közlésnek kell tekintenünk, hogy „régí nevünk” a szövetségeseinkről a „szavarti aszfali” volt (lovas vagy rendületlen szavárd, DAI 38, 950 k.), így a korai magyarság is az Itkul-kultúrában, vagy az i. e. 6-5. században kelet, délkelet felől bevándorló, szaka típusú nyílcsúcsokkal felszerelt *Gorokovo*-népességben kereshető, amely elsősorban az itkuliakkal lépett szövetségre, noha a szargatkaiakkal is kialakultak a kölcsönös kapcsolatok. Hérodotosz isszedon és arimaszp adatainak tehát úgy gondolom, konkrét szavárd-magyar őstörténeti és régészeti vonatkozásai vannak, fontos őstörténeti irányítúvé válhatnak, az orosz régészeti eredményekkel (kiváló összefoglaló a nyugat-szibériai, uráli bronz- és vaskorról Koryakova-Epimakhov, 2007), illetve az uráli népek folklórájának ismeretével együtt.

Nézzük tehát újfent, összefoglalóan a szavárd-magyarságot és más rokonnépeinket az antik forrásokban, melyek adatai helyszíni tudósításokból származtak, majd részint ún. *toposszá*, konkrétumok nélküli hivatkozássá váltak a későbbi szerzőknél, illetve gyakran kettős, sőt hármas elnevezések szerepelnek, amikor az illető nép már nem ott, nem azon a területen élt, mint korábban, de a szerzők mégis föltüntették a régi és az újabb neveiket, névtorzításokat, a *valóságos* népek saját és másoktól kapott neveit is (pl. a DAI 950 körül *négyszéle* néven említ bennünket: *Savarti asfali*, *Mazarus*, *Megere*, *Turk*, mintegy „őstörténetet” is adva, az Uráltól a kazár korig). Elsőként lássuk Hérodotoszt (IV. 13, 16, 25-27, 32, 1854., Vol. I., az eredeti szövegrészeket a komolyabb érdeklődők kedvéért közlöm, ld. Hérodotosz: *A görög-perzsa háborúk története*):

IV.13. Ἐφη δὲ Ἀριστεύς ὁ Καυστροβίου, ἀνὴρ Προκοννήσιος, ποιέων ἔπεα, ἀπικέσθαι ἐς Ἰσσηδόνας, φοιβόλαμπτος γενόμενος. Ἰσσηδόνων δὲ ὑπεροικέειν Ἀριμασπούς, ἀνδρας μουνοφθάλμους. ὑπὲρ δὲ τουτέων τοὺς χρυσοφύλακας Γρύπας. τουτέων δὲ τοὺς Ὑπερβορέους κατήκοντας ἐπὶ θάλασσαν. Τούτους ὦν πάντας πλὴν Ὑπερβορέων, ἀρξάντων Ἀριμασπῶν, αἰεὶ τοῖσι πλησιοχώροισι ἐπιτίθεσθαι. καὶ ὑπὸ μὲν Ἀριμασπῶν, ἐξωθέεσθαι ἐκ τῆς χώρας Ἰσσηδόνας. ὑπὸ δὲ Ἰσσηδόνων Σκύθας. Κιμμερίου δὲ οἰκέοντας ἐπὶ τῇ νοτίῃ θαλάσῃ ὑπὸ Σκυθέων πιεζομένους ἐκλείπειν τὴν χώραν. Οὕτω οὐδὲ οὗτος συμφέρεται περὶ τῆς χώρας ταύτης Σκύθησι.

16. Τῆς δὲ γῆς τῆς περὶ ὅδε ὁ λόγος ὥρμηται λέγεσθαι, οὐδεὶς οἶδε ἀτρεκές ὅ τι τὸ κατύπερθε ἐστὶ. οὐδενός γάρ δι' αὐτόπτεω εἰδέναι φαμένον δύναμαι πυθέσθαι. Οὐδὲ γάρ οὐδὲ Ἀριστεύς του περ ὀλίγω πρότερον τούτων μνήμην ἐποιεῦμην, οὐδὲ οὗτος προσωτέρω Ἰσσηδόνων ἐν αὐτοῖσι τοῖσι ἔπεισι ποιέων ἔφησε ἀπικέσθαι. ἀλλὰ τὰ κατύπερθε ἔλεγε ἀκοῇ, φάς Ἰσσηδόνας εἶναι τοὺς ταῦτα λέγοντας. Ἀλλ' ὅσον μὲν ἡμεῖς ἀτρεκέως ἐπὶ μακρότατον οἶοι τ' ἐγεγόμεθα ἀκοῇ ἐξικέσθαι, πᾶν εἰρήσεται.

25. Μέχρι μὲν δι' τούτων γινώσκεται. τὸ δὲ τῶν φαλακρῶν κατύπερθε οὐδεὶς ἀτρεκέως οἶδε φράσσαι. οὐρεα γάρ ὑψηλὰ ἀποτάμνει ἄβατα, καὶ οὐδεὶς σφρα ὑπερβαίνει. οἱ δὲ φαλακροὶ οὗτοι λέγουσι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, οἰκέειν τὰ οὐρεα αἰγίποδας ἀνδρας. ὑπερβάντι δὲ τούτους, ἄλλους ἀνθρώπους οἱ τὴν ἐξάμηνον καθεύδουσι. τοῦτο δὲ οὐκ ἐνδέχομαι τὴν ἀρχὴν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρὸς ἡῶ τῶν φαλακρῶν γινώσκεται ἀτρεκέως ὑπὸ Ἰσσηδόνων οἰκεόμενον. τὸ μὲν τοι κατύπερθε πρὸς βορῆν ἀνεμον οὐ γινώσκεται, οὔτε τῶν φαλακρῶν, οὔτε τῶν Ἰσσηδόνων, εἰ μὴ ὅσα αὐτέων τούτων λεγόντων.

26. Νόμοισι δὲ Ἰσσηδόνες τοιοῖσινδε λέγονται χρᾶσται. Ἐπεὰν ἀνδρὶ ἀποθάνῃ πατὴρ, οἱ προσηκόντες πάντες προσάγουσι πρόβατα. καὶ ἔπειτα ταῦτα θύσαντες, καὶ καταταμόντες τὰ κρέα, καταταμνουσι καὶ τὸν τοῦ δεκομένου τεθνεῶτα γονεά. ἀναμίζαντες δὲ πάντα τὰ κρέα δαῖτα προτιθέσται. τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ ψιλῶσαντες καὶ ἐκκαθηραντες καταχρυσουσι. καὶ ἔπειτα ἅτε ἀγάλματι χρέωνται θυσίας μεγάλας ἐπετέους ἐπιτελέοντες. παῖς δὲ πατρὶ τοῦτο ποιεῖ κατάπερ οἱ Ἕλληνες τὰ γενέσια. ἄλλως δὲ δίκαιοι καὶ οὗτοι λέγονται εἶναι. Ἰσοκρατέες δὲ ὁμοίως αἱ γυναῖκες τοῖσι ἀνδράσι. γινώσκονται μὲν δι' καὶ οὗτοι.

27. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτων τὸ κατύπερθε, Ἰσσηδόνες εἰσὶ οἱ λέγοντες τοὺς μονοφθάλμους ἀνθρώπους καὶ τοὺς χρυσοφύλακας Γρύπας εἶναι. παρὰ δὲ τούτων Σκύθαι παραλαβόντες λέγουσι. Παρὰ δὲ Σκυθῶν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νενομίκαμεν, καὶ οὐνομάζομεν αὐτοὺς Σκυθιστὶ Ἀριμασπούς. ἄριμα γὰρ ἐν καλέουσι Σκύθαι, σποῦ δὲ τὸν ὀφθαλμόν.

32. Ὑπερβορέων δὲ περὶ ἀνθρώπων οὔτε τι Σκύθαι λέγουσι, οὔτε τινὲς ἄλλοι τῶν ταύτῃ οἰκημένων, εἰ μὴ ἄρα Ἰσσηδόνες. ὥς δ' ἐγὼ δοκέω, οὐδ' οὗτοι λέγουσι οὐδέν. ἔλεγον γὰρ ἂν καὶ Σκύθαι, ὥς περὶ τῶν μονοφθάλμων λέγουσι. Ἀλλ' Ἡσιόδω μὲν ἐστὶ περὶ Ὑπερβορέων εἰρημένα, ἐστὶ δὲ καὶ Ὀμήρῳ ἐν Ἐπιγόνοισι, εἰ δι' τῶ ἐόντι γε Ὀμηρος ταῦτα τὰ ἔπεα ἐποίησε.

Érdekes a további sorsa ezeknek az *isszedon* és *arimaszp* elnevezéseknek. Strabo (i.e. 66-AD 24), aki egyébként nagyon sokat ír a szkítákról, sztyeppe népekről, említi az *Arimasp* nevet (XI. 6,2., az *isszedon* nem), de Hérodotoszal ellentétben inkább Kelet-Európában látszik elhelyezni, megkülönböztetve a Káspin túli szakáktól, mintha egy földrajzi „eltolódás” tanúi lennénk, melyben a tobol-irtisi Szargatka-kultúra *ogurjai* megjelenének az Uráltól nyugatra. S valóban, a nyugat-uráli Kara-Abyz félnomád kultúra nagy sáncerődjei, ezres sírszámú temetői, enyhén mongolos típusai, i. e. 2. századtól bukkannak föl a Kámától délre, vagyis itt számolhatunk *hun töredékekkel* is, akik az Urálon túli Szargatka-kultúra „arimaszp” *ogurjainál* már i.e. 3. század vége felé szórva-ványosan megtalálhatók (Szidorovka, Iszakovka), amikor Maotun, hun nagyfejedelem egyesíti az összes íjfesztető népet (levele a kínai császárhoz i.e. 176-ban), jöllehet a szargatkai hunok talán nem akarhattak központi uralom alá kerülni, ezért mentek az ogurokhoz. Az i. e. 3. sz. vége felé úgy tűnik épp *ogur-hun* nyomásra költöznek az Uráltól nyugatra Itkul és Gorokovo népei, az *isszedon szavárd-magyarok*, hiszen leleteik, edényeik ott vannak a prokorovoi, Felső-Bjelajamenti *korai szarmatáknál* (É.-Baskíria), s innen költöztek az Alsó-Don, Alsó-Volga térségébe (Kalinovka), ahol nagyjából a nyugati türkök vagy kazárok megjelenéséig lakhattak, beleértve a

Kaukázus északi előterét is, majd pedig visszaköltöznek északabbra, a Volgai Bulgária, s a Donyec környékére, ahonnan végül a besenyők támadása mozdítja őket nyugati irányba, illetve szavárdjainkat a Transzkaukázusba, 800 körül (DAI 37-38).

Hyperboreus, Sauromata, Arimas, Skytha, Keltoskytha (Strabo, 1852, XI. 6,2.):

2. Εἰσπλέοντι δ' ἐν δεξιᾷ μὲν τοῖς Εὐρωπαϊοῖς οἱ συνεχεῖς Σκύθαι νέμονται καὶ Σαρμάται οἱ μεταξύ τοῦ Ταναΐδος καὶ τῆς θαλάττης ταύτης, νομάδες οἱ πλείους, περὶ ὧν εἰρήκαμεν. ἐν ἀριστερᾷ δ' οἱ πρὸς ἑω Σκύθαι, νομάδες καὶ οὗτοι, μέκρι τῆς ἑώας θαλάττης καὶ τῆς Ἰνδικῆς παρατείνοντες. ἅπαντας μὲν δὴ τοὺς προσβόρους κοινῶς οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων θυγγραφεῖς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλουν. οἱ δ' ἔτι πρότερον διελόντες τοὺς μὲν ὑπὲρ τοῦ Εὐξείνου καὶ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Ἀδρίου κατοικοῦντας Ὑπερβορέους ἔλεγον καὶ Σαυρομάτας καὶ Ἀριμασπούς, τοὺς δὲ πέραν τῆς Κασπίας θαλάττης τοὺς μὲν Σάκας, τοὺς δὲ Μασσαγέτας ἐκάλουν, οὐκ ἔχοντες ἀκριβῶς λέγειν περὶ αὐτῶν οὐδέν, παῖπερ πρὸς Μασσαγέτας τοῦ Κύρου πόλεμον ἱστοροῦντες.

És hamarosan jött az idősebb Plinius († 79), aki mind az *Essedones*, mind a *Sardi Scythae* neveket feljegyzi a Meótiisz környékén, tehát „toposzként” megismétli a hérodotoszi nevet, és meglepő módon, térben nem messze ettől egy vadonatújat, a *szkíta* „szárdokat” (IV. 83., saját észrevétel, Z.T.Cs., 2008), akik mintha Plinius idejében jelentek volna meg. Ugyancsak a Meótiisztól keletre szerepel Pliniusnál egy *Mazacasos* név is (VI. 21., saját észrevétel, Z.T.Cs., 2015), lefordítva „mazakászok” (később egy arab író is „madzsarkáknak” becéz bennünket), ami szintén erősen rontott formában úgy vélem a korai, kelet-európai magyarokat jelenti, saját nevükön, de nyilván régebbi szövetségben a szabiروkkal, és szarmata környezetben, amit alátámasztanak a honfoglalók antropológiai analógiái is (Tóth T., Turán 2009/1, Éry K. 1982, Fóthi E. 1984). Természetesen ebben az időben, és még jó sokáig, nem kereshetünk rovátkolt, arany-ezüst palmettás-rozettás mustrát a szavárd-magyar sírokban (remélhetőleg egyszer sikerül azonosítani sírjainkat a kelet-európai szarmata-hun korból is; mindenesetre a nyugat-keleti sírtájolás és a szabályos részleges lovastemetkezés már ekkor is meglehetett nálunk, akárcsak a bronzkori Szintastán és a vaskori, keleti szaka-szkítáknál, női temetkezésben is). Tehát Pliniusnál jól látható az antik toposz használatának jelensége, mely keveredik a kortárs közlésekkel (Plin. IV. 83., „szárdok” a szirákokkal [ld. Strabo XI. 2,1, Tacitus XI. 15.], IV. 88., VI. 20. *Sauromatae et Essedones*, a Meótiisz „felett”, majd *Arimaspi*, ld. a Strabo-nál mondottakat, végül a Káspin túl ismét az *Essedones*, VI. 50, toposzként, vagy éppenséggel keleten maradt szavárd-magyar néptörödékként, hiszen Ptolemaios egész valószínűen ír az *Issedones*, *mega ethnos*-ról, „nagy népről”, és *Issedon skythike* városról, az Emod/Pamír-hegység környékén, VI. 15,4, és 16,5):

25 bus. rursus litore portus Achaeorum. insula Achillis tumulo eius viri clara, et ab ea CXXV milibus passuum peninsula ad formam gladi in transversum porrecta, exercitatione eiusdem cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem LXXX milium passuum tradidit Agrippa. Totum eum tractum tenent
30 Sardi Scythae et Siraci. Inde silvestris regio Hylaeum mare quo adluitur cognominavit, Enoechadloe vocantur incolae. Ultra Panticapes amnis qui Nomadas et Georgos disternat, mox Acesinus. quidam Panticapen confluere infra Olbiam

88 CCLX M pass. longitudo colligitur. A Taphris per continen-
tē introrsus tenent Auchetae apud quos Hypanis oritur,
Neuroe apud quos Borysthenes, Geloni, Thyssagetae, Budini,
Basilidae et caeruleo capillo Agathyrsi. super eos Nomades, 35
deinde Anthropophagi, a Buge vero super Maeotim Sarmat-
matae et Essedones. at per oram ad Tanaim usque Maeotae,
a quibus lacus nomen accepit, ultimique a tergo eorum Ari-
maspi.

menii et Maeones, postea Panticapenses. sunt qui circa
Maeotim ad Ceraunios montis has tradant gentis: a litore
Naptras, supraque Essedones Colchis iunctos, montium 18
21 cacuminibus. dein Camacas, Oranos, Autacas, Mazacasos,

50 17. (19.) Ultra sunt Scytharum populi. Persae illos
Sacae in universum appellavere a proxuma gente, antiqui
Aramios. Scythae ipsi Persas Chorsaros et Caucasum mon-
tem Groucasim, hoc est nive candidum. Multitudo populo- 30
rum innumera et quae cum Parthis ex aequo degat. celeberrimi
eorum Sacae, Massagetae, Dahae, Essedones, Astacae,
Rumnici, Paestici, Homodoti, Histi, Edones, Camae,
Camacae, Euchatae, Cotieri, Anthusiani, Psacae, Arimaspi,
Antacati, Chroasai, Oetei. Ibi Napaei interiisse dicuntur 35

Ezeket a szavárd-magyar adatokat jól alátámaszthatják T. Pekkanen kutatásai, aki 1973-ban utalt a magyarság igen korai, kelet-európai, sőt Duna-menti, Kárpát-medence környéki megjelenésének lehetőségére, bár sajnos nem vette észre az általa is idézett ptolemaios-i *Souardeni* nevet, noha kereste a DAI 38. *Savarti asfali* nevének megfejtését (*On the Oldest Relationship between the Hungarians and Sarmatians*, Ural-Altaische Jahrbuch 45., helyenként még a „hivatalos” finnugor jelzővel is illet bennünket, de ennek ma már nincs túl nagy jelentősége). Pekkanen két fontos adatot említ, korábbi filológus szerzők kutatásai nyomán: a *Metere* népnévet, melyet egy al-dunai szarmata-jazig támadásban Ovidius említ AD 8-10 körül, amikor Tomi városában töltötte száműzetését (Tristia, II. 191, *Meterea turba*, a „meterek tömegei”; a pannóniai rómaiak „jazig”-jai voltak a görögök „aszi”-jai, vagyis a jászok kelet-iráni ősei, rokonai), illetve egy, a celjei várban (Szlovénia, róm. Celeia, Cilli) a 19. században talált római sírkövön szereplő *Mattzaris* nevet, a „mattzarokat”, akik a felirat szerint megöltek egy Matt[-aeus] nevű férfit AD 40-ben, nyilván ismét egy szarmata támadásban, hiszen a szarmaták ekkortájt kezdik elfoglalni a magyar Alföldet (Corpus Inscriptione Latinarum, CIL, 5234; v.ö. *Mattiarios*, azaz buzogányos légión, Amm. Marc., XXXI. 13,8, és *Matiary*, Notitia Dignitatum, Speyer, 1542, Bayerische Staatsbibliothek, pdf. 186, 189. old., de itt nincs szóközépi dz-, dzs-hang, ami egy lágy gy-re utalna, mint a magyarban, s „buzogányos” légión nem lehetett a Volgán túl sem, ha netán valaki ezekkel akarná azonosítani Ptolemaios *materi* népnévet). Tehát nézzük Ovidiust, Tristia, II. 191. (Publii Ovidii Nasonis, Libri Tristium, 2. Aufl., Leipzig, 1829):

Si das mitius exilium, que propius roganti,
 Magna pars erit levata è meâ pœnâ.
 Perpetior ultima, projectus in medios hostes:
 Nec quisquam exul abest longius patriâ.
 Solus missus ad egressus septemplex Istri,
 Premor gelido axe Parrhasiæ virginis. 190
 Jazyges, & Colchi, que Meterea turba que Getæ,
 Vix prohibentur mediis aquis Danubiâ.
 Que cum aliî sint fugati tibi graviore causâ:
 Uterior terra datur est nulli, quam mihi.
 Nihil est longius hâc, nisi tantum frigus & hostis, 195
 Et unda maris que coit æricto gelu.
 Hactenus est Romana pars sinistri Ponti,
 Basternæ que Sauromatæ tenent proxima.

Nyersfordításban: „Száműzve vagyok, az ellenség karjaiba lökve; nem lehetnék távolabb hazától. Egyedül küldtettem a hétágú Ister-torkolathoz, a parrhasi szűz ridegségével fenyítve. Jazygokat, Colchokat, a Metere tömegeit és a Gétákat alig tartja távol a Danubius vize.” Megjegyezzük, hogy néhány kiadásban egy hibás *Terete* alak szerepel a Metere helyett (netes angol kiadásokban is), de a kutatás már rég a *Metere* név elfogadása mellett döntött, illetve furcsának tűnhet a *colchi*, kolchisziek feltűnése, amely inkább valamely *meóta*, meótiszi népet jelenthet, akiről azt írja Strabo, hogy bár földművelők, nem kevésbé harciasak, mint a nomádok (XI. 2,4), vagy egyszerűen egy szarmata lovasnépet, melynek neve a kolchisziakéhoz hasonlított, és ezzel tévesztette össze Ovidius.

5234 Celeiae in burgo AP. In atrio castri LAZ.
Denuo prodiit a. 1829 im Kreisamtsgebäude,
ibidemque extat.

<i>delphinus</i>	<i>Medusae</i>	<i>delphinus</i>
	<i>caput</i>	
<i>uzor pomum</i>		<i>vir pugionem (?)</i>
<i>tenens</i>		<i>tenens</i>

MATT · ADIECTO
 INTERFECTVS
 A · MATTZARIS · N · XL
 ANT · QVINCTA · CON
 V · F

Ez utóbbi emlékek a magyarság legkorábbi, kelet-európai megjelenésének bizonyítékai, a celjei kő valóságos, kézzelfogható formában is – jó volna a magyar államnak megszereznie, megvásárolnia a Nemzeti Múzeum számára, hiszen e források szerint, Ovidiustól számítva, úgy tűnik épp a 2000. évfordulóját ünnepelhetjük a magyarság kelet-európai megjelenésének!

A következő forrásunk maga a nagy, alexandriai Claudius Ptolemaios (AD 85-165 k.), akinek *Geographia*-ja hosszú évszázadokon keresztül mértékadó volt a földrajztudomány fejlődése számára, s akinek *Souard* és *Mater* adata (V. 9,16-17), mint két tojás, annyira hasonlít a *szavárd* és a *magyar* nevekhez, éppen ott, abban a földrajzi térségben, ahol alig száz évvel korábban Plinius a *Sardi Scythae* és a *Mazacasos* neveket említi, vagyis a Meóτισztól keletre, s ezzel egymást kölcsönösen megerősíti a két nagy, ókori szerző, a korai meóτισzi tartózkodásunkat illetően.

LIB. V. CAP. 9.
SARMATIA ASIATICA. 41

αἱ δὲ Σαρματικαὶ Πύλαι	πᾶ	μῆ	2
Ἀλβάνιαι δὲ Πύλαι	π	μζ	
§. 16. Κατανέμονται δὲ τὴν Σαρματίαν ἐν μὲν τοῖς			
πρὸς τῇ ἀγνώστῳ γῇ			
κλίμασιν	οἱ Ὑπερβόρειοι Σαρμάται,		
ὑπὸ δὲ τούτους οἷτε	Βασιλικοὶ Σαρμάται,		
καὶ	Μοδόκαι ἔθνος,		
καὶ	Ἱπποφάγοι Σαρμάται,		
καὶ ἔτι ὑπὸ τούτους	Ζακάται,		
καὶ	Σουαρδηνοὶ	←	10
καὶ	Ἀσαῖοι.		
εἶτα παρὰ μὲν τὴν	βόρειον τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ		
ἐπιστροφὴν	Περικέρβιδοι, μέγα ἔθνος,		
παρὰ δὲ τὴν νότιον	Ἰαξαμάται ἔθνος.		
Πόλεις δὲ			15
Ἐξάπολις	ᾠβ	ἦε γο'	
Ναύαρις	ᾠ	ἦε	
Τάναϊς	ἕξ	ἦδ γο'	
§. 17. Ὑπὸ δὲ τοὺς Σου-			
αρδηνοὺς	Χαινίδες,		20
καὶ ἀπ' ἀνατολῶν τοῦ Ῥᾶ			
ποταμοῦ	Φθειροφάγοι,		
καὶ	Ματηῆροι,	←	
καὶ	ἡ Νησιῶτις χώρα.		
εἶτα ὑπὸ μὲν τοὺς Ἰάξα-			25
μάτας	Σιρακηνοί.		
μεταξὺ δὲ τῆς Μαιώτιδος	λίμνης καὶ τῶν Ἱππικῶν		
ὄρων μετὰ τοὺς Σιρακηνοὺς	Ψήσσιοι.		
εἶτα οἱ	Θεμεῶται,		
ὑφ' οὗς	Τυράμβαι.		30

Ptolemaios: *Geographiké*, V. 9,16-17., 10. sor: *Souardeni*, szavárd, a Meóτισz-Tanais környékén, és 23. sor: *Materi*, magyar, a Volgától keletre („*ap anatolon tu Ra potamu*”; érdekes, hogy V. 9,19-nél szerepel egy Mithridates vidék, ami az itteni lovasnépek részvételét jelzi a párthus kori mithridates-i

háborúkban, a rómaiak ellen); a Tabula Peutingeriana (4-5. sz.) innen meríti s a Meóitisztól keletre helyezi a *Sardenae* nevet (tévesen rekonstruálták *Sardeciae* alakban), majd a Ravennai Geográfus (680-700 k., Pinder-Parthey, 1860.) ezt veszi át toposzként és/vagy kortárs híradásként, *Sardonium*, *Sardatium* országnév formájában, tehát egyenesen mint „Szavárdiát” (IV. 11, 14., saját észrevétel, Z.T.Cs., 2015; Ravennai adatközlői lehettek Alcek ogurjai is, akik a Ravennától délre fekvő Pentapolis környékén telepedtek le Theophanes, Nikephorus szerint). Megj.: Ravennainál a Meóitisztól kb. Bajorországig szerepelnek a sztyeppei lovasnépek különböző ágai: kazárok (IV. 1, *Chazaros*, akiket Iordanis nyomán *Agaziros*-nak is nevez, & I. 12, *Gazor*-nak), onogurok (IV. 2, *Onogoria*), szavárd-magyarok (IV. 11, 14, *Sardonium*, *Sardatium*; H. Kiepert térképe a Pinder-Parthey kiadásban összekeveri az I. 12-nél szereplő *Dardaniá*-val, de ezt Plin. III. 149. a Balkánra helyezi; hasonlóképpen Rav. IV. 3, *Licania*, Plin. V. 102, 145, *Phrygia et Lycaonia*), majd a pannóniai avarok (I. 11, IV. 14, *Unorum gens, Uni qui et Avari*, Datiában, Gepidiában; v.ö. avarok, Ptolem. VI. 11,6: *ouarni*, Baktriában, VI. 17,3, *ovareis*, Areiában, *nem* „zsuan-zsuanok”! a mongol elem a hunoktól eredt), végül talán az avaroktól nyugat felé továbbköltöző fehér ogurok, bolgárok (IV. 18, *Albis Ungani*, ld. Poveszti „*belije ugri*”? Fredegár 72. *bulgari*?); v.ö. Z.T.Cs.: *Ismerjük-e krónikáinkat?* Turán, 2010/1., jav., bőv. *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes Intl. 2010.

Ez egyszersmind elénkvetíti a „csodaszarvas-monda” ősi rétegét, melyben a testvérpár, az eponym ősök neve „Szavárd és Magyar” lehetett, ám kérdéses, hogy ekkortájt, AD 1-2. században, a hunok, ogurok tömegeinek 375-ös inváziója előtt, a velük való korai kapcsolat feltételezhető hiánya, vagy csekély volta miatt beszélhetünk-e arról a monda-típusról, mely a 6. században Jordanesnél (24,123, téves időrenddel hivatkozva Priscusnak a 433. évnél említett *Amilzuri* etc. neveire) és Prokópiusnál az ogur-hun törzsekkel kapcsolatban maradt fenn (Kuturgur, Uturgur, DBG, IV. 5, p. 475, a tokur/9-, és az otur/30-ogur törzs szövetsége). Vélhetően volt egy hasonló ősmondánk, mítoszunk, amely eredeti formájában talán a perzsa Ezeregynapban bukkan fel a nővé változó szarvas alakjában (Kerényi K.), de a kaukázusi alán-oszétek Nart-mondáiban is (L’Harmattan, Bp., 2009), amit érdekes módon Kézai vissza is ad azzal, hogy a szarvasvadászatot összeköti a feleségek megtalálásának motívumával, méghozzá részben alán feleségekkel, eltérően a bizánci szerzőktől, akik csak a Meóitison való átkelésről tudnak a hunok szarvas-vadászatának következményeként. Elveszett ösgesztánkban talán épp egy nővé változó szarvas jelent meg (krónikáinkban a lat. *cerva* szarvastehenet jelent, mely az északi, szkíta vidékek rénszarvasát idézi, amelynek nősténye is visel agancsot), melyet még Kézai mester is „túl pogány” képzetnek tartott, ezért csak áttételesen említi (Anonymus teljesen kihagyja, csak egy közönséges szarvasvadászatot ír le, Borsod várának alapításával kapcsolatban, Anon. 34.; vö. a „totemek”, állatősök „szodomita” jellegű kultuszának feltételezhető atlantiszi eredetéről Hénok könyve, ford. Hamvas B., 1945, ahol az egyik „bukott” angyal neve *Turiel*, ami „Isten szikláját” jelenti héberül, és utalhat *Turánra*, „ő” lehetett az ősirániak közül kiszakadt turániak eredeti „inspirátora”, a turániság igazi kútfeje, s a héber-iráni névpárhuzam a „közös nyelv” korszakára utal). A magyar népmesekincsből Berze Nagy nyomán esetleg az *Üldözött szarvasünő* típust lehet itt említeni (Magyar Népmesetípusok, 401/2-22-31-36-38), melyről a szerző feltételezte, hogy valamikor egységes mítoszi képzetkört alkotott a *Két egyforma testvér* (303. t.) és a *Tündér Ilona* (400.) mesetípusokkal. Mindenesetre, a meóitisi-volgai tartózkodásunk az AD 1-2. században jól adatolt a fentiek alapján, a hunok, ogurok tömegeinek érkezése előtt 2-300 évvel.

Tekintsük át most röviden a magyarság kialakulásában későbbi, s így *másodlagos*, de nyilván *nem elhanyagolható* szerepet játszó néprészeinket az antik forrásokban, mindenekelőtt a *hunokat*, akik már az ősi Zend Avestában, az óirániak szent könyveiben megjelennek, a valószínűleg a csatakiáltásukból eredő *hiiaona*, *hyaona* nevükön, majd i.e. 840-820 körül megrohanják a Csou- királyságot Ordosztól délre, mint *xianyün*-ok (hszianjün, Si King négy versében), és ezt követően Mongólia északi részén telepedhetnek le. Ezután csak hosszú idő múlva hallunk róluk ismét, amikor *xiongnu* (hszionnu) néven említik őket a kínaiak, s támadásaikkal gyakorlatilag egygyé kovácsolják Kínát az i.e. 3. század végén (Szema Csien). Mivel azonban most nem célunk visszanyúlni a kezdetekig, így csak a görög, római források első hun-adatait említjük, melyekben

a szerzők szemmel láthatólag nehezen birkóznak meg a valamely közép-ázsiai, baktriai görög adatközlőtől származó, s talán szogd vagy kínai közvetítőn „átszűrt” nevük szó eleji mássalhangzó-torlódásával, de földrajzilag megfelelően helyezik el őket:

Phruri (Strabo, XI. 11,1, *Seres, Serica*, azaz Kína határainál v. Nyugat-Turkesztánban):

32

LIB. XI. CAP. 11. §. 2 — 5.

**λείαν. καθ' ὅλον δέ φησιν ἐκεῖνος τῆς συμπάσης Ἀριανῆς πρό-
σχημα εἶναι τὴν Βακτριανήν· καὶ δὴ καὶ μέχρι Σηρῶν καὶ Φρυ-
γῶν ἐξέτεινον τὴν ἀρχήν.**

Thuni et Focari (Plin. VI. 55, a tochárok és a Hindukus lábánál élő hazarák mellett, ld. a *Periegesis*-ben *Phruri et Tocari*; ld. még *Attacoris* öböl és nép Plin. IV. 90.-nél is, mely a 4-5. századi Orosziusnál „Ottorogora” város és folyó, innen Kézai a „Togora” városnevet, melyben esetleg a keleti ogurok is megbújhatnak):

**mercia exspectant. Primum eorum noscitur flumen Psitharas, 55
proximum Cambari, tertium Lanos, a quo promontorium
Chryse, sinus Cynaba, flumen Atianos, sinus et gens ho-
minum Attacorum, apricis ab omni noxio adflatu seclusa
30 collibus. eadem qua Hyperborei degunt temperie. de iis
privatim condidit volumen Amometus, sicut Hecataeus de
Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thuni et Focari, et iam
Indorum Casiri introrsus ad Scythas versi humanis cor-
poribus vescuntur. Nomades quoque Indiae vagantur. Sunt**

Ptolemaios sokat vitatott *Khouni* adata a Borysthenes/Dnyeper környékén (III. 5,25) túl korai a hunok itteni megjelenésére, s valójában három megoldása lehetséges, melyek lényegében egyaránt elírásra vezethetők vissza, több-kevesebb valóságértékkel: 1.) Ptolem. tévesen helyezte őket ide, Közép-Ázsia helyett, az akkori nyugati forrásokban még sehol nem használt névalakban, 2.) vagy, ami valószínűbb, egy másik népnév, a *burugundi*, *burugunni* utótagjának elírásáról van szó, melyre Maenchen-Helfen utalt, mivel ezt a népet valóban ezen a vidéken említik egyéb források (*The World of the Huns*, 1973, X. fej., Turán 2009/4.; ld. a *Phrugundiones*, *Burgiones* alakokat is, Ptol. III. 19.), illetve 3.) talán mégis volt valamilyen hír a Volga-Káma vidéki, fent említett Kara-Abyz kultúra népeességéről, akik között már minden bizonnyal lehettek kis számban, s talán a vezető rétegben hunok, bár ezek elhelyezésében is téved Ptolemaios, a Ra/Volga és a Rhiphaeus/Urál közé kellett volna kerülniük, a *Daix*-tól északra (VI. 14,2,5, a Yaik folyónév származhat török névadásból is, talán épp a kara-abyziaktól). Ez utóbbi felvetés voltaképpen a *Khuni*-kérdés lehetséges megoldása, az orosz régészet eredményei segítségével, melyek természetesen további kiértékelésre várnak idehaza.

**§. 25. μεταξὺ δὲ Βαστερνῶν καὶ Ῥωξολανῶν,
Χοῦνοι·**

„A Baszternákon és Roxolánokon túl a *Khuni*.” (Ptol. III. 5,25)

Következnek a *Cadusi*, *Kadisenus*, a kadocsák, kadicsok, akikre az Anonymus-krónika a *Cadusa* személynévvel utal. Először a *Kadusion* tartomány, a Káspitól délre (Strabo XI. 13,3):

ἔστι δὲ τῆς χώρας ταύτης τὰ μὲν ἄλλα εὐδαίμονα χωρία, ἣ δὲ προσάρκτιος ὄρεινῇ καὶ τραχεῖα καὶ ψυχρά, Καδουσίων κατοικία τῶν ὄρεινῶν καὶ Ἀμάρδων καὶ Ταπύρων καὶ Κυρτίων καὶ ἄλλων τοιούτων, οἱ μετανάσται εἰσὶ καὶ ληστρικοί. καὶ γὰρ ὁ Ζάγρος καὶ ὁ Νιφάτης κατεσπαρμένα ἔχουσι τὰ ἔθνη ταῦτα, καὶ οἱ ἐν τῇ Περσίδι Κύρτιοι καὶ Μάρδοι (καὶ γὰρ οὕτω λέγονται οἱ Ἀμαρδοί) καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ μέχρι νῦν ὁμωπύμως προσαγορευόμενοι τῆς αὐτῆς εἰσὶν ἰδέας.

Majd Plin. VI. 36., *Cadusia*, a kaukázusi *Albania* mellett, a kaduszosokkal (VI. 48, akik görögöknek nevezik a géleket). A Kadusz tartományhoz kapcsolódik a szászánidák első királya, Artaxar születési mondája (Agathias II. 26.), s a kaduszok gyakran szerepelnek az ókori, kora középkori forrásokban, Xenophontól Theophylactosig, majd eltűnnek, nagy valószínűséggel az ogur-hunokhoz csatlakozás miatt, s végül a 7. századi Kuber „csaban” és a székelyek „első honfoglalásakor” jöhettek a Kárpát-medencébe, majd beolvadtak az ittmaradt székelységbe (ld. baranyai és erdélyi helynevekben Kacsóta/Kadosa-, Kadács-, Kadicsfalva, és a székelyek különböző antropológiai típusairól Fóthi E., 2014. jan., Youtube). A legérdekesebb számunkra, hogy AD 486-ban a kadi-szokat „hunoknak”, azaz hun szövetségeseinek nevezi Antiochiai János: „*Kadisenus legomenus Unnus*” (214,9., *Fragm. Hist. Graec. V.*, p.27-28), s noha itt általában csak a heftalita, középszerűsiai „fehér” hunokra szoktak gondolni a kutatók, azonban nagyon is számításba jöhetnek a kaukázusi-dagesztáni hunok, akikről a 6. századtól vannak adataink (Zakariás rhétor), de 687-ben is részletesen ír róluk az örmény-albán Dasxurantsi, és velük szomszédosak voltak a meótiszi ogurok is (Onogoria, Magna Bulgaria), ill. a kaukázusi szabir-magyarok (Prokópius):

JOANNES ANTIOCHENUS.

XPONIKA.

[ZHNON]

214. [an. 486 sqq. p. Chr.]

Excerpt. De insid. (*Fragm. 214 § 7*): Ὑπάτου δὲ τοῦ Λογγίνου κατὰ τὸν ἐξῆς ἀποδεδειγμένου χρόνον (an. 486), ὅτε Θεοδώριχος πάλιν εἰς ἀπόστασιν εἶδε καὶ τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐλυμαίνετο χωρία, καὶ ὁ Ζήνων πρὸς τὸν Ὀδόακρον τὸ τῶν Ῥογίων ἐπανεστήσε γένος, ὡς ἔγνω τοῦτον πρὸς τὴν Ἰλλοῦ συμμάχῃαν παρασκευαζόμενον. Λαμπράν δὲ ἀναδησαμένων νίκην τῶν περὶ τὸν Ὀδόακρον, πρὸς δὲ καὶ πεμψάντων δῶρα τῷ Ζήνωνι τῶν λαφύρων, ἀποπροσποιησάμενος συνήδετο τοῖς πραχθεῖσιν. Οἱ δὲ τῇ Ἰλλοῦ καὶ Λεοντίου προσεδρεύοντες πολιορκίᾳ, μετὰ τὸ ἐπιτυχεῖν τοῦ ἀντιφρουρίου πολλοῖς μηχανήμασιν ἐχρῶντο. Ἀντικαθεζομένων δὲ τῶν στρατευμάτων, καὶ ἐς λόγους φίλους ἀνῆλθον Ἰλλοὺς τε καὶ Ἰωάννης ὁ

Σχύθης, καὶ γραμματίον πρὸς τὸν Ζήνονα διεπέμψαντο, ὑπομιμνήσκον αὐτὸν || τῆς προτέρας εὐνοίας· ὡς δ' οὐδὲν πλέον ἔδρα, αὐθις ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένοντο.

8. Τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει (487, *Bæbio solo cons.*) Θεοδώριχος ἐπανελθὼν ἐκ Νοβῶν ἐστρατοπέδευεν ἐν τῷ λεγομένῳ Ῥηγίῳ, καὶ κατέρχεται τὰ πλησίον. Ὁ δὲ γε Ζήνων βουλόμενος αὐτῷ ὑποκλινεῖσθαι ἦν εἴχεν αὐτοῦ ἀδελφὴν τῇ βασιλίδι συνδιαιτωμένην ἀπέπεμπεν ἔτι πολεμοῦντι ἅμα πολλῷ πλούτῳ, ὁπότερον ἐθέλοι διδοῦς· ἐκ τοῦδε νοεῖν ἦν ὡς φιλοποιούμενος ἔτι.

9. Μετὰ δὲ τὴν Θεοδώριχου τῆς πολιορκίας ἀπαλλαγὴν Ἀνθουσα ἡ τοῦ Ἰλλοῦ θυγάτηρ ἐν τῷ φρουρίῳ μετέλλαξεν, ἐξ οὗπερ μάλιστα ὁ Ἰλλοὺς κατωλιγόρει τῆς φυλακῆς τῶν ἑνδόν, καὶ ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Περσίξης ζ' (ξ?) βιοῦς χρόνους, μετὰ τὸν πατέρα Ἰσδιγέρδην βασιλεύσας ἐτελεύτησεν ἐν τῷ πρὸς τοὺς ὁμορῶντας Οὐννοὺς πολέμῳ. Ἐνὸς δὲ διαγενομένου χρόνου Καβάδης τῆς βασιλείας κρατεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐξ ἐπιβουλῆς τῶν ἐν τέλει τινῶν τῆς ἡγεμονίας ὠσθεὶς ἐν φρουρίῳ καθεύδων, ἐκείθεν τε λάθρα δια-

τοῦδε νοεῖν ὡς ἡ φιλοποιούμενος ἐτι.

§ 9. ζ' βιούς χρόνους] Aut ante ζ' excidit alius numerus, aut pro ζ' leg. ξ'. || — An βασιλεύσας [ἐτη*] ἐπλ.; || — ὁμοροσύντας οὐνοὺς codex. Agathias 4, 27 p. 266 : ἀπόλωλε (Περόζης) κατὰ τῶν Νεφθαλιτῶν ἐπιστρατεύσας (Οὐννικὸν γένος οὐ Νεφθαλίται). Cf. Procop. Bell. Pers. 1, 4 p. 19, Theophanes p. 188, Cedrenus p. 623, Asseman. Bibl. Orient. 3, 1, p. 425. || — ἐνὸς δὲ διαγενομένου χρόνου] διαγενομένης eod. Indicatur tempus quo Balas, frater Perozis, regnavit. Agathias 4, 27, p. 267 : Βάλας δὲ ὁ τοῦτου ἀδελφός... βραχὺν ἐπεβίω χρόνον· τέτταρα γὰρ αὐτῷ μόνον ἐτη κατὰ τὴν βασιλείαν διέδραμεν· ἐπὶ τούτῳ δὲ Καθόλης ὁ Περόζου τῶν Περσικῶν πραγμάτων κρατήσας. Dissensus Joannis nescio an fluxerit ex confusione numerorum A' et Δ'. || — ἐν φρουρίῳ] Agathias p. 268, 6 : εἰς τὸ τῆς Ἀθήνης ἐμβάλλουσι φρουρίον. De quo castello pluribus exponit Procopius B. Pers. 1, 5, p. 26 sq. || — Καδιστηνοὺς Οὐννοὺς] Agathias p. 268, 16 : ὑπέκθας

27

(folyt. szöv. és 9. jegyz.)

28

JOANNIS ANTIOCHENI

φυγὼν πρὸς τοὺς Καδιστηνοὺς λεγομένους Οὐννοὺς ἀφικνεῖται, καὶ δι' αὐτῶν αὐθὺς τὴν βασιλείαν κτησάμενος τοὺς ἐπιβουλεύσαντας ἀνεῖλεν.

10. Ἐπράχθη δὲ [ap. 488] καὶ ἡ τοῦ φρουρίου Χέρρεως κατάληψις τρόπῳ τοιούτῳ. Ἰνδακὸς ὁ Κου-

τὸν οὕτως εὖνοον γενόμενον Κόνωνα (τὸν ἄνδρα) φειδοῦς τυχεῖν. (11) Οἱ δὲ σπουδαίως ταῦτα ἐπετέλεσαν, καὶ τὸ μὲν σῶμα σὺν τῇ Ἰλλοῦ γαματῇ καὶ τῇ παιδί Θεκλῇ εἰς τὸ εὐκτῆριον τῶν γ' παίδων ἐν Ἱερσῶ ἀπέσωσαν, αὐτοὺς δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ φρουρίου λα-

τοῦ δεσποτικῆς ὥχτο πρὸς τοὺς Νεφθαλίτας. Procop. l. l. 1, 7, p. 32 : Καθόλης δὲ λαθὼν ἄπαντας ξὺν τῷ Σεόσῃ ἐς Οὐννοὺς τοὺς Ἐφθαλίτας ἀφίκετο. Cf. Cedrenus p. 624, Theophanes p. 191, Theophylactus 4, 6. Hunni Ephthalitæ, qui alibi vocantur, see. Procop. l. l. p. 16, προσσικλοῦσι Πέρσαις πρὸς βορρᾶν, οὗ δὲ πόλις Γοργῶ ὄνομα πρὸς αὐταῖς που τῶν Περσῶν ἐσχατιαὶς ἐστίν. Cf. id. p. 20, 17. Gorgo ultima Persarum urbs, ni fallor, est *Gurkan* sive *Djordjan* ad fluvium cognominem in Hyrcania sita. Cadisenos Procopius l. l. p. 71, 19, tanquam socios Pityazæ Persarum ducis in prelio contra Belisarium commisso commemorat. Fieri potest ut a Cadisenorum regione non diversa sit ἡ Καδουσαίων χώρα Persis vicina, cujus mentio est apud Agathiam 2, 27, p. 123, 17. Cadiseni aut pars Ephthalitarum aut vicini eorum fuerint. In regione ubi Ephthalitæ consedissee videntur, tractus montanus extenditur qui in Tab. Peut. *Catacas mons* (hodie *Atak*) vocatur. Ejus nomen num forte cum Cadisenis componendum sit, porro num Cadiseni iidem sint cum Cadusiis, qui Eratosthenis tempore ad meridionalem maris Caspii oram debebant, necne, in medio relinquo.

Következnek a sorban az utolsó csatlakozóink, akik 895-től, a katonai szokásaink szerint az első lettek a hadrendben: az ősi, sokat szereplő *Chorasmī*, chorezmiek vagy khwārezmiek, akiket magyarul, egy alán-görög lágyabb, könnyebb kiejtés alapján *kálizoknak* hívtunk, s Kinnamos szerint (*Khalisi*, CSHB 1836, LIII, LV., és *Khorasmini* is) zoroasztrianusok és mőzeshitűek vagy muszlimok voltak. Ízelítő a szerzői „szubjektivizmusokból”: Anonymusnál az általa megvető, „pogány” értelemben használt *kumán* néven jelennek meg, a DAI-ban ők a *kavarok*, Menandrosnál a *kholiaták*, *khliaták*, Zakariásnál pedig *k.w.l.s*-ok (ld. még Ptol. VI. 11,7, *Χοαρά/Χοαρά*, VI. 11,8: *Καυαρίς/Kavaris* városok Baktriában, Médiában, Parthiában, és VI. 12,4: *Χωρασμίοι*, *Khorasmioi*, khwārezmiek az Oxusnál). Alább a *Cadusi*, *Chorasmī* nevek Pliniusnál:

20 *bus Caspium et Hyrcanium. Non minus hoc esse quam Pontum Euxinum Clitarchus putat, Eratosthenes ponit et mensuram ab exortu et meridie per Cadusiae et Albaniae oram quinque milia CCC stadia, inde per Atiacos, Amarbos, Hyrcanos ad ostium Zoni fluminis quater milia DCCC stadia, ab*

hanc Oródes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Ab huius excelsis per iuga Caucasi protenditur ad Bactros usque gens Mardorum fera, sui iuris. sub eo tractu gentes Orciani, Commori, Berdrigae, Harmatotropi, Citomarae, Comani, Murrasariae, Mandruani. flumina Mandrum, Chindrum, ultraque Chorasmī, Gandari, Arasmi, Paricani, Sarangae, Marotiani, Arsi, Gaeli quos Graeci Cadusios appellavere, Matiani. oppidum Heraclea ab Alexandro conditum,

...és a dél-káspi *Kadusii* Ptolemaiosnál (VI. 2,2-5):

86

LIB. VI. CAP. 2.

(p. 171. ed. B.)

οἷς ὑπόκειται

ἡ Μαρτιανή,

παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Ἀσσυρίας·

τὰ δὲ ἐπὶ θαλάσῃ κατέχουσι καὶ Καδούσιοι,

οἱ καὶ

Ἀῆγαι,

Ezzel a végére is értünk rövid „felfedező utunknak” az antik források őserdejében, ahonnan a sok azonosíthatatlan név közül, némi „restaurálást” követően kiragyognak ősi népniveink, *szavárdok*, *magyarok*, *ogurok*, *hunok*, *kadocsák* és *khorezmiek*, akik keleti, kezdetben proto-iráni, majd iráni és némi turáni, ótörök, és belső-ázsiai, mongolos jelleggel, örökséggel gazdagodva, különböző időpontokban járultak hozzá a kárpáti magyarság kialakulásának hosszú és összetett folyamatához.

Szkíta aranszas, tegezdisz, Bashadar, Altáj-hegység,
9. kurgán, i.e. 6. század (Marszadlov, 2000)

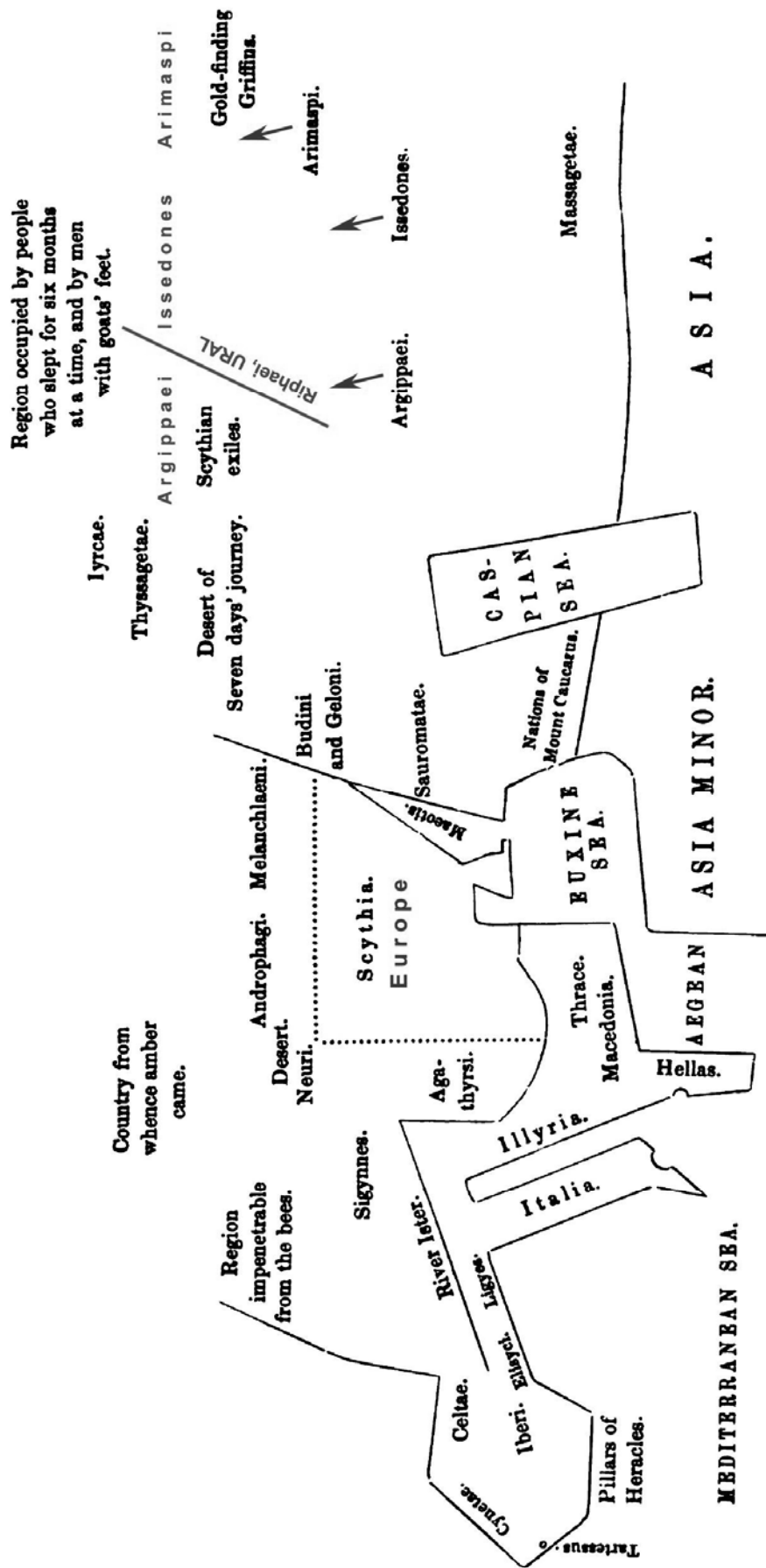
Ravennai Anonymus leírásának térkép-rekonstrukciója (Pinder-Parthey, 1860),
a magyar őstörténet szempontjából fontosabb nevek és szöveghelyek kiemelésével (Z.T.Cs.)

This is a detailed map of the Eastern Mediterranean region, showing the Black Sea (Savrica), the Bosporus (Mroce), and the city of Constantinople (Constantinopolis). The map includes various geographical features, cities, and a large black arrow pointing towards the city of Constantinople.

*Az ősmagyarság és rokonnépei Euráziában
a bronzkor végétől AD 7. századig*

Század	Magyar	Szabir/Szavárd	Hun	Ogur	Kadocsa	Káliz
Kr. e. III.-II. évezred	Szintasta-Andronovo kultúrák, Urál, Kazahsztán (proto-árják)	<i>Subar-tu, Subir-ki</i> ? (ország, nép, sumér, akkád szövegekben) <i>Suvar-data</i> ?(Nap-adta, El-Amarna táblákon)	<i>Hunu, Hyaona</i> Közép-Ázsia (Aveszta; proto-árják?)	–	–	<i>Chorezm</i> , óir. <i>Khwairezem</i> , a Fény Földje, Oxus/Amu-Darja (Tolsztov)
Kr. e. I. évezred	Itkul, Gorokovo ("isszedonok"), Urál-Tobol, és a korai szármataik, Prokorovo, Bjelaja	<i>Subar-ra</i> nép (óperzsa szerződésszöveg), <i>Syavarshan</i> és népe? (Aveszta)	<i>Xian-yun</i> , i.e. 9. sz. (Si King) <i>Xiong-nu</i> , i.e. 318-AD 2. sz. (Si Csi, Han Shu, Kína), i.e. 3. sz., SZARGATKA-kult. (Szidorovka, Iszakovka)	SZARGATKA-kultúra, Irtis-Tobol, i.e. 7. sz. ("arimaszpuk") + székelyek ősei? <i>T'ie-lö, ting-ling, ui-beigo</i> (kín.)	<i>Kadousioi</i> , Dél-Káspi térség (Xenophon, Strabo)	<i>Khwairezem</i> , ahol a zoroaszt. papság szent tüze égett (Bundh. 18,8)
		<i>Saspeires</i> nép, D.-Kauk. (Herodotos)				
AD. I. század	<i>Metera</i> , Al-Duna (Ovidius) <i>Mattzaris</i> (Celjei felirat)	' <i>Sardi Scythae</i> ' és ' <i>Mazacasos</i> ' népek a Meóthisznál (Plinius)			<i>Catuces, Cadusii</i> (Plinius)	<i>Chorasmi</i> (Plinius)
II.	<i>Materoi, Souardenoi</i> népnevek a Volga-Don térségében, <i>avarok</i> (ouarnoi, ovareis, Ptolemaios, <i>Awar-shatr</i> , K.-Irán, Aveszta/Bundahisn)		<i>Khounoi</i> a Borysthenesnél? (Ptol., elírás vagy téves elhelyezés)	–	<i>Kadousioi</i> (Ptolemaios)	<i>Khorasmi, Kauaris, Khoara</i> (Ptol.) városok
III.	<i>Macara</i> város, <i>Sardenae</i> nép a Meóthisztól keletre (Tabula Peutingeriana)		Hunok tömeges elvándorlása Európába, Köz.-Ázsiába	–	<i>Catace, M. Catacas</i> (Tab. Peut.)	
IV.	–	<i>Sapires, Hunni, Chionitae</i> (Amm. Marcell., Zosimos), hunok, ogurok AD 375-től Kelet-Európában		–	–	Afrigidinasztiá, 305-995 (Tolsztov)
V.	<i>Álmos</i> (?) (Jord. 50, 266)	<i>Sabiron, Ourgoi, Saragouroi, Ounni, Ounogouroi</i> (Priscus), <i>Kamicik Heptalk</i> (Dasxuranci)			<i>Kadisenus</i> (I. Antioch.)	
VI.	<i>Amzarte</i> nép (Zakarias) <i>Kücsü-Madzsar</i> , <i>Ulu-Madzsar</i> erődök (Derbend-name)	<i>Sabeiroi</i> (Procopius Zakarias Agathias Menandros Jordanes) <i>Saper</i> (hanti énekek) <i>Sappheres</i> (Theophanes)	<i>Ounnoi</i> (Zosimus, Procop.) <i>Abdel, Eftal</i> (Zakarias) <i>Ounnoi leukoi</i> (Cosmas Indiko.)	<i>Hangaraye</i> (Mar Grigor) <i>Puguraye</i> (M. Syrus) <i>Unaghur</i> (Zakarias)	<i>Qadisaye, Kadisenoi</i> (J. Stylites, Procopius) <i>Katisk</i> (L. Parpeci) <i>Kadusk</i> (Ps.-Movses)	<i>Kholiata, Khliata</i> (Menand.), <i>Kwls</i> (Zakar.) <i>Khuales</i> (Not.Ep., Kinamos)
VII.	<i>Machara, Machare</i> városok(?) (Anonymi Ravennatis)	<i>Sabiroi, Sapeir, Ouar-Kheounnoi, Eftalon, Ounnigouroi, Kotzageroi, Kadasenoi</i> (Theophyl. Sim.), <i>Cutziagri</i> (Notitiae Episcopatum)				<i>Cowaris</i> (Ann.Iuv.), <i>Kavari</i> (DAI, 39-40.)9. sz.
		<i>Sewordik</i> (Yovhan. Draskanakertsi) 9. sz.	<i>Honk</i> (hunok, Dasxuranci)	<i>Onogoria</i> ország, Meót. (Anon. Ravennatis), <i>Kuber</i>		

Z. Tóth Csaba: *Ismerjük-e krónikáinkat?*, Turán, 2010/1, bővített táblázata

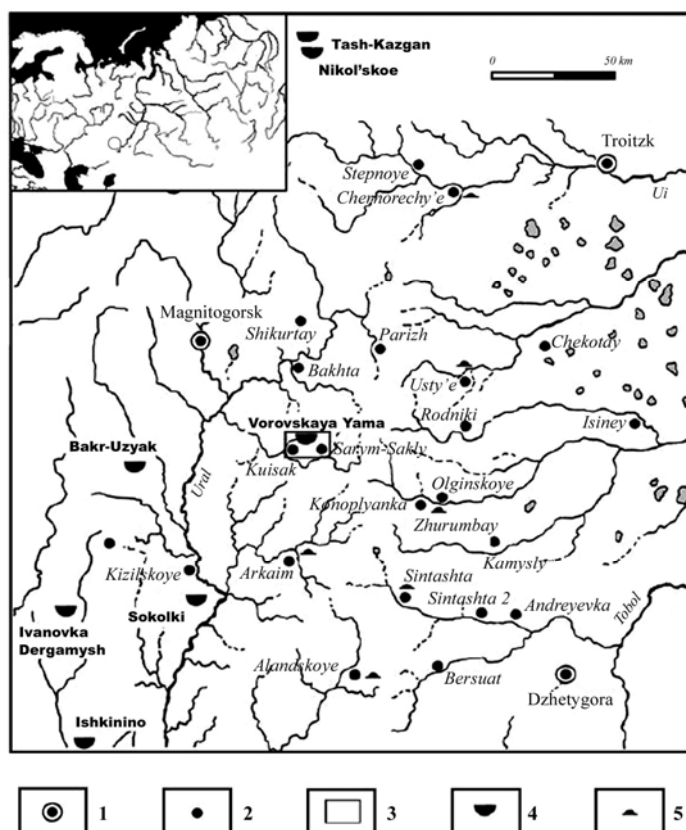

Hérodotosz Székília-leírásának rekonstrukciója (The Geography of Herodotus, J. Talboys Wheeler, 1854.),
 Az Urálon túli „isszedonok” (szavárd-magyarok) és „arimaszpuk” (ogur-hunok) feltüntetésével (Z.T.Cs.)

„Erődvárosok Országá” az Uráltól keletre

– és lehetséges szabir-magyar vonatkozásai

Számunkra is érdekes lehet az a páratlan felfedezés, amely még az 50-es, 60-as években, katonai légifényképezés során jutott az orosz régészek tudomására, majd a 90-es évektől kezdve vált ismertebbé az eredmények nemzetközi publikációi révén: az Urálon túl, Magnitogorsztól keletre, mintegy 150 x 400 km-es területen, több mint húsz, bronzkori erődváros maradványait találták, kerek, négyzetes és ovális alaprajzzal, közelükben falvakkal és temetkezési helyekkel, gazdag leletanyaggal, melyeknek nem voltak előzményei az Urálnál, sem egész Észak-Euráziában. Az ismeretlen, korai társadalom hagyatékát eleinte a sztyeppei-altáji Andronovó-kultúrához sorolták, de kiderült, hogy az uráli kultúra i.e. 2100-1500 közé tehető, és kelet felé irányuló későbbi expanziójának eredménye volt Andronovó. Így a kelet-uráli kultúrát első lelőhelyéről végül *Szintasta*-kultúrának nevezték el, melyet a vezető régész, Sz. J. ZDANOVICS „Erődvárosok Országának” is elkeresztelt. A felfedezések igencsak megmozgatták az orosz érdeklődők fantáziáját, egyesek a szlávság ősi fészket, Zarathustra szülőhelyét vélték látni az emlékekben (ld. V. A. Shnirelman, 1998), de a lelkes ötletekkel együtt vagy ezek nélkül is fontos és érdekfeszítő az egész kérdéskör, különösen nekünk, magyaroknak, hiszen már eddig is ezen a vidéken keresték az „őshazánkat”, igaz, nem kevés módszertani, nyelvtudományi túlzással. Mindenekelőtt nézzük röviden a történeti körülményeket, és magukat az emlékeket, elsősorban L. KORYAKOVA - A. V. EPIMAKHOV átfogó régészeti munkája nyomán (*The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, Cambridge University Press, 2007).

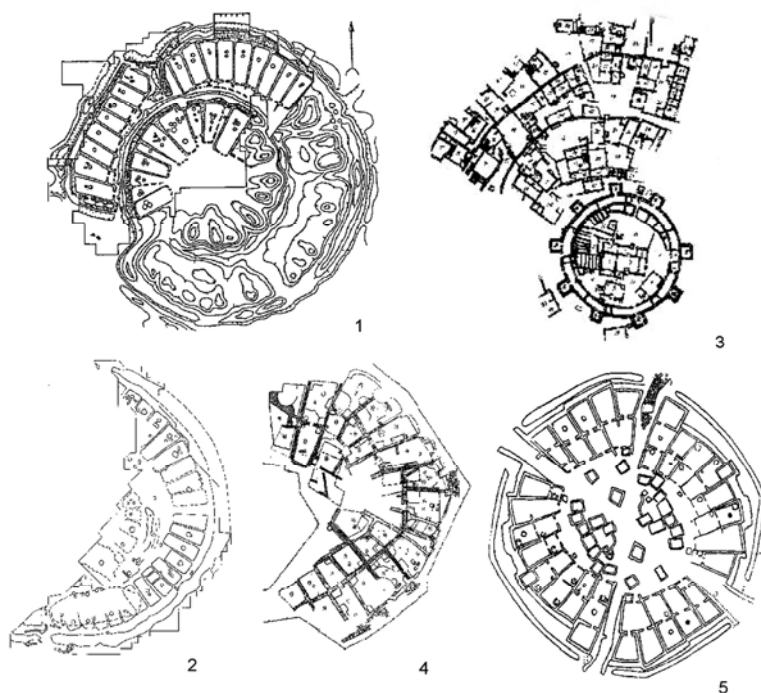

Az „Erődvárosok Országá” az Urál és a Tobol között; 1. mai település, 2. erődített települések, 3. geológiai-régészeti feltárások, 4. ősi rézbányák, 5. kurgánok. (Kor.-Epi., p. 35)

A Szintasta-kultúra telepesei, akiket a szakirodalom általában korai árja, („jafetita”) eredetűnek tart, tehát az iráni visszaköltözésük és indiai honfoglalásuk előtti árjaknak (genetikailag R1a, R1b Y-DNS marker, ami jellemző a mai „turániakra”, pl. a türkménekre), nyilvánvalóan gazdagabb élőhelyek, víznyerőhelyek, érclelőhelyek keresése során jutottak el az Urál-hegység és a sztyeppe térségébe 4000 évvel ezelőtt, vallási értelemben talán egyfajta „hyperboreus paradicsomot” is keresve, amihez hozzájárulhattak a déli területek más népeivel folytatott háborúskodások, túlnépesedés, klímaváltozás. Történetileg e vándorlás okait igazolhatják a

korai szemiták (J1, J2 Y-DNS), főként asszírok, akkádok, amoriták támadásai, térnyerése. Ez az őslakók egy részének elvándorlását eredményezhette, talán több lépcsőben, s kezdetben katonai céllal, hogy a Taurus-hegység kimerülő rézbányái helyett az Urálnál szerezzék be a munícióhoz szükséges nyersanyagokat, csakúgy, mint lovakat, amik ekkoriban még újnak számítottak a hadviselésben. Sz. A. GRIGORJEV rámutatott (*Sintashta Culture and Some Questions of Indo-Europeans*

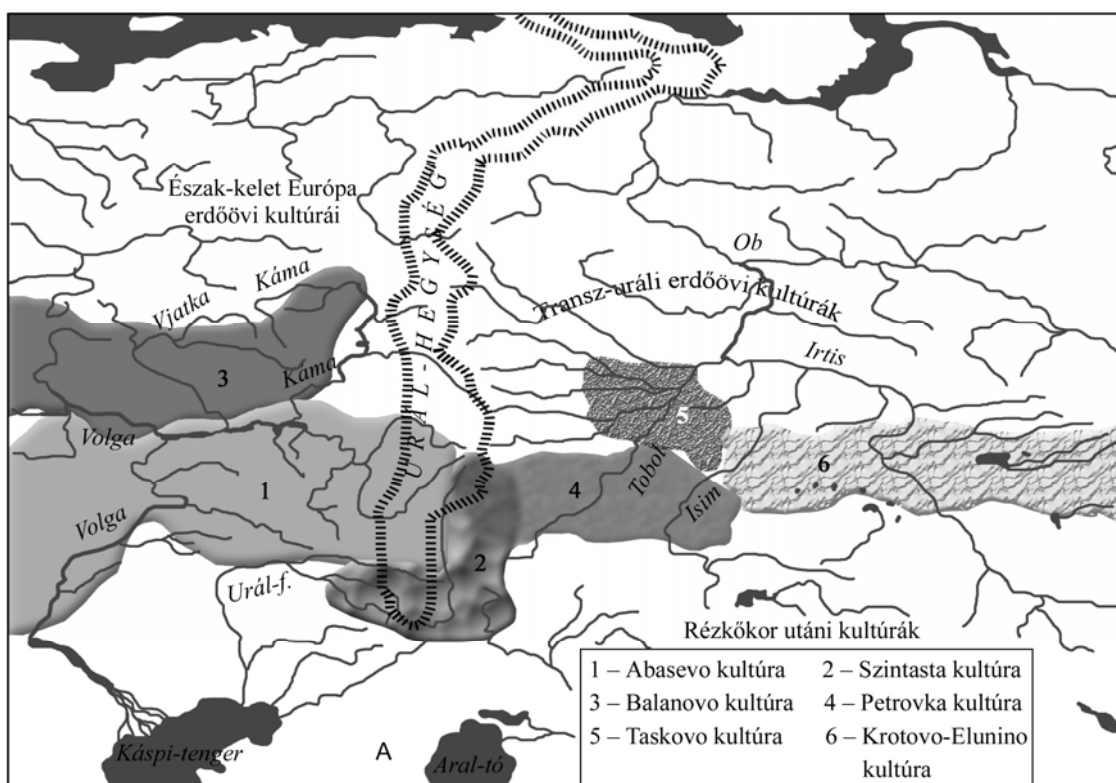
Origin, és tanulmányai a Kurgans, Ritual Sites and Settlements, 2000. kötetben), hogy az uráli „Erődvárosok Országának” legközelebbi párhuzamai az elő-ázsiai, anatóliai, transzkaukázusi térségben találhatók. Mint írja: „A Szintasta erődített településeket kerek falak és sáncok veszik körül. A házak egymáshoz illeszkednek. Közvetlen analógiáik csupán Anatóliából (Demircihöyük, Pulur, Mersin), és a Transzkaukázusból (Üzerlik Tepe) ismertek [ld. még Chorezm, a mai Khiva emlékeit – a ford.]. A Szintasta temetkezési hagyományok ugyancsak azonosak e térségekével [kivéve a lovastemetkezéseket – a ford.]. Egyéb tárgyaknak (fém tárgyak, kerámiák etc.) is itt vannak a párhuzamai. A fémelőállítás technológiája nagyon jellegzetes. A fémiparosok arzénal ötvözték a rézet az ércolvasztás fázisában. Kelet-Európában efféle bronzelőállítás nem ismeretes, de ismert Transzkaukáziában és talán a Közel-Keleten. A fegyverek, eszközök, ékszerek, és más leletek összefüggései is hasonlóak a Transzkaukázusban és Kisázsiaiban. A szövési technológia is valamely déli központból származott” (ford. Z.T.Cs., ld. még Korfmán: *Demircihöyük*). A telepések Közép-Ázsia érintésével érkezhettek az Urálhoz, amire utalhat TOLSZTOV munkája (*Az ősi Chorezm*), melyben egy árja-anatóliai törzsszövetséghez kapcsolta Chorezm alapítását, melynek nevét a ’hurri-zem’, a ’hurrik földje’, vagy a ’khar-izem’, az avesztai szent tűz, a ’kwarena földje’ jelentésből magyarázta (az Aveszta szerint Chorezmben égett a zoroasztriánus papság szent tüze). UNGNAD rámutatott (Subartu, 1936, p. 131, v.ö. I. J. GELB: *Hurrians and Subarians*, 2nd ed. 1973, vagy S.N. Kramer: *The Babel of Tongues*, JAOS, 1968 Vol. 88, No. 1, p. 108, n. 3, Subir & Su nép), hogy az elő-ázsiai ’hurri’ elnevezés valójában nem népnév, hanem szövetséget jelent, amely az ékírásos feljegyzések szerint a szubarok (asszír Szubar-tu, szumér Szubir-ki népe), és a madák (a médek ősei) vagy mitannik között jött létre. Ezzel nem feltétlenül a magyarság eredetére utalunk, azonban a mada/méd, mitanni és a magyar népnevek úgy tűnik egyaránt az óiráni-avesztai maidhya = ’közép’ szóra vezethetők vissza, egy lágy gy-hanggal a közepén, így magyar = maidhya airya, a közép népe, és ez nem áll távol a néprajzi valóságtól sem, amennyiben többször megjelenik a világközép képzete a népdalainkban, népmeséinkben (ld. Berze Nagy: Égigérő fa). A nyugat- és közép-ázsiai összefüggést megerősíti V. SZARIANIDI, aki a 70-es évektől feltárta a Baktria-Margiana Régészeti Komplexumot (BMAC) és anatóliai párhuzamait, míg KUZMINA ismertette Szintasta és BMAC kapcsolatait (*The Eurasian Steppes: The Transition from Early Urbanism to Nomadism*, in Kurgans, 2000, Turán, 2010/1) A nyelvtudományban T. V. GAMKRELIDZE és V. V. IVANOV vetették fel az indo-árják anatóliai „őshazájának” kérdését (ld. még M. WITZEL munkáit az indo-árják nyelvéről).

Szintasta építésze és analógiái:
 1. Arkaim, 2. Szintasta, 3.
 Dashly-3 (Baktria, Sarianidi), 4.
 Pulur, 5. Demircihöyük
 (Grigorjev: *Sintashta Culture*);
 ide vehetjük a késő bronzkori
 Chicha (tör. csicsák = virág, dísz,
 v.ö. magyar ’csicsás’) erődvárost
 Dél-Szibériában, Omszktól kelet-
 re, ahol vaskori hozzáépítéseket
 is találtak (Parzinger), valamint
 Koy-Krylgan-Kalát Chorezmben
 (innen származtak kései, honfog-
 laló szövetségeseink, a „kaba-
 rok” vagy kálizok is; v.ö. Hód-
 mezővásárhely régi alaprajza).

Szintasta-Arkaim népének embertani rekonstrukciója (Arkaim Múzeum); ez a típus népesítette be a bronzkori eurázsiai sztyeppét Kelet-Európától az Altáj-hegységig, róluk, életmódjukról, hiedelmeikről, küzdelmeikről hallhatunk a később leírt óindiai Védákban és az óiráni Avesztában, és északon maradt leszármazottaik lehettek a szkíták, és az osztják-hanti énekekben szereplő „Nyuszt-subájú-szabir-fejedelem”, „Daru-ször-üstökű-kis-szabir-fejedelem-asszony” és népük, Szibéria nagy hatású névadói, akikben a magyarság őseit is tisztelhetjük (ld. A Bálványfejedelem éneke, 1984)

A Cisz- és Transzurál régészeti kultúrái a rézkőkor (eneolitikum) után, az i.e. 3-2. évezredben (Kor.-Epi., p. 58, ford., reprod. Z.T.Cs.)

A Szintasta-települések és leletanyaguk

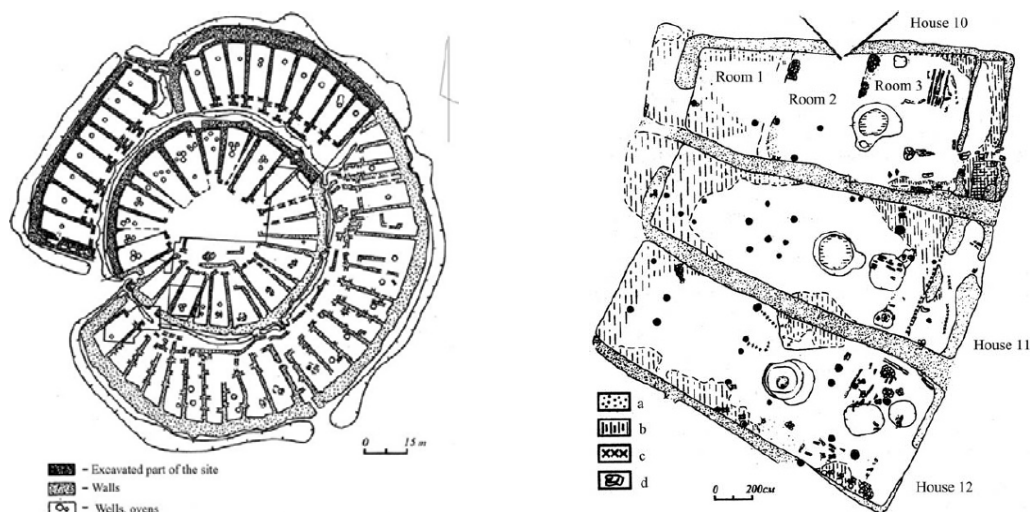
Az uráli erődvárosok a folyók partoldalain, torkolatánál épültek, úgy, hogy áradáskor szigetként kiemelkedtek a vízből, de vizesárokkal is körbevették őket. Alapterületük 6000 és 35,000 m² között váltakozott, bejárataik a négy égtáj felé néztek, nyugaton volt a főbejárat, amely egy belső körútra vezetett, a többi, szűkebb bejárat pedig zezzugosan a házak közé. Az erődvárosokat 5-6 m magas, 4 m vastag, kettős védelmi sánccal vették körül, amely rekeszes szerkezetű volt, gerenda, föld, agyag, kő felhasználásával készült, s egy központi és egy külső részre osztotta a települést (ld. ábrák). A sánc úgy készült, hogy először földtéglákból két párhuzamos falat húztak, majd sziklatömböket helyeztek közéjük, azután fagerendákat fektettek erre az alapra, a gerendákra pedig agyagos földet hordtak, amely cementszerűen megkeményedett a kiszáradás után – hasonló volt a honfoglaló magyarság sáncépítési technikája is (Edelény, Győr, Szabolcs, Sály-Váralja, az agyagot néha ki is égettük). A másik sajátosság a kerek erődvárosok házai, melyek a belső utcára nyíltak, és a napraforgó vagy a margaréta virágjához hasonlóan, nyilván napszimbólumként, „napkerékként” és praktikus okokból is (fűtés), közös falakkal, a sánchoz tapadva épültek, szintén vályogból és gerendákból. A legszebb, legjobban feltárt kerek erődváros Arkaim (ld. dokumentumfilm, *Arkaim, Vszo csugyesza Urala*, www.europetourism.su, és a ZDF televízió ismeretterjesztő filmje, *Das Vermächtnis der Steppenkrieger*, 2010, Youtube, 3D-rekonstrukciókkal; ld. még a színes Arkaim-posztert, www.ancient-code.com, *Кульмыра.pф*, ford., kieg. Z.T.Cs.).

Szintasta település és a nagy kurgán, ahol az eddigi legrégebbi küllős, kétkerekű, ló vontatta kocsi nyomait találták, i.e. 21. századból (légifelvétel, Kor.-Epi., p. 67)

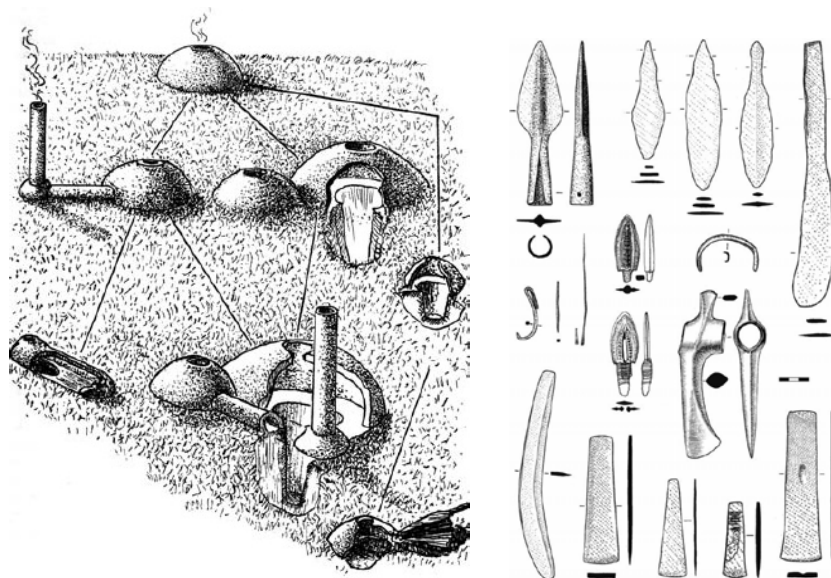

Arkaim, A. légifelvétel, B. a sugaras elrendezésű nagy lakóházak egyikének feltárása, a térelválasztó cölöpök maradványaival, tűzhely és kút nyomaival (Kor.-Epi., p. 70)

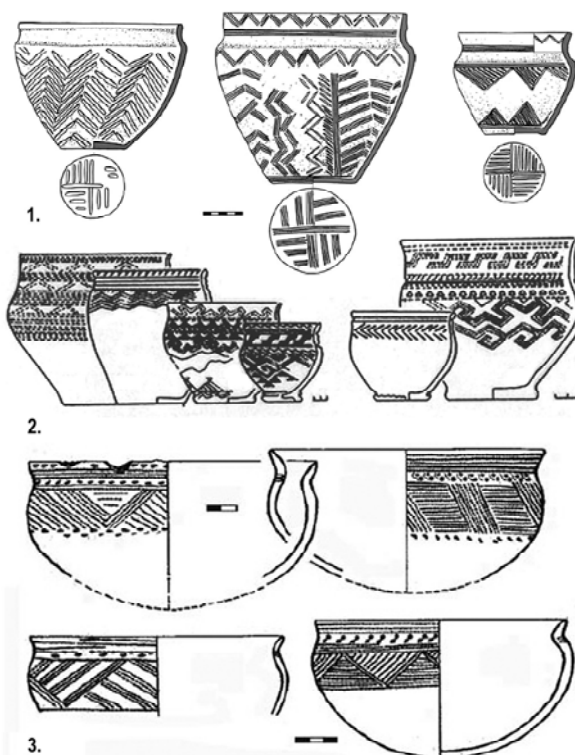
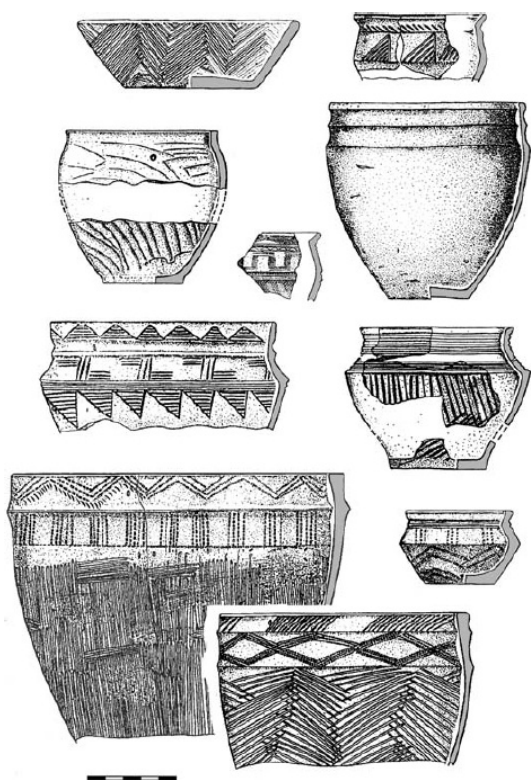

Arkaim alaprajza a feltárt részek, falak, kutak és kemencék jelölésével, és Szintasta 10-12. lakóépületeinek alaprajza, a./ sárga agyag, b./ sötét színű föld, c./ szén, égett fa, d./ vályogtégglák, valamint a kerek tárológödrök, ülögödrök, tűzhelyek nyomai (Kor.-Epi., p. 71, 73)

Az egyes erődvárosokat kb. 1000-1500 fő lakta. A belső körútra, térre nyíló, 100-250 m²-es házakban, melyek alapjait 20-30 cm mélyen a talajba vágták, konyhák, hálókamrák, műhelyek, tárolóhelységek, kutak és kemencék voltak. Az egyik településen vízvezeték nyomait fedezték fel (cserép- és facsöveket), és Arkaimnál találtak egy mezőgazdasági területet is, a településen pedig köles-maradványokat, ami arra utal, hogy a középső, késő bronzkorban talajművelés is folyt itt (Kor.-Epi. p. 89). Mindez egy összetett társadalom képét vetíti elénk, amelyben az élet jól szervezett volt, bizonyos hierarchia létezett a vezetők és a köznép között, bár a gazdagabbak és szegényebbek közötti határ nem volt túl éles, a temetkezések, presztízs-tárgyak nem jelzik egyöntetűen ezeket a különbségeket (törzsi „demokrácia”). A Szintasta-kultúra népe fejlett bronziparral rendelkezett, a házakban is voltak kohók, finoman kidolgozott fegyvereket, használati tárgyakat állítottak elő, fémiparos mesterembereiket az eszközeikkel temették el, réz-, arany-, ezüstbányáik voltak a térségben, melyeket a vaskorban is intenzíven használtak utódaik, az Iszet-folyó menti ITKUL-kultúra népe, azaz, nagyon úgy tűnik, hogy a szabir-magyarok.

Szintasta kohók rekonstrukciói, és termékeik:
lándzsacsúcsok, fokosok, balták (Kor.-Epi., p. 37, 38)

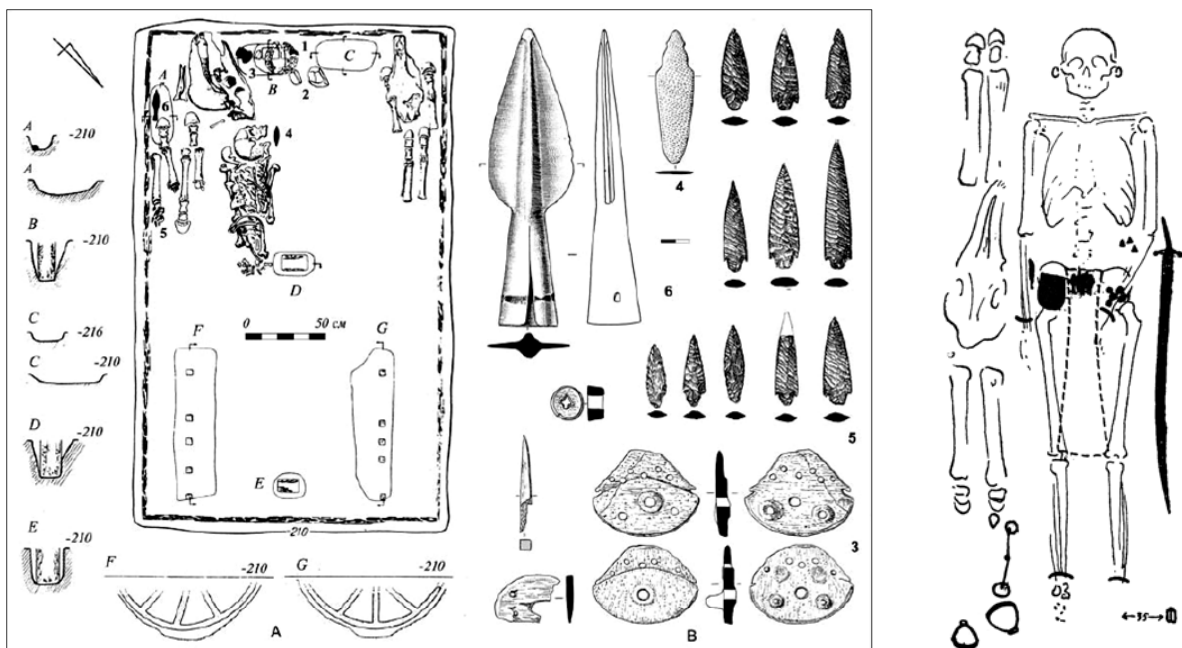

Arkaim edényei (balra), és utódai: 1. Petrovka, 2. a „finnugor” kapcsolatokkal is rendelkező Fjodorovo vagy Fedorovka (Alakul is ebbe a láncolatba tartozik), és 3. a vaskori Itkul cserépedényei (Kor.-Epi., p. 74, 87, 281, és KORYAKOVA: *An Overview of the Andronovo Culture*, 1998); jól látható a fésűs-szőnyegmintás díszítés fennmaradása, s hogy Itkulnál már kerek aljúak az edények; a mai oszt-jákok-hantik népművészeti motívumai is tükrözik az ősi andronovói mintákat (alább, és Kor.-Epi., p. 159); nálunk ez a motívumkincs nem maradt fenn, legfeljebb a textileinken, és talán a szabi-roknál.

Szintasta és a szabir-magyarság – bizonyítékok és feltevések

Mint említettem, mi, magyarok is felvethetünk egy megfejtést a Szintasta-kultúra és késő bronz-kori, vaskori utódainak *etnikumával* kapcsolatban, amire több adat, összefüggés nyújt lehetőséget, a régészettől a néprajzig és a finnugor nyelvtudományig, mely már régebb óta Nyugat-Szibériában kereste a magyarság korai formálódásának nyomait. Sok értékes néprajzi gyűjtés keletkezett a 19. században (REGULY, PÁPAY, PATKANOV, STEINITZ), ami módot ad a nyelvi, néprajzi párhuzamok

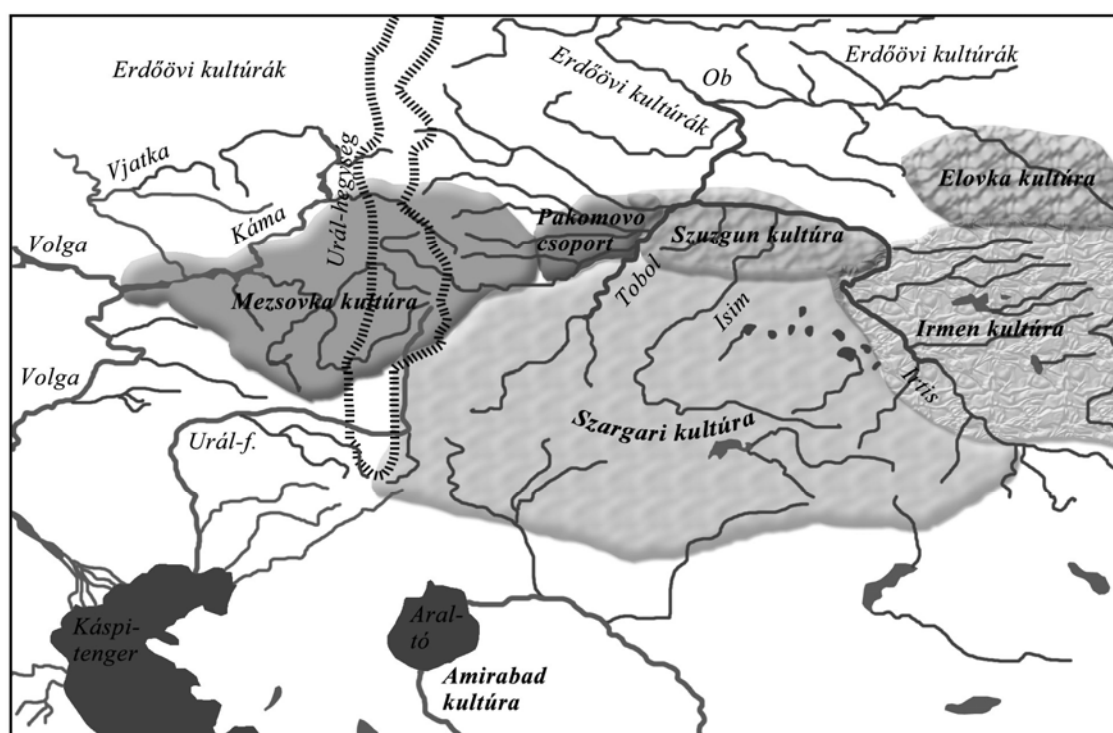
Szintasta-kultúra, Krivoye Ozero, 9. kurgán, 1. sír: A. 1-3. kerámiaedények; 4. fenőkő; 5. kovakő nyílcsúcsok; 6. bronz lándzsacsúcs; F-G. keréklenyomatok, az eddigi legrégebbi küllös kerekű kocsik bizonyítékai; B. 3. agancsból készült zablaszerelések (Kor.-Epi., p. 81, ld. még ANTHONY-BROWN, 2007, *The Secondary Products Revolution, Horse-Riding, and Mounted Warfare*, ahol Szintasta 30. sírként szerepel); a férfi elhunyt zsugorított helyzetű, délnyugati tájolású maradványai mellett két részleges lovastemetkezés látható, meglepően hasonló a 3000 évvel későbbi, honfoglaló magyar lovas-temetkezésekhez (LÁSZLÓ Gy.: *A honfoglaló magyar nép élete*, Püski, p. 116, Kenézlő, jobbra).

megállapítására, mivel azonban a genetikai kutatások alapvetően cáfolták a magyarság finnugor eredetének hipotézisét, így legfeljebb egykori szomszédságról, s az ebből fakadó kölcsönös nyelvi-kulturális cserékről beszélhetünk. Ez a szomszédság már a bronzkortól vagy a vaskortól létrejöhetett, de elsőrendűen ahhoz a népcsoporthoz köthető, amely gyakran szerepel az uráli hagyományokban, helynevekben: a szabi-rokhoz vagy szavárdokhoz, akiknek a nevét viseltük mi is AD 7-8. század előtt, a kazár-türk kapcsolatainkat megelőzően, mint Bíborbanszületett Konstantin császár feljegyezte a magyar követek közlése nyomán (*A birodalom kormányzásáról*, 38, régi nevünk a „szavarti aszfali”, lovas szavárdok, az óiráni/avesztai aszpa = ló, lovas jelzővel). Róluk kapta nevét Szibéria (osztják-hanti *Sober-mu* = Szabirország, Szabirföld), tehát a térségben egy régebb óta nagy hatást gyakorló népről van szó. A szabi-rok, szavárdok jelentik az igazi kulcsot a magyarság „ókorához”, legalábbis a nyugat-szibériai bronz- és vaskori kapcsolatainkhoz, s ha nálunk nincs nyoma finnugor géneknek (N Y-DNS haplocsoport, másként M178-Tat allél, Seminoéknál Eu 13 és 14; eddig 7 honfoglaló mintában 0-1% között, ami nem eredetjelző arány, míg az elő-ázsiai apai J2 aránya 2-7% a mai magyarságban, Magyar Tudomány, 2008/10, v. ö. Z.T.Cs.: *Genetikai „rokonságok”*, Mikes Intl., 2011/2), akkor igen valószínű, hogy a nyelvi „összecsicsizolódás” (areális nyelvkiegyenlítődség, GÖTZ L.) is a szabi-roknak köszönhető, akik már korábban „közlekedtek” a finnugorokkal, s ez a szabir-hanti-manysi „lingua franca” lett a magyar nyelv „öntőformája”, ezt megelőzően pedig egy „andronovó árja” nyelvjárást beszélhettünk (Helimski). Korántsem lehetetlen, hogy a magyarság eleve a szabi-rokkal együtt került az Urálhoz – Szintastán belül felfedezhetők különböző típusok, kerámiában, temetkezési módban –, de nem kizárt, hogy csak a vaskorban, i. e. 6-5. században csatlakoztunk a Szintasta-utód szabi-rokhoz, akik ekkor az Iszet-folyó térségében, a ligetes sztyeppén élhettek, mint az ITKUL-kultúra népe (i.e. 7-3. század). E kultúra időben, térben is illeszkedik HÉRODOTOSZ „isszedonjaihoz”, míg az „arimaszpukat” a tobol-irtisi SZARGATKA-kultúrával, vagyis minden jel szerint a népes *ogur* törzsekkel azonosíthatjuk (i. e. 7. sz. - AD 3-4. sz., közöttük lehettek az óbolgárok és a székelyek, és itt

jelennek meg a hunok leletei i.e. 3. század végétől, majd az Uráltól nyugatra bukkannak fel a népes KARA-ABYZ kultúrában, ill. résztvesznek a hunok Európába vándorlásában; kb. 70 törzsük volt a források szerint). Lehetséges, hogy e török nyelvű ogurok-óbolgárok is megismerték az iráni-finnugor „lingua francát” (tör. togrul, turul = vadászsólyom, az uráli nyelvekben ’turuj’ = sas, ami jelezheti a szoros kapcsolatot, de lehet későbbi, kazár, oguz, tatár kori átvétel is). Mint már több ízben utaltam rá az adatok, párhuzamok alapján az elmúlt kb. 20 esztendőben, nagy vonalakban rekonstruálható a korai magyarok, szavárdok kapcsolata Szintastával és az utódkultúrákkal, valamint „finnugor” és más szomszédaikkal:

I. SZINTASTA-temetkezések néhány alapvető, „honfoglaló típusú”, etnikumjelző eleme: a./ az elhunyt *fejjel nyugatra* temetése (bár még gyakoribb az északi sírtájolás, és az elhunytakat az oldalukra fektették, felhúzott lábakkal, míg a honfoglalók az elhunytakat rendszerint hanyatt fekvő, nyújtott helyzetben temették el), b./ *szabályos, részleges lovastemetkezés*, c./ *fegyverek*, fokok a sírokban (néhány esetben a lehúsolt embercsontok, lefűrészelt emberi koponyatető speciális kultuszokat sejtetnek, melyekre később a szkítáknál, „isszedonoknál” van adat is). Később a *szaka* (keleti szkíta) és *szarmata* sírokra jellemző a latitudinális sírtájolás, és a szakáknál a részleges lovastemetkezés, a *női* sírokban is (*Nomads of the Steppes in the Early Iron Age*, 1995), ami rendszeres a honfoglalóinknál (hun, ogur sírokból *ebben* a formában mindkettő hiányzik); mint említettem, hasonló érvennyel vethető fel a szavárd-magyarság elő-ázsiai, *subareus* eredete is, legutóbb Grigorjev és mások kutatásai nyomán.

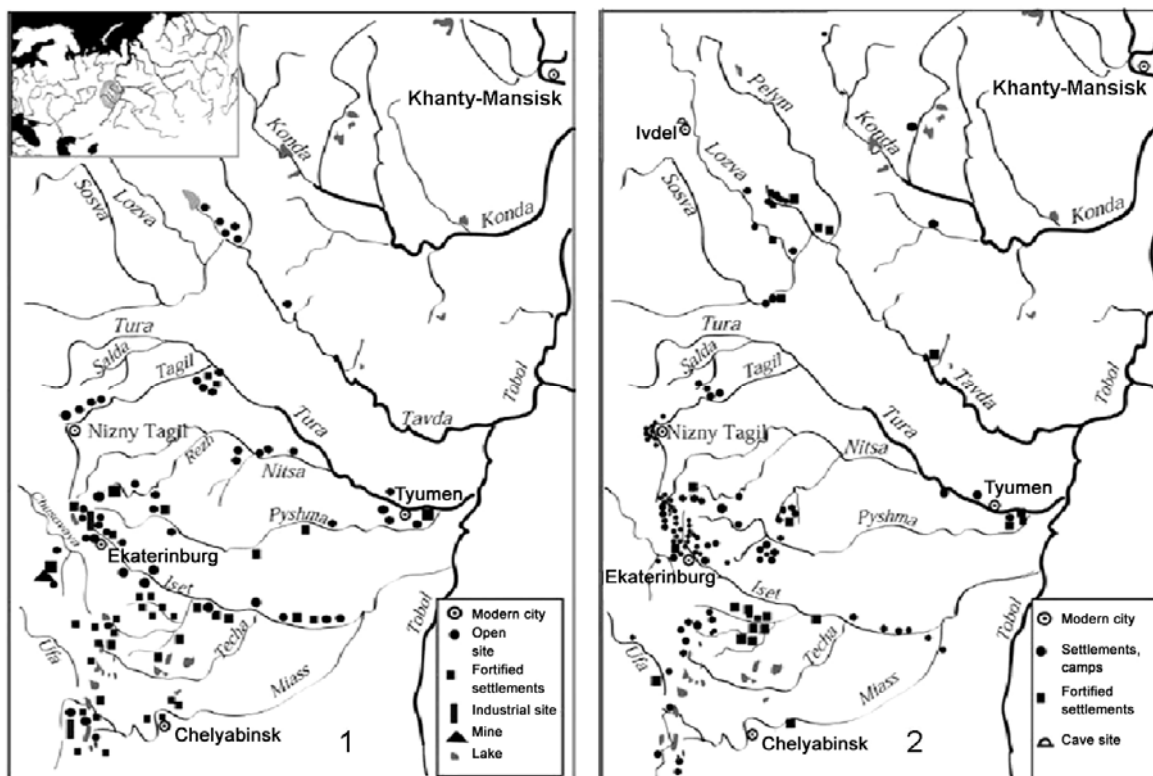
II. PETROVKA, FJODOROVÓ és ALAKUL utódkultúrák északi, északkeleti terjeszkedése a ligetes sztyeppére és a tajgaövbe, i. e. 1750-1500 körül, melynek során kialakultak az *első proto-árja és proto-finnugor kapcsolatok*; majd vegyeskultúrák, CSERKASZKUL és MEZSOVKA, melyek kapcsolatban voltak az észak-kazahsztáni, andronovói gyökerű SZARGARI-kultúrával (ómagyarokkal?)

Az Urál-vidék és Nyugat-Szibéria bronzkor végi kultúrái (Kor.-Epi., Fig. 4.1.)

III. A vaskorban az Uráltól keletre, az Iszety-folyó térségében az ITKUL-kultúra sokáig fennálló bronzipara helyi előzményekre vezethető vissza (bár a bronz ötvözéséhez már importáltak ónt, valószínűleg az Altájból), edényeinek fésűs-szőnyegmintás díszítésében felfedezhető a Szintasta-Petrovka előkép, és az itkuliakban láthatjuk HÉRODOTOSZ szkíta szokású „isszedonjai” (Z.T.Cs.:

Isszedónia I-II., Mikes International). Az i. e. 5. században az itkuliakhoz költözött egy *szaka* típusú nép, mely a GOROKOVO-kultúrában hagyta hátra sáncvárait, emlékeit (ómagyarok?); e népek hol harcias, hol barátságos kapcsolatban voltak az erdőöv *finnugorjaival* (Gamajun-kultúra).

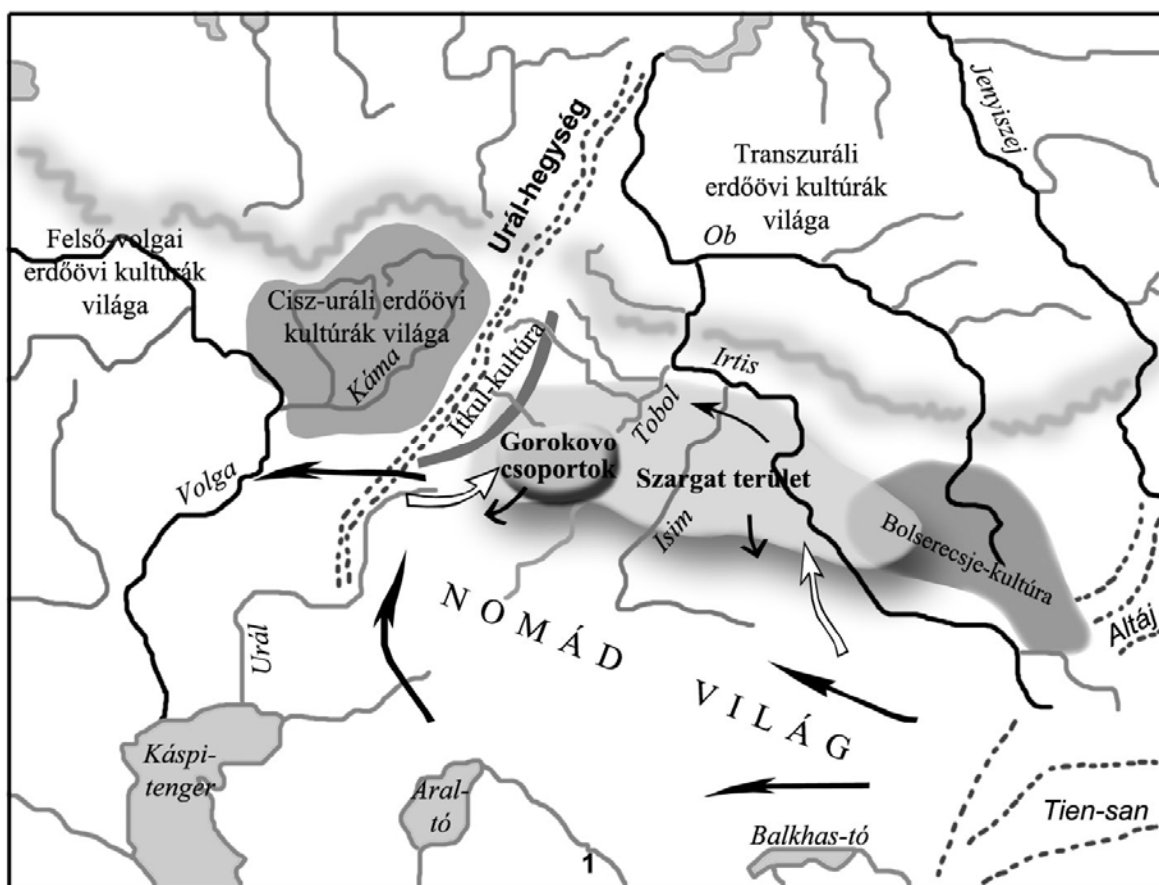

1. Az Itkul-, és 2. Gamajun-kultúra elterjedése a Kelet-Urál középső részénél, i.e. 7-3. század (Kor.-Epi., p. 278)

IV. A hanti, manysi népköltésekben gyakran szereplő „szoberek”, „szaperek”, „tapelek” egyértelműen a szabirokat, szabir-magyarokat jelölik, s az egyik hanti énekben szó van a „szober nagy városnak isten igézte szentséges földjé”-ről (Obdorszki ének, 729. sor, Osztyák-chanti hőseinek, II.), ami szó szerint utalhat a bronzkori erődvárosokra, hiszen az uráli finnugorok évezredek át örízheték a régi idők emlékét, ahogy a szabirokra vonatkozó énekeket is a 19. századig, amikor a néprajzkutatók lejegyezték őket (Z.T.Cs.: *Az Aranyfejedelmek éneke*, Életünk, 1999/6, *Chrestomathia Suardo-Magorica*, Turán, 2006/3, *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes Intl., 2010, *Restitutio Historiae Veterum Magarii*, 2011, www.issuu.com)

V. Szabirok és magyarok AD 1-2. században bukkannak fel először *név szerint* a történeti forrásokban, immár a Don-Volga-Meótisz térségében: PLINIUS-nál *Sardi Scythae* és *Mazacasos* néven szereplünk (Nat. hist. IV. 83, VI. 21), PTOLEMAIOS-nál pedig a hívebb *Souardeni* alakban (népnév + gör. toldalék + többszám, ld. ANONYMUS 7., *Zuard* személy-, nemzetségnév, és módosulva helynevekben; az óiráni/ómagyar d-kicsinyítőképző helyneveinkben is gyakori, pl. Agárd, Cegléd, Szekszárd, Szövérd, etc.; v.ö. *Suwardata*, 'Nap-adta', Nap-fia, Nap-beavatott, királynév az Amarnatáblákon, i. e. 14. század, in P. O. SKJAERVØ: *Introduction to Zoroastrianism*, 2006, és CAIS, www.specialtyinterests.net; ld. még szanszkritül *suvarna*, 'arany', a Suvarnaprabhāsa Sutra, Aranyfény Szútra c. mahajana buddhista szent irat címében), és a Suardeni „alatt” a *Materi*, a Volgától keletre (Geogr. V. 9,16-17, első közlés www.ztothcsaba.hu, 2008 nyár – 2012-ig működött a honlapom –, majd Turán, 2009/1). Ptolemaios az isszedonokat és két városukat az Altáj-hegység környékén is megemlíti (VI. 15,4., 15,5), ami utalhat a szavárd-magyarok szkíta kori kapcsolataira, és/vagy az ottani kereskedelmi telepeire, „gyarmatára”, vagy maradékaikra, Ptolemaios ill. az ő korábbi forrásai idején. A kelet-uráli kultúrák elköltözését igazolja, hogy Itkul-Gorokovo emlékeket találtak a

Felső-Bjelaja menti *korai szarmatáknál* (PROKOROVO), majd az Ilek-folyó (v.ö. POKROVKA, amazon-temetkezések, Davis-Kimball) és az Alsó-Volga menti *szarmata* környezetben, i. e. 3 - AD 1. század között, ami Plinius, Ptolemaios adatainak tényszerű, régészeti alátámasztása (Kor.-Epi., p. 225, 244; az alánok is ekkortájt vonulnak nyugat felé, szintén a hunok, ogurok nyomására; v.ö. a belső-ázsiai apai gének, pl. a Q-haplocsoport is elenyésző a honfoglalóknál, s inkább anyai génjeikben voltak „ázsiaiak”). Az etnikai rokonság, kontinuitás igazolását Konstantin megkerülhetetlen közlése nyújtja: „régí nevünk”, a törzsi azonosság vagy szoros szövetség okán *nem* hun, *nem* türk, *nem* onogur, hanem „szavarti aszfali”, lovas szavárd volt, így az 5-8. században sűrűn szereplő szabir név alatt *magyarokat is* értenünk kell (újabb leletek az Uelgi-tó mellékéről utalhatnak egy néprészünk 9-10. századi visszaköltözésére az Urálon túlra, valószínűleg a besenyő támadás miatt, melyet követően a szabirok nagy része a Dél-Kaukázusba költözött, ld. Maszúdi, Kmoskó).

A vaskor kulturális csoportjai a nyugat-szibériai erdős-sztyeppeövbén (Kor.-Epi., fig. 8.8, p. 289)

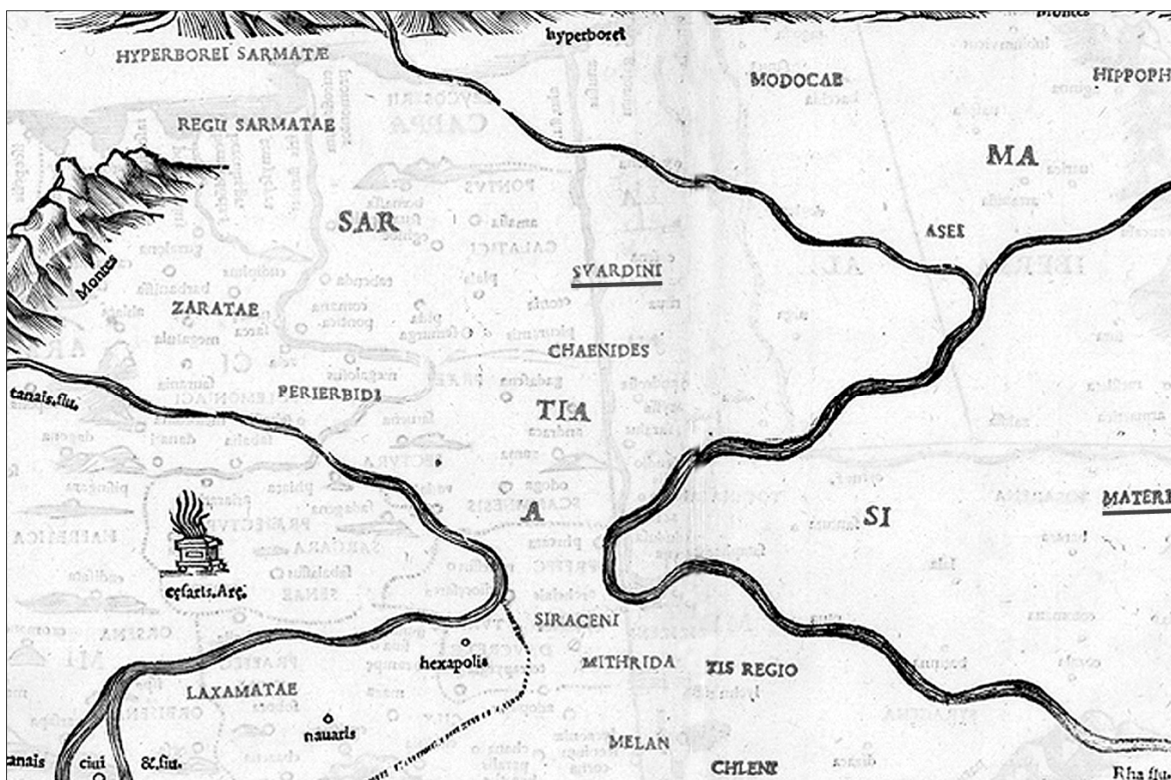
VI. A magyar antropológiai kutatások már a 60-as évektől kimutatták a honfoglaló magyarok és a késő bronzkori, kazahsztáni Andronovó-nép közötti analógiákat, valamint alsó-volgai, kalinovkai *szarmata* analógiákat is (Dr. TÓTH Tibor, Turán, 2009/1, és ÉRY K. 1982, FÓTHY E. 1984; azóta új összehasonlításokat kellene végezni a fenti kultúrákkal kapcsolatban is).

VII. Az anatóliai-ősárja világba vezet 'Isten' szavunk, melynek legközelebbi párhuzamai a nem-indoiráni nyelvű hattí *estan* = napistennő, az innen átvett indoiráni nyelvű hettita *istanu* = napisten, és az avesztai *yazatana*, *yezdan* = isten, szellemi lény tulajdonnevek (G. BECKMAN: „My Sun-God”, Ravenna, 2002. n. 3, RÉDEI K: 'Isten' szavunk eredete, Magyar Nyelv, 1999/1), s ezen kívül iráni eredetűek vallási szavaink közül a *meny*, *pap*, *áld*, *áldoz*, *ármány*, és maga a *vár*, *város* szavunk is. HARMATTA János rámutatott lovas szavaink kelet-iráni, kusán párhuzamaira, ezek tehát nem „ugor koriak”, mint korábban vélték, azon az alapon, hogy a hantiknál is megvan a magyar tájnyelvi

'lau'/ló, az elsőfű, másodfű csikó, és más, lóra, lótarásra vonatkozó szavunk, azonban ezeket nagy valószínűséggel nem „átvettük” az iráni nyelvüektől, hanem mi hoztuk az Urálhoz, eredeti „andronovói árja” örökségként (HARMATTA J.: *Iráni nyelvek hatása az ősmagyar nyelvre*, in Honfoglalás és nyelvészet, 1996, *Irániak és finnugorok, irániak és magyarok*, in Magyar őstörténeti tanulmányok, 1977, ld. még róka, farkas, medve, méz, vidra, etc. szavainkat).

* * *

Összefoglalva: egy mélyebb „merítés” a múlt, és persze a tudomány kútjából megmutathatja, hogy a korai szabir-magyarság ott rejtőzhetett már a bronzkori, pre-árja, pre-szkíta Szintasta-Andronovó környezetben, s csak jóval később, meglehet csak a szabirok elköltözése, AD 800 után, megfogyatkozva csatlakozhattunk az ogurokhoz, akiknek „hungár” nevünket is köszönhetjük (tör. *oq ar* = nyíl nép, *on-oq-ar/onogur* = 10 nyíl népe), s akik a hun-rokonságot közvetítették, s katonailag jelentősen hozzájárultak, hogy kivívjuk helyünket Európában. Ezt a hun-rokonságot érthetően felnagyította Kézai Simon, IV. (Kun) László király udvari krónikása (1285 k.), bevallottan külföldi szerzők művei nyomán, míg a saját, úgy tűnik székely adatai a 7. századi „első honfoglalókra” vonatkoznak, az ogur-hun, Attila-utód „Csabára”, azaz Kuber *csobánra*, aki egy ideig az avar-hunok *ispánja* volt, s vele jöhettek a székelyek a kárpáti hazába, majd őt várták vissza Görögországból, ahogy ez a „Csaba királyfi” mondájában megjelenik (Anon. 45, Kézai 20-21, ld. a perzsa Vahram Csoben, de a türkök is használták a csobán = ispán tisztségnévet, és az avar korban átvették a szlávok, *zsupán* alakban). Mindezek az „útjelzők” hitelesen mutathatják a magyarság őstörténetének fontosabb szakaszait az uráli-kazahsztáni bronzkortól kezdve, a honfoglalás előtti századokig, ebben az irányban érdemes folytatni a további kutatásokat, mind az Urálon túl, mind pedig Transzkaukáziában.

Bernardus Sylvanus térképe Ptolemaios földrajzi művéhez, részlet: *Svardini, Materi* a Tanais/Don és a Rha/Volga térségében (Claudii Ptholemaei Alexandrini liber Geographicae, Venice, 1511., *Secunda Asiae Tabula*, www.raremaps.com, kiemelés tőlem, Z.T.Cs., ld. Ptolemaios, Geogr. V. 9,16-17, *Souardeni, Materi*, „*ap anatolon tou Ra potamou*”, a Volgától keletre, és Plinius, Nat. Hist. IV. 83, *Sardi Scythae*, VI. 21, *Mazacasos*, ugyancsak a Meótsztól keletre, AD 1-2. sz.; a szavárd-magyarok a szirákokkal valószínűleg résztvehettek már a mithridatesi háborúkban, i. e. 1. század első felében, innen eredhet, hogy Ptolemaios a Donnál említ egy „Mithridatis térséget”, ld. még Tacitus: Évkönyvek).

ISSZEDÓNIA, II.

– szavárd párhuzamok az uráli és a magyar folklórban,
és kultúrantropológiai, régészeti megközelítésük

„Nem a törzsök vadságátul kell hát mérni a Nemzetnek lelki erejét, hanem a természeti hathatosságtúl; mert a társasági művelés tökéletesíti a jól termett nyers Nemzetet, s a valaha vad Americában kerekedhetik a valaha vad Brittusok segítségével egy legszelídebb Philadelphia – csak egynehány Franklin kell belé.”

– Horváth Ádám: *Magyar Magóg Pátriárkhátul fogva I. István királyig*, 1817., részlet az ajánlásból

Talán szubjektíven hangzik, de része lett a valóságnak: ma úgy emlékezem az első „Isszedóniám” megírására, hogy az elkészülte után, 2013-ban két esemény történt, melyek mintegy „Isten ujjaként” mutattak a magyar őstörténet-kutatás fontos irányára: az egyik a cseljabinszki üstökös megjelenése volt, mely délkeletről érkezve, február 15-én ragyogó fénnel, hatalmas robbanással „íródott” az égre, a nyugat-szibériai havas tájba, a másik pedig a térségben zajló, Uelgi-tó (vagy Boloto Aydykul) melléki orosz-magyar régészeti ásatások első televíziós híre, azév szeptember elején. Mindez szinte varázsütésre robbant elő számomra az égen, és arany-ezüst csillogással a föld alól, s zavarbaejtő módon mintha még a magam szerény munkája, kitartó szabir-magyar „perújrafelvétele” is egy apró szikra lett volna ebből. Mintha a Magyarok Istene ezekkel az égi, földi „jelekkel” adta volna hírül, hogy helyes az irány, melyet követünk, régészeti-leg van keresnivalónk ott, az Uráltól keletre, és nem is teljesen olyanformán, ahogy a „finnugor” elmélet képviselői egyoldalúan beállították.

Leszámítva az üstököst, a magyar őstörténet uráli kutatási iránya legjelentősebb részben, de idehaza még ma is eléggé mostohán kezelt orosz régészeti eredményeknek köszönhetően nyerhet igazolást, közvetve már azóta, hogy megkezdődtek az ásatások az Urál környékén és Nyugat-Szibériában az 1960-as, 70-es évektől, melyekről nemrég L. KORYAKOVA és A.V. EPIMAKHOV tudósítottak összefoglalóan, régi hiányt pótolva.¹ Igaz, a korai magyarság, vagy szavárd-, szabir-magyarság régészeti nyomainak azonosítása a bronz- és vaskor, vagy a szarmata-hun idők leleteivel még nem történt meg, s kérdés, hogy ezen a téren teljes bizonyossághoz juthatunk-e valaha, mégis, a történeti, néprajzi, nyelvi adatok összefüggéseinek „iránytűje” ebbe az irányba mutat, az Urál, Nyugat-Szibéria, Kazahsztán sztyeppei, erdős-sztyeppei térségeire, ahol a bronzkortól jelentős proto-iráni, pre-szkíta, majd szkíta és „szkíta jellegű” népségek jelentek meg, sugároztak szét déli, délkeleti irányból, a Kaukázus és/vagy Közép-Ázsia felől, egészen az Altáj-hegységig terjedően. Köztük voltak a szavárdok vagy szabirok, később Szibéria névadói, és a magyarok törzsei, együtt vagy még külön, valamint délről vándorolhattak Belső-Ázsiába minden bizonnyal a hun és ogur „előmagyarok” is.

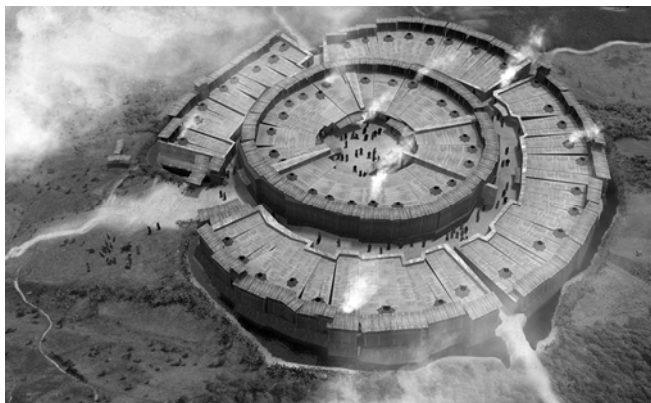
1. A bronz- és vaskor főbb vonásai a sztyeppe-térségben és az „isszedónok”

A bronz- és vaskor, a korai középkor még nyilvánvalóan, sőt gyakran riasztóan távol állt a mai civilizációs „standardoktól” – nem csak Ázsiában, hanem Európa területén (germánok, vikingek, kelták, görögök, rómaiak), vagy a Közel-Keleten is² –, noha ma már tudjuk, hogy a sztyeppe-térségben sem csak egy primitív, állandó nomadizálást kell elképzelnünk, hanem itt is voltak a téli

¹ *The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, Cambridge University Press, 2007; az ebből készített több mint 170 oldalas fordításom többen megkapták, remélem a kötet egyszer magyarul is megjelenik.

² Ld. bibliai utalások az emberáldozatra: 1.Móz. 22,1., 3.Móz. 18,21., 20,2., 1.Kir. 11,7., 2.Kir. 17,17., 23,10., Jer. 32,35, Ap. Csel. 7,43., befalazásra: Józs. 6,26., 1.Kir. 16,34., gyermekek megevése: 5.Móz. 28,53-57, Sir. 4,10, II.Kir. 6,28-29., és egy furcsa esküformula: 1.Móz. 24,2. Vö. Giralduus Cambrensis: *Topographia Hibernica*, III. 25, egy 12. századi ír királyavatási szokásról, melyben a leendő király meghág egy kancát, idézi Eliade: *Vall. hied.*, II. p. 119., és az írek harmadik bevándorlása Szkítiából uo. III. 3., vmint Strabo a „keltoszkítákról”, VII. 5,1., XI. 6,2.

hidegek és az ellenséges támadások miatt létrejövő kisebb-nagyobb falusias, városias, erősített *települések*, Dél-Oroszországtól a Dél-Urálon át láncban az Altáj-hegységig, fa- és vályogszerkezetes, és ún. boronafalú, farönkökből épült házakkal, mellettük pedig földbeásott, szuterén-típusú kunyhókkal, majd sátrakkal is, melyeket sánc-árkos, gerendavázás védművek vettek körbe a stratégiai, kereskedelmi csomópontoknál. (alább az Uráltól délkeletre felfedezett bronzkori erődváros, Arkaim rekonstrukciója, www.europetourism.su, vö. www.ancient-code.com)

A *nagyállattartás* egyre jobb feltételeit, a népesség és az állatállomány növekvő számának megfelelő környezetet kereső törzsek már a bronzkor kezdetétől (kb. i. e. 4500) fokozatosan birtokba vették a hatalmas, eurázsiai füves pusztákat (kelet-európai Jamna-, Katakomba, Gerendavázaskultúrák expanziója, Afanaszjevo az Altájban, Botai, Krasznij Jar Észak-Kazahsztánban, majd Szintasta-Arkaim népei a délkeleti, majd északabbi Transzurálnál, és az Andronovo-kultúracsalád a sztyeppén). El-

kezdődött a házasított, sokáig csak vágóállatnak tartott, kistermetű sztyeppe vadlovak, főleg a szelídebb kancák szekérbe fogása, a könnyű, küllös kerekű *szekér* „genezise”, feltalálása, mely optimálisabb volt a lovak erő kifejtése és a hadviselés számára a nehéz, tömör kerekű kordék után. A küllös, kétkerekű, két ló vontatta kocsik eddigi legelső nyomai épp a dél-uráli Szintastatemetkezésekben maradtak fenn (i.e. 2100-2000 k., itt keskenyebb nyomtávú, valószínűleg csak rituális, temetkezési célra szánt kétkerekű kocsikat helyeztek a sírokba), majd hamarosan elterjedt a ló hátalása, a *lovaglás*, az ehhez szükséges eszközrendszerrel (kantár, nyereg, zabla, bőr-, fa-, majd fémkengyel), és a lovas harcmodor (szkíta rövid íj, lándzsa), aminek óriási, hosszú távra meghatározó, világtörténelmi jelentősége volt nemcsak a hadászat fejlődésében, a nomád pásztorkodás kialakulásában, hanem a nagy távolságokat áthidaló lóhátas *közlekedés* elő is segítette az érintkezést, a kulturális, kereskedelmi, nyelvi cserét az egyes régiók népei között. A sztyeppetérsgben előbb alakult ki az átütő erejű lovas hadviselés, lovasíjászat, mint a déli magaskultúrákban, ahol még csak a nehezebben kezelhető vadszamárféléket (onager) ismerték, a sztyeppén mégis csak ideig-óráig jöttek létre egységes „birodalmak” (Európai Szkítia a legtovább, majd a Hun, Kazár és Mongol Birodalmak), aminek a törzsi széttagolódáson, „szkíta-turáni öntudaton” kívül oka lehetett, hogy az eurázsiai „magtérsg” az Aral-tótól északra nem kedvezett az igazán tartós letelepedésnek, a rideg, nem istállózó állattartás miatt az egyre gyarapodó nyájakat, csordákat, méneseket egyre távolabbi legelőkre, folyó völgyekbe kellett kihajtani, hogy elegendő táplálékot találjanak számukra, idővel pedig velük ment a népesség is, vagy egy része, s a letelepültből könnyen válhatott „nomád”³. Mondhatni, a déli és az északi *időjárás* övek is erőteljesen predesztinálták a népcsoportokat egy letelepült vs nomád, „iráni vs turáni” típusú szembenállás kialakulására, noha úgy tűnik, az indo-irániak, árják is a sztyeppéről vonultak délebbre (i.e. 1500-1200 k.), s már korábban is létezhetett egy kelet-nyugati irányú, tengelyű „iráni vs turáni” hasadás, tehát korántsem volt minden nép „turáni” csupán attól, hogy az Aral-tótól, Oxustól északra élt, illetve nem azonos mértékben, módon.⁴

A sztyeppé- és erdős-sztyeppé-öv népeinek élete tehát döntően két-három, „nem-humán”, külső, természeti tényezőtől függött, ami egyben nagyobb fokú önállóságot, mozgékonyt is követelt: az *állatállománytól* és az állatoknak táplálékot biztosító *növényzettől*, legelőtől és *víztől*, emellett természetesen nagy jelentősége volt az érclelőhelyek birtoklásának is. E tényezők meghatározták a hiedelemformák, vallási képzetek jórészét is, melyek a növényi, állati és emberi *termé-*

³ Ld. E. Kuzmina, Turán, 2010/1, 66, P. Kelekna, Sino-Platonic Papers, No. 190, June, 2009.

⁴ A Turáni-felföldet a mai Irán-Pakisztán déli határára, Beludzsisztánba helyezi a hagyomány, ld. Encyclopedia Iranica; a Turáni-alföldet az Aveszta az Oxustól keletre írja le; ld. még Strabo, XI. 11,2, *Turiuan*.

kenység jelenségei körül léteztek, s a szellemi-vallási felfogás is ezeknek a képzeteknek a köntösében jelent meg, pl. az állatalakú istenségek, „istenné” avatott áldozati állatok, s itt nem csupán a fizikai érzékelés lelki vetületeiről, „szimbolizációról” van szó, hanem egy közvetlen szellemi látásról is (fr. *clairvoyance*, ang. *second sight*), melyben még észlelték a természeti világ szellemi tartalmait, miként a déli magaskultúrákban.⁵ Az élet nagy „beavatásai”, születés, házasság, halál a „be- és kilépés” körül csoportosulnak, s a termékenységi képzetekhez szervesen társultak az *elmúlás*, a lelki elem „éterizálódásának”, szellemi világba való visszatérésének, visszavezetésének képzei, mind a természeti körforgás, az áldozati szertartásokban leölt állatok, mind az ember elhunyt, szélső esetekben feláldozása esetében. Az elmúlásnak népenként jellemző szokásokkal körbevett társadalmi rítusából, a *temetkezésből*, az elhunyttal, holttesttel, halállal kapcsolatos képzetek „materializációjából” sokat megtudhatunk egy-egy régészeti kultúra, írásos emlékekkel nem rendelkező, archaikus népcsoport hiedelemvilágáról, szokásairól. (archív fotókon az Iszety-folyó térsége, Sz. M. Prokugyin-Gorszkij felvételei, 1910-12 k., www.loc.gov)

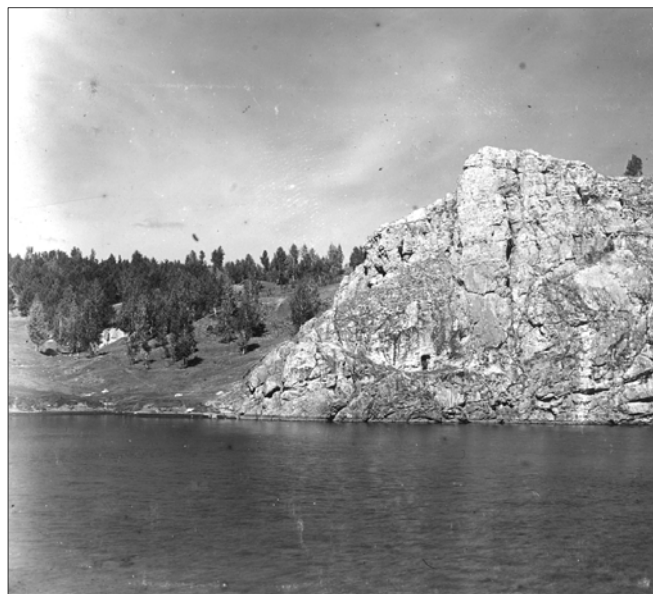

Az első *Isszedónia* c. tanulmányomban⁶ a történeti adatok, orosz régészeti kutatások fényében kénytelen voltam utalni arra, hogy a korai szabirok, vagy már szabir-magyarok igen nagy valószínűséggel azonosak lehettek a kelet-uráli *Iszet*-folyó (oroszul Iszety) térségében a bronzkori Szintasta-, majd Szargary-Mezsovka kultúrákból leágazó *Itkul-kultúra* népeivel, akiket Herodotos, Aristéas „isszedónoknak” nevezett az i.e. 6-5. században, de több, kisebb népcsoport is élt az Iszethnél (Vorobjevo, Baitovo, Naszilovo leletei), akiket az itkuliakkal együtt a helyi adatközlők az egyszerűség kedvéért az összefoglaló „isszeti” névvel illethettek, s ez módosult azután a görög nyelvi környezetben „isszedónra”.⁷ Az iszeties csoportját ugyanúgy írja le Herodotos, mint a szkítákat: igazságos nép, nők egyenjogúak a férfiakkal, és a legkirívóbb szokásuk, hogy marhavagy birkahússal keverve megeszik elhunyt apáik csontjairól lefejtett húsát, a lefűrészelt koponyatetőt pedig bearanyozzák és szakrális edényként használják az évenkénti szertartásokon. Nagyon hasonló szokásokat Strabó is említ a délebbre, keletebbre lakó masszagétáknál, szakáknál, noha szerinte egyes szkíta csoportok „vegetáriánusok” voltak.

⁵ Ld. Z.T.Cs.: „*Vadat űzni feljövénének*”.

⁶ Mikes International, 2013/1. (online)

⁷ A szóvégi -on, -en csupán toldalék, melyet a görög szerzők több, más szkítai népnévhez odaragasztottak, pl. később Ptolemaiosz *szuarden*-eknek vagy *szovarden*-eknek írta le a szavárdok/szabirok nevét, és *sziraken*-oknak a szirákokat, az isszedón *d*-hangja pedig szabályos hangtani módosulása a *t*-nek; ld. még alább az altáji *Tajshet* település nevét, ez is lehetett szabir névadás, és az Iszet is. Vö. Bongard-Levin és Grantovszkij: *Szkítiától Indiáig*, Bp., 1981., p. 44.

Természetesen ma már nehéz „adaptálni” ezeket az ősi szokásokat a nemzeti „pantheonban”, elfogadni, hogy eleink egykor emberhúst fogyasztottak, megették elhalt vagy szakrálisan föláldozott apáikat, ellenségeiket, holott Álmos fejedelem feláldozására utal mind a Képes Krónika 28., mind Anonymus 13. fejezete, ami azt jelzi, hogy a *kendét*, a szakrális fejedelmet *mindig* feláldozták.⁸ Egyedül SEBESTYÉN GYULA „merészelt” szembenézni ezeknek a riasztó szokásoknak az emlékével több mint 100 esztendeje, pedig ez az „isszedón” szokás is megerősíti a szabir-magyarok *szkítaságát*, s ezekre az ősi szokásokra utalnak népmeséink és az uráli hagyományok párhuzamos elemei, melyek a hantik, manysik énekeiben, mondáiban is fennmaradtak, mint a „szoberek”, azaz szabirok, vagy szabir-magyarok szokásai, ill. nevesítés nélkül is, mint sztyeppei, szkíta szokások. Az ősvallási, majd népi képzetek nem csupán „mesék”, hanem egykori szerves, lelki-fizikai valóságot tükröznek, melyre legfeljebb ma vagyunk „finnyásak”, s gyakran túlidealizáljuk, szépítjük, mert réges-rég magunk mögött hagytuk, noha meglepő módon, a nyelvünkben máig őrizzük az emlékét: az „egyem a húsd”, „egyem a szíved”, „megzabállak”, „ennivaló vagy” szólásokkal egy rajongó odaadást, a szeretet felsőfokát szándékozunk kifejezni, felnőtten, gyerekekkel kapcsolatban ma is, ez más nyelvekben tudtommal nincs meg, specifikusan magyar sajátosság Európában. Ugyanakkor még nem tudjuk biztosan, hogy a magyarság ősei *eleve* az Iszet-menti szabiروkkal éltek-e, már a bronzkortól, vagy pedig csak a vaskorban költöztek oda, egy aszályosabb sztyeppei klímaváltozás, ellenséges népmozgások vagy egyéb okok hatására, s csak ezután vehették át ősmagyarjaink az „isszedón” szokásokat, köztük a rituális, részleges kannibalizmust. Mivel a népmeséinkben nem kifejezetten saját, hanem idegen elemként jelennek meg a kannibalisztikus, horrorisztikus részletek, így valószínű, hogy volt bizonyos distancia történetileg is a szabiروk és a magyarok között, s az „isszedón” elemek elsörendűen a szabiروkra vezethetők vissza. Mindenesetre a fennmaradt köznyelvi szólás egy olyan reminiscencia lehet, amely ma is kifejezi az ősi, „isszedón”, szkíta rítus lényegét, hogy mindez az elhunyt rokonokkal kapcsolatban *szeretetből, teljes tiszteletből és áhítatból* történt, így érezték, hogy eggyéválnak az elődökkel, s az idősebb feláldozandók is ezzel a tudattal, érzéssel voltak eltelve, hogy életüket szentelik az utódaikért, noha nyilván egy elfajulással állunk szemben, melynek gyökerei – ahogy az „Irán-Turán” szakadás és a „Góg-Magóg” problematika is – úgy tűnik az atlantiszi idők „lázádo angyalaihoz” vezetnek⁹. Az alábbiakban részletesebben ismertetem az „isszedónok”, itkuli szabir-magyarok rituális

⁸ V.ö. a kazár-türkök királyválasztási szokásáról a muszlim szerzők, Ibn Roszteh, Dzsjahani, ld. még Róheim: *A kazár nagyfejedelem és a turul-monda*, in *A bűvös tükör*, p. 127.

⁹ 1.Móz. 6,1-4, az angyalok (Beni Elohim, Isten Fiai, „Örzök”, ld. Dán. 4,10) és a földi nők gyermekei „óriások” (héb. *nefilim* = bukottak, *gibbórim* = erősek, *ansej hasem* = híresek), ld. *Book of Enoch*, 6, 7, 15, 16, 69, 86, 90. fej. (R.H. Charles, 1912, Hamvas B., 1945, Várkonyi N., 1988), *Book of Jubilees*, 4, 5, 7, és a „közös nyelv” őskorából fennmaradt *Turiel* = Isten sziklája (héb. *cúr* = szikla) és a *Turán* (a tör. togrul- vagy turul-sólyom

kannibalizmusával párhuzamos egyéb vallástörténeti, néprajzi és történeti forrásokat, valamint egyes Urál-környéki régészeti lelőhelyek erre utaló vonásait, melyek igazolni látszanak egy szokásbeli, etnikai kontinuitást, az ősiráni, pre-zoroasztriánus, „szkíta” hiedelem- és szokásvilággal való szerves kapcsolatunkat a bronzkortól egészen a honfoglalásig, az egyéb vonások mellett.¹⁰

2. Az Avesztától a keresztény szerzőkig

Az Aveszta tiltja mind a halottak eltemetését, elégetését, mind az emberevést (Vendidad, Yasts, ford. J. DARMESTETER). Ezek a tiltások utalnak a korábbi gyakorlatra, a szokások különböző korú, Zarathustra előtti és utáni „rétegeire”, amelyekből láthatjuk a temetkezési rítusok alakulását, a változó spirituális és „életföldrajzi” körülményeknek megfelelő szokásformák keresését a különböző ősiráni eredetű csoportoknál. A Vendidadban (vagy Videvdatban) Zarathustra kérdezi az isteni lényt, Ahura Mazdát, a „Nap-aurát”, hogy mi a helyes és helytelen eljárás a temetkezéssel kapcsolatban:

Vendidad, I. 17.: (az Ahura Mazda által teremtett tizenharmadik jó földdel, Kakhrával kapcsolatban, amely talán a khoraszáni Karkhnak felelhet meg) „*Innen jött Angra Mainyu (Ahrimán, Ármány), aki a halál, akinek boszorkányságból fakadó ellenteremtése egy bűn, melyre nincs bocsánat* (óir. anaperetha): *a holttestek elégetése*” (a tüzet „Ahura Mazda fiának” nevezi az Aveszta, melyet tilos volt beszennyezni a halottégetéssel, de volt periódus, amikor alkalmazták a hamvasztást).

III. ii,8: „*Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Melyik a második hely, ahol a föld a legnagyobb fájdalmat érzi? – Ahura Mazda így válaszolt: Az, ahol a kutyák és emberek holttestét eltemették.*” (9: az a hely is, ahol a Dakhmákon, a Hallgatás Tornyain elhelyezték az emberi holttesteket; a kutyák kivételes bánásmódban részesültek az Aveszta árjainál, résztvettek a temetkezésben is, hogy a hiedelem szerint tekintetükkel elűzzék az ártó szellemeket; a honfoglaló magyarság temetőiben is több, őrzőjellegű kutyatemetkezést találtak, pl. Hajdúdorogon)

III. iii,12: „*Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Ki az első, aki a földnek a legnagyobb örömet nyújtja? Ahura Mazda így válaszolt: Az, aki kiássa a kutyák és emberek holttesteit.*” (13: az is, aki lerombolja a Dakhmákat, ami utalás a holtak feltámadására a végső időkben, az elmúlás szellemi legyőzésére, de egy igen ősi szokásra is, az exhumációra, amellyel a csontmaradványok kultikus megőrzése volt a cél, ld. alább, 47. jegyz.; később osszáriumokba tették a csontokat, ebből alakult ki az urnatemetkezés)

III. iv,36-37: „*Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Ha valaki a földbe temeti egy kutya vagy egy ember holttestét, és nem ássa ki fél éven belül, milyen büntetést kell kapnia? – Ahura Mazda így válaszolt: Ötszáz ostorcsapás az Aspahe-astrával* (ld. ostor szavunkat), *ötszáz ostorcsapás a Sraosho-karánával.*”

VI. v,44-45: „*Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Hová tegyük, hová fektessük a halottak testét, Ó, Ahura Mazda? – Ahura Mazda így válaszolt: A legmagasabb csúcsokra, ahol mindig vannak dögevő kutyák és madarak, Ó, szent Zarathustra!*”

VI. v,49-51: „*Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Hová vigyük, hol helyezzük el a holtak csontjait, Ó, Ahura Mazda? – Ahura Mazda így felelt: A Mazda-tisztelők állítsanak épületet, ahol a kutya, a róka* (óir. raopi) *és a farkas* (óir. wrkas) *nem érheti el* (a csontokat), *és ahová nem folyik*

mondája is egy „Turiel-monda”, atlantiszi örökség), ill. az arámi *Ohyah, Hahyah, Mahaway* és a héber *Óg, Góg, Magóg* párhuzamok, a h-g szabályos hangváltozással, *Book of Giants*, Óriások Könyve kumráni és manicheus töredékei, W.B. Henning, BOAS, XI. 1, 1943, pp. 52-74. (a kumráni töredékekben az egyik óriás neve „Gilgames”, noha Enkidu lenne az adekvát elnevezés). Vö. a bibliai *Jáfet fia Magóg* és az avesztai *Thraetaona fia Tura* kapcsolat is egy Irán-Turán összefüggés. Hozzá kell tenni, hogy a „turáni átok”, ami lényegében a belső fejlődés makacs „ellenzékeségét” jelenti, csak egy korai, bár hosszan elhúzódó állomása volt az atlantiszi bukás „reinkarnálódásának” (Enoch 15,8-11), ami minden későbbi kultúrkorszakban megjelenik, mint pusztító elem (ld. a vérengző mexikói kultuszok, hun invázió, tatárjárás, vagy a nyugati, „romanista-kabbalista” politikai elv a „hasznos ördögről”, Z.T.Cs.: Európa elrablása, Országépítő, 2004/1, és A katasztrofális 21. század, uo. 2004/4).

¹⁰ A honfoglaló magyaroknál nyugati sirtájolás és a „szkíta triád”: fegyver, lovastemetkezés/lószerszámzat, női sírokban is (ez nálunk és a keleti szakáknál fordul elő, hunoknál, oguroknál soha), valamint nálunk főként a növényi motívumok, de megjelenik az állatábrázolás is (ló, madár, és a mítikus griff).

be az esővíz... Ezt az épületet kőből, habarccsal és földből emeljék; ha megengedhetik maguknak, s ha nem, akkor helyezték a maradványokat a halott szőnyegére és párnájára, öltöztessék az ég világosságába, és helyezték a napra.”

VII. iv,23-24: „Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Meg lehet tisztítani azt, aki eszik egy kutya vagy egy ember holttestéből? – Ahura Mazda így válaszolt: Nem, ó, Zarathustra, nem lehet! Odúját le kell rombolni, életét ki kell oltani, szeme fényét elvenni; (mert) a Drug Nasu (innen az 'ördög' szavunk) ráront, körme hegyéig megragadja, s ezért az ember tisztátalan lesz, mindörökre.” (a víz és a tűz holttesttel való beszennyezéséről ugyanígy; v.ö. VII. viii,55-57, a hullaevő démonokról).

VII. x,73-74: „Ó, anyagi világ Alkotója, Te Szent! Meg lehet-e tisztítani az edényeket, melyeket egy kutya vagy egy ember holtteste érintett? – Ahura Mazda így válaszolt: Ezeket meg lehet tisztítani, ó, szent Zarathustra! – Hogyan? – Ha aranyból készültek az edények, meg kell mosnod egyszer 'gomezzel', le kell dörzsölnöd földdel, meg kell mosnod vízzel, és ezek tiszták lesznek.” (réz/bronz-, vas- és kőedényekkel ugyanezt meg kell ismételni 3x, 4x, 6x, a fa és agyagedények tisztátalanok maradnak; v.ö. VIII. 8, 73-74.)

Aban Yast, XXVI. 111, 113: „Áldozatot ajánlok fel, ó, Szpitama Zarathustra, lelkemből fakadót, Ardvi Szúra Anahitának... Add nekem, ó, legkegyesebb, jó Ardvi Szúra Anahita, hogy legyőzzem Pesho-Kanghát, a holttest-eltemetőt, Humayakát, a dévák imádóját, és az ördögi Aregat-aszpát (hun vezér neve, Ardzsaszp a Sahnamében) az evilági küzdelmekben.”

A temetkezés „történetében”, a legkorábbi adatok szerint, az anatóliai újkőkori kultúrákban az elhunytakat a házak padlója alá helyezték, vagyis a holtak lelkével kívántak tovább élni, akiknek fejét, koponyáját egy idő után kiásták és kultikus célokra használták (Göbeklitepe, Catalhuyuk, Nevali Chori etc.). Ezt követően népcsoportonként és éghajlati övenként differenciálódnak a temetkezés szokások, melyek között megtalálhatók a holttest külön temetőbe helyezésének, elégetésének, feldarabolásának, vagy adott esetben rituális elfogyasztásának „sámánisztikus” formái, mitologikus előképei.¹¹ Fontos azonban kiemelni, hogy az elhunyt rokonok vagy feláldozott hadifoglyok, idegen törzsbeliak elfogyasztása *nem* egy rendszeresen gyakorolt kannibalizmust jelentett a „szkíta típusú” europidoknál, hanem kivételes, rituális alkalmakat, melyek egy ma már elveszett, spirituális átélés, bensőségesség szempontjából érthetők meg. Az ősidőkben úgy foghatták fel, hogy az elhunytat elfogyasztva magukba építik annak erejét, lelkét, szellemét, mintegy megmentik a rothadástól, illetve a föld elemét sem szennyezik be a holttesttel, ami egy proto-árja gondolat, hiszen, mint láttuk, az irániaknál kialakult temetkezési rítus szerint azért kellett kitenni az elhunytat a hegyekbe vagy magas tornyok tetejére, hogy a ragadozó állatok, madarak egyék meg őket s ne szennyezzék be sem a föld, sem a víz, sem a tűz elemét. Ezen felül valószínű, hogy az Urál-hegység környékén, Nyugat-Szibériában letelepedett ősirániakat akár a hosszú, igen zord telek is arra készíthették, hogy kialakítsák, fenntartsák a kannibalisztikus szokást, mivel ebben az évszakban a fagyott föld miatt nem lehetett temetni,¹² s valószínű, hogy télen az élelemnek sem voltak bővében.

HERODOTOS (i.e. 484-425 k.) a korábban élt Aristeas utazása s erről szóló, sajnos elveszett költeménye nyomán számol be a Pontus Euxinus és a Ripheus vagy Hyperborei mons (Fekete-tenger és az Urál) között lakó népekről. Korábban feltételezték, hogy az *isszedónokról*, *arimaszpukról* szóló értesülések jóval keletebbi népekre vonatkozhatnak, azonban maga Herodotos mondja, hogy az isszedónokat jól ismerik, s rajtuk túl nem jutott el Aristeas, a távolabbi dolgokról csak az isszedónoktól, ill. a velük kapcsolatban álló szkítáktól hallott (IV. 16.), jöllehet az isszedónok sem éltek mindig az Urálnál. Az orosz régészek, történészek már az 1970-es években felvetették, hogy az isszedónok neve a kelet-uráli Iszety-folyó nevéből származhat.¹³ Idézzük fel ismét az isszedónokról szóló legrégebbi, herodotos-i beszámolót:

¹¹ Ld. ELIADE, I., p. 311-320, Dionysos Zagreus orgiasztikus-kannibalisztikus kultuszának thrák vagy fríg eredetéről, és hasonlóképpen J. G. FRAZER: *Az Aranyág*, p.253, 310.

¹² Ld. még az ún. késleltetett temetkezésekről az altáji, paziriki szkítáknál, Koryakova-Epimakhov, p. 218.

¹³ Bongard-Levin, Grantovszkij, p. 44.

„Ariszteasz, Kausztrobiusz fia, prokonnészosi férfiú, költeményben beszélte el, Phoibustól ihletve, hogy az isszedónokig jutott, s hogy az isszedónokon túl laknak az arimaszpuk, az egyszemű férfiak, ezeken túl pedig az aranyőrző griffek, majd az üperboreuszok, egészen a tengerig. Kivéve az üperboreuszokat, ezek mindnyájan, kezdve az arimaszpukkal, mindig megtámadják a szomszédaikat. Az arimaszpuk elűzték hazájukból az isszedónokat, ezek a szküthákat, ezek pedig a kimmereket, akik a tenger déli részén laktak... Maga Ariszteasz nem mondja a költeményében, hogy az isszedónokon túlra jutott volna, hanem az azokon túli dolgokról hallomás után beszélt, mondván, hogy az isszedónok beszélik ezt... Tudásunk bőséges e vidékről, és az innen lakó népekről [Volga-Urál térsége]. Mert nem csupán a szküthák közül többen voltak erre, akiktől nem nehéz híreket szerezni, hanem a görögök némelyike is, akik a Borüszthenész [Dnyeper] kikötőjéhez tartoznak, és más kereskedők az Euxinosznál. Ezek a szküthák, mikor felmennek az argippek országába, hét tolmács és hét nyelv közvetítésével kereskednek. Az argippek földjéig ismert a vidék. De e kopasz emberek népén túli [északi] részekről senki nem állíthat bizonyosat. Mert magas és járatlan hegyek vágják el, és ezeken senki nem kel át... [ti. észak felé]. A vidék azonban e kopasz népen túl [keletre, ld. a közép-uráli átjárót] jól ismert, az isszedónok lakják.... Az isszedónoknál többek között ezek a szokások vannak: amikor valakinek meghal az apja, az összes rokonai marhákat hoznak neki. Ezeket az állatokat először feláldozzák, és felvágják a húst. Azután felvágják az elhunyt húsát is, és összekeverve az összes húst, lakomát tartanak. De az elhunyt fejét [a koponyateőt] megtisztítják és arannyal borítják, majd értékes edényként használják az évenkénti nagy, áldozati szertartásokon. Ezt a fiú az atyja tiszteletére teszi, ahogy a görögök évente megemlékeznek atyáik haláláról. Ezt a népet hasonlóképpen igazságosnak nevezik [ti. mint a szkítákat]. És a nőikről azt mondják, hogy egyenrangúak a férfiakkal. Az ezeken túli országokról maguk az isszedónok állítják, hogy itt az egyszemű emberek és a griffek, az arany őrzői találhatók. A szküthák, akik az isszedónoktól hallották, ugyanezt mondják. Mi, többiek pedig a szkütháktól kaptuk a tudósítást, és ennek a népnek szkütha neve arimaszpu. Mert a szkütháknál 'arima' egyet, és 'szpu' szemet jelent. Az egész ország, melyet leírtunk, télen olyan hideg, hogy az év nyolc hónapjában elviselhetetlen fagy uralkodik itt...”.¹⁴

Herodotos hasonlóan írja le a szkíták, masszagéták szokásait, rituális emberevését¹⁵:

I. 216: „Lehetetlen megmondani éveik számát, hogy meddig élnek. Mihelyt valaki a kora révén meggyöngül, rokonai összegyűlnek, megölik, a húst összekeverik juh és más állatok húásával és elfogyasztják; általánosan ezt tartják a legboldogabb halálnak.”

IV. 62, az európai szkítákról: „Szokásuk feláldozni minden száz fogolyból egyet, de ezt más módon teszik, mint a többi áldozatnál. Itáláldozatot öntve a fejükre, elvágják a torkukat és vérüket eresztik egy erre a célra használt edénybe. Ezt felviszik a halom tetejére, és belocsolják vele a kardot. Miközben ez zajlik, alant az emberi áldozatoknak töből levágják a jobbkarját és felhajítják a levegőbe [ti. az isteneknek]. Amikor ezt elvégezték minden áldozattal, eltávoznak, a karok pedig ottmaradnak, ahová estek, a testektől külön.”

IV. 64-65: „Katonai szokásaik ezek: minden szkíta iszik annak véréből, akit először megölt; ellenségeik fejét pedig, akiket csatában öltek meg, bemutatják a királynak, aki részt ajánl nekik a zsákmányból. A fejről a bőrt lenyúzzák, ökörbordával lehúsolják..., majd a lovaik zablájára függesztik, és büszkék rá, mint trófeára. Néhányan összevarják a különböző emberi bőroket és egyfajta pásztori gúnyát készítenek belőle. Mások a megölt ellenségeik jobb karjának bőréből készítenek tegezfedelet... Sok szkíta az egész ember bőrét karóra feszíti [kiszárítja], és a lovaikat

¹⁴ IV. 13, 25-27, 32, ld. még I. 201; v.ö. I. 125, 'maszpi' nevű perzsa törzs nevéből arimaszp = „árja-maszp”? V.ö. Hérod. IV. 5, 8, 11, 13, több szkíta eredet- ill. vándorlási mondat, történetet is közöl, melyek egyike a görög mítoszokból ismert, félig nő-, félig kígyótestű Ekhidnától eredeztetni a szkítákat; a krimi görögök valószínűleg azért tették meg a szkíták „anyjának”, mert nyers emberhússal táplálkozott; Robert Graves megemlíti, hogy az Ekhidna az „arimoszok” (azaz arimaszpok) között élt egy barlangban, ld. Graves I. p. 183, és II. 198.

¹⁵ I. 216, IV. 62, 64, 65, 103; a „masszagéta” név a haoma-szaka, haomaevő szkíta elnevezés görög torzítása lehet, de Herodotosnál megjelenik az azonos jelentésű, iráni haoma-warga név is, „amyrgius” alakban; a haoma, hom egy hallucinogén növény volt, amiből italt készítettek.

borítják vele. – Ez az eljárás azonban az ellenségeik fejével nem általános, hanem csak azokkal, akik a legnagyobb ellenségük: levágják a koponyatetőt a szemöldöknél, megtisztítják, és ha szegények, bőrrel borítják, ha pedig gazdagok, arannyal, azután ivóedényként használják. Ugyanígy tesznek közelebbi rokonaik fejével, ha viszály támad közöttük, és legyőzik őket a király színe előtt.”¹⁶

IV. 71, a királyaik temetésénél gyászoló, magukat megsebző szkítákról, és a leölt ágyasról, szolgálókról: „...füleikből levágnak egy darabot, hajukat levágják, karjukból kivágnak egy darab húst, homlokukat és orrukat megsebzik, bal kezüket nyíllal fúrnak át... Miután megfojtották, eltemetik az ágyasok egyikét, a pohárnokot, a szakácsot, a lovászt, a leghűségesebb szolgáját, lovait, értékeinek legjavát, s végül néhány arany kupát, mert nincs sem ezüstjük, sem rezük...”¹⁷

Az óperzsákról azt is elmondja Herodotos, hogy eltemetik a halottaikat, s ez csak a papi kasztnál tilos.¹⁸

STRABO (i.e. 66 - AD 24), részben Herodotos-t ismételve, szintén beszámol a közép-ázsiai és kelet-európai szkítákról, akik igazságosak, „jó-törvényűek”, mindent közösen bírnak, még a nőket is, nem érdekli őket a pénz, illetve, hogy vannak köztük emberevők, akik a foglyokat és elhalt apáikat megeszik, valamint tejivók, és olyanok, akik még az állati hús evésétől is tartózkodnak, tehát vegetáriánusok.¹⁹ Strabonál nem szerepelnek az isszedónok, viszont egyszer megemlíti az *arimaszpukat*, de nem a Káspitól keletre, ahová Herodotos helyezi őket, hanem Északkelet-Európában, ami azért érdekes, mert épp Strabo korában virágzik az Uráltól nyugatra, a Bjelajafolyó középső szakaszánál egy népes, félnomád, nagyállattartó, lovas kultúra (Kara-Abyz), melynek ezres sírszámú, nagy temetőiben már enyhén mongoloid jellegek is feltűnnek. Ez igazolhatja az arimaszpokkal azonosítható *ogurok*, s kisebb részt már a hunok idetelepülését az Irtis-Tobolmenti *Szargatka*-kultúrából (i. e. 7. század), melynek előzményeit az altáj-hegyljai, felső-irtisi Irmen-kultúrában látják az orosz régészek, de szóba jöhet a Karaszuk-műveltség is.

Az idősebb PLINIUS (Caius P. Secundus, † 79), bár általában erősen hajlik az idegen nevek torzítására, nagyon érdekesen jár el a herodotosi isszedón elnevezéssel, melyet *Essedones* alakban ad tovább: földrajzilag ugyanis közel helyezi a meótiszi „*Sardi Scythae*” néphez (a „szkíta” megjelölés is sokatmondó), vagyis minden jel szerint a szavárd szkítákhoz, szavárd-magyarokhoz, másrészt pedig a Káspin túl is megemlíti őket.²⁰ Plinius a Meótisztól keletre lévő népek között említi egy *Mazacasos* népet is,²¹ akikben nézetem szerint a magyarokat láthatjuk, a név töve, a ’mazaka’ vagy ’madzaka’ utalhat egy *magyarka* alakra, ahogy később is feltűnik arab szerzőknél a „madzsarka”. Az eredeti, szkíta-óiráni magyar törzsek legelső Kárpát-medence környéki megjelenését igazolja két forrás is: Ovidius, aki a *Metere turbá*-t, ’meterek’ seregét említi egy al-dunai szarmata támadás résztvevőjeként AD 8-10 körül,²² és egy római sírkő felírata, mely a *Mattzaris*, ’matzarok’ támadásában elhunyt Mat(-thæus) nevű férfinak állít emléket AD 40-ben.²³

¹⁶ V.ö. IV. 103, a krími ’taurok’ népe is levágja az ellenség fejét, és hosszú karóra tűzi a háza mellett.

¹⁷ Ld. még Prokópius, 1833, I. iii,1-7, a heftalita hunok szokásairól: „a vagyonos [heftalita] polgárok között szokás, hogy a barátakkal élnek, hús vagy akár több emberrel, ahogy adódik, és ezek állandó társaikká válnak, osztozva velük minden vagyonukban, élvezve valamely közös jogot. Majd, amikor egy férfi, aki ilyen társaságot gyűjtött maga köré, meghal, az a szokás, hogy mindazok az emberek, akik együtt éltek vele, a sírba kísérik őt”; Priscus ugyanezt a „velük haló” szokást írja le Atila király temetésénél.

¹⁸ I. 140, v.ö. a szászánidáknál tiltott az eltemetés, Prokóp., De bello Persico, I. xi,35.

¹⁹ VII. iii. 6,7,9., XI. viii.6, és a derbikekről, XI. xi,7.

²⁰ Nat. hist. IV, 83, *Sardi Scythae*, a Meótisztól környékét lakják a szirákokkal, és IV. 88, VI. 20, *Essedones*, a Meótisztól „fölről”/supra, és „körül”/circa, illetve VI. 50, a Káspin túl, vmint *Arimaspi, gens Scythica*, IV. 88, VI. 50, VII. 10; ld. szirákok a mithridatészi háborúban, Nomads, 1995, p.170, 177, 187, SULIMIRSKI, p. 123, és p. 82, a korai szarmata vagy Prokhorovo-kultúrával összefüggésben, és p. 65, az isszedónokról, akiket a szerző az ászokkal, aorszokkal azonosít, v.ö. Nomads, p. 86, 93, 186, 207.

²¹ VI. 21.

²² Tristia, II. 191.

²³ Celjei kő, CIL, III., 5234, Ld. T. Pekkanen, Turán, 2009/1.

Az alexandriai Claudius PTOLEMAIOS (AD 85-165) szinte teljesen pontosan adja vissza az ekkor már úgy tűnik több mint 150 éve a Don-Volga környékén élő szavárdok és magyarok nevét: *Souardeni*, kb. a Manyics-folyónál,²⁴ és *üpo* „alattuk” a *Materi*, a Volgától keletre.²⁵ Ptolemaios az isszedónokról azt közli, hogy keleten laknak, az Imaus- és Emod-hegyeken túl,²⁶ s hogy „nagy nép”, akiknek két városuk is van,²⁷ viszont ő az arimaszpukról nem ír semmit.²⁸ Ptolemaios a Nagy Sándor hadjárata nyomán Baktriában letelepedett görögök szkíta kapcsolatai révén pontosabban is megtudhatta, hogy az isszedónok „őshazája”, korábbi szállásterülete, vagy maradványai az Altáj-Tienshan környékén voltak, akár még az ő idejében is.²⁹ A Bajkál-tótól nyugatra a mai településnevek is őrizhetik a szabirok emlékét: *Usolye Sibirskoye*, amennyiben nem utólagos orosz elnevezés Szibériáról, vagy *Svirsk*, ill. *Tayshet*, *ta-ishet*, s ebből is származhatott az „isszedón” elnevezés, valamint *Itkul*-tó van Hakasziában is.³⁰ Ptolemaios leírásaiból jól látható, hogy a Strabo által kb. 200 évvel korábban említett közép-ázsiai szkíta törzsek közül (a hunok nyomására is) sokan Kelet-Európába vándoroltak, mert népneveik felbukkannak itt is, ott is.³¹ Gyakran előfordul, hogy egyetlen történeti forrás többféle alakban közli ugyanannak a népnek a nevét, hogy a régi és újabb elnevezések egyaránt szerepeljenek a jobb tájékozódás kedvéért.³² Az AD 1-2. században a későbbiekhez képest szinte tömegével előforduló egyedi ’magyar’ népnév jelentheti azt, hogy a szavárdokkal ekkor még nem voltunk oly szoros szövetségben mint később, külön szállásterületünk lehetett, bár a Don-Volga környéki elhelyezkedésünk felfogható egy „háttársi”, kölcsönös védelmi viszonynak is, Kelet és Nyugat „között”.

A szír keresztény krónikák beszámolnak a hunok egyes vad szokásairól, rítusairól is, így SZT. EFRÉM (Pseudo-Ephrem) verses beszéde a világ végéről, bár nem tudjuk, hogy ez mennyire valóságos megfigyelésen alapult, s nem a biblikus hagyomány, vagy az egyébként érthető harag diktálta-e, hiszen a hunok 395-ben feldúlták a szíriai Edesszát: „*A hunok ugyanis, ha harcba és küzdelembe vonulnak, terhes nőket fognak, tüzet raknak föléljük, azután előállva varázslatot űznek és a magzatot megfőzik bennük.... Gyermekehúst esznek és asszonyvért isznak*”. Pseudo-Kallisthenes Nagy Sándor-legendája (6. század) így emlékezik meg a hunokról: „*A hunok... sebe-sebkek a szél fúvásánál, és mire híre hallatszik, hogy harcba vonulnak, megelőzik a teremtet világot, mert varázslók ők, s az ég és föld között rohannak. Szekereik, kardjaik, lándzsáik félelmes villámok gyanánt villognak. Kezeikben pányvákat hurcolnak... Mindegyiküknek két vagy három, ötven és hatvan nyája van [szolgáik], akik utánuk és előttük haladnak. Mindegyikük üvöltése félelmetesebb az oroszán hangjánál, ... Isten rendelése szolgáltatja ki a nemzeteket kezeikbe... Mert varázslataik nagyobbak az összes királyságokénál.*”³³ Serugi MAR YAQUB Alexander-költeménye általánosságban nyilatkozik „Góg és Magóg” népről: „...vérben mosakodnak, sőt még fejeiket is vérrel mázsolják be; vért isznak és emberhúst esznek; bőrökbe bújnak, fegyvert csi-szolnak, haragot kovácsolnak; háborúikban nagyobbak és keményebbek az összes nemzeteknél.

²⁴ V.ö. Anonymus, 7, *Zuard* név utal a régi szavárd szövetségünkre.

²⁵ V. 9,16-17, v.ö. *Mithridates régió* uitt, talán épp a környék törzseinek mithridatesi szövetségét jelzi.

²⁶ Altáj-, Pamír-, Tien-shan; ld. Dionysius Periegetes: „*Oxus, qui Emodo monte relicto Caspium allabatur*”, az Amu-darja, mely az „Emod”-hegyekből ered és a Káspi-tengerbe ömlik, Bernhardy, 1828, p. 43, 747. sor.

²⁷ VI. 15,4., 16,5, és 7, *Issedones mega ethnos*, és *Issedon Skythike*, *Issedon Serike* városok, úgy tűnik az északi Selyemút közelében; uo. *Aspakara* nép és város, és *Kasia*, *Akhasa* régió, mely Hakasziára vonatkozhat, *Abagána* pedig *Abakanra*, a Minuszinszki-medencében.

²⁸ VI. 11,6-7, *Zariaszpa* nép és város Baktriában?

²⁹ Ld. alább a régészeti fejezetben az itkuliak keleti kapcsolatairól.

³⁰ Tör. *kul* = tó; ld. még a Bajkál-tó/Baj-kul, partján lévő mai *Onguren* város kaphatta-e nevét az onogurokról?

³¹ Pl. *zakatai*, *szakani* = szaka, vagy *aszaii* = ász/jász, ill. az alán törzsek és „aorszok”, utóbbiak azonosak lehetnek a kínaiak által *wuszunnak* nevezett néppel, a *varsányokkal*, akik a kárpát-medencei helyneveinkbe, antropológiánkba is „beleírták” egykori jelenlétük emlékét, ld. Dunavarsány, Kisvarsány, Nagyvarsány, Varsány, Varsánygyűre, Veszprémvarsány, és ÉRY Kinga, 1982.

³² A DAI-ban pl. a magyar vonatkozású nevek négyféle alakban jelennek meg: *Savarti asfali*, *Mazarus*, *Megere*, *Turk*, melyek közül az első a szavárd, szabir, az utolsó a kazár és ogur kapcsolatainkat tükrözi.

³³ KMOŠKÓ M., 2004., p. 77.

*Ahol az Úr haragja felszáll, oda küldi őket; kitepik a hegyeket, felforgatják a földet, embereket gyilkolnak.*³⁴

Hasonlóan vad szokásokról tudósít a hunokkal kapcsolatban a kaukázusi albán-örmény MOVSES DASXURANTCI, vagy KALANKATVATCI krónikája, bár az emberevést náluk nem említi.³⁵ Ugyanakkor arról is értesülünk e nagyszerű, néprajzilag hiteles kaukázusi forrásból, hogy a hunok már igen korán hajlottak a keresztény térítésre, legalábbis nem tiltották maguk között.³⁶

S végül elérkezünk a honfoglalás, nyugati hadjárataink korába, amikor REGINO, prümi apát így tudósít a magyarok szokásairól (AD 889): „*az ungarok..., mint híre van, nyers húst esznek, vért isznak, az elfogott emberek szíveit darabonként elosztva, orvosság gyanánt megeszik*”.³⁷ A nyugati szerzetes-írók egyrészt felhasználhatták az antik forrásokat, Bibliát, másrészt bizonyíthatóan hajlottak a negatív túlzásokra a Nyugat-Európában 861-955 között főként a viszálykodó nyugati fejedelmek változó szövetségében harcoló magyarokkal kapcsolatban, így nem teljesen vehető biztosra, hogy ez a közlés nem csupán egy antik toposz, történeti közhely-e a honfoglaló magyarok esetében. Viszont maga a Kézai-krónika is megemlíti, hogy Bulcsú „*több németet nyárson süttetett meg, s azt beszélik, oly kegyetlenséggel dühöngött ellenük, hogy némelyiknek vérért is úgy itta, mint a bort,*” ezért nevezték Vérbulcsúnak.³⁸ EKKEHARD a magyarok Szent Gallen-i tartózkodását írja le, immár szemtanúi hitelességgel, bár itt nincs szó emberevésről, csak egy halotti torról, amikor két bajtársuk leesett a templom tornyáról, ahonnan szükségüket végezték, és ott temették el őket: „*Mikor őket kettejüket elégették..., mindannyian kiadósan lakmároztak... miközben az áldozati állatok félig nyers darabjait... mohón felfalták... a bortól felhevültek, s mindannyian rettenetes hangon kiáltoztak isteneikhez... túlárado jókedvükben a vezérek előtt táncoltak és birkóztak. Néhányan, fegyveresen összezsapva azt is bemutatták, mennyire jártasak a haditudományban.*” (Ipolyi)

³⁴ IPOLYI, KMSKÓ, 2004, p.88., v.ö. Procopius: De Bello Persico, I, iii, 1-7. az eftalita hunok szokásairól (gör.-lat., szerk. Niebuhr 1833, ang. ford. Dewing, 1914).

³⁵ *The History of the Caucasian Albanians*, 1961, részletek Turán, 2009/2.

³⁶ Ld. a hunok Yunan/Jovhan nevű püspöke az 5. század elején, Dasxurantci, 18. fej., p. 33, Szt. Mesrob és társai a „vörös hunok” között, 5. sz., Dasxurantci, 27. fej., p. 54-55., vagy Qardust és Maq, szír püspökök a 6. században, akik a Biblia egyes könyveit hun nyelvre is lefordították, Kmskó, 2004, p.101-102, illetve 682-ben Israyel püspök térítő útja, Dasxurantci p. 166.

³⁷ Ld. Sebestyén, 1903.

³⁸ Kézai 33., v.ö. Kézai 6., Szkítia népeiről, bátor „önkritikával”.

3. A nyugat-szibériai néphagyományok „isszedőn” elemei

Egészen közvetlen leírásokat kapunk a sztyepei, erdős-sztyepei lovasok szokásairól a velük egykor szomszédos nyugat-szibériai, erdőövi népek szájhagyományaiból, melyekben kiemelt szerepet kapnak, mindig visszatérnek a „szoberek, saperek”, azaz, nem lehet vitás, a szabir, szavárd nép, akik a középső bronzkorban a magyarokkal együtt, vagy még külön, az Urálhoz vándorolhattak, s tőlük ered Szibéria neve is, amit az osztjákok tartottak fenn *Sober-mu* alakban (Szabirország).³⁹ Válogatásunk elsőként állítja párhuzamba az uráli néphagyományokat Herodotos isszedőnjaival és a magyar népmesékkel, illetve a régészeti adatokkal. Az alábbiakban csupán felsoroljuk ezeket a párhuzamokat, melyek lényegében magukért beszélnek.⁴⁰

❖ Vogul/manysi gyűjtés:

1. A Föld keletkezésének szent regéje, p. 19: „*Mikor magához tért (Daruláb-sítalp-bőr nevű vogul), állánál fogva egy faágon függött*”; szerepel egy táltosló, amely tüzet fűj, egy hétszárnyú vasló, hátán várral, valamint egy iráni nevű Paraparseh, kinek egyik pásztornépe félszemű,⁴¹ és a nemezsátor.

³⁹ V.ö. Pápay J.: Északi osztják medvénekek, 1934; egy Szabir/Szibir nevű nagyobb település Tobolszk mellett, amely a régi térképeken is szerepel (Mercator, Ortelius, Guillome de l'Isle), s ez jelenhet meg az egyik énekben úgy, mint a „szober nagy városnak isten igézte szentséges földje” (Obdorszki ének, 729. sor, Osztják/Hanti hőseinek, II.), de nem kizárt, hogy ebben az ősi Szintasta, Arkaim emléke is felbukkanhat. Ld. még a mai Sziverka, Szeveruska, Szevernaja települések és folyó Jekatyerinburg közelében, az Itkul-Isszet-területen, www.lib.utexas.edu/maps, Sverdlovsk (nem népnévi, hanem újkori, személynévi eredetű), kurgánok, réz-, arany-, ezüst-, vasérc-, talkum-lelőhelyek feltűntetésével.

⁴⁰ Finnugor-szamojéd/uráli regék és mondák, II., 1984, számozás a kötet szerint.

⁴¹ Strabo, XI. 8,2, 9,2-3, *parni, parii, pasiani*? Innen Hérod. „arimaszpu”-jai?

4. Hogyan csinálták az embert?, p. 33: *Tapel*-öreg, a világteremtő istenség társa (vogul *tapel*, osztják *saper*, *soper* = szabir, szavárd-magyar).⁴²

6. A világ teremtése, p. 35: „*Arany Kvoresz Ég atyánk, Arany Kvoresz Ég apánk ezüst-orsó-karika-nagy volt, midőn született. Soper úrnőt, Kami úrnőt ő bocsátotta le volt. Halál-király-leányzót ő bocsátotta le volt.*” (emlékek mítizálódása, a szabir úrnő „halálistennő”).

8. Rege a szent vízözönről, p. 46: „*Világügyelő-férfi* (Numi-Tórem, a főisten) *a lova combjához rántotta* (a vogul férfit, aki) *odatapadt a ló combjához. Felvitte Arany Kvoresz isten birodalmába*” (talán a lovas szavárd-magyarok, ogurok emléke, akik a levágott hanti, manysi fejeiket a farhámra akasztva vitték).⁴³

11. Az árnyak birodalmában (részlet J. Sesztalov „Amikor a nap ringatott” c. regényéből), p. 52: „*Kul, a Földalatti Birodalom (alvilág, pokol) királya*”, a főhős fél, hogy felfalja őt.

14. Asszony-fejedelem, p. 63-64: nyolc testvér, hét fiú és egy leány, aki „amazonként” vadászik, harcol bátyja páncéljában, íjával, nyilaival, s megöl nyolc nyenyecet, akiknek húsát összekeveri rénszarvashússal, és megkínálja testvéreit, akik megeszik; itt is megjelenik a *Tapel*-öreg, és a hét-sarkú város, mely vasláncon függ.

❖ Osztják/hanti gyűjtés:

1. Az Asszony-térdéből-lelt mosz-ember, p. 92: „*Úgy hírlík, messzi földön-vízen sokfejú Jalany-szörnyek laknak, osztják ember húsán, osztják asszony húsán élnek.*” A főhős birkózás közben derékig és nyakig a földbevágja a szörnyeket (gyakori magyar népmesei fordulat).

4. A Szárnyas menyhal-állat regéje, p. 101: osztják Szaparjah nemzetség (a szabir név változata?); a félelmetes Szárnyas-menyhal-állat embert eszik.

⁴² Ld. Sz. PATKANOV, 1900, *Soper, Szaber, Szabir, Szabar, 'Tapar, Tapel (Tobol?)*.

⁴³ Ld. a Nagyszentmiklósi kincs 2. korszak, a „Győztes fejedelem” ábrázolásán, Z.T.Cs., Országépítő, 1998/3.

5. Az Erdei-szellem-öreg, p. 103, 105: „...cirbolyák ágairól koponyák lógnak, mellettük meg hal-mokban mindenféle csontok hevernek.... Sok osztják és nyenyec esett el a kezemtől ezen a helyen (mondja az Erdei-szellem-öreg). Egy sem szabadult élve. Évek, de lehet, hogy évszázadok óta he-vernek a csontjaik ezen a helyen. Ezért hívjuk mi ezt a hegyet Halál-hegynek.”

6. A Bálvány-fejedelem éneke, p. 111: „Daru-prémes-fejű-üstökös-őBár-nő-ágyom” (tás tari ágäpi kojäng *schäper* nai), akinek az osztják mondja, p. 124.: „Hát ehetsz kedvedre hátam húsa-ból, ha úgy éhezél rá! Majd ehetsz kedvedre mellem húsból, ha étvágyad van rá!”⁴⁴ A részlet *in expressis verbis* utal a szabir = isszedón azonosságra.

7. Idegen Hősök Húga, p. 137: hét *idegen* hős, akik az osztjákat lóbőrbe varrják, ló farkához kötö-zik, de hűguk kiszabadítja.⁴⁵

8. A finoman font hajú szűz, p. 144: idegen föld hét fia lenyúzza egy osztják bőrét.

9. Bosszú (részlet „A Munkeszi hadisten éneké”-ből), p. 150-151: szörnyfiak lenyúzzák egy oszt-ják fejbőrét és fára függesztik; IV. rész, áldozóhely leírása: „Dombtetőn máglya ég, áldozat van, / Ének szól, dob pereg, fő a katlan. / Kalt-képes, bálványos térségen ott / Sörényes-lovat-ölt nép-ség forog” – vagyis a szabir-magyarok, ill. akár az ogur-hunok).

10. Az Alsó-világi-kereskedőként, Felső-világi-kereskedőként kedvelt fejedelemhős regéje, p. 164: emberevő, vérivó kísértet.

4. A magyar néphagyomány „isszedón” elemei

❖ BERZE NAGY J.: *Régi magyar népmesék* (Pécs, 1961):

p. 25, Dunaisten keresztfia (Dévai csángó népmesék, Kolumbán Samu): test feldarabolása, majd összeragasztása, új életre keltése.⁴⁶

⁴⁴ Eredetiben háromszor, Osztják/Chanti hőseinek, III., Bp., 1963, 818-821., 903-906., 985-988. sor, ld. *Az Aranyfejedelem éneke*, ford. Képes G., Z.T.Cs., Életünk, 1999/6., és *Az Ördög-Fejedelem*, in Napfél és Éjfél, Bp., 1972, p. 144.: „Kislányokat-” és „Kisfiúkat-elnyelő-úr”, eredetiben *kalt*-asszony, ill. *sátánnő*, ld. W. Steinitz, Tartu, 1939; v.ö. Keresztury D.: *Ajándék és kihívás*, Irodalomtört. Közl. 1974/1 (www.mek.oszk.hu).

⁴⁵ Ld. magyar népmesék, Berze N. J.

p. 36, Ozsvát és a pogánykirály: a *pogánykirály* udvarában a „*levesben hús helyett emberujjak és kézdarabok vannak*”, a legkisebb legény, Ozsvát, aki tátos volt, *legyőzi*.

p. 75, A lidérckirály (Erdélyi székely és csángó nm., Herrmann Antal): 99 karón 99 emberfej.

p. 98, A szolgálóból lett király (Kéthelyi székely nm., Albert József): emberevő óriás.

p. 99, A csodakirály lánya: banyának szépen kell köszönni, különben megeszi az utazókat.

p. 157, Az anyai átok (Kistárányi magyar nm., Gönczi Béla): szegény apa és anya a lányukat készül megenni, de a lány elszökik a fítestvérével.

p. 179, Az elkárhozott királyleány (Sorokmenti magyar nm., Márton József): ördögűzés fejlevágással, majd a fejet visszaillesztik a testre.

p. 187, Rézi, a molnárléány: leányt a férje meg akarja főzni.

p. 190, Jánoska és Katica: gyerekek levágásának, megevésének szándéka (keveredik a Grimm-féle gyűjtésből közismert Jancsi és Juliska mesével).

p. 198, Mese a rubicek madárról: a rubicek madár embert eszik.

p. 225, Két aranyhajú királyfi (Besenyőtelki magyar nm., B.N.J.): egy vasorrú bába a királynét befalazza, fiait eltemeti, de a gyerekek mindig feltámadnak valamilyen formában; végül a király „csikófarkán boronáltatta meg” a boszorkányt a szántóföldön; lóborbe varrás is.

p. 230, Az aranyhajú gyerekek: királynét lóborbe varrják.

p. 288, jegyz. a kannibalizmusról (Banó István és Dömötör Sándor): „4. *Megszüntettük a kannibalizmus de facto szereplését a Sorokmenti népmesék „Jánoska és Katica” c. darabjában; így a kannibalizmusnak csak a jelzése maradt meg, ami egyébként is inkább jellemző a hasonló epizódokat tartalmazó népmeséinkre.*”

❖ BERZE NAGY J.: *Magyar népmesetípusok*, I-II. (Pécs, 1957):

307. típus: Elkárhozott leány; 311: Kékszakáll; 326: A félszkereső; 327: Jancsi és Juliska; 328: Óriás ellopott kincsei; 328 I.: Boszorkány ellopott kincsei; 333: A falánk szörny; 343: Emberevő leány; 344: Boszorkány háza; 365: Halálvőlegény; 407: Ördögszerető (ld. *Széki népmesék*, NAGY Olga, 1976., bev., p. 22-40, továbbá p. 131, Erős Matyi meg az ördög barázdája; p. 134, A zsíros bundás ember; p. 139, Bárcsak tudnék félni). Az uráli népek által is átvett motívum, a ló farkára kötözés, lóval halálra hurcolás (innen a 'meghurcoltatás' kifejezésünk), megjelenik az Aranyhajú ikrek és A két aranyhajú királyfi népmese-típusban (707., és B.N.J., 1961, p. 228, ld. még KRIZA J., Mirkó királyfi, A három királylány, A két árva, A varjúfészek, in *Folk-Tales of the Magyars*, 1889, p. 12, 25, 89, 231, 261, 279, 298, 352, 388-89, 403).⁴⁷

❖ IPOLYI A.: *Magyar Mythologia* (1854, reprint, függelékkal, 1987):

p. 68, boszorkány mondja a lányának: „belőlem kerültél, belém mégy vissza”. (ERDÉLYI J.)

p. 346, idézi Anonymust a boldog őskor rosszra fordulásával, az emberiség elfajulásával kapcsolatban (Anon. 1.): „*Később azonban az említett nép [a szkíták], belefásulván a háborúba, oly kegyetlenné vált, amint erről néhány történetíró szól, hogy hirtelen haragjukban emberhúst ettek és emberek vérért itták [lat. humanam manducassent carnem et sanguinem bibissent hominum]. Úgy hiszem, mai utódaikat [a magyarokat] látva megbizonyosodhatunk népük [a szkíták] kemény voltáról.*”

⁴⁶ Ld. DIÓSZEGI Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*, 4. kiadás, 1983., p. 43: a tátos-jelölt testének mítikus szétadarabolása, ezáltal a tudás megszerzése, 22. kép: a feldarabolás által való tudás-elnyerés képzetének elterjedtsége Eurázsiaiban.

⁴⁷ Ld. még a Fehérlófia-típusú mesékben (BNJ, 301 típus) az „*egyek kását a hasadról*” szólás párhuzama fordított értelemben megjelenik az óiráni Yasna 9,11. versében, amikor a hős Keresaszpa a legyőzött sárkány hátán vasüstben főzi meg ebédjét (K. F. Geldner, 1896, eredetivel együtt, L. H. Mills, 1898, www.avesta.org, és Zamyad Yast, VII. 40, ford. Darmesteter).

p. 351, jegyz., egy német munkából idézi a szír Alexander-mondát Góg és Magóg népeiről, mely serugi Mar Yaqub neve alatt, de 628 után íródott (*Das Mor Yaqub gedicht über d. gläubig. König Alexandros*, Berlin, 1852., v.ö. Kmoskó, 2004, p.87).

p. 385, meséink visszatérő eleme, hogy a boszorkány feldarabolja azokat, akik hozzá betérnek s fejükből készül a vára, a koponya-vár (idézi gr. MAJLÁTH János: *Magyarische Sagen u. Märchen*, Brünn, 1825, c. művét két kötetben, 2. kiad. Stuttgart u. Tübingen, 1837, vmint MOLNÁR Albert, KRESZNERICS Ferenc szógyűjtéseit, miszerint a 'koponya' szavunk meritőedényt jelentett a nép körében, ami szintén egy közvetlen utalás az isszedón szokásainkra).

p. 523-527, emberáldozat (Ipolyi idézi a Képes Krónikát Álmos feláldozásáról), gyermekáldozat, hetedik gyermek, hétéves tátos fiúk „eltűnése”, élve befalazás (Körmives Kelemen, Biblia említése), lóáldozat.

p. 549, Atila király temetése (Jordanes), velük haló társak.⁴⁸

p. 555, Vérbulcsúról (Kézai 33.; Kál „harka”, azaz tárkány, főbíró nemzetsége, melyből Bulcsu származott, a Balatonnál telepedett le, a mai Veszprém és Zala megyék területén).

p. 559, idézi Ekkehardot a magyarok szt. galleni kalandjáról (ld. Dasxuranci a hunokról).

p. 560, sírva vígadó tánc, magyar „haláltánc”.⁴⁹

p. 562, eltemetés, elégetés.

5. A régészet tanúsága

Úgy tűnik, hogy az „isszedón” kannibalizmus nyomai valóban megjelennek az Urál-környék régészeti kultúráinál, elsőként a bronzkori, proto-iráni Szintasta-kultúrában, majd az itkuli és a szargatkai temetkezéseknél egyaránt, illetve a nagy népvándorlást követően az Urálon innen is, ahol már több, konkrét kapcsolat található a korai magyarsággal. Ez a szokásunk megszűnhetett a szabirok elköltöztetésével (DAI 38), illetve van néhány példa a honfoglalás kori jelképes, elhunyt nélküli temetkezésre, mely mögött ez is rejtőzhet (Hajdúdorog-Gyulás: csak ételmelléklet van a sírban, Kisdobra-Ligahomok: csak koponya, Orosháza, Tiszabezdéd, Hencida: fej levágása, külön helyezése, végtagszonkítások),⁵⁰ és talán erre a szkíta szokásunkra is utalhat, hogy még nem került elő a Kárpát-medencében egyetlen 10. századi fejedelmi temetkezés sem.

K. JONES-BLEY, a délkelet-uráli Szintasta-kultúra temetkezéseit elemezve, lényegében „isszedón”, szkíta elemekre, ezek bronzkori előzményeire hívja fel a figyelmet: „*A szintastai SIII-típusú sírban [kis kurgán egy sírral] valószínűleg emberáldozatra találtak példát. A sír északi részén kétkerekű kocsi maradványai között öt emberi maradvány feküdt, melyek közül négynek le volt húsolva a csontváza, s körülöttük edények heverték. A sír szemközti végében, a szekérrúd közelében két lókoponya feküdt [valójában szabályos részleges lovastemetkezés, lófej a négy láb-szárral, akár a honfoglaló magyar sírokban – Z.T.Cs.], és egy levágott emberi koponyatető*”.⁵¹

Nagyjából ezer év múltán, Szintastától nem messze, az Iszet-menti Itkul-kultúrában is lehetett egy hasonló rituális gyakorlat, mint az első Isszedónia-tanulmányomban már utaltam rá. A kiváló KORYAKOVA-EPIMAKHOV szerzőpáros ugyanis megemlíti, hogy ezt a kultúrát a fémipari műhelyek mellett „*csupán települések*” képviselik, ill. „*néhány kivétellel*” hiányoznak a temetkezések, s hogy „*temetkezési rítusa alig ismert*”.⁵² E bizonytalan megfogalmazások arra utalhatnak, hogy az Iszet-menti itkuliakban Herodotos „isszedónjait”, egyszersmind a szintastaiak utódait láthatjuk, akiknél azért van kevés sír, mert a rituális kannibalizmus szokását gyakorolták.

⁴⁸ Lél feltételezett szavai Augsburgnál ősvallásilag hitelesek: „Szolgám lesz a másvilágon”, v.ö. Procop. DBP, I. iii. 1-7.

⁴⁹ V.ö. az 1279. évi budai zsinat megtiltja, hogy a nép *táncoljon* a temetőkben és a templomokban, ami egy határozott utalás a régi szokásainkra, PAULER: *A magyar nemzet tört.*, II. köt., p.361, reprint kiadás.

⁵⁰ A honfoglaló magyarság, MNM, kiállítási katalógus, 1996, p. 39, 157, 229.

⁵¹ Sintashta Burials and their Western European Counterparts, in *Kurgans*, 2000, 04 Part 3, p.130, uitt az exhumációról, a temetés utáni kihantolásról.

⁵² *The Urals...*, 2007, p.197., 277., 291, 313.

Megjegyzendő, hogy az Iszet-menti Itkul-kultúra leletei megtalálhatók jóval keletebbre, a minuszinszki Tagar-, a felső-obi Bolserecsenszkaja- és a dél-kazahsztáni szaka kultúrákban is,⁵³ ami igazolhatja Herodotos, Ptolemaios közléseit az isszedónok keleti tartózkodásáról, esetleg „öshazájáról”, ottmaradt részéről, a szkíta Altájban. Az i. e. 3. század végétől az „isszedón” itkuliak, együtt a „szaka” típusú gorokovói népességgel, akik i. e. 6-5. században jelentek meg a Tobolnál (lehetettek magyarok, a tasmolai szakáktól jövet), talán az ogur-hunok nyomására átköltöztek az Uráltól nyugatra, ahol a prokhorovói, korai szarmatáknál találhatók meg a leleteik, a Bjelaja-Ural folyók közötti térségben, majd az Alsó-Volgánál is.⁵⁴ Vagyis elérkeztünk Plinius, Ptolemaios népnéveinek régészeti bizonyításához.⁵⁵

A rituális kannibalizmusra utaló jelenséget figyelt meg egy orosz-francia régészeti feltárás két vezetője, L. KORYAKOVA és M.-Y. DAIRE, a Toboltól nyugatra is elterjedő Szargatka-kultúránál, noha ezt a következtetést nem vonták le: „*A települések és temetők összehasonlítása demográfiai szempontból eltérést mutat, mivel a sírok száma és a temetők demográfiai összetétele nem felel meg a települések lakóinak valószínű számával [vagyis kevesebb sír volt, mint amennyien a településeken lakhattak – Z.T.Cs.]. Ez a megfigyelés egy új feltételezéshez vezetett egy másfajta temetkezési gyakorlat lehetőségére vonatkozóan, ami a kurgánon kívül is történhetett. Közvetett érvek kedveznek ennek a feltevésnek, miszerint esetenként találtunk sík temetkezéseket a halomsírokon kívül. Ezt a feltevést azonban még próbának kell alávetni a további kutatások során*”.⁵⁶

Tárgyunk szempontjából rendkívül érdekesek az ún. *jelképes sírok*, melyeket A.-M. KROLL ismertet, ugyancsak a szargatkai kurgán-temetkezésekkel kapcsolatban (Uelgitől északra, Bolsekazakbajevo II., a 2. sírban bronzüst, vaskard, nemeztegez bronz- és vas nyílcsúcsokkal,

⁵³ Koryakova-Epimakhov, 2007, p.287, v.ö. Sulimirski, p. 65, 71.

⁵⁴ Nomads, 1995: MOSHKOVA, p. 86, 93, 186, YABLONSKY, p. 207, KORYAKOVA-EPIMAKHOV, p. 298; ld. térkép.

⁵⁵ V.ö. Dr. TÓTH Tibor, Turán, 2009/1.

⁵⁶ Burials and Settlements at the Eurasian Crossroads, in *Kurgans*, 2000, 03 Part 2, p.68.

edények, üveggyöngy-töredék, gyűrű; összesen 16 jelképes temetkezést találtak a Szargatka-területen), és a szerző egy „kenotáfium-”, síremlék-teóriával magyarázza létrejöttüket: „*Mi készítet egy közösséget arra, hogy munkát fektessenek egy kurgán építésébe, amikor az elhunyt nincs jelen, mint a temetkezés közvetlen oka? Ha nincs olyan tagja az elitnek, amelyet el kell helyezni a kurgánban, miért végezne a Szargat-népesség egy nehéz és költséges munkát a kurgán-építéssel...? Úgy vélem, hogy ezekben az esetekben a temetkezéssel kapcsolatos magatartás egy szimbolikus gesztussal illeszkedik a szociális mátrixba*”.⁵⁷ Kroll, az elegáns, intellektualizáló megfogalmazása mellett nem számolt egyéb lehetőségekkel, melyekre pedig utalhatott volna Herodotos nyomán, és nem tanulmányozta a hanti, manysi és a magyar folklórt sem, melyeket e tekintetben úgy tűnik épp a szabirok kapcsolnak egybe.

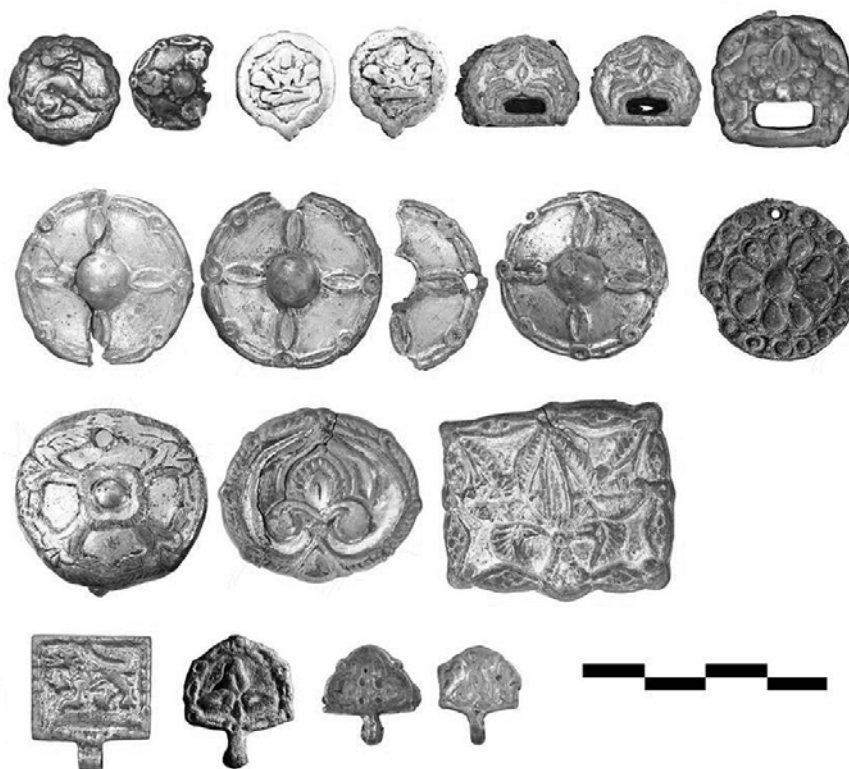
E. A. HALIKOVA a nyugat-uráli 7-10. századra keltezett temetkezésekkel kapcsolatban említ *jelképes* sírokat, melyeket szerinte is „a távolban elhunyt harcosok tiszteletére” létesítették, néha gyermekmaradványokkal (pl. Bolsije Tigani a Káma közelében, ahol 13 férfisírból kettő volt jelképes, azaz csontváz nélküli, gazdagabb tárgymelléklettel, szablyával, ezüst övveretekkel): „*A központi helyet egy jelképes temetkezés foglalja el... A jelképes sírgödör keleti falába vájt kisméretű (120 x 90 cm) padmalyba [oldalfülkébe] két gyermeket temettek (egyik 3-4 éves, másik 1 éves forma lehetett)... Hogy rituális célból ölték-e meg ezeket a gyermekeket, nem tudhatjuk, figyelemreméltó azonban, hogy az ugyanebben a sorban lévő 12. számú férfisír déli falából kiképzett padkán szintén egy gyermek csontvázának maradványait találtuk meg. Hasonló jelenséget figyeltünk meg a 14. férfisír bontásakor is: ennek közvetlen szomszédságában egy gödörben két gyermek vázát leltük... Igen figyelemreméltó az ék.-baskíriai, lagerovói kurgán-temető az Aj-folyó völgyében, ahol a tiganival egyidejű sírok is feltárássra kerültek. Különösen érdekesnek mondható a 22. kurgán, melynek közepén két jelképes temetkezés... került elő... A bolsije tigani temetőt a 9. század első felétől már nem használták. A szterlitamaki temető [arab] pénzeit 705 és 779 között verték, tehát szinte teljesen azonos idejű a tiganival, s ezt is ugyanakkor hagyták fel*”.⁵⁸ A számos rokon vonás (részleges lovastemetkezés, szablyák, övdíszek, szemfedő lemezek, nyugati sírtájolás, etc.) alapján Halikova a cisz-uráli temetkezéseket a magyarság honfoglalás előtti emlékeinek tartja, s hozzáteszi: „*A volgai Bolgárország területén maradt magyarok népnevét illetően igen fontosnak tartjuk Konstantin császár híradásának azt a részét, ahol a magyarok 'szávarti ászfali' nevééről tudósít... Ezzel kapcsolatban igen érdekes Ibn Fadlan tudósítása a volgai Bolgárország területén élt 'savan' vagy 'svan' népről (a Meshedi kéziratban 'svan' áll), akik szembeszegültek Almus bolgár fejedelemmel s nem ismerték el a hatalmát [AD 922]. A kutatók általában úgy vélik, hogy ennek a népnek a neve lappanghat Szuvar volgai bolgár város nevében is, amelyről a X. századi arab szerzők tudósítanak.*” Az Urálon túl már az 50-es években felfedezett szinyegazlovói, s a legutóbbi Uelgi-melléki temetők az „isszedón” őshazába visszaköltözött, egykor hosszabb ideig ott élt szabir-magyar, esetleg ogur-hun csoportoké is lehettek, akik talán a muszlim térítés miatt hagyták el a Volgai Bulgáriát. Természetesen az uráli kutatásokhoz hasonló lelkesedéssel, alaposítással kellene foglalkozni végre a *Kaukázustól északra és délre* fekvő ősi temetkezésekkel, emlékekkel is, ahol ugyancsak éltek szavárd-magyar őseink, a történeti források és nem kevés lelet tanúsága szerint.⁵⁹ (kép: honfoglaláskori magyar típusú leletek az Uelgi-tó mellékéről, az Iszetytől délre, www.indulj.be/projektek; a mértékegység 4 cm-nek felel meg)

* * *

⁵⁷ Looted Graves or Burials Without Bodies?, in *Kurgans*, 2000, 06 Part 4, p.216.

⁵⁸ E. A. Halikova, 1976., p.54, 73, 74, 76, jelképes sírok Jamasi-Taunál és Isimbajevonál is; ld. a Bjelajánál fekvő Szterlitamak környékén gyakori a magyar Kürt-Gyarmat második tagjához hasonló Yurmati törzsnév, NÉMETH GY., A honf. m. kial., 1991, 2. ábra, a baskíriai törzsnevekről.

⁵⁹ Ld. Zichy-expedíciók.

Az írott források, néphagyományok, régészet, vallástörténet példáiból érzékelhetjük, sejthetjük a kapcsolatot az Urálon túli „Isszedónia”, a szkíta szabir-magyarok ősi szállásterülete, és a Kárpát-medence között. Hangsúlyozzuk, hogy a fenti példák nem csupán „magyar” sajátosságok voltak, hanem megjelennek szinte valamennyi „művelt” nép őskorában, ősvallásában, Indiától kezdve a nyugati „árja” görögökön, szlávokon, germánokon, keltákon át az Ószövetség népéig. A rituális kannibalizmus és a hasonló, „barbár” szokások egy olyan világban gyökereznek, amikor a régi emberiség még „máshová helyezte a hangsúlyt”, jobban a szellemiségre, mint a földiségre, főként ez adta az élet heroizmusát, félelemnélküliségét, vadságát, mert ismerték a „túlvilágot”, s ehhez képest eltörpültek a fizikai megpróbáltatások, akár a fizikai elmúlás. Mélyebb értelemben véve, a feldarabolódás, felfalatás archetipikus, kozmogonikus, világteremtési képzetek (Brahma, Purusha mítoszai Indiában, Ymir óriás a germánoknál, Kronosz és fiai a görögöknél) visszavezethetők a primordiális, őseredeti élményre, mely a szellemi és fizikai létformák közötti drámai átmenet érzékeléséből fakadt, a biblikus „kiűzetés”, az *Egység elvesztésének* őstapasztalásából, melynek következményeit minden emberi lény magában hordja: mindenki halandó *lett*, különálló, lezárt lény.⁶⁰ A régi emberiség szellemileg észlelte ezt az átmenetet, valahányszor elaludt és felébredt, nappali sugallatokban és a misztériumi beavatások során, melyekben a testből való szabályos kilépést gyakorolták, ami közönségesen csak a halálban történik meg.⁶¹ Egykor a tudat számára még nem tompultak le teljesen azok az erők, melyek a fizikai létezés „mögött” élnek az univerzumban, s az emberek törekedtek a reintegrációra, az igazi „re-ligio”-ra, korántsem csak egy irányban, de olykor a mai ízlésünknek szokatlan, s ma már többnyire reprodukálhatatlan módon. A természeti- és életfolyamatok mögött szellemi lényeket *láttunk* – ne feledjük, hogy mi magunk a lelkünkben, életünk és testünk mélyén hordozzuk az összes előző fejlődési korszak „tanulása-ait”, a reinkarnáció és karma törvényeinek megfelelően –, majd fokozatosan emlékezéssé váltak, végül kiüresedtek, pusztá fogalmakká váltak a szellemi élmények („istenek alkonya”). A százezer éveken át formálódó, „még nem eléggé megtestesült” régi ember külsőleg, szokásaiban „primitív-

⁶⁰ Ld. részletesebben Rudolf Steiner: *Foundations of Esotericism*, 23. előadás jegyzetei, www.rsarchive.org

⁶¹ V.ö. a régi mondás: „a halál az álomhoz igen hasonló”. Egy valódi beavatási, ezoterikus szemlélet nélkül nem érthető meg az emberek, népek eredete, lénye, sorsa, mely nem csak „fizikai” tényezőkön alapszik.

nek”, ragadozó természetűnek tűnhet, de bensőleg még fel tudott tekinteni a rejtett világok isteni-szellemi lényekre, „fállábal” még benne élt ebben a világban, népenként eltérő árnyalatokkal, alsóbb és magasabb szellemi lényektől eredeztetve önmagát, alsóbb és magasabb inspirációk szerint keresve az egyensúlyt ég és föld között. Az egyéni akaratnak még vajmi kevés jelentősége volt ebben, az „istenek” rendelték így, ebben volt „szabad”, oldott az ember. Nem leegyszerűsítés, ha ezt az ősi, „aranykori”, vagy inkább már „vaskori”, elsötétültebb állapotot egyfajta „álmodó” gyerekkorhoz hasonlítjuk, amikor a „felettes én” még nem húzódott az emberek lelkébe, még nem tudtak igazán „én”-t mondani, gondolni, erősebben érezték a szellemi impulzusokat, mintegy a „testen kívül”.

Az őskor, egészen a középkorig, sőt szinte az elmúlt századokig ebben a felfelé-lefelé „nyitottabb” állapotban élt, népenként, törzsenként, térségenként s persze egyénenként más-más „angyalok” vezetése alatt, majd ez a régi világ homályba borult, elhalványult, s az ember „megérkezett” a földre, egy teljesen új kor küszöbére. Nem csak egy „felekezeti”, ide nem illő megállapítás, hanem a valóságból merített szellemtudományos, kultúrantropológiai tény és következtetés, mely hozzátartozik az emberi fejlődés hatalmas, ősrégi folyamatához, volt oka, hogy megtörtént: a *názáreti Jézusban* egyedülálló módon megtestesült az isteni *Logosz*-lény, a Teremtő Ige, Akit Krisztusnak vagy Messiásnak nevezünk, s Aki *Önmagát* áldozta fel, hogy az emberiség *bensőleg* újra egy legyen, eggyé váljon szellemi forrásával.⁶² A fejlődés „rizikója”, hogy a testhez kötődő, érzékleti észlelésekre csökkenő, „szétdarabolódó” tudat mindezt ma alig érti, de az így mégiscsak „felnőtté váló” emberiség fokozatosan eljuthat a fejlődés *szellemi tartalmának* befogadásához, túl a formák ismétlésén: a Zarathustra által már megjövendölt, előre látott „Megváltó” történetében, szellemiségében oldódnak fel igazán az emberiség kezdetlegesebb szokásai, ebben szublimálódnak, finomodnak szellemivé az ősidők vad rítusai: „*Vegyétek és egyétek, ez az én testem és vérem, mely értetek adatik*”, s ahogy Mani hozzáfűzi: „*Üdv Néked, magasabb Énem!*” Ehhez a nagy „beavatáshoz” vezető utakat láthatjuk az ősi emberiség kultuszéletében, vallási képzeteinek formálódásában, mígnem Krisztus *új utat* tört, magasabb, átfogóbb értelmet adott az „áldozatainknak”, személyes, nemzeti és emberiségszinten, főként, *ha* megértjük, vállaljuk, mindenekelőtt lelki-szellemi síkon, az önzés, a szeretetlenség és az igazságtalanság, hazugság megtévesztő „démonainak” legyőzését, önmagunkban, de megfelelő eszközökkel a külső világ megnyilvánulásaiiban is. Ez a fejlődés immár nem automatikus, a kezünkbe helyezték az irányítást: *személyesen*, mi több, *közösen* kell akarni, hogy legyen. Rejtetten, életünk, lényünk mélyén, de egyre inkább érezhetően, a *lelki*-ismeret, a reflektáló tudat, a nemcsak a „mit”, hanem a „hogyan” elemzőbb, körültekintőbb hangjaként ez szólít bennünket az egyéni életünk és a világ eseményeiben, ahogy a „Krisztusban meghalunk” ősi mondás után a „Szent Szellem által megelevenedünk” következik, Nagypéntek után a Feltámadás – s talán nem is oly soká egy valódi „Filadelfia” kora.⁶³

Bibliográfia:

- Herodotos: *History*, Boston, 1854. (gör.)
 Strabo: *Geographica*, Berlin, 1852. (gör.)
 Plinius: *Naturalis historiae*, Lipcse, 1854. (lat.)
 Ptolemaios: *Geographica*, Lipcse, 1843. (gör.)
 Book of Enoch, ford. R.H. Charles, Oxford, 1912. (magyarra Hamvas Béla fordította)
 Book of Giants, in M. Wise, M. Abegg, E. Cook: *The Dead Sea Scrolls*, 1996 (www.gnosis.org)
 W.B. Henning: *The Book of Giants*, ford., komment., Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. XI, Part 1, 1943, pp. 52-74.
 Bongard-Levin, Grantovszkij: *Szkítiától Indiáig*, 1981.
 Diószegi Vilmos: *A pogány magyarok hitvilága*, 4. kiadás, 1983.

⁶² Ján. 17, 21-26.

⁶³ Ján. Jel., 3,7-13., a szellemtudomány szerves, egységes, „amint fent, úgy lent” korszakolása szerint az Apokalipszis szerzője a hét gyülekezettel az Atlantisz utáni *hét kultúrkorszakot* jellemezte, melyek közül a 6., a „filadelfiai” megfelel a Szláv/Orosz-Ázsiai korszaknak, mely 2380 körül köszönt be, s mintegy 3500 k. éri el kiteljesedését, ekkorra várják keleten Maitreya, a könyörület, együttérzés buddhájának eljövételét is.

- M. Eliade: *Vallási hiedelmek és eszmék története*, I-III., 1995-1996.
- Éry K.: *Újabb összehasonlító statisztikai vizsgálatok a Kárpát-medence 6-12. századi népességeinek embertanához*, Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 16, 1982. (angolul: Alba Regia 20.)
- Finnugor-szamojéd (uráli) regék és mondák*, II, 1984.
- The Folk-Tales of the Magyars*, trsl. Rev. W. H. Jones, L. L. Kropf, 1889. (www.archive.org)
- J. G. Frazer: *Az Aranyág*, 1995.
- R. Graves: *A görög mítoszok*, 1981.
- E. A. Halikova, *Ósmagyar temető a Káma mentén*, Arch. Ért. 103, 1976.
- Ipolyi A.: *Magyar Mythologia*, 1854, reprint, 1987, függelékkel
- M. Kalankatvatci (másképp Dasxuranczi): *The History of the Caucasian Albanians*, trsl. Dowsett, 1961.
- Kmoskó M.: *Szír írók a steppe népeiről*, 2004.
- L. Koryakova – A. V. Epimakhov: *The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age*, 2007.
- Kurgan, Ritual Sites and Settlements*, 2000., ed. Davis-Kimball, Murphy, Koryakova, Yablonsky
- Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, 1995., ed. Davis-Kimball, Bashilov, Yablonsky
- Osztják/Hanti hősénekek, II., III.
- Sz. Patkanov: *A szabirok nemzetisége*, I-II., Ethnographia, 8., 9., 1900. okt., nov.
- Sebestyén Gyula: *Lóhús, emberhús, egyéb eledelek*, Ethnographia, 1903.
- T. Sulimirski: *The Sarmatians*, 1970.
- Tóth Tibor (1965, 1969): *A magyarság etnogenézise*, I-II., Turán, 2009/1.
- The Zend-Avesta*, I-II., trsl. J. Darmesteter, Oxford, 1880-1883. (www.archive.org)
- Z. Tóth Cs.: „*Vadat üzni feljövénének*”, Hitel, 1999/5.
- : *Az Aranyfejedelem éneke*, Életünk, 1999/6. (bővítve Magyar őstört. tanulm., Mikes Intl., 2010)
 - : *Szavárdok, magyarok a 2. századi Sarmatiában*, Turán, 2009/1. (online: 2008 nyár óta)
 - : *Isszedónia*, Mikes International, 2013/1.
 - : *A Képes Krónika „ősnévsorának” megfejtése – mégsem mese?* (Eleink, 2014/4)

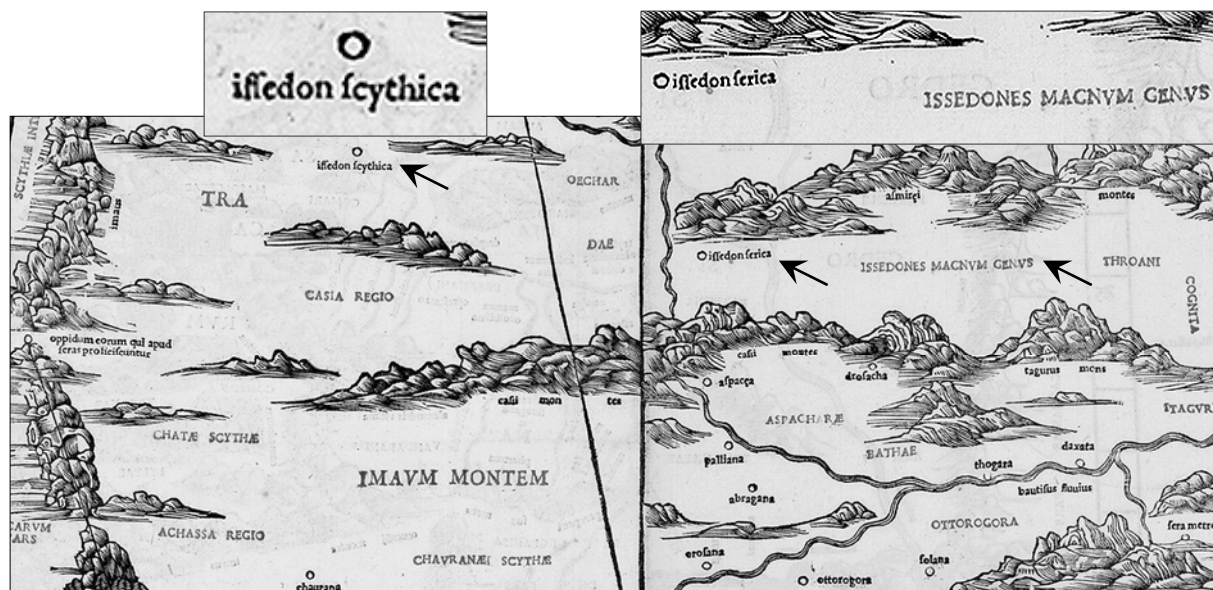
Alább: madaras bronz függő az Uelgi-ásatásból, ld. *Magyar halomsírok az Urálon túli, keleti sztyep-pén*, Duna-Tv/Youtube; szövegközi képek *Szergej Mihajlovics Prokugyin-Gorszkij*, a színes fényképezés orosz pionírjának felvételei, melyeket 1910-12 táján készített az Urál-hegységtől keletre, az Iszety-folyónál (ld. orosz-angol nyelvű rövid életrajza Sz. Garanyinától a neten, ford. Z.T.Cs.).

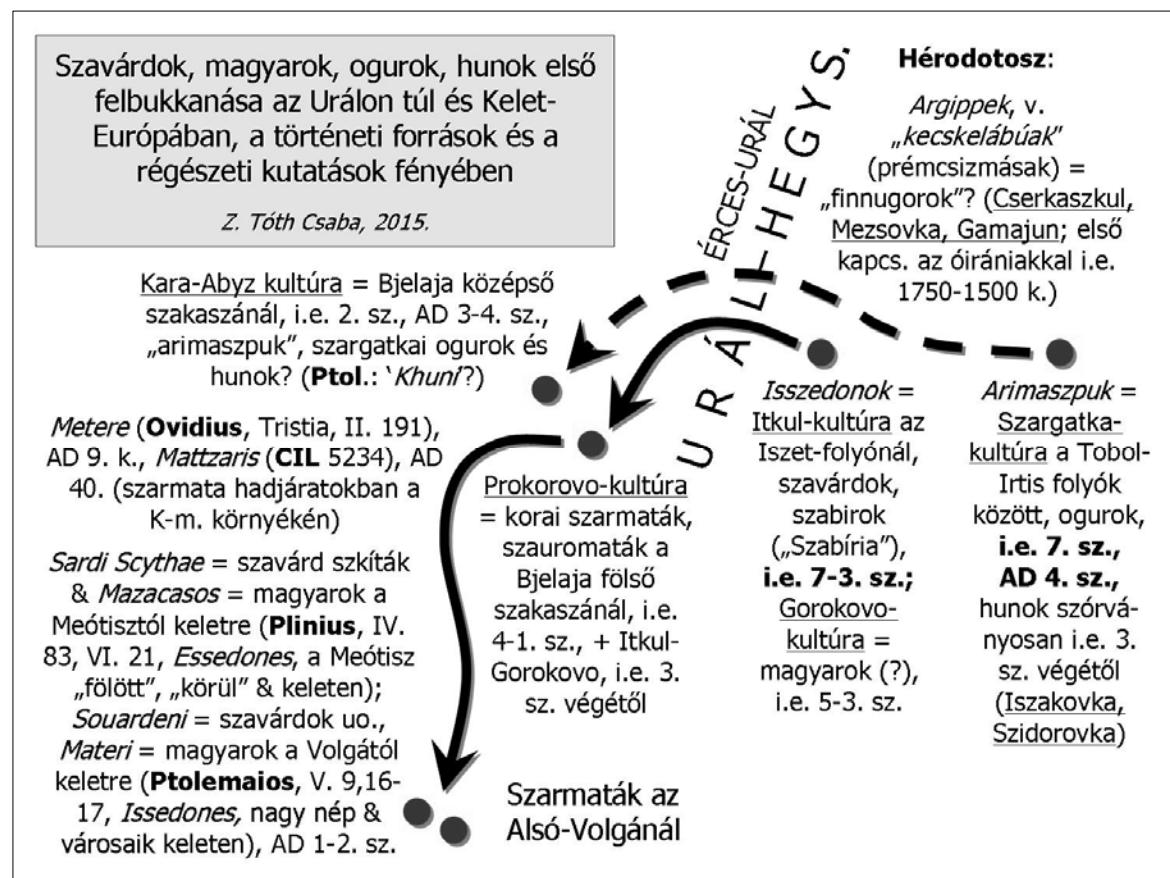

A *Kamen Sibirski*, azaz, a vidék néphagyományaiban és egyéb földrajzi és helyneveiben gyakran szereplő szabir-magyarokról elnevezve *Szabir-szikla* az Iszety-folyónál, ahol a szabir-magyar „isszedonok” éltek az i.e. 7-3. századok között (Prokugyin-Gorszkij felvétele, 1910 k.) Alább: ezüst és aranyozott ezüst szíjvégek, veretek, vascsatok, Uelgi, AD 8-10. század, ugyanebben a térségben, az Iszettől délre, honfoglaló magyar és korai avar jellegű díszítőmotívumokkal

„Isszedónok” az Imaum/Altáj-hegység vidékén – megtaláltuk a szabir-magyarok őshazáját? Ptolemaios-térkép 8. Ázsia-szelvényének részlete (Velence, 1511, www.raremaps.com), balra Casia és Achassa regio jól azonosítható Hakasziával, Atragána pedig Abakánnal, a Minuszinszki-medencében, ill. jobbra lent Ottorogora, Kézai Togorája, melyet Orosius nyomán említ. Az etnokulturális folytonosságot mutatják a források: *szkíta* szokású isszedonok az Urálnál (Herodotos), „szárdi *szkíták*” a Meótsznál (Plinius), „Isszedon *Szkíta*” városnév az Altájnál (Ptolemaios a herod.-i toposzt alkalmazza, de nem az Urálnál, hanem az Altájnál helyezi el, talán mert a baktriai görögök révén jobb értesülései voltak az uráli isszedonok *korábbi* szállásterületéről). Vagyis az „őshazáink”: 1.) Altáj (ezt megelőzően valószínűleg egy délibb vidéket kell említeni „első őshazaként”, ahogy a szkíták, hunok is nyugat-délnyugatról vonultak Belső-Ázsiába), 2.) Urál, és 3.) Don-Volga-Kaukázus háromszög – s megkapjuk a szabirok, szavárd-magyarok útját keletről nyugatra.

Szkítia és népeinek leírása,
Hérodotosz, IV. 16-27, 100-140.,
Ariszteasz helyszíni beszámolóí
alapján, i.e. 6-5. század, és az
uráli-szibériai régészeti kultúrák

Z. Tóth Csaba, 2012.

Ország, ahonnan
a borostyán származik

Melanklénok
EURÓPAI
SZKÍTIA Nomád
Királyi szkíták Szauromaták
Borüszthenész/
Dnyeper
Hüpanisz/Bug
Türasz/Dnyeszter
Porata/Prut
Tiarantusz/Szeret
Agathürszok
Iszter/Duna
Neurok szkíták Meótisz
Földművelő szkíták Budinok
Taurók Tanaisz/
Don
PONTUS Kaukázusnál
lakó népek
EUXINUS Káspi-
tenger

Szürgisz?

Uarosz?

Lükusz?

Thüsszagéták
Pusztaság,
hét napi járóföld

Szkíták

Szauromaták

Araxész/Volga?

Budinok

Gelonok

Kaukázusnál
lakó népek

Káspi-
tenger

Á Z S I A /Asia Minor

Araxész, Cyros

Kecskelábú emberek,
és azok, akik hat hónapig
alszanak

Ananyino

Argippek

Jürkák

Elpártolt

szkíták

Dél-uráli

szarmaták

magas hegy/Riphei/Ural

Araxész/Oxus?

Masszagéták

Szkíták

Amyrga/haomaevő

Szkíták

Araxész/Oxus?

Á Z S I A / Közép-Ázsia

“Aranyat
őrző griffek”
(Altáj-h.)

Arimaszpok

Ogurok

Tobol-Irtis

(Szargatka,
kín. tie-lö)

Szkák/Tasmola

Á Z S I A I S Z K Í T I A

Amyrga/haomaevő

Szkák

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Araxész/Oxus?

Muszlim és örmény történeti források párhuzamai

– Tabari és Drasxanakertsi a szavárd-magyarokról

Immár újabb kiadásban, angol fordításban is hozzáférhető a perzsa származású, dél-káspi születésű *Muhammad ibn Dzsarir al-Tabari* (839-923/224-310 H.) monumentális munkája, a *Próféták és királyok története* (Ta'rih al-rusul wa'l-mulūk), mely a régi muszlim tudósoktól megszokott egyetemességgel igyekszik átfogni az emberiség történetét, a Teremtéstől a Kr.u. 10. század elejéig.* Már a korábbi, leideni kiadásból** is merítettek a magyar történész, filológus kutatók (Goldziher, Rásonyi Nagy, Sinor, Harmatta, Czeglédy és mások), ám úgy tűnik elkerülte a figyelmüket – s így a nemzetközi kutatás figyelmét is –, hogy Tabari több-kevesebb rendszerességgel említ néhány népet, eseményt, melyek számításba vehetők a dél-kaukázusi Udi tartományban, a Kura-folyó mellékén a 9. század elején letelepedett *szavárdok* történetének rekonstrukciójánál, akik tudvalevőleg a magyarság régi szövetségesei voltak (rég neveük a „*savartiasfali*”, De adm. imp., 38, és *Zuard*, Anon. 7.). Valójában a különböző nyelvű, korú forrásokban, torzításokban fennmaradt szavárd népnév, gyakran egy környezetben a magyarral, pl. a *sardi scythae/mazacasos* (Plinius), *souardeni/materi* (Ptolemaios), *sabeir/amzarte* (bizánci, szír szerzők), *sawir* (Örmény Geográfus), *suvar* (Volgai Bulgáriában, valószínűleg a *csuvas* név alapja is), *sober*, *saper* (hanti, manysi énekek), *sewordi* (örmény források), Szibériától (= *Szabíriától*) a Transzkaukázusig megadja a honfoglalás előtti, illetve már a hunok tömegeinek AD 3-4. századi, kelet-európai érkezése előtti magyarság történelmének legfontosabb sarkpontjait, történeti, régészeti, embertani, néprajzi, nyelvészeti értelemben egyaránt. Csupán a torzításokat kell „lehamozni” és előtűnik az eredeti, történeti életünk.*** Ugyancsak nagyszerű fejlemény, hogy elérhetők angol nyelven az örmény források, *Yovhannes Drasxanakertci*, *Movses Dasxurantci*, *Vardan Alewertci* és mások művei, melyek szintén fontos adalékokat nyújtanak népeink történetéhez.****

A bennünket érdeklő népevek Tabarinál főként a *magharibah*, melynek hovatartozásáról semmit nem közöl a szerző, s amely nevet a kiadói jegyzetek *feltevészerűen* összekapcsolják az egyiptomi beduinokkal, a maghribi (المغرب) szó szerint nyugati) berberekkel, vagy kelet-afrikai fekete rabszolgákból lett katonákkal, valamint érdekesek a *sanariyyah*, *shakiriyyah* nevek, melyeket Tabari más csoportokra vonatkozóan ismerhetett, de ezekkel mintegy össze is keverhette a szavárdokat, magyarokat, lévén, hogy e nevek a bagdadi székhelyű Abbaszida kalifátusnak (750-1258) gyakran az északi, transzkaukázusi határainál bukkannak fel, legfőképp 838-870 között, a *türkökkel* együtt – illetve érdekfeszítő, eddig még fel nem dolgozott párhuzamok adódnak Tabari és az örmény források adatai között. A muszlimok *türk* zsoldosai lehettek kazárok, ogurok vagy keleti türkök, s ez utóbbiakkal kapcsolatban Tabarinál felbukkan „*Shabah*” alakban az iráni-ötörök méltóságnév, a *csobán*, *csopan*, *csaban*, mely a régi *ispán* méltóságnévünk, és a székelyek legendás *Csaba* személynevének alapja. Az alábbiakban ezeket a neveket és előfordulásait vizsgáljuk meg közelebbről, elsősorban *Stephanos*, szavárd-magyar vértanú fejedelemmel és a *magharibah* névvel kapcsolatban, valamint magyar fordításban közöljük a *Shabah*-ról, a „türkök királyáról” szóló Tabari-részletet. Nézzük tehát a két kortárs, a perzsa-muszlim Tabari, és az örmény-keresztény Drasxanakertci közléseit *Ukht Istifanus*-ról és unokaöccséről vagy öccséről, illetve *Stephanos „Kon”* fejedelemről és a *sewordik*-ről, ebben a zavaros században, amikor a Kaukázustól délre fekvő királyságok, fejedelemségek a muszlim hódítókkal harcoltak.

* 1-40. kötet, kiadta: State University of New York Press, 1989-2007, www.sunypress.com; pdf letölthető: www.reddit.com, www.nothingenglishtabari.sharefile.com (zip)

** *Annales auctore Abu Djafar Mohammad ibn Djarir at-Tabari*, ed. M. J. de Goeje et al., Lugduni Batavorum, 1879-1901; másik kiadás: *Tārih At-Tabarī*. Ed. Mohammad Abul-Fadl Ibrahim. Cairo 1979.

*** V.ö. szerzőtől *Magyarok, szavárdok a 2. századi Szármáciában*, Turán, 2009/1., *Magyar őstörténeti tanulmányok*, Mikes International, 2010, www.federatio.org, www.mek.oszk.hu, *Restitutio Historiae Veterum Magarii*, www.issuu.com, valamint *Isszedónia*, Mikes Intl., 2013/1., és *A Képes Krónika „ősnévsorának” megfejtése*, Eleink, 2014/4; előkészületben: *Isszedónia II. – szabir-magyar néprajzi elemek az uráli népeknél*.

**** www.rbedrosian.com

*Bughā*⁶⁴ azután megtámadta 'Isa b. Yusuf-ot, Stephanos unokaöccsét⁶⁵, aki *Xtiš* erődben tartózkodott, mely al-Baylaqān körzetben volt.⁶⁶ *Xtiš* 10 *farsakh*-ra (60 km) van al-Baylaqān-tól, és 15 *farsakh*-ra (90 km) Bardha'ah városától.⁶⁷ *Bughā* háborút kezdett ellene, és elfoglalta (az erődjét). Foglyul ejtette 'Isa b. Yusuf-ot, és elhurcolta fiával és apjával együtt. Elhurcolta Abū al-'Abbās al-Wāthī-t – akit *Sunbāt* b. Ashūt-nak neveznek –, és vele együtt Mu'āwiyah b. Sahl b. Sunbāt-ot,⁶⁸ Arrān pátriárkáját, és *Adharnarsē* b. Ishāq al-Khāshinī-t. (ford.: Z.T.Cs.)

Drasxanakertc'i (katholikosz 898-925†): Örményország története, 26. fejezet, AD 855.:

11. Közben *Bughā* elment és elfogta *Atrnerseh*-t, a nagy fejedelmet, aki *Xačen* erődben élt, rokonaival együtt.⁶⁹

12. Innen elvonult Gardman tartományba, ahol megostromolta Gardman erődjét, és elfogta *Ktrič*-et, az ország fejedelmét,⁷⁰ akit béklyóba vetett.

13. Innen továbbvonult *Uti tartományba*, és *Tus* faluban⁷¹ elfogta *Step'annos*-t, a *Kon-nak*⁷² nevezett, kinek népét *Sewordik*'-nak hívták őseről, *Sewuk*-ról.⁷³ (...)

⁶⁴ *Bughā* al-Kabir, az idősebb, a bagdadi kalifa, al-Mutawakkil (847-861) örményországi helytartója volt.

⁶⁵ Tabari 33. köt., 78, 82, 90: 'Isa b. Yusuf, aki *Ukht Istifanus* vagy *Stephanus* unokaöccse, Minorsky szerint; érdekes, hogy Drasxanakertc'inél is van egy mellékneve Stephanosnak; ld. alább, és 9. jegyzet.

⁶⁶ P'aytakaran, ugyanilyen nevű várossal a kaukázusi Albániában, ma Beyləqan, Azerbajdzsánban, az Araxnál.

⁶⁷ Ez a paraméter a mai térképen, légvonalban egy Tuğ, vagy Togh nevű települést jelöl ki Karabah területén, ahol egy vár és egy St. Stephan templom is található (ld. Bassa Gizella Kaukázus-térképe).

⁶⁸ VIII. Smbat Bagratuni, 826-855, és fiai, Asot (V. Asot, 856-890) és Musel, ld. alább, Drasx. 45.

⁶⁹ *Bughā* útvonala a kaukázusi Albániában délről vezet a Szevan/Gokcsa-tó környékére (ld. térkép hátul).

⁷⁰ Inkább településről, nem személynévről lehet szó, bár elhelyezése bizonytalan, v.ö. *Ktrič* városról, Hübschmann: *Die Altarmenische Ortsnamen*, 1904, p.292, 305, 441, hivatkozással *Kitharizón*-ra, Theodosiopolis/Erzurumtól délre, Prokópius, DBPers. II. 24,13., AD 543., ám ez jóval nyugatabbra található (ford. H. B. Dewing, 1914., p.476-77; megj.: itt is feltűnnek a szabir-magyar zsoldosok, élükön *Ildiger* vezérrel, v.ö. *Iliger*, Agathias, III. 17, p.177, AD 555. évnél, ahol említi Balmak és Kutizis szabir-magyar vezéreket is, ld. J. D. Frendo angol fordításában); kellett lennie egy *Ktrič* vagy hasonló nevű városnak Arranban is (mai, azeri *Xocik*?).

⁷¹ Talán a két *Tovuz* település egyike, Samkurtól nyugatra; van arra egy *Taush* nevű mellékfolyó is.

⁷² A *Step'anos* nevet általában grúz/georgiai királyok viselték a 6-8. században, de megjelenik Karabah fővárosa, *Stepanakert* nevében is, mely az azeri-török *Xankənd* nevével együtt emlékeztet Stephanosra és „Kon” nevére; a „Kon” lehet a *kun* torzulása, melyet eredetileg nem a kipcsákokra, hanem a hunokra használhattunk (köz.-per. *chión*, kín. *xianyun*, *xiongnu*, ld. Györffy a kunokról, MKE, 1990, 215, 218), vagy a magyar kende, ill. a kán cím romlott alakja, ld. *kündü-kagán* méltóság a Volgai Bulgáriában (Ibn Fadlan, AD 922), ahol a rangsor: *elteber*, *kende*, és *dzsula* (a kazár udvarban más méltóságok voltak, *qaqan*, *qaqan-beg*, *dzsausigir*, *sad*, Róna-Tas, 1996, p.128, és p.193), tehát a Volgánál maradt magyarok uralkodóit jelentette a 2-3. méltóság, a kendét és a gyulát (Dzsajhani); a honfoglalók harmadik, bírói főtiszttségét, a tárkányt, *karkha* alakban közli a DAI (Tabari 30, p.168, *tarakhinah*, ld. még 24. jegyzet); a kende esetleg lehet az ötör. kán cím őmagyar kicsinyítőképzős alakja, s a kend megszólítással uralták egymást régen a magyarok. Ibn Fadlannál a volgai „bolgár” uralkodó magyar neve: *Alm.sh b.n S.l.ki b.l.t.var*, الس بن شكى بطوار Szalka v. Zalka elteber fia *Álmos*, aki az ötör.-kazár *elteber*, alkirályi címmel uralkodott, mely a kaukázusi „vörös” hunoknál (köz.-per. *karmir chión*) is megvolt a 7. században (*Alp' Ilit' uer* vagy *Ilut' uer*, Dasxuranci, 41. fej.; más hun főemberek: *Avči* [tör. vadász] *tarkhan*, 42., *Khorasan tegin*, *Ch'at'n Xazr*, 43, ld. Kurszán, Árpád fejedelemtársa; érdekes adat az Álmos névhez, hogy egy valószínűleg szabir-magyar *Álmos* vezér Atila fiai ellen harcolt 453-ban, a hun törzsszövetség felbomlásakor, Jordanes, 50,266.; v.ö. 'álom' szavunk a kelet-uráli nyelvekben, és a 'lélek', 'lélekzet' szavunk töve is *lil* alakban, pl. *vuares lil* = vércse-lélek; ld. még Leel/Lehel vezér és a *Zuard*-nemzetség, Kézai, 32., és Anon. 39, 41).

⁷³ A „sewordik” a szavárd örm. többszáma, a *Szevuk*, *Szev* pedig részben a József kágán levelében szereplő *Zavuk*-ra utal, a judaizált kazárok szavárd/szuvar szövetségeseinek nevére 960 körül (Hölbling, I, 133), részben pedig a bibliai Szeva, Szavtah, Szavteka nevekre, Kús fiaira, I.Móz. 10,7, tehát egy biblikus genealógia jelenik meg, mint más, középkori szerzőknél, bár ennek is lehetett ősi valóság alapja, ld. *subar*, *saspeires*, *sabiah/sabeus* népek Elő-Ázsiában (Ungnad: *Subartu*, 1936, Hérodotosz, IV. 37, 40, és a harrani szabeusok). Nem kizárt, hogy a szavárd név végén szereplő d-betű, amit idegen szerzők, források általában elhagynak a név említésekor, egy iráni-őmagyar kicsinyítőképző, ld. személy- és helyneveinkben, Árpád, Csanád, Diósd, Fonyód, Szövérd, etc. Érdekes, hogy Ravennai Anonymus AD 680-700 körül egyenesen országnévvé teszi a szavárdok nevét, *Sardo-*

15. Ezt követően minden foglyot megkötözve eléhoztak, s ő elvitte őket a kalifához.

16. Hasonlóképpen magával vitte a kalifa udvarába *Smbatot*, azzal az ígérettel, hogy hűségéért cserébe, a kalifa egész Arménia urává teszi, ellátva gazdag ajándékokkal és méltóságokkal s így küldi vissza hazájába.

17. De amikor elérték a kalifa udvarát és megjelentek előtte, a többi fogollyal együtt kezelték és bebörtönözték. Tudomást sem vettek addigi hűséges szolgálatáról.

18. Néhány nap múltán Arménia és Albánia minden urát és fejedelmét választás elé állították: vagy áttérnek az ő istentelen hitükre, elhagyva Krisztus tiszteletét, s így sok ajándékot és méltóságot kapva tőlük, visszatérhetnek hazájukba és otthonaikba, vagy végetér minden reményük, és kegyetlen kínzások, szenvedések és szörnyű halál várnak rájuk. (...)

28. Csupán *Step'annos*, akit a nép (örm. famik) *Kon*-nak nevez, kit Bugha megkötözve vitt a kalifa udvarába, az örmény főurak (örm. naxarar) után, ő szenvedett *mártíromságot*, miután sok csapással sújtották Krisztus nevének megvallásáért. A Világosság Atyja megkoronázta őt, és neve beíratott az Élet Könyvébe. Halála a római időszámítás 608. évében történt.⁷⁴

37. fejezet (AD 897-901):

13. Miután búcsút vett a királytól (IX. Smbat, 890-914), útközben az eunuch⁷⁵ átadta magát a féktelenség kísértésének némelyek rágalmozó kijelentései hatására, kiknek elméje hajlott a gonoszságra, és nagy erővel vonult *Georg, a sewordik' pátriárkája* (örm. nahapet) ellen, kiknek neve ösüktől, *Sew*-től ered.

14. Az eunuch teljes haderejével váratlanul megtámadta őket. Noha a *rettenthetetlen sewordik'* vitézül ellenálltak neki, mégsem tarthatták magukat a támadás hirtelensége miatt. Az eunuch foglyul ejtette *Georgot, a testvérével együtt*, akit *Arues*-nek (Arewēs?) hívtak, és magával hozta őket P'aytakaran városába.

15. Itt a leendő hóhéraik szigorúan kikérdezték őket, és próbálták eltéríteni őket a Krisztus által adott törvényektől Mohammed szentségtelen vallására.

16. Mindazonáltal (a *sewordi hercegek*) nem engedelmeskedtek követeléseiknek, s nem cserélték fel a mennyei élet üdvösségét a jóvátehetetlen rombolásra és egy értéktelen életre. Ezért kivégezték őket, s nevük beíratott az Élet Könyvébe.

45. fejezet (AD 910):

5. Az ellenség azonnal összezapott velük (muszlimok az örményekkel), oly módon, hogy (az örmények) készületlenek voltak a támadásra, és nem ismerték fel az *Uti tartományból* való csapatok árulását, akiket *sewordik'*-nak neveztek.

6. Asot és Musel (Smbat fiai) mások előtt vetették magukat az ütközetbe, és hősiességükkel nagy pusztítást rendeztek az ellenség soraiban, nagy zavart okozva nekik.

7. Az ütközet hevében, amikor már a kézítésre került a sor, az *Utiból való csapatok hirtelen sarkonfordultak*, és csalárd tervük szerint elvonultak, vissza sem térve.⁷⁶ (ford.: Z.T.Cs.)

Nyilvánvalóak tehát a párhuzamok az örmény és a muszlim krónikás között, de Tabari nem *Stephanos/Istifanus* vértanúságát említi, hanem ennek unokaöccsét (vagy öccsét), „Iszā ben Juszufot”, azaz a szintén keresztény József fia Jézust, néhány évvel korábban, aki a szavárd nagy-

nium, Sardatium alakban (Cosmogr., IV. 11., 14., Pinder-Parthey, 1860, uitt IV. 2, *Onogoria*), a pliniusi, ptolemaiosi nevek és a Tab. Peutingeriana átvétele nyomán (*Sardenae*), toposzként, de talán kortárs közlés alapján is, hisz', ne feledjük, a Ravenna környékére költöző ogur-hun királyfi, Alcek és népe is hozhatott híreket (31. j.).

⁷⁴ Róma alapításának millenniumi évétől, AD 247-től számítva.

⁷⁵ Egy renegát görög, akit Yovsep-nek, 'Józsefnek' hívtak, az arabok pedig Wasif-nak.

⁷⁶ A 6. századi bizánci történetírók többször megemlítik, hogy a szabiok (még a magyarokkal együtt) változókorok, oda állnak, ahol nagyobb zsoldot kapnak, ld. Prokópius, DBGoth, IV. 11, Menandros, Fr. 41, 42, Agathias, III. 17-18, IV. 13.; v.ö. Menandros a kutrigurok és utrigurok szembenállásairól, Fr. 3, AD 558, más-más fejedelmek alatt, s Zabergán neve esetleg utalhat már ekkor egy szabir-magyar fősegre a kotrigurok felett, bár e név perzsa környezetben is megjelenik, ld. Kmoskó: *Szír írók a steppe népeiről*, 2004, p.243, AD 534-ben.

bácsival (vagy bátyjával) szomszédos területen, vele együtt uralkodhatott (ld. táblázatok). Úgy vélem, a két forráshely együtt igaz, de vallási okokból az örmény szerző Stephanos vértanúságát emeli ki, Tabari és forrásai pedig a korábban foglyul ejtett öccsről vagy unokaöccsről tudnak, és nem tartották említésreméltónak Stephanos halálát, melyhez hasonló nem volt ritka akkoriban. Viszont Tabari említi egy bizonyos *Sanariyyah* terület uralkodóját, akit 853-ban megöltek Tifliszben/Tbilisziben (uo. p.128): „Ebben az évben (853. nov.) megölték a *Sanariyyah* uralkodóját a Városi Kapunál.” Mivel későbbi muszlim írók, pl. Dimisqi és Yakut közölnek egy „*sanawardiya*” névalakot a szavárd-magyarokkal kapcsolatban,⁷⁷ nem kizárt, hogy Tabari is összekeverhette a *sawardiyah*-t a *sanariyah*-val, s így ez a tudósítása szólna *Stephanos* mártíriumáról. A *sanariyyah* a jegyzetek szerint az örmény *tsanar* arab változata, és Vardan Areweltci említi a 13. században, mint a régebben a Kaukázusba települt keresztény káldeusok területét, egy örmény-grúz névmagyarázattal (Vardan, 56. rész). Az is szerepel Vardannál, hogy 1044-ben a szevordik uralkodója a perzsa származású Fadlun (ld. Fadlunidák vagy Shaddadidák). Ez egyben az utolsó ismert adatok egyike a dél-kaukázusi szavárd-magyarjainkról, akiket hamarosan elborított a szeldzsuk-török hódítás hulláma, illetve örmény források olykor még említenek itteni „magyar” helyneveket, a 13-15. században.⁷⁸

Egyezések és különbségek Tabari és Drasxanakertci beszámolóí között

Tabari

- Bugha
- Adharnarseh, Sunbat
- Xtiš
- Isa b. Yusuf, aki Ukht Istifanus / Stephanos öccse, vagy unokaöccse, fogságba esik 852-ben, Xtiš várában

Drasxanakertci

- Bugha
- Atrnerseh, Smbat
- Ktrič
- Step'annos, a sewordik fejedelme, fogságba kerül Tusban, Uti tartományban, † 855

Egy szavárd-magyar család- és sors-töredék a Dél-Kaukázusból

Keresztény szülők (?)

Step'annos, a *sewordik* fejedelme, akit a nép „*Kon*”-nak nevezett, muszlim fogságba kerül az utibeli *Tus*-ban, majd vértanúságot szenved keresztény hitéért Bagdadban, AD 855-ben (Drasxanakertci)

Leánytestvér, oo József, fiuk: „*Isa ben Yusuf*”, azaz József fia Jézus/Jesua, aki az unokaöccse (vagy öccse?) *Ukht Istifanos/Stephanos*-nak, *Baylaqan/P'aytakaran* uralkodójának; „*Isa b. Yusuf*” muszlim fogságba kerül fiával, apjával, *Xtiš/Ktrič* várában, AD 852-ben; elfogják a kalifának alárendelt örmény királyt, VIII. Smbat Bagratunit (arab forrásokban Abu 'l-Abbas, uralk. 826-855), és más főurakat is (Tabari, Drasxanakertci)

De térjünk vissza a szavárdok egyéb szereplésének vizsgálatához, ahhoz, hogy vajon *lehetek-e ők*, vagy részben *ők is*, a Tabari által gyakran említett „*magharibah*”, akik muszlim zsoldban rendszeresen *türkökkel* jelennek meg 838-870 között, de sem előtte, sem utána nem tűnik föl ez a név Tabarinál, csak földrajzi és személynévben, mint al-Maghribi, berber, a 38. kötetben pedig

⁷⁷ Ld. Zimonyi István: *A magyarság korai történetének sarokpontjai – elméletek az újabb irodalom tükrében*, Szeged, 2012, p.155. (dc_500_12_doktori_mu.pdf)

⁷⁸ Lukácsy: *A magyarok őselei*, Kolozsvár, 1870, p.175-176., Orbeli (Step'annos Orbelean) és Mezop (T'ovma Metsobetci) a Magyarok völgyéről és Magyar faluról, bár ezeket az adatokat alaposabban felül kell vizsgálni.

maghribi és berber, Észak-Afrikában.⁷⁹ Jelentheti-e ez azt, hogy ebben az időben is voltak *magyarok* a szavárdok között, akik valami miatt előtérbe kerültek, s ők tárgyaltak a muszlim zsoldról, ezért az ő nevük került Tabarihoz, az ő forrásaiba, vagy a dél-kaukázusi szavárdok nevezték magukat *magyarnak*, ami szintén logikus lett volna, bár egyéb forrásban ez nem jelenik meg? Nem könnyű eldönteni ezeket a kérdéseket, csak latolgathatjuk az igazságot, de van pár érdekes adat, melyek erősíthetik a feltevést, hogy magyarok és szavárdok a Konstantin császár által említett szétválás, feltehetőleg 815 után⁸⁰ is együtt harcolhattak örmény, bizánci vagy muszlim zsoldban, a Kaukázustól délre, majd a kárpát-medencei honfoglalást megelőzően végleg elszakadtak egymástól. Mik ezek a megerősítő adatok?

Theophanes folytatója említi, hogy 840-ben, Theophilus császár uralkodásának vége felé, az anatóliai Amorium ostrománál tízezer *türk* lovasíjász az *örményekkel* együtt harcolt a muszlimok oldalán,⁸¹ s ezzel párhuzamosan Tabari (ld. alább) a *türk* és a *maghariba* zsoldosokat említi Ammuriyyah-nál (838-39-ben). Thury József is felhasználta Theophanes folytatójának adatát a tanulmányában,⁸² de sajnos nem idézte Tabarit, holott nagy valószínűséggel itt *nem* a magrebi, észak-afrikai berberekéről van szó, hanem valóban szavárdokról, akik honfoglalás előtti, levédiai magyar csapatokkal kiegészülve harcolhattak Amoriumnál, s a tízezer fős zsoldos seregben ott lehettek más, türk, kazár, ogur lovasíjászok is.⁸³ Szintén Theophanes folytatója, valamint a bizánci császárokról szóló Genesis, az ostrom utáni békekötésről számol be, Theophilus fia, III. (Amoriumi) Mihály császár uralkodása elején, 842-ben, a bizánciak és bizonyos „*kabeiron*” között, akik kaukázusi népekkel együtt szerepelnek: „*örmények, káldeusok, ibérek, zech-ek, kabirok*”,⁸⁴ illetve: „*abházok, zech-ek, ibérek, kabirok, szlávok, hunok*”.⁸⁵ A 9. században amúgy teljesen egyedi „*kabeir*” név nyilvánvalóan a *sabeir*, azaz szabir, szavir elírása, ami előfordulhatott a legjobb szerzőknél, másolóknál, ahogy Tabarinál is lehetett egy „laza” általánosítás a *shakiriyya* a *sawardiya* helyett, vagy a magharibába kell beleértenünk a sawardiyát is. Egyébként pedig egy valószínű történeti egymásutánról beszélhetünk a két adat-csoport között: Amorium ostroma után a vesztes bizánciak békét kötöttek a dél-kaukázusi szavárd-magyarokkal, akiknél egyébiránt a fizetség mellett stratégiai megfontolások és egyszerűen a férfias virtus is hozzájárulhattak a zsoldos-szerep vállalásához.

Egy másik érdekes párhuzam a szabir-magyarok és a magharibah között a vár-ostromoknál tanúsított ritka és rendkívüli bátorságról szól, ami összhangban van a szabirokról és magyarokról szóló egyéb tudósításokkal: 579-ben egy *Sapferes* (Σαπφηρης) nevű vitéz egy bizánci erőd, Beioudes ostrománál a fal hézagaiba illesztett vasrudak (lat. *paxillos*) segítségével mászott fel a várfalra, így segítve visszafoglalni az erődöt a perzsáktól,⁸⁶ illetve kb. 280 év múlva hasonló

⁷⁹ Megj.: azóta sok víz lefolyt a Níluson, ld. Almásy László felfedezését az egyiptomi-szudáni „magyarabokról”, akik a török hódoltság idején fogolyként kerültek oda (*Sivatagban, homokon*, 1935, p. 104-108).

⁸⁰ Az időpontot kijelölheti a Don jobb parti *első* Sarkel sáncerőd („Fehérvár”, Cimljanszkoje gorogyiste) megtámadása valószínűleg a besenyők részéről, melyet a temetőjében talált arab dirhemek (melyek zsoldként is odakerülhettek) al-Amin kalifa korára, 809-813 körül datálnak (Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba, I:1, 1988; besenyőkről ld. Györffy, MKE, 98). Ld. arab dirhemek honf. magyar temetőkben, pl. Kenézli, I/14, a 10. sz. elejéről (László Gy., 1994, 106). Ld. még D. Dimitrov: *History of the Proto-Bulgarians north and west of the Black Sea*, 1986., de a „pánbulgár” szemlélet miatt csak megszorításokkal ajánlható (pl. az összes nyugati tájolású sírt a Donyec-Don, Kubán mentén, és a kaukázusi Alán-kapunál „proto-bulgárnak” nevezi, holott ez egy tipikusan honf. magyar jellegzetesség, és megvan pl. a szakáknál és a korai avaroknál is).

⁸¹ Theophanes Continuatus, Lib. III. 31, p.126-128, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, 1838.

⁸² A magyarok szavarti aszfali neve, I-II., Századok, 1897, korábban többször idéztem, pl. Turán, 2006/3.

⁸³ Kazárokról ld. *The World of the Khazars*, ed. P. B. Golden et al., Brill, 2007.

⁸⁴ Theophanes Cont., Lib. II. 12, Z.T.Cs.: *Sardi, Kabiri, Sapferes, Servoti, Savini*, Mikes 2011/3.

⁸⁵ Genesis de Michaele Amoriensi, Lib. II., p.33, CSHB, 1834. (a Theophylactos-kötetben); a „hunok” megjelölés itt kazárokat jelölhet, akiket örmény források is így neveznek néha.

⁸⁶ Theophanes, p.399, Theophylactos II. 18, *Sapeir* (Σάπειρ), ld. Szádeczky-Kardoss, in Magyar őstörténeti tanulmányok, 1977, pp. 277-282, utalással a Menandros 41, 42. töredékében említett Kura-menti szabir határvédő kontingensre, s hogy egy részük a perzsákhoz állt (Fragmenta Historiarum Graecorum, IV., ed. Carolus Müller, p.242-244). Ebben az időben a népnév még gyakran megjelenik személynévként, így a vitéz férfiú nyilvánvalóan szabir-magyar lehetett (v.ö. *Honagur, Unujur* nevű, azaz onogur vitéz, Dasxurantci, II. 51, és Tabari, XXXV. 6);

bravúrt jegyez fel Tabari, Bagdad 865. évi ostrománál: egy „magharibah” megcsáklyázta a falat és felmászott rajta (35. köt., p.60, ld. alább). Érdekes még itt, hogy Tabari tulajdonképpen „elszólja magát”, mert azt írja, hogy a védők úgy *hitték* erről a magharibáról, hogy magrebi – vagyis nem volt az, nem volt „berber”. Nem kizárt, hogy szavárd-magyar lehetett, „*fekete fiú*”, a nevük örmény-perzsa etimológiája szerint,⁸⁷ s ez utalhat akár az ősi, elő-ázsiai „kúsita”, szubareus eredetükre, bár a név töve, 'sya' úgy tűnik óiráni eredetű,⁸⁸ s ezesetben a „fekete” nem feltétlenül bőrszint jelöl.⁸⁹

Térjünk most át a „magharibah” név szereplésére Tabarinál, időrendben. Mint ismeretes, az egyéb arab nyelvű források főként baszdsirdnak (*b.s.ğ.r.d.*, ebből, vagy a bes/5-ogur törzsszövetség nevéből lett a baskír név, ld. Jordanes 53,272, „bittugur”, Agathias II. 13, „bittores”), mahgarijjanak vagy madzsgharijjanak (*m.h.f.r.yyah*, az f-et g-re, h-t dzs-re szokták cserélni), ill. hunkarnak (*h.n.k.r.*, a honfoglalás után) nevezik a magyarokat, az egyik újperzsa forrásban pedig madzsgari (*m.ğ.gh.r.i*) szerepel (Hudud al-alam), viszont Tabari a *m.gh.a.-r.b.h* alakot közli, mely eltér ezektől, de némileg a *m.gh.r.b.i.* névtől is, mely arabul nyugatot, nyugatit jelent⁹⁰. A jegyzetekben nincs megindokolva, hogy Tabari miért nem a szokásos maghribi alakot használta, s miért használta *külön* a berbert is (vagy mások fordították berbernek a maghribit?; a 40 kötet különböző fordítók munkája). Úgy tűnik, Tabari „nagyvonalúan” nem részletezte, hogy voltak maghribiek és *madzsgarik*, szavárd-magyarok a muszlim zsoldosok között, egynek vette őket. A 'magharibah' egyébként hasonló végződésű a szlávok arab nevéhez, a szaklabához, szakalibához (*s.q.l.b.h*).

Tabari, XXXIII. kötet:

838-39. évben: a bizánci, kisázsiai Ammuriyyah (Amorion, Amorium) ostrománál a *magharibah* és a *türkök* a muszlim oldalon harcolnak, parancsnokuk *Aytakh* (p.46, n. 152). Támadásaik hatására a falon ütött rés egyre nagyobb lett, s addig folytatták, míg számos bizánci megsebesült (p.113; e kötetben a 317. jegyzet foglalkozik részletesebben a magharibah név eredetének taglalásával, mivel ettől a kötettől kezdve szerepel a név, a 36. kötetig, a 9. század utolsó harmadáig bezárólag; de mint sok más arab elnevezésnél, melyek idegen népeket jelölnek, itt sincs igazán szilárd támpontja az értelmezésnek, úgyszólván nézetem szerint teljes joggal felmerülhet egy magharibah = magyar, szavárd-magyar azonosítási lehetőség is).

839-40: Mazyar b. Qarin, a dél-káspi Tabarisztán uralkodója, aki fellázadt al-Mutasim kalifa ellen, azt mondja, hogy a kalifa csapatai között vannak „a maroknyi légyhez hasonló magharibah, és a türkök, az 'ördögök fiai', akikre lecsapunk, mielőtt kifeszítenék az ijaikat.” (p.191, a türkökről ld. Muhammad Próféta mondásait, a hadiszokat, melyekben az „utolsó óra”, a végidők egyik jele, hogy Khoraszánból a türkök ill. egy széles, lapos arcú nép, prémes öltözkémben megindul a muszlimok ellen, Bukhari 2927, 3587, Muslim 7313, Majah, 5. köt., és Tirmidhi 2244, www.kalamullah.com, és Z.T.Cs.: *Iszlám eszkatológia*, 2015, kézirat).

Beioudes erődöt nem sikerült azonosítani, valahol Kelet-Anatóliában lehetett, *Bezabde* a Tigrisnél, Darától keletre, vagy örm. *Bznunik*, arab *Bajunais*? (Hübschmann, 328, 330).

⁸⁷ *De cerimoniis*, II. 48, p.687, gör. *maura paidia*, a „szervotik”; három fejedelmük (g' *arkhontas*) utalhat a régi főméltóságainkra is (ld. 9. jegyz.); e szavárdok keresztények voltak, gör. *filokhrisztón*, „Krisztus-szeretők”.

⁸⁸ V.ö. az avestai herceg, *Syavarshana* neve „Fekete Csődör”-t jelent (ford. Darmesteter, www.archive.org), de ld. *Suwardata* (Nap-adta), iráni típusú királynév az El-Amarna táblákon, i.e. 14. sz (Skjaervø, 2007).

⁸⁹ Ld. „fehér” és „fekete ogurok” a Kijevi-krónikában, a 7. és 9. századi honfoglalókkal kapcsolatban (Poveszti); a szín utalhatott egy népcsoport égtájak szerinti elhelyezkedésére (Kínában pl. fehér = észak, fekete = nyugat). Ld. még al-Maszúdi († 956 k.), aki megemlékezik a szavárdokról és fokosaikról: „*Ami a Kurr folyót illeti, eredete a Gurgin birodalmához tartozó Gurzan vidékén van; az abház vidékén átfolyva a tiifliszi végekhez ér, amelyek általa két részre szakadnak, azután a siyawardiya vidékein átfolyik. Ők az örmények egyik fajtája; nagy és vitéz nép, amint azt a rájuk vonatkozó tudósításokban megjegyeztük;*⁸⁹ *hozzájuk fűződik a siyawardiya néven ismert csatabárdok elnevezése, amelyeket a siyabiya és más barbár seregek szoktak használni.*” (Aranyezők és drágaköbányák, XVII. fejezet, Kmoskó M.: *Mohamedán írók a steppe népeiről*, I/2., p 189). Maszúdi tévedett a szavárdok „örmény” eredetével kapcsolatban – ahogy abban is, hogy a kazárok szabirok lennének –, de ez utalhat a szavárdok akkori örmény szövetségére, ill. talán a *szablya* szabir-magyar nevére gondolt. V.ö. Tabari 29. köt., 171, *uswariyyun*, *sababijah* vagy *siyabijah*, bár e nevekhez írt kiadói jegyzetek a perzsa *savaran* lovasságra utalnak, és bizonyos pre-iszlám „szumátrai” bevándorlókra, a muszlimok indiai hadjárata kapcsán.

⁹⁰ *Al-Maghrib* földrajzi név is Marokkó területén, és a napnyugta utáni imaóra neve az iszlám vallásban.

XXXIV. kötet:

844-47: Al-Wathiq kalifa kiküldte Bugha vezetésével a *shakiriyyah*, *türk* és *magharibah* csapatokat a Mekka és Medina között élő *beduinok* ellen (p.19); 846-47-ben a *türk*, *shakiriyyah* és *magharibah* csapatok 4, 8, és 3 havi földbérletet kapnak. (itt jegyezzük meg, hogy a *shakiriyyah* nem népnév, hanem a perzsa *čakar*, szolga, testőr szóból származik, Tabari, 23. köt, p. 31, n. 140.; a *shakiriyya* a korábbi, 23, 24, 25, 27. kötetekben külön is szerepel)

848-49: Zirak al-*Turki* vezetésével az Urmia-tótól északra harcolnak a *türkök* (200 ezren), a *shakiriyyah* (900-an), és egy 4000 fős vegyes, *türk*, *shakiriyyah*, *magharibah* csapat (p.79).

852. aug. 30.: *türkök* és *magharibah* elfogják Tifliszben és Bugha elé viszik Ishaq b. Ismail-t, aki kivégezteti (ld. Dasxuranci, II. 21.: Sahak Ismayelean), és felgyújtatja a várost; másnap reggel megjelennek a *magharibák*, kifosztják a halottakat és elviszik az élő foglyokat (p.122-123; ld. a Dzsajhani-hagyomány a foglyok eladásának gyakorlatáról a honf. előtti magyaroknál). Következő napokban Bugha elfoglalja *Ātiš* erődöt Baylaqan/Paytakaran tartományban (p.124, ld. fent), de itt érdekes módon *nem* szerepelnek a *türkök* és a *magharibah*.

853. nov.: a *sanariyyah* (dél-kaukázusi keresztény káldeusok) uralkodóját meggyilkolják a Városi Kapunál (Tbilisizben). (p.128, egyedül itt szerepel ez a név)

855. dec.: száz lovas: 30 *türk*, 30 *magharibah*, 40 *shakiriyyah* (p.139).

XXXV. kötet:

862. jún.: *türkök*, *magharibah* és ushrusanniyyah (Szamarkandtól keletre fekvő járásból, Tabari, 34, p.50, n. 185, 186) hűségesküt tettek az idősebb és fiatalabb Bugha és Utamish előtt Szamarrában, Bagdadtól északra. (p.1); néhány mubayyidah kapuőr fellázadt és a *shakiriyyához* csatlakozott, növelve ezek számát. Ekkor a *magharibah* és az ushrusanniyyah megtámadta, körbevette és a nagy út felé szorította őket (p.4); azon a napon a *magharibah* kifosztotta néhány közember házát, de estére vége lett a felfordulásnak. (p.11).

863. jún.: a *magharibah* gyülekezett a samarrai híd közelében, de aztán elmentek. (p.14)

865. jan.: Wasif felszerelte a *magharibah* lovasságot és a gyalogság egy részét, és a lázadó *türkök* ellen küldte őket; a *shakiriyyah*-nak is üzent, hogy készüljenek fel szükség esetére, de délutánra a kedélyek megnyugodtak, mert a türk parancsnokok leintették a lázadókat (p.31); uitt. a *türkök*, a *magharibah* és a *shakiriyyah* fizetési listájáról (p.39).

865. márc.: *türkök*, *magharibah*, faraghinah (ferganiaiak) „és hasonlók” serege Bagdad ellen vonul; a *türköket* és ferganiaiakat Al-Durghuman al-Farghani vezeti, a *magharibah* vezérének neve *Ratlah* (Radla?) (p.48); az ütközetben elesett *türkök* és *magharibah* holttesteit és levágott fejait csónakokba tették (p.49); majd fordult a hadiszerencse, és támadásba lendült a *türkök* és a *magharibah* nagy serege, teljes fegyverzetben, harci gépekkel (p.55, ld. Prokópius DBGoth. IV.11, a szabirok ostromgépeiről); „a védők kénytelenek voltak visszavonulni a kaputól, s ekkor az egyik *magharibah* a kapuhoz jött és csáklyát vetett. A csáklya fennakadt, és ő felmászott a falon. A fal őrzői elfogták és megölték, fejét pedig hajítógéppel a türk táborba lőtték. Erre a *türkök* visszavonultak. Azt is mondják, hogy a kapu védelmével megbízottak megrémültek, amikor meglátták a *türkök* és a *magharibah* sokaságát, akik aznap odajöttek a zászlóikkal, dobjaikkal, és az egyik *magharibah* megcsáklyázta a falat... A kapuőrök némelyike *azt gondolta*, hogy ez egy *maghribi*, aztán megölték, és fejét Muhammad b. 'Abdallah rezidenciájára küldték, aki megparancsolta, hogy tegyék közszemlére. Este [a *magharibah*] anyja és testvére egy saroglyán hozták az elesett testét, és siránkozva követelték a fejét, de nem adták nekik, hanem a hídfőnél maradt, míg le nem szedték más fejekkel együtt.” (p.60).

XXXVI. kötet:

870. jún.: Bászra ostrománál egy kb. ezer fős *magharibah* csapat harcol (p.55); később Al-Muhtadi (kalifa) kiküldte a faraghinah, *magharibah*, ukashiyyah, ushrusanniyyah és *türk* csapatokat, akik hűségesküt tettek neki két ezüst dirhemért és némi árpalisztert (fejenként, naponta) (p.93); ezután a *türkök* fellázadtak: „Al-Muhtadi épp befejezte a déli imáját, amikor csödület támadt a Jawsaq palotánál (Szamarrában). Ő ellenük küldte a faraghinah-t és a *magharibah*-t, de a *türkök* visszaszorították és teljesen lerohanták őket. Al-Muhtadi csapatait üldözve, a *türkök* csapatát állítottak nekik, és sok faraghinah és *magharibah* elesett. (p.95); mindegyik türk (akik megmaradtak a kalifa szolgálatában), és a hasonlók, két dirhemet kaptak naponta, és egy dirhemet a *magharibah* mindegyike. (p.97); a *magharibah* parancsnokai közül elesett az ütközetben Nasr b.

Ahmad al-Zubayri, és a *shakiriyyah* parancsnokok közül Attab b. 'Attab. (p.98); a faraghinah-k azt mondták, hogy ha egyesülnek a *magharibával*, legyőzhetik a türköket; és sorolták kiválóságukat a türkökkel szemben. A faraghinah sürgette al-Muhtadi-t, hogy menjenek a türkök után, és ezt tárgyalták délig. Végül, amikor al-Muhtadi elindult, lovasságának nagy része faraghinából, gyalogságának nagy része *magharibából* állt. (p.104, itt el kell bizonytalanodnunk, mert gyalogos magyar ebben az időben bizony nemigen létezett, és lehetséges, hogy itt a *magribi* berber gyalogságot érti Tabari, de lehet elírás is).

Függelék

„Shabah, a türkök legfőbb uralkodója”

Tabari egy kelet-iráni perzsa-türk összecsapás leírásánál említi a türkök királyát, *Shabah*-t, és fiát, *B.r.mudhah*-t,⁹¹ IV. Hormuzd, perzsa sah idején (579-590):

„A tudósítások visszamennek Hisham b. Muhammadig, aki azt mondotta: A türkök felvonultak Hurmuz ellen. Más szerzők állítják, hogy (Hurmuz) uralkodása tizenegyedik évében *Shabah, a türkök legfőbb uralkodója*⁷⁰¹ háromezrezer harcossal vonult ellene, míg elérte *Badghist* és *Heratot*,⁷⁰² [Ény.-Afganisztánban] s hogy a bizánciak királya is ellene vonult birodalmának külső tartományaiban, nyolcvanezer harcossal,⁷⁰³ és a kazárok királya nagy sereggel vonult *al-Bab wa-al-Abwab* (Derbend, Dagesztán) felé, hogy megbosszulja a kárt és pusztítást,⁷⁰⁴ [továbbá] hogy két ember az arabok közül, egyikük 'Abbas, a Kancsal, a másik 'Amr, a Kékszemű, hatalmas arab sereggel táborozott az Eufrátesz partján és támadásokat intézett Sawad⁷⁰⁵ lakosai ellen. [Hurmuz] Ellenségei felbátorodtak ellene, és rátörtek országára. Olyannyira bekerítették országát, hogy utóbb úgy emlegették azt, mint lyukas szitát. Továbbá azt mondták, az ellenség úgy bekerítette Perzsia földjét minden oldalról, ahogy az új húrja feszül az új két vége között. *Shabah, a türkök királya* üzenetet küldött Hurmuzhoz és a perzsák főembereihez, bejelentve csapatai felvonulását, mondván: „Hozasd rendbe a hidakat a folyók és vádik [kiszáradt folyómedrek] felett, hogy átkeljek az országodba, és építtess hidakat a folyók felett, ahol még nincsenek. Így cselekedj minden folyónál és vadinál, melyek utamban fekszenek a te földed és a bizánciaké között, mert elhatároztam, hogy ellenük vonulok a te földeden keresztül.” Hurmuz nagy félelembbe esett ezektől a fenyegetésektől, és tanácsot ült. Úgy döntöttek, hogy a türkök királya ellen fordulnak. Így Hurmuz visszaküldött hozzá egy embert az al-Rayy népéből [Dél-Káspium], Bahram Dzsushnasz fiát, Bahramot, akit *Dzsubinnak* neveztek⁹², s vele tizenkétezer embert, akiket Bahram személyesen válogatott össze – érett és tapasztalt embereket, nem ifjoncokat.⁷⁰⁶ Azt is mondják, hogy Hurmuz seregszemlét tartott abban az időben a fővárosában azok között, akiket feljegyeztek a *diwan* tekerceken (*al-diwaniiyah*),⁷⁰⁷ összegyűjtve hetvenezer harcost. Bahram gyorsan előrenyomult a csapatokkal, melyek csatlakoztak hozzá, miközben Heratnál és Badghisnál elvonult. *Shabah*-t váratlanul érte Bahram megjelenése, amikor az táborát vert a szomszédságában. Üzeneteket váltottak egymással, és összecsaptak a seregek, és Bahram megölte *Shabah*-t egyetlen nyíllövessel. Mint mondják, a perzsák birodalmában hárman vannak a legügyesebb íjászok: '*r.sh. sh.yat.y.n* [pehl. Aris Shivatir], aki Manushihr és Firasiyat háborújában harcolt,⁷⁰⁸ *Sukhra*, aki a türkök elleni háborúban harcolt;⁷⁰⁹ és *Bahram*. Ez a Bahram szabadrablást engedélyezett *Shabah* táborában, és elfoglalta a palotáját. *B.r.mudhah*,⁷¹⁰ *Shabah* fia, aki apjával egyenlő volt, Bahram ellen vonult, aki megtámadta, menekülésre kényszerítette, és ostromolni kezdte egy bizonyos erődjében. Oly keményen szorongatta *B.r.mudhah*-t, hogy ez megadta magát, Bahram fogolyként visszaküldte Hurmuzhoz, és mérhetetlen sok kincset zsákmányolt az erődben. Azt mondják, hogy Hurmuzhoz vitette a kincset, ékszereket, edényeket, fegyvereket és más zsákmányt, melyeket összesen kétszázötvenezer tevé szállított. (ford.: Z.T.Cs.)

⁹¹ The History of al-Tabarī, Vol. 5., *The Sasanids, the Byzantines, the Lakhmids, and Yemen*, trs. C. E. Bosworth, 1999., pp.298-303., jegyzeteket ld. az eredetiben; a 701. jegyzet a heftalita hunokra vonatkoztatja a tudósítást, akiket a perzsa-türk szövetség 558-ban legyőzött, de a *Shabah/csopan* címet náluk nem említik a források; meg lehetett viszont a kárpáti avar-hunoknál a 7. században (uar és chiön törzsek), akik úgy tűnik a csatlakozott, szövetséges népek vezetőinek adományozták, vagy azok hozták magukkal, ld. bővebben 31. jegyzet.

⁹² Azaz *Csóbin*, mely a csobán, csopan cím perzsa eredetije (sah 590-591); eszerint két „Csaba” harcolt egymás ellen, eltérő származású, de azonos rangú vezérek; ld. alább, 31. jegyzet.

A „Shabah” névben jól felismerhető a már sokat, bár néha egészen történetietlenül tárgyalt *csaban*, *csobán* = ispán, helytartó méltóságnév, melyet Tabari tévesen a „legmagasabb” türk címnek nevez, s amely a kiadói jegyzet szerint *iráni* kölcsönszó a törökben, hiszen *ab ovo* nem szerepel az ótörök vagy hun címek között, csak azután, hogy a hunok, türkök szorosabb kapcsolatba kerültek a perzsákkal (AD 5-6. sz.). Ebből a méltóságnévből származott a *Csaba* személynévünk is, minden jel szerint a 7. században élt ogur-türk fejedelemtől, *Kuber* tisztségéből, melyet a pannóniai avaroknál betöltött egy ideig, s aki egy Atila-utód volt.⁹³ Ő volt az a „Csaba királyfi”, akire Kézai az egész hun-történetet építette, az ő emléke maradt fenn a *székelyeknél*, akik vele és/vagy más „hun” csoportokkal jöhettek a Kárpát-medencébe, majd a Görögországba távozása után visszavárták.⁹⁴

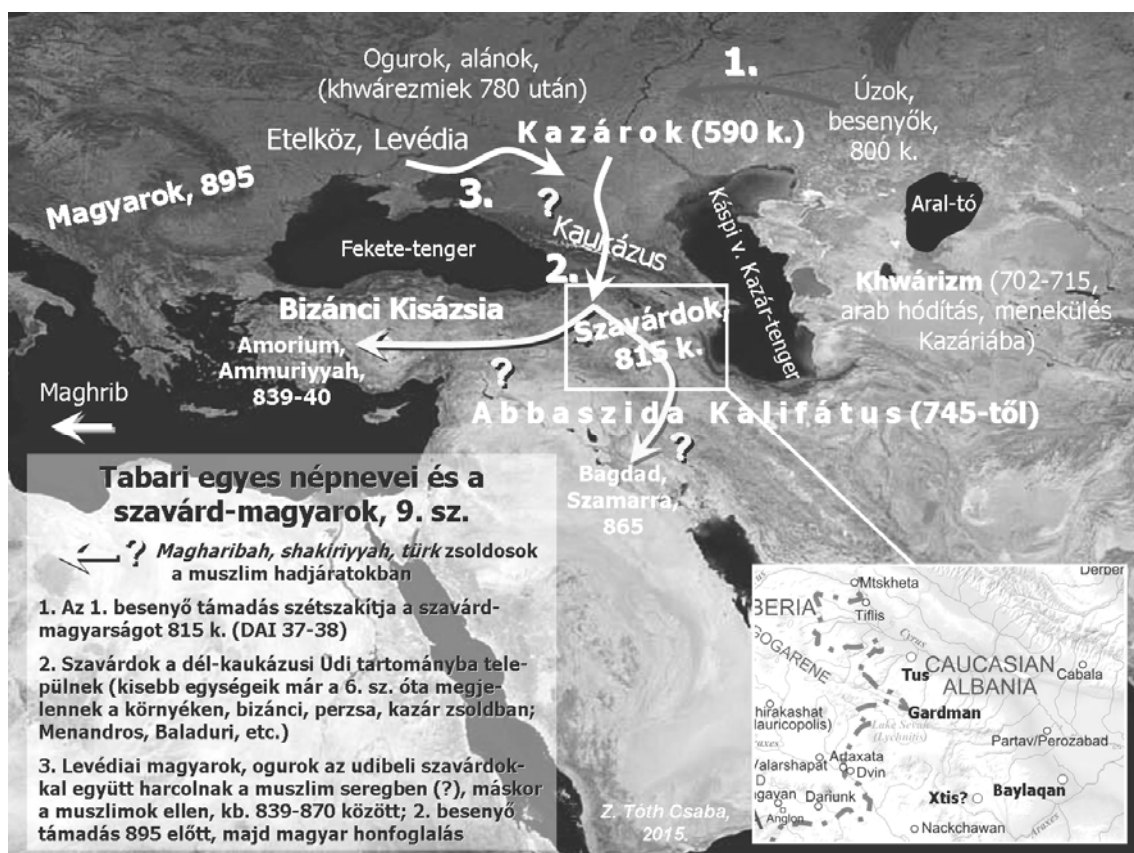
Összefoglalva tehát, ha Tabari adatai a „magharibah” névről feltételes módon kezelendők is, egyéb források igazolják a szavárdok, vagy szavárd-magyarok szereplését a Dél-Kaukázusban, a 9. században, s ezt a szereplést ugyanaz kellett jellemezze, mint a korábbi századainkat és a honfoglalás utáni évtizedeinket, nagyjából az államalapításig: a „hadak ösvényét” tapostuk, zsoldban vagy önálló hadivállalásokban, melyek során egészen Spanyolországig eljutottunk (Ibn Hajjan a 942. évi andalúziai hadjáratunkról). Miért ne tehettek volna meg hasonló távolságokat a szavárdok is, muszlim zsoldban, akár Amoriumig (839-40), Bagdadig (865)? S miért ne vehettek volna részt ebben levédiai, Dnyeper környéki magyar lovasíjász századok? Bár a besenyők voltak azok, akik kettészakították népünket Konstantin császár értesülései szerint (a 8 besenyő-kangar törzs túlerőben lehetett, ld. DAI 37-38), de ezt követően még sokáig, kb. 895-ig nem ékelődtek be a Kaukázus és a Dnyeper közé, és az első támadás után a magyarok (Megyer, Nyék) szövetségre lépve az 5 ogur-török törzsszel (Tarján, Jene, Kurt-gyarmata, Kér, Keszi; ettől kezdve lettünk „türkök”), immár „hétmagyarokként” (Anon. 1, 3, 5., *Dentumogeri*, tör. yedi = hét számnévből), megerősödve a „kavarokkal” (DAI 39), esetleg még a kazárok más ogur-türk segédsapataival (Tabari: türkök és magharibák; Isztakhri: 10 ezer muszlim lakik a kazár fővárosban; Hincmar,

⁹³ O. Pritsak: *Die bulgarische Fürstenliste*, 1955, a listán apja, Korut/Kuvrat, és idősebb bátyja, Bezmer szerepel, ld. még Theophanes-nél „Batbajan”, a Meótisznál, AD 671 körül, Nicephorusnál „Basianos”.

⁹⁴ *Tarniák, kotragérek* (Theophyl. Sim., VII. 8), vmint fehér ogurok, *belije ugri* (Poveszti, 610-641 k.), és *Albis Ungani* (Ravennai Anon. IV. 18., 700 k.), v.ö. 630-ban 9000 „*bulgár*” költözött a pannóniai avaroktól a bajorokhoz is (Fredegár krónikája, LXXII.). Ld. Csaba-monda, Ipolyi: Magyar Mythologia, Lugossy: Csillagismeik közlemény; már többen utaltak rá, hogy a krónikák „hun-történetében” avar kori események tükröződhetnek, s Atila fia, Irnik sem lehetett „csaban”, v.ö. Kézai 12: lat. *span*, „hun” szó; 7: a hunok bejövetele a „700. évben”; 20-22: „*Csaba*” távozása *Görögországba*, az *ittmaradt székelyek*, majd a *khwárizmie* bejövetele, akiket Kézai „rokoni” fokra emel (a székelyekkel együtt a csatlakozott népeknek fenntartott első hadrendben harcoltak, ld. még a székely *Koromza* ág és a lat. *corosmin*, Györffy, MKE, 18, 74). Ld. Anon. 45: *Sobamogeri*, „Csaba-magyarok” a görögországi Neopatras környékén, de egy történetben adja elő a szavárdok és Kuber, sőt valószínűleg egy honfoglaláskori vezér idegen földön maradását is (v.ö. a Skopje környéki „türkök”, *Turkon o Vardarioton*, Notitia Epis. 9. sz., 3,208, 10,330, Parthey, 1866). A Miracula St. Demetrii II. 5. szerint Kuber a Keramesios mezőn telepedett le, in Bálint Cs.: *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai*, de a Notitia Episc. 3,670, 10,747 (Parthey) szól egy *Kutziagru*, meglehet *kutrigur*, azaz *tokur-ogur/9-ogur* ppségről, mely Neopatrasz metropolitához tartozott. Ld. kínai átírásban *ch'up-an*, 7. századi türk személynévben, Maenchen-Helfen: *The World of the Huns*, 1973, pp. 396, 402-403, besenyő törzsnévként *Csaban*, DAI 37, és egy kaukázusi albán fejedelem, Grigor *Sup'an* nevében is († 851 k.), aki kazár, hun vazallus lehetett (Movses Kalankatvatci/Dasxuranczi: *The History of the Caucasian Albanians*, 1961, p.219, a neten, *History of Aghuans*, Book II. Chapt. 21, p.138). A régi szláv *zsupán* cím is ogur-türk/onogur-bolgár eredetű lehet, ld. *zupan* alakban a *De cerimoniis*-ben, v.ö. a szláv-avar-ogur közös hadjáratok a Balkánon, a 6. században, Szádeczky: *Az avar történelem bizánci forrásai*, 23.§: „*A korai avar korszak világtörténelmi jelentősége ugyanis Samo felkeléséig (623), ill. Konstantinápoly sikertelen ostromáig (626) éppen ebben áll, hogy e szláv tömegek egészében avar irányítás alatt, a fölülményes nomád katonai szervezethez kapcsolódva hatolnak előre dél és nyugat felé*”; az avarok között kutrigurok is megjelentek (ld. uitt; megj.: az avarok iráni *ouar* és *chiön*, azaz heftálta hun törzsekből álltak, Theophyl. VII. 7.; és *ouarnoi*, *ovareis* Baktriában, Areiában: Ptol., VI. 11,6, 17,3., és *Awaro* vezér és országa *Awarshatr*, Bundahisn, 34,43; ld. Tóth Tibor, Éry Kinga, Fóthi Erzsébet antropológiai kutatásait). Ld. még a Nagyszentmiklósi kincs 21. csészéjén a türk nyelvű, görög betűs *zoapan* felirat; megj.: Priscus, aki személyesen járt Atila udvarában, nem említi ezt a tisztséget a hunoknál (v.ö. O. Pritsak: *The Hunnic Language of the Attila Clan*, 1982, p.434, 473).

Annales Bertiniani 839-ben még *Rhos chacan*-t említ, vagyis kazár helytartót a ruszok, szlávok felett), résztvehettek az udibeli szavárdokkal együtt a muszlim hadjáratokban (Konstantin magyar adatközlő, Bulcsu és Termacsu szerint a kárpáti magyarok és a kaukázusi szavárdok még 950 körül is tartják a kapcsolatot, bár lehet, hogy ez a honfoglalás előtti évekre vonatkozott). Ami a szövetségesekhez való viszonyt illeti, szintén azt látjuk, hogy szavárdok és magyarok együtt és külön is elsősorban a *saját érdekeiket* tartották szem előtt, ami olykor szembenállt a korábban megkötött szövetségekkel, vagy akár a fejedelem, a tanács „irányvonalával”, s a kereszténység felvétele sem ment egycsapásra, de nem is tiltották a köreikben (ld. kaukázusi hunok térítése már az 5. század elejétől, és a honfoglaló magyarok sírjaiban is többször megjelennek a bizánci keresztetek). Ez lehetett a helyzet a szavárd-magyarokkal is, akik a Dél-Kaukázusban fokozatosan tértek át az ősvallásról a kereszténységre, annak keleti, örmény, bizánci formájára, amit szintén kísérhettek hullámvölgyek, belső szakadások, egyes vezérek és csapataik elpártolása, muszlim zsoldba szegődése. Tabari kifejezetten említ egy *Wasif b. Sawartakin al-Turki*-t,⁹⁵ azaz *Szavárd tegin, a türk (magyar) fia Wasif*-ot, a 906. évben, aki nagyon úgy tűnik, hogy egy szavárd-magyar vezér iszlám hitre tért fia lehetett, s vele együtt bizonyára volt egy állandó szavárd-magyar csapat is a muszlimok között. De mindez talán nem fordította őket szembe a saját véreikkel, mikor harcra került sor, pl. Tabari nem említi, hogy 852-ben, Stephanos unokaöccsének elfogásakor jelen lettek volna a magharibák, türkök, s Drasxanakertci szerint 910-ben a szavárd-magyarok elhagyják az örményeket a csata közben, vagyis lehettek szavárd-magyarok a muszlimok között, akikkel nem akartak összechapni. Ezeket a szövetség-váltásokat a külső szemlélők, történetírók nyilván nem tudhatták mindig követni.

Akárhogy is, a dél-kaukázusi szavárdok történetét, kutatását már régóta sokkal komolyabban kellett volna venni, mert őstörténetünk homályos fejezeteire vethetnek fényt, a már ismert, de mostohán kezelt források szerint is. Talán egyszer még többet megtudhatunk róluk, s napvilágra kerül a teljes szavárd-magyar őstörténet.

⁹⁵ 38., p.163., ld. Rásonyi, MNy 27, 1931, p.314, Z.T.Cs.: *Az Aranyfejedeleme éneke*, Életünk, 1999/6, p.575.

Mély tisztelettel fejet hajtva a magyarságtól egykor elszakadt, s a dél-kaukázusi Udi tartományban letelepedett, nagymúltú szavárd, másképp szabir nép méltatlanul elfeledett emléke előtt, indítványozom a történelmi-szellemtörténeti örökségünk iránt odaadóan érdeklődő honfitársaim számára a keresztény hitéért, szabadságszeretetéért, emberi méltóságáért 1160 esztendeje, A.D. 855-ben hőiesen vértanúságot szenvedett szavárd fejedelem, örményül

Sewordi Step'annos szentté avatási eljárásának kezdeményezését

a görögkeleti egyházban, s ennek teljesülésével együtt *emléknapját* (Szavárd Szt. István, vértanú, angol nyelven St. Stephanos, the Sewordi, Martyr, Aug. 3.) *ünnepé* tenni, elsősorban Magyarországon és Örményországban, egyidejű szertartás, kulturális rendezvények keretében.

Z. Tóth Csaba, 2015.

1. Tusz (Udi)	6. Samarra
2. Baylaqan (P'aytakaran)	7. Bagdad
3. Barda'a (Partav)	8. Amorium (Amoriyyah)
4. Xtis/Ktric	
5. Kitarizon	

A KÉPES KRÓNICA ÖSNÉVSORA

– mégsem „mese”? *

„... midőn teljes elméjével odafigyelt,
könnyen látta az összes dolgok mindegyikét,
tíz vagy húsz emberöltő során.”

(Empedoklész, 129. töredék, ford. Steiger Kornél)

Bárcsak olyanok lennénk, mint a mottónkban említett régi görög – valószínűleg Pythagoras –, aki, ha „jól odafigyelt”, látta a múlt és a jövő dolgait! Akkor nem kellene a töredékes és sokszor felettébb önző, mai értelmünkre hagyatkozni az ember rejtélyének, a népek történetének kutatásában... Addig is, míg újra eljön ez a boldog állapot, korszak, a földiesebb logikánkra vagyunk utalva, és gyakran évtizedek telnek el, míg határozottabb eredményekre jutunk. Így vagyunk krónikáink kutatásával is, melyek titokzatos sziklaként magasodnak a megismerésünk előtt.

Ha valaki megnézi az Árpád-ház őseinek névsorát, mely a 14-15. századi krónikacsaládban, mindenekelőtt a Kálti Márk-féle Képes Krónikában szerepel, Anjou Lajos király idején (1358), első pillantásra ellentmondásokat, enyhén szólva is „pontatlanságokat” fedez fel. Ám az eddigi tudományos kutatás sem ment valami sokra ennek a névsornak a tisztázásában, s egyszerűen csak „zavaros családfának”, „teljesen önkényes leszármazási táblázatnak” nevezik az 1964-es magyar kiadás jegyzetei. Természetesen nem könnyű a dolgunk, nem vagyunk túlságosan elkényeztetve nemhogy a honfoglalás előtti korszakok adataival, de az államalapításig eltelt száz esztendőről is erősen foghíjasak az írásos emlékek, avagy épp rendkívül szerteágazóak, sokrétűek, hiszen a honfoglalás előtt több, különböző törzs, népcsoport verbuválódott a „mag”-magyarság köré. Mint maguk a krónikások is említik, létezhetek magyar „ösgeszták”, eredeti dokumentumok, melyekből különböző módon, mélységben szemezgettek, Anonymustól Thuróczyig – ahány krónika, annyi adat van a honfoglalás időpontjáról is –, de sajnos ezek az első, írásos forrásaink elvesztek a Mátyás király halálát követő majd’ kétszáz esztendő felfordulásaiban.

Igyekeznünk kell tehát a lehető legalaposabb, legszélesebb áttekintésű kutatásokat elvégezni, hogy kihámozzuk a krónikák, őstörténetünk forrásainak eredeti valóságtartalmát. Jómagam már idestova több mint húsz esztendeje törekszem erre a „restitúcióra”, s közben persze nemcsak az adathiánnyal kellett megküzdeni, hanem a különböző, így-úgy meggyökeresedett vagy akár újabb felfogások is gyakran akadályt, megoldandó problémát jelentettek. De egy régi szerző, Fiók Károly tanulmányának címe, az *Őstörténet és kritika* nyomán talán elmondhatjuk, hogy ma már felnőttünk egy „őstörténet és önkritika” jellegű hozzáálláshoz is („Fiók újratöltve”), hiszen az utóbbi száz-százötven évben mégiscsak jelentősen kinyílt az érdeklődés, befogadókészség, s főként a mai fiatalabb nemzedékeknél tapasztalható egy megújulás, ami talán megkönnyíti a teljesebb realitás figyelembevételét, a „fizikai” kutatások mellett a szellemi kutatást, megközelítéseink „finom-hangolását”.

Legutóbb végülis egy egyszerű számítás révén jutottam el a névsor „megfejtéséhez”, valószínűnek látszó értelmezési lehetőségéhez, miután előzőleg és sokadjára időrendi kérdésekkel foglalkoztam, a hunok Kárpát-medencéből történő távozása, 453, és az avar-hunok bejövetele, 560 közötti kb. száz év áthidalásával⁹⁶. Ez a hiátus 453-560 között mindössze három-négy emberöltő, s nem kizárt, hogy az avarokkal bejöhettek az Atila-hunok unokái, dédunokái is, ahogy a krónikák is rendre *visszajövetelről*, sőt *visszajövetelekről* beszélnek – ez megmagyarázhatja az ingadozásokat a honfoglalás/ok időpontjai körül –, máskülönben nehezen érthető, miért jöttek volna ide az avar-hunok a több ezer kilométerre fekvő Közép-Ázsiából, ill. Belső-Ázsiából. Az európai hunok uralma és a közép-ázsiai, fehér hunok vagy heftaliták felemelkedése is átfedi egy-

* Az Eleink 2014/4. számában megjelent tanulmány bővített változata.

⁹⁶ Ld. „várkonyok”, *var* és *chiön*, fehér hun törzsek, Menandros, Theophylactos, Zakariás rétor adatai, és Ptolemaios *ouarnoi* és *ovareis* népei Baktriában és Areiában, valamint Bundahisn 34,43., *Awaro* vezér, és országa *Awarshatr*.

mást, mondhatni párhuzamos birodalmak voltak, amiben akár tudatos „hun geostratégiát” is felfedezhetünk. Ilyen gondolatok foglalkoztattak tehát, amikor elővettem a Képes Krónika névsorát s felmerült, hogy Álmos születésének feltehetően helyes, Anonymus 3. fejezetében olvasható 819-es (kerekítve 820-as) dátumától visszafelé a nevekhez kellene társítani *harminc éves emberöltőket*, a nemzedékek távolságának átlagos értékét (ld. Karácsonyi II., p. 244, a Ják nemzetségnél). Ezt meg is tettem, és ami elélem tárult, olyan volt, mintha szertegurult gyöngyöket fűztem volna egy fonálra, megkaptam a honfoglalás előtti évszázadaink „gyöngysorát”, a krónikai személynevek/népnevek és a történeti források megdöbbenő egyezéseit, mintegy öt-hat „csomópontban”. Felmerül természetesen a kérdés, hogy a névsor *eredeti-e*, az őshagyományainkból származik, avagy a krónikások „számolták ki”, ahogy jómagam, hiszen ők is ismerhették Anonymus 819-es adatát (bár nem ismétlik meg)? És a másik fontos kérdés: a krónikások *átszámolták-e* a régi, „pogánykori” időszámításunkat a keresztény korira, vagy esetleg már a honfoglalás előtt is használtuk a régi időszámításunk mellett a keresztényt? Itt is elképzelhető mindkét lehetőség, s ezekre a kérdésekre az alábbiakban röviden még visszatérünk a névsor tárgyalásánál, illetve függelékekben a tanulmány végén, utalással a Kállai Géza által már régebben felvetett ókori Metón-ciklusra⁹⁷, mely a Nap és Hold együttállásain alapszik, vagyis az újhold visszatérésein 19 évente ugyanarra az állatövi pontra, amit Kállai szerint ismerhettek, használhattak ősünk is a fejedelemsválasztás, s ha kellett, a fejedelem szakrális feláldozása időpontjának meghatározásánál, mely körül hatalmas harcok, konfliktusok is kitörhettek. Úgy tűnik, hogy ezek az ősi szokások időnként megjelentek még az Árpád-ház történetében (ld. Álmos nevénél, és Függelék 3, 4).

A névsor elejét, a bibliai Noé, Jáfet, Nimród neveket nem tudjuk beilleszteni ebbe a sorba, ám ez nem zárja ki, hogy a bibliai nép-genealógiának ne lett volna valamilyen alapja, hiszen ez babiloni ősforrásból és az i. e. 8-6. században, a próféták korában, épp a zsidók fogsága idején Elő-Ázsiába nyomuló nagy szkíta törzsszövetség csoportjainak ismeretéből fakadhatott⁹⁸. A „Thana” ősnévét sem lehet igazán beilleszteni a sor elejére, Berossosnál nem találtam⁹⁹, Epiphaniós a 4-5. században csak annyit említ, hogy a hagyomány szerint Nimród alapította Baktriát s hogy Nimród lett volna Zarathustra. Maga a Képes Krónika is cáfolja, hogy Nimród (Nemproth, Kézainál Menroth) járt volna a Tanais/Don folyónál, bár a nevet „engedelmesen” átveszi. Így tehát „Hunort” vettem az első nemzedéknek, ami egyszerűen a hunokat, a hun fejedelmek „őst” jelenti.

Alábbiakban: – = i. e., + = i. u., az emberöltők dátumai plusz-mínusz 5-10 év kiegészítéssel értendők; vannak bizonytalan nevek, melyeket magam nem tudtam elhelyezni, noha valamilyen oka lehetett a szereplésüknek; a Bleda/Buda név pl. *Budli* alakban jelenik meg AD 70 k., vagy említhetnénk F. Hirth megfajtását¹⁰⁰ négy név, a Beztur, Mike, Kulche, Levente kínai-hun párhuzamaival kapcsolatban (ld. Függ. 6.); meglehet, néha utólagos krónikási kompilációkkal, kiegészítésekkel, elírásokkal is számolnunk kell; egyes esetekben úgy tűnik, hogy a krónikáiró

⁹⁷ Kállai G.: Új hold! Új király!, Valóság, 1985/4, újraközlés Turán, 2009/2, Kállai érdekesítően rámutat, hogy a fejedelmek a Nap-Hold 19 éves ciklusa „maximalizálhatta” az uralkodási éveit, de a számításai hibásnak tűnnek, az efemerida adatok alapján más évekkel kellett számoljak, ld. Swiss Ephemeris, astro.com, pl. 1908. dec. 23-tól visszafelé. Kállai szerint István királlyá koronázásakor, 1000 decemberében is volt újhold a Bak 0°-án, ez azonban nem igazolható, s mivel István trónra kerülése szakítást jelentett a korábbi szokásokkal, nem valószínű, hogy a koronázása idejének megállapításakor a „pogány” időszámítást használták volna, ld. még Szentpétery 1985, p. 27., Metónról (v.ö. az antiküthérai „kalendárium”).

⁹⁸ „Jáfet fiai” a vízözön, Atlantisz elsüllyedése, vagyis a jégkorszak vége után, az ősiráni Dyaus-pitr/Jupiter-orákulum proto-indoiráni/indoeurópai népei, ld. Hérod. IV. 5. és 127, a szkíták ősapja gör. *Dia*, a főisten, Zeusz/Jupiter, v.ö. R. Steiner a népszellemekről, GA 121/6; a népneveket az óhéber papok átalakították a maguk nyelve szerint, így lett pl. a szkíták asszír *ashkuz* nevéből „Askenáz”, ld. Jerem. 51,27 (innen jöhet, hogy „askenázinak” hívják a szőke, kékszemű, „árja” zsidókat), s egyáltalán nem meszeszerűen akár a magyarból „Magóg”, egyéb nevek kombinációja révén is, ld. Óg, Góg, Agág, Magor/Jerem. 20,3, s esetleg belejátszhatott a médek papi törzsének *mág*/mágus neve, ld. Hérod. I. 101, vagy a támadást vezető szkíta vezér, *Madya* neve, Hérod. I. 103.; ld. még a szkíta eredetmondában szereplő három testvér közül Arpoxais neve asszír vagy perzsa dinasztikus kapcsolatokra utalhat, v.ö. Arpakshad és Ardashir nevek, 1.Móz. 10,22,24, és Nehem. 2,1, 5,4, 13,6. V.ö. a bibliai népgenealógiáról táblázat hátul.

⁹⁹ Ld. Pálóczi Horváth Ádám: A Magyar Magóg Pátriárkhátul fogva I. István királyig, 1817, p. 7, § 3., a „költött Berossus”-ról, akinek más szerzőknél fennmaradt töredékeit átköltötte, azaz meghamisította Viterbói Annus, VI. Sándor pápa hivatalnok 1498-ban.

¹⁰⁰ Götz László: *Keleten kél a nap*, I. 306-307.

egy nevet kettébont, pl. a történeti forrásokból is ismert hun *Oktar* nevet Kadarra és Othmarra, vagy a hun *Balambért* a Balog, Bender nevekre; a sorszámok a nevek előtt a Hunortól Álmosig terjedő 39 nemzedék között elfoglalt sorrendet jelentik.

1. HUNOR, -320 k.

= a név a *hunokat* jelenti, s mivel a Hunor, nem pedig a Magor név szerepel az élen, így egy hun „ősfáról” lehet beszélni, melyen a hunokhoz különböző időpontokban csatlakozott népeket is megtaláljuk (ld. alább); a kiváló sinológus, Henri Maspero: *Az ókori Kína* c. munkája szerint (p. 320), a hunok/*xiongnu* első biztos említése a kínai forrásokban -319, ami meglepő egyezés az általam „kiszámolt” adattal s a Metón-ciklussal is, jóllehet a hunok már ez előtt is léteztek, Kína környékén elsőként a *xianyun*-okkal azonosíthatóak, akik i.e. 840-823 k. többször megtámadták a Csou-birodalmat (Si King/Dalok könyve, 167, 168, 177, 178. énekek, a kínai, angol változatokban), ill. megjelennek már az Avesztában is, *hiiaona*, *hyaona* néven, melyből a közép-perzsa/pehlevi *chiön* névalak lett, s úgy tűnik innen a magyar *kun* elnevezés, mely már a kipszák „kunok” bejövetele előtt létezhetett a magyar nyelvben (ld. The Zend Avesta, ford. J. Darmesteter, archive.org, és a Sahname, uo. angolul, és Radó A., 1896). Egyéb hun nevek párhuzamai (főként Priscustól, AD 5. századból): Dama = *Máma*, Donatosz, Bereka = *Berikosz*, Scemen = *Eszkam*, Ed, Etei = *Edekon*, *Atakam* (ld. Pritsak, 1982).

6. KEAR, -170 k.

= Krum, *bolgár* kán nevét rejti (Anon. 11-12, Keán, ld. madarai feliratok), aki 810 k. elfoglalta a Kárpát-medence keleti felét, majd utódját, Szalánt a magyar honfoglalók hódoltatták.

7. BELER, -140 k.

= *bular*, *bolgár* (a krónika a *Bereka* nevet is használja a meótiszi szarvasvadász-jelenetben, ld. fent, hun név?); e nevek az ogurok és óbolgárok csatlakozását jelentik, a -170-es dátum *mindössze 6 év híján* egyezik a hun nagyfejedelem, Maotun vagy Modun shanjü levelének keltezésével, -176-tal, amikor leírta a kínai császárnak, hogy 30 „íjfénytű” nép csatlakozott a hunokhoz, köztük a kínai átírásban *dingling*-nek, *tielő*-nek nevezettek, akiket O. Pritsak óta az óbolgár-ogur-hun Dulo-dinasztiával azonosít a kutatás (O. Pritsak 1955, kroraina.com), és ez a név lehet az alapja a Kézai-krónikában szereplő Dula, „alán” fejedelem nevének is (Maotun leveléről ld. Z. Batsaikhan 2006, ford. Z.T.Cs.; érdekes, hogy a kaukázusi alán-oszétéknél, a jászok legközelebbi rokonainak Nart-mondáiban megjelenik a *Dollau* név, igaz, a nartok ellenségeként, ld. Nartok 2009, VI. 10, p. 206-208). Az ogurok, óbolgárok népes törzsei (mintegy 70 törzsük volt az AD 5-6. századi források szerint) hozhatták létre a Tobol-Irtis menti Szargatka régészeti kultúrát i. e. 7. században, itt jelennek meg a hunok leletei, eleinte szórványosan, i. e. 3. század végétől (Szidorovka, Iszakovka). A szargatkai ogurok nagy valószínűséggel azonosak a Hérodotosz által említett *arimaszpokkal*, „egyszeműekkel”, IV. 13, 16, 27. (ld. még *Maspi*/maszpok a perzsák egyik törzse, s így talán lehet arimaszp = árja maszp is, Hérod. I. 125, C. S. Wheeler 1854, W. Beloe 1840, valamint J.T. Wheeler 1854, p.270, és perzsa-méd személynevek a bibliai Eszter könyvében, 9,8-9); az ogurok az Irtis-Tobol mellékéről szoríthatták vissza az Urálhoz, az Isszet-folyó, oroszul Iszety, térségébe az *isszedonokat* (ld. alább); v.ö. egy vogul világteremtési mondában szerepel egy iráni nevű „Paraparseh” – perzsa Pasargadai? –, akinek egyik népe félszemű, de a monda szerint csak azért nevezik így őket, mert hunyorogva néznek a napba; kérdés, hogy vajon nem egy kultikus, nap-tiszteleti szokásról van-e itt szó, melyet a székelyek máig őriznek a pünkösdi hajnalvárásukban? ld. Finnugor-szamojéd/uráli regék és mondák, 1984, 1. A világ keletkezéséről; más finnugor mondákban számos „isszedon” szokás is felbukkan, melyeknek megtalálhatók a magyar népmeséi párhuzamai, ld. Berze Nagy J. és Nagy Olga gyűjtéseit), majd kialakult egy kölcsönös kapcsolat a két, illetve három kultúra, nép, az „arimaszpok”/ogurok-óbolgárok,

„isszedonok”/szavárdok-ómagyarok, és a „finnugorok”, hantik, manysik ősei között (Koryakova-Epimakhov 2007). Ez utalhat esetleg már a szargatkai ogurok „finnugor”/szavárd-magyar nyelv-ismeretére is.

21. LEEL, 280 k.

= Kézai 32. szerint Léltől származott a *Zuard*-nemzetség, amiben egyértelmű emléket láthatjuk ősi szavárd-kapcsolatainknak, melyek a Don és a Dnyeper közötti levédiai szállásterületünkre költözésünk előtt s valószínűleg egy ideig még ezután is fennálltak (De administrando imperii, 38: régi nevünk *szavart*); meg kell jegyezni, hogy a Lél személynév ’lélek’ jelentéssel megvan a „finnugor”/uráli hantik vagy osztjákok nyelvében, lil, lill alakban (OH/III., Az Aranyfejedelem éneke, *vuaress lill* = vércse-lélek), ami közelebbi kapcsolatokra, nyelvi átvételekre utal. Mint már rámutattam az elmúlt években, több forrással rendelkezünk, melyek a szavárdok és a magyarok AD 1-2. századi kelet-európai, Don-Volga-vidéki jelenlétére vallanak, a hunok 375-ös érkezése, ill. a gótok, alánok feletti győzelme előtt mintegy 200-300 évvel, így *Metere*: AD 8-10, Ovidius, *Tristia*, II. 191; *Mattzaris*: AD 40, celjei sírfelirat, CIL, 5234; *Sardi Scythae*: Plinius, IV. 83, *Mazacasos*: uo. VI. 21; *Souardeni*: Ptolemaios, V. 9,16, *Materi*: uo. V. 9,17. (ld. Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba, 1988, Pekkanen a Materi névről, és a Waldseemüller-térképen szereplő Suardeni névről, melyeket azonban az eddigi kutatás rejtélyes okból nem vizsgált, holott páratlan jelentőségű adatokról van szó, melyeket alátámasztanak egyéb, újabb tudományos eredmények). A szavárd-magyarok a kelet-uráli Iszety-folyó térségében az Itkul-kultúrát alkothatták i. e. 7. századtól, amikor feltehetőleg a szargatkai ogurok érkezésére az Irtistől az Iszetyhez költöztek, s „isszedonok”, isszetiek lettek, a Hérodotosz által közvetített helyi közlés szerint (az Iszet név eredetije lehetett Isz, majd Iszed is, a régi magyar d-kicsinyítőképzővel, ld. Anon. 18, 34, Kézai 59, hely- és szem.nevekben, sőt talán az elő-ázsiai szuvarok is általunk lettek szavárdok); nagy valószínűséggel a bronzkorban az Urál-Kazahsztán térségében megtelepedett Szintasta-Andronovó kulturális komplexum proto-iráni népei között keresendők az elsődleges őseink (ld. dokumentumfilm a dél-uráli Szintasta-kultúra egyik településéről, cirill-betűs címen: Arkaim, Ural, Roszija, Csaszty 1-4, www.europetourism.su, és a ZDF filmje, *Vermächtnis der Steppenkrieger*, 3D-animációkkal), míg az altáji Afanszjevo-kultúra talán a turániak, hunok és ogurok első régészeti nyoma. Orosz régészek azt is felfedezték, hogy az itkuliak a gorokovóiakkal az Uráltól nyugatra költöztek i.e. 3. század végén, valószínűleg épp a hunok miatt (Koryakova-Epimakhov, és Z. T. Cs.: Isszedónia 2013; ld. még a legutóbbi szenzációs felfedezést, a Cseljabinszktól északra, az Uelgi-tónál talált honf. kori magyar leleteket: *Magyar halomsírok az Urálon túl*, Youtube). Ez is jelentheti, hogy eredetileg lehetett egy markáns különbség a szavárd-magyarok és a hunok között, ami egy később „megszelidülő” ősi, iráni-turáni ellentétre látszik utalni.

22. ZAMUR, 310 k.

= a *szavárd*, *szuvar*, *szavir* név elírása lehet, s mivel a krónikában emellett szerepel a *Zuard* név-alak is, ugyancsak Léltől eredeztetve (v.ö. Kézai, 32), így feltételezhető, hogy a névsor valamilyen más kéztől, valóban korábbi, honfoglalás előtti korszakból (is) származhatott (Anon. 6. említi a Zemera/Szemere nevet; megvizsgálandó, hogy a krónikai személynévek között nincsenek-e ázsiai zodiákus-nevek, v.ö. tör. szemer = egér, patkány, és keleti zodiákus-éve, Pritsak, 1955, p.71, 79); a szavárd név egyéb alakjai: *Zavuk*, József kagán levelében, AD 961 előtt, és *Sewuk*, *Sew*, a „sewordik” őse, Yovhannes Draskanakertsi, vagy Joannes Katholikos, örmény pátriárka Históriajában, 900 k., a bibliai Kús fiainak *Szeva*, *Szavtah*, *Szavteka* (nem Shába!) neveihez társítva, 1.Móz. 10,7, s egy dunai bolgár fejedelmet is *Szevarnak* hívtak, 722-734 között. A bibliai (és az örmény, kazár) nevek utalnak az Arab-félsziget nyugati részén élt *szabeusokra* (Ésa. 18, és 45,14), de talán eredendően az észak-mezopotámiai szubarokra, Szubartu, Szubir-ki népére is (Ungnad 1936), akik eszerint nem árják, hanem „kúsíták”/khámiták voltak, s akiknek kései utódai

(a mi szabirjaink/szavárdjaink déli maradékai) lehetnek az arab, szír forrásokban szereplő harrani szabeusok, kiket az iszlám azonosított egy *al-Sabi'ah* nevű moszlim szektával s az iraki mandeus keresztényekkel (Glasenapp 1975, Chwolsohn 1856, Kienast 1926, Religion, Learning, 1990, p. 485-6; ld. még Sz. A. Grigorjev a dél-uráli Szintasta-kultúra transzkaukázusi, anatóliai jegyeiről, in Kurgans, Ritual Sites 2000).

23. ZAMBUR, 340 k.

= ez is lehet a *szavárd*, *szavir*, *szuvar* név módosulása; az m szabályos módosulása a b-nek, ebből pedig lehet egy eredetileg kiejtett v-re következtetni, tehát Zamur, Zambur = Zabur, Zavur, és a szavakon belüli szótagcsere, hangzócsere is ismert jelenség, mint a fenti kazár és örmény névalakoknál láthatjuk (ld. Anon. 6, Zombor, aki Huba ill. Töhötöm vezértől származott; Kézai némileg eltérő vezérnévsort közöl, apák helyett a fiúkat). Valójában tehát úgy tűnik, *ezen a ponton* kapcsolódnak a szavárdok, magyarok a hun-történetbe, a krónikai névsor emberöltői szerint 280-340 között, bár erről a dátumról nincsenek egyéb forrásaink (ld. még alább).

28. KADICHA, 490. k.

= a *kadocsák* csatlakozását jelenti, egy délnyugat-káspi melléki ősiráni (turáni?) népet, akiket már Xenophón említ a Kürosz nevelkedése című munkájában, s akik AD 451-ben az avarayri, 481-ben az akori örmény-perzsa ütközetekben harcoltak a perzsák oldalán, a hunokkal (és valószínűleg az avarokkal) együtt, majd az 500-as években az észak-mezopotámiai Dara városa körüli bizánci-perzsa ütközetekben, olykor a hunok ellen is (ld. Kmoskó 2004); sajnos a kadocsák sem keltették fel igazán a korábbi kutatás érdeklődését, noha Joannes Antiochenus munkájában a 486. évnél szerepel elsőként a gör. „*kadiszenusz legomenusz Ounnusz*”, a ’hunoknak nevezett kadiszok’ megjelölés (Chronika, 214,9, in FHG, V., p. 28, v.ö. Th. Nöldeke 1897, valamint Marquart: Streifzüge, p. 279-280, *katisk*, *aparhajk* és *honk*, Lazar Parpeci és Moses Xorenaci krónikáiban, ld. Z. Tóth Csaba: Ismerjük-e krónikáinkat? Turán, 2010/1.), vagyis a hunok és kadiszok, kadocsák törzsszövetségének első írásos emléke, *mindössze 4 évvel tér el* a számításom szerinti 490. évtől! (a Metón-ciklus ehhez közeli éve 483). Nem valószínű, hogy ez a „bravúr”, miként a fentebbiek, valamelyik 12-15. századi krónikásnak lenne tulajdonítható, sokkal inkább eredeti hun-magyar, ogur-magyar forrásból származhat, méghozzá úgy, hogy őseink a 30 éves emberöltőket és a Metón-ciklust is ismerték, s már az államalapítás, AD 1000 előtt ők maguk, és/vagy a későbbi krónikások, valószínűleg ezt vetették egybe a keresztény időszámítással (ld. Függelékek). A kadocsák a 7. századi ogur-székely első honfoglalókkal érkezhettek a Kárpát-medencébe, majd teljesen beolvadhattak a székelyek közé, de nevük fennmaradt a krónikákban, személynévként (ld. Katisz nemzetségnév, Karácsony J.: A magyar nemzetségek) és településnevekben: a baranyai Kacsóta régi neve Kadosafalva volt, az erdélyi Udvarhelyszékben pedig Kadács vára, Kis- és Nagy-Kadács és Kadicsfalva őrzi emléküket (Földrajzi nevek etimológiai szótára, Csánki D.: Magyarország történeti földrajza, v. ö. dunántúli településnevek erdélyi párhuzamai, Györffy, 1990).

33. BENTEKUS, 640 k.

= *Mundzuk*, Atila király apjának neve, aki 420-430 k. élt, s a név „megmagyarosított” alakja, időrendi elhelyezése arra mutat, hogy itt *Kuvrat*, onogur-bolgár kán *apját* érti a krónika, akinek a neve azonban nem ismert (ld. alább).

34. ETHELE, 670 k.

= *Kuvratnak* felel meg, aki 605-665 között élt, s mintegy „*új Atilának*” tekinthették a fejedelmi, vezéri képességei miatt, azután, hogy 635-ben felszabadította népét a kazár-türk és/vagy az avar uralom alól; mint ismeretes, halála után 5 fia közül három nyugat felé vonult népük egy-egy ré-

szével, illetve már ez előtt is nyugatra vonultak ogur törzsek (Dümmerth D., 1987, László Gy. 1977, ld. Fredegár folytatója LXXII, a 631. évnél említi, hogy 9000 bolgár költözött a bajorokhoz, ld. még alább). Fontos kiemelni, hogy a Kép. Krón. 677-re teszi a magyar honfoglalást, míg Attila halálát 573/577-re, ami az avar-hunok 560. évi bejöveteléhez áll közel, ill. talán az avar-hun honfoglalást vezető kagán halálához.

35. CHABA, 700 k.

= *Kuber*, aki Kuvrat 4. fia volt, több forrás szerint a pannóniai avarokhoz költözött 670-680 k., helytartó lett, majd összetűzésbe kerülve az avar kagánnal, Görögországban telepedett le (Theophanes, Nikephorus, Notitia Episcopatum, Poveszti, Miracula S. Demetrii, madarai szikla-felirat, Бешевлиев, 1979); Kézai 7. szerint a „hunok” 700-ban foglalták el a Kárpát-medencét, Anon. 45. pedig a lat. „Sobamogeri” név alatt közli Kubernek a székelyeknél fennmaradt emlékét, mivel Kuber a török (iráni?) *csaban* = ispán címmel rendelkezhetett s ez a cím maradt fenn a székelyeknél a Csaba személynévben (ld. O. Maenchen-Helfen, 1973, p. 396, 402-403, kínai átírásban *ch'up-an*, 7. századi török méltóságnév használata személynévben; Attila királynak nem volt „Csaba” nevű fia, a kedvenc kisebbik fiát Irniknek v. Ernáknak hívták, az Atilánál követségben járt Priscus rétor szerint); a magyar ’ispán’ szavunk a török eredetiből származhatott, nem a szlávok által is átvett „zsupánból” (ld. a Nagyszentmiklósi kincs egyik csészéjén ZOAPAN alakban, Pritsak, 1955, p. 85, uo. a boila név méltóságnévi eredetéről, p.40-41). A fenti három névből láthatjuk, hogy az emberöltők szerint megfejtett névsorunk is igazolja a 7. századi „első” honfoglalást (mely a hunokéval együtt voltaképpen a második bejövetel volt), igaz, ebből csak kisebb csoportok maradhattak, köztük a korai székelyek.

36. ED, 730 k.

= *chorezmi/khwárizmi* név Anon. 8, 10. szerint (v.ö. Kézai 22. a székelyek és khwárizmiekről, ami a honfoglalás után előhadakként való szereplésükre vezethető vissza, ld. DAI 39-40, gör. *kabaroí*, „kavarok”, és a székely Koromza-ágról Györffy Gy. 1990; ld. még *choliaták*, Menand., *kálizok* Maszúdinál, Abu Hamidnál, Kinnamosnál, a görög-alán lágy kiejtéssel, melyet mi is átvettünk, ld. helyneveinkben Káloz, -kalász összetételek, és Fejér megyei települések káliz vezérnevei: Aba, Alap, Örspusztá, Vajta, etc.); a khwárizmiekről 730 körüli csatlakozása nem lehetetlen, hiszen 702-ben érkeznek a kazárokhoz, amikor az arabok elűzik őket Khwárizmból, az Oxus/Amu-darja melléki ősi királyságukból (Tolsztov: Az ősi Chorezm, az Afrig-dinasztiáról is, ld. Függelék 5.). Azonban valószínűbb a 780 utáni csatlakozásuk az ogur-magyarokhoz, miután a kazárok is elűzik őket, a katonai és kereskedelmi szerepükből fakadó hatalmuk, befolyásuk miatt. Valószínű, hogy Kijev városát khwárizmiekről alapítják 838/9 körül (Poveszti: Kij, Scsek, Khoriv), s ezt követően alakulhatott ki az immár ogur-magyarokkal való szövetségük, amikor a besenyő támadás miatt a szavárdok elszakadtak tőlünk (DAI 38). 881 táján az ogur-magyarok (ungari, onogurok) és a khwárizmiekről (cowaris) már együtt harcolnak Bécs környékén (Annales Iuvavensis); Anonymus 8. Kijev városához kapcsolja a khwárizmiekről csatlakozását, némi malíciával „kutyáknak, legyeknek”, ill. „kumánoknak”, azaz pogányoknak, istenteleneknek nevezve a középkori Magyarország első „kapitalistáit” (ld. még Anonymus „királyi” szubjektivitása az idegen, csatlakozott népekkel kapcsolatban: cap.9: „rómaiak *legelnek*” = németek; Prológus, cap. 13, 14, 39: idegen eredetű „*gúnynevünk*” a hungarus/onogur; cap. 45: „Csaba-magyarok”, gör. *soba*, azaz *ostoba*-magyarok, mert nem akartak hazajönni = utalás Kuberre és népére).

37. UGEG, 760 k.

= Ukok/Altáj-hegység? Ukek/Volga-mellék? Anonymusnál Álmos apja.

38. ELEUD, 790 k.

= „Levedi”, aki követként, 850-55 körül „erejének hiányára”, azaz idős korára hivatkozva maga helyett Álmost és Árpádot ajánlja a kazár kagánnak (DAI 38). Konstantin császár vagy a tolmács ama félreértése, hogy „a türkök első vajdája Levedi volt”, a magyar követek, Bulcsu és Tormás herceg közlésében valószínűleg úgy hangozhatott, hogy „*Előd* volt a *rangelső jabgu*” (v.ö. jobbágy szavunk a tör. jabguból eredt, az Aranybulla idején még főember jelentéssel), azaz a kende, a főfejedelelem, aki viszont sosem ment követségbe, bár lehetséges, hogy a szavárd kende halála és a szavárdok elköltözése után Előd lett a főfejedelelem. Az is lehetséges, hogy Előd nem Álmos apja volt, hanem egy másod- vagy harmadrangú vezér, gyula vagy tarchan/tárkány („horka”), vagy még a kazárok által kinevezett *szad*. A három régi főméltóság, *kende* (nem török), *gyula*, *tárkány* (török) nevét Anonymus személynevekként közli (v.ö. DAI 40, Bulcsu „karkha”; ld. még a dagesztáni hunok méltóságnevei Daszurancinál 682-ben: *elteber*, *ertegin*, *tarchan*, *szad*, és Ibn Fadlannál a Volgai Bulgária méltóságai 922-ben: *kagán*, *kagán-bég*, *kündü-kagán*, *dzsausigir* (utóbbit a *gyula* elírásának tekintik), míg a kazároknál: *hazarhakan* (kagán), *yilig* (gyula), *iszad/szad*, Dzsajhani, Gardizi, Ibn Roszteh műveiben (ld. Róheim 1984, Róna-Tas 1996).

39. ALMUS, 820 k.

= Anon. 3.: Álmos 820 körül született, ami igaz lehet, bár ez is a keresztény időszámítás szerinti dátum; haláláról ld. még Anon. 13.: „*nagy* áldozatot (lat. *magnas* victimas; a fordításokból hiányzik a „nagy”!) mutattak be a halhatatlan isteneknek”, és a Képes Krónikában: Álmost *megölték* Erdélyországban, mert nem mehetett be Pannóniába. Megjegyezzük, hogy ’álom’ szavunk is megvan a finnugor nyelvekben (ld. TESz), ami *nyelvi*, *szomszédsági* kapcsolatokra utal (akár magyar nyelvi átadásra is), *nem* közös néperedetre. Mindenesetre érdekes, hogy a „finnugor” nyelvi párhuzamok épp a Lél és az Álmos neveknél jelennek meg.

Így tehát a 30 éves emberöltők beiktatása a Képes Krónika névsorába öt vagy hat időrendi „csomópontot”, fontos történeti egyezést eredményezett, melyek a hunokat és a hozzájuk csatlakozott népeket jelölik, nem konkrét leszármazást:

- 1.) hunok, -320 k. („Hunor”)
- 2.) ogurok, bolgárok, -170/140 k. („Kear, Beler”)
- 3.) szavárd-magyarok, +280/340 k. („Leel, Zamur/Zambur/Zuard”, ld. még alább)
- 4.) kadocsák, 490 k. („Kadicha/Cadusa”)
- 5.) ogurok, „hungarok” és velük a székelyek többlépcsős bejövetele a 7. században („Bentekus, Ethele, Chaba”), amit régészeti, embertanilag és talán már a magyar nyelv használatát illetően is „első honfoglalásnak” nevezhetünk (a leletek 610, 630 és 680 körüli bejövetelekre utalnak, László Gyula 1977, p. 257-58); ogurok jöttek be a magyarokkal 895 körül is (5 török és 2 magyar nevű törzsünk, a „hétmagyarok”, Anon. lat. *Dentumogeri*, ami a tör. yedi/dzsedi, gyedü = hét számnévre vezethető vissza)
- 6.) végül a khwárizmiektől való csatlakozása az ogur-magyar hét törzshöz 730 körül („Ed”), de inkább 780 után, bár lehetséges, hogy egy szavárd-magyar, ogur-magyar apától vagy anyától 730 k. született káliz vezér utóda, népe a 780 utáni évtizedekben csatlakozott végleg a magyarokhoz, valószínűleg már Kijevnél (ld. Anon. szerint vérszerződés volt az ogurokkal és a khwárizmiekkal is).

E népek hunokhoz való csatlakozásának dátumai közül egyedül a szavárd-magyarok 280-340 körüli csatlakozására nincsenek történeti forrásadataink, ám mivel a többi öt „csomópont” (a hunokat is beleértve) több oldalról is támogatható, így nem kizárt ez sem, hiszen logikus, hogy a hunok igyekeztek minden kelet-európai „íjfasztó” népet szövetségükbe tömöríteni a 375. évi nagy inváziójuk előtti évtizedekben, s a Don-Volga-Kaukázus térségében is szükség volt hun szövetségesekre. Más kérdés, hogy Atila halála, a hun törzsszövetség felbomlása, 453 után ezek a

népek nagyrészt újra önállósodtak, erről több forrásunk van (pl. épp egy *Almos* nevű, valószínűleg szavárd-magyar vezér a társaival Atila fiai ellen harcolt 453-ban, Jordanes 50,266 szerint, míg a „bittugorok”, a bes-, azaz 5-ogur törzsek – akikre utal a krónikai *Beztur* név? – Atila fiaival; ld. még Priscus 463, Malalas 527, Prokopius 550 k. a szavir-magyarok és az ogur-hunok összecsapásairól, s néha pongyolán „hunnak” nevezik a szavirokat), majd egy újabb ogur-hun és szavárd-magyar szövetség létrejöhetett a kazár korban, vagy a besenyő támadás után (a kazárok 600 körüli érkezése után már nincsenek forrásadatok a szavir-magyarok és az ogur-hunok viszályairól, de ez lehetett a közös, kazár hadiszövetségbe tagolódás miatt is; v.ö. Levedi/Előd kazár felesége, DAI 38).

Összegzőképpen úgy vélem, hogy a Képes Krónika névsora létezhetett már Anonymus idején, aki Kézaihoz hasonlóan csak válogatott a nevek között, ahogy Emese álmát is csak töredékesen, magyarázva közli (Kézai egyáltalán nem, viszont közli a csodaszarvas-mondát, amit Anonymus nem). Megfigyelhető, hogy a korai krónikák által nem közölt, vagy töredékesen közölt ősi adatokat helyenként bővebben, pontosabban említik a későiek, ami már a reneszánsz „tudományosabb” szemléletének köszönhető (az itáliai püspök, Pietro Ranzani például a legszebb, leghitelesebb leírását adja Emese álmának, a *fénylő, ragyogó* patakkal). Valószínű, hogy az Árpád-ház őseinek voltak már fejedelmi „mnemonikái”, melyek rovásírással, „szkíta betűkkel” készültek, keményfa-táblákra, vagy még inkább arany-, ezüst-, bronzlemezekre, illetve kőszobrokra (ld. szkíta, ótörök balbalok/bálványok), s e névsorok segíthettek a régi történetek felidőzésében az énekmondóknak, táltosainknak (v.ö. Hérod. I. 132, az óperzsák papjai az istenek „leszármazási rendjét” énekelték a szertartások alatt, idézi Eliade I. 278). Ez lehetett a sztyeppei lovasnépek szokása, ez felelt meg életmódjuknak, kultúrájuknak, nem a bőbeszédű, sérülékeny pergamen-krónikák, melyek már inkább a „feledés” századaira jellemzőek, amikor megfakultak az emlékezet erői s a régi történeteket le kellett írni, össze kellett csiszolni, immár az adott kornak, személyes kvalitásoknak megfelelően, de még anélkül, hogy teljesen precízek lettek volna a tények, nevek kezelésében. Az egész eposzokat megőrző emlékezet, szájhagyomány egykori eleven létezése, majd fokozatos eltűnése és a kötöttebb írásbeliség megjelenése nagyon jellegzetes vonás az emberiség történetében, voltaképpen ennek a nagy átmenetnek, az idő- és térérzékelés, a szemléleti mód nagy átalakulásának sajátos dokumentumai a középkori krónikáink, az imaginatív, élő beszéd, gondolkodás és a holt írásjelek „között”. Talán a miénkhez hasonló rovásos névsor lehet a nemrég Naszilovónál, az Uráltól keletre talált bronztábla, melyet AD 6-8. századra kelteznek a kutatók (ld. alább, Csáji K. L. felvétele, MTI, alfahir.hu), s népneveket tartalmaz egy szogd kézirat, a Nafnamak is (W.B. Henning: *Selected Papers*, 1977, p. 67, 387, n. 5).

Természetesen érthető, ha az ősi, szövetséges és rokonnépünk, a szavárdok 815 körüli elszakadása és a Dél-Kaukázusba költözése, majd az ogur-hunok csatlakozása után nemzetünk „családfáján” a későbbi apák, a történelem „fenegyerekei”, a hunok kerültek előtérbe, a családfa élére, hiszen maga a honfoglalás „fegyverténye” is az ogur-hunokkal megerősödött törzsszövetségnek köszönhető, s ezt erősítette a székelyek, avar maradványok hun-hagyománya. Az alapos történeti – és intuitív – kutatás révén azonban felfedezhetjük, hogy őshagyományunk, ősnévsorunk is időrendben „gondolkodik”, még ha éppen olykor s látszólag „pontatlanságokat” követ el, későbbi neveket korábban, vagy korábbi neveket később szerepeltet. Ennek, mint a fentiekben láthatjuk, meglehetett az oka, értelme, s noha nem zárhatjuk ki teljesen a kései krónikások tévedéseit, kompilációit sem, a Képes Krónika ősnévsorának váza, magva, az említett öt-hat ponton megegyezni látszik a történeti realitásokkal.

Függelék 1.

A honfoglalás időpontjai a krónikákban

	Anonymus (1200 k.)	Kézai (1285 k.)	Kép. Krón. (1358)	Thuróczy (1487 k.)	DAI (948 k.)	Tarih-i Üng. (15. sz.?)
hunok:	451	700	373 Atila †573/77	373 Atila †443	–	373 387, A. koron. 445, A. †
magyarok:	884	872	677	744	893-98	745

Függelék 2.

A történeti adatok, az óbolgár fejedelmi lista és a Képes Krónika névsorának összehasonlító táblázata

Történeti adatok (Dümmerth D. nyomán)	Óbolgár fejedelmi lista eleje (O. Pritsak)	A Képes Krónika névsorának főbb csomópontjai
<i>Touman</i> , -3. század	<i>Avitochol</i>	1. <i>Hunor</i> , -320 (hun)
<i>Maotun</i> , -207-174	<i>Irnik</i>	2. <i>Kear</i> , 170, <i>Belér</i> , 140 (bolgár)
Nyugati hunok (kenkoli hunok? a heftaliták ősei is?): <i>Avitochol</i> , +153 k.	<i>Gosztun</i> <i>Korut/Kovrat</i> <i>Bezmer</i> <i>Iszperik</i>	3. <i>Leel</i> , +280, <i>Zamur</i> , 310, <i>Zambur</i> , 340 (Zuard/szavárd)
<i>Balambér</i> (Jord.), 375 k., fiai: <i>Ajbars</i> , <i>Karaton</i> , <i>Oktar</i> , <i>Ruga</i> , <i>Mundzuk</i>		4. <i>Kadicha</i> , 490 (Cadusa/kadocsa)
<i>Mundzuk</i> , 420-430 k., fiai: <i>Bleda/Buda</i> †444 k., <i>Atila</i> 444-453		5. <i>Bendekuz</i> , 640, <i>Ethele/Atila</i> , 670, <i>Chaba</i> , 700 (ogur-hun kapcsolat)
Atila fiai: <i>Ellák</i> , <i>Dengizik</i> , <i>Irnik</i> , 433-488 k., <i>Emnetzur</i> , <i>Ultzindur</i>		6. <i>Ed</i> , 730 (khwárizmi? Ld. névpár- huzamok az Afrig-dinasztiával)
<i>Irniktől</i> származott ogur-óbolgár fejedelmek: <i>Kuvrat</i> , 605-665 k. és fiai, <i>Bezmer/Batbaján</i> (Meótisz- Kubán, Álmos fejedelem őse?), <i>Kotrag</i> (Volga-Káma), <i>Iszperik</i> (Dunai Bulgária, 679-691), <i>Kuber</i> (680 k. a pannóniai avarokhoz, majd Görögországba költözik), <i>Alcek</i> (Pentapolis, Ravenna közelében, de László Gy. szerint a Balkánon is lehetett)		

Függelék 3.

A Metón-ciklus (19 évente Nap-Hold Bak 0°) és a Képes Krónika névsorának időrendi „csomópontjai” az emberöltőkkel

<i>Metón-ciklus</i>	<i>Képes Krónika névsora & emberöltők</i>
-315	Hunor -320 k.
163	Kear 170
144	Beler 140
+293	Leel +280
312	Zamur 310
331	Zambur 340
483	Kadicha 490
635	Bentekus 640
[654?]	Ethele 670
673	Chaba 700
[692?]	
730	Ed 730
768	Ugeg 760
787	Eleud 790
[806?]	
825	Almus 820 k.

Függelék 4.

A Metón-ciklus és az Árpád-ház uralmi viszonyai

<i>Metón-ciklus</i>	<i>Az Árpád-ház uralmi viszonyai</i>
996	997, † Géza fejedelem
1034	1032, István kir. megvakíttatja Vazult egy ellene elkövetett merényletkísérlet miatt (Imre hg. †1015? 1031?)
1091	1091, (szt.) László kir. kinevezi kormányzóvá unokaöccsét, Álmos hg.-et
1110	1109, Kálmán kir. megvakíttatja Álmos hg.-et és annak kisfiát, Bélát
1129	1129, † Álmos hg., 1130 nőági rokonok trónigénnyel lépnek fel (Bors nembeliek, kálizok)
1186	1182, III. Béla királlyá koronázza és kinevezi dalmát-horvát-szlavón kormányzóvá kisebbik fiát, Imrét, 1187, idősebbik fiát, Endrét sereggel Halicsba küldi
1205	1205, II. Endre trónralépése
1224	1224, Endre ifjabb királlyá koronázza és kinevezi kormányzóvá a kisebbik fiát, Bélát, és királlyá koronázza nagyobbik fiát, Kálmánt
1300	1301. jan. 14., † III. Endre, vele fiágon kihal az Árpád-ház

Függelék 5.

Anonymus „kumánjai” és a khwárizmi Afríg-dinasztia névsora (305-995)

Anonymus, 8, 10.

Ed, Edumen

Bunger

Ousad/Ócsád?/Uzód?

Alaptolma

Afríg-dinasztia (Tolsztoz és Birúni nyomán)

I. és II. Aszkadzsamúk, 400 és 700 k.,
v.ö. iráni *-adzsam* = lat. „edumen”?

Buzgar, 550 k.?

Saus, 490 k., Sausafar, 730 k.?

Abdallah, 790 k.?

Függelék 6.

A Képes Krónika teljes ősnévsora, a feltételezett-megtalált időrendi csomópontok kiemelésével (I.-VI.):

Noe

Japhet

Thana

Nemproth

I. Hunor -320 k.

Bor

Dama = Máma?

Keled

Keue

II. Kear 170

Beler 140

Kadar = Oktar?

Othmar

Farkas

Boudofard

Buken

Chanad

Budli = Bleda/Buda?

Beztur = Maotun/Baktur?

Mike = Lau-shang/Mingi?

Miske

Ompud

Kulche = Hu-lu-ku?

Leuente = Hü-lü-küan-kü?

III. Leel +280 k.

Zamur 310

Zambur 340

Bolug

Bulchu

Zulta

Berend

IV. Kadicha 490

Opus

Ethei = Atakám?

Scemen = Eszkám?

Turda

V. Bentekus 640 = Mundzuk

Ethele 670 = „Atila”/Kuvrat

Chaba 700 = Kuber csaban/ispán

VI. Ed 730 = Edekon/Edemen?

Ugeg

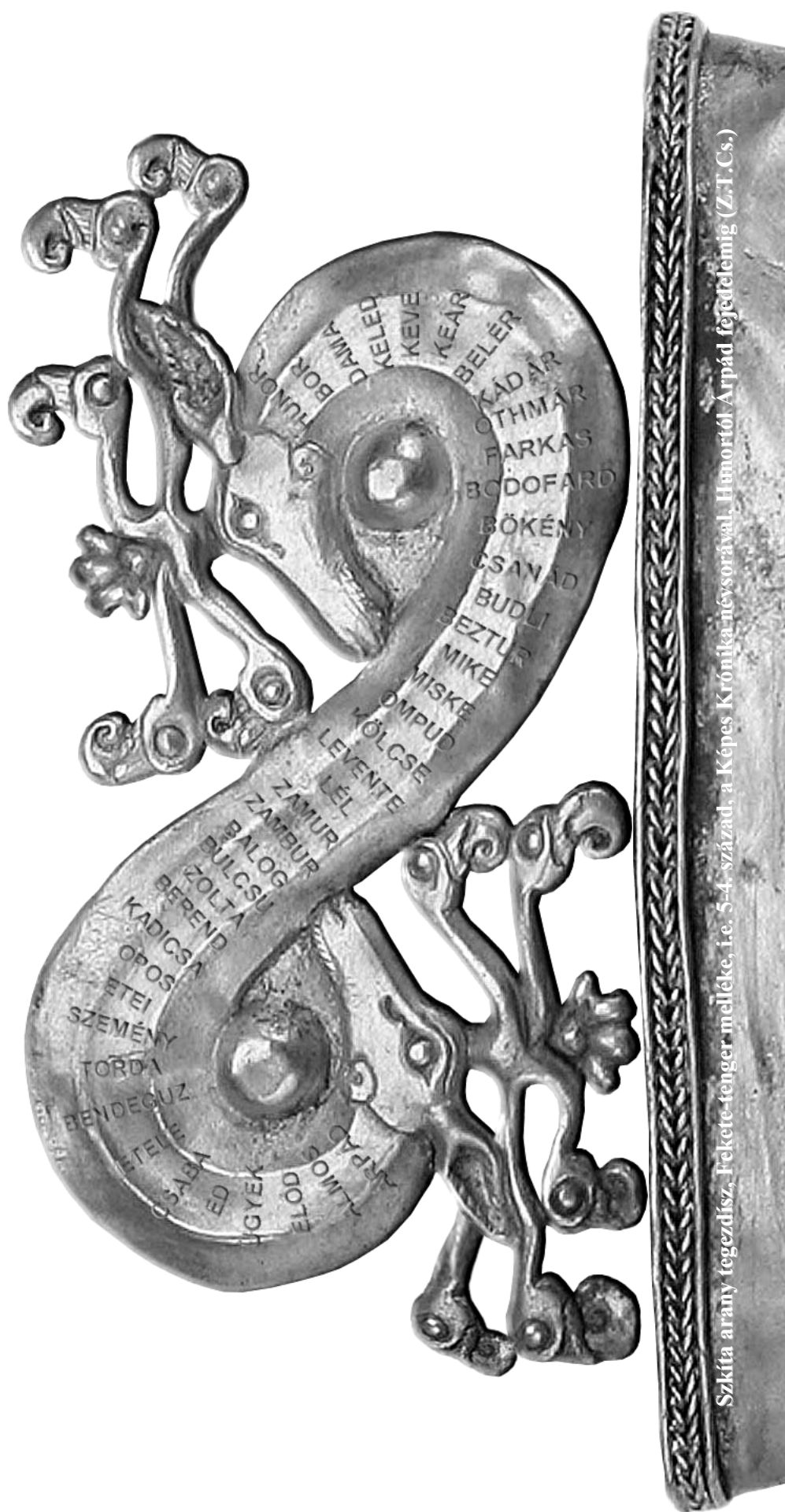
Eleud = „Levedi”

Almus 820 k.

Arpad

Zoltan

Toxun

Szkíta arany tegezdisz, Fekete-tenger-melléke, i.e. 5-4. század, a Képes Krónika névsorával, Humortól Árpád fejedelemeig (Z.T.Cs.)

Bibliográfiai hivatkozások:

- Képes Krónika, Bp., 1964, facsimile és szövegkötet
Parmenidész és Empedoklész töredékek - Parmenidész és Empedoklész kozmológiája, fordította, jegyzetekkel ellátta és a tanulmányt írta Steiger K., Bp., 1985.
Kállai G.: Új hold! Új király!, Valóság, 1985/4, újraközlés Turán, 2009/2.
Szentpétery I.: A kronológia kézikönyve, Bp. 1985.
Götz L.: Keleten kél a nap, I-II., Püski, Bp., 1994.
H. Maspero: Az ókori Kína, Gondolat, Bp., 1978.
The Shahnamah, 1-7., archive.org, és Radó A. fordításában (terebess.hu)
O. Pritsak: The Hunnic Language of the Attila-clan, Harvard University Studies, IV. vol. 6., 1982.
O. Pritsak: Die bulgarische Fürstenliste, 1955, kroraina.com
Z. Batsaikhan: Foreign Tribes in the Xiongnu Federation, The Silk Road, vol. 4, no. 1., Summer 2006.
Nartok – kaukázusi hősi mondák, Istvánovits E., Kulcsár V., L'Harmattan, Bp., 2009.
Herodotus, görögül: C. S. Wheeler, Boston, 1854, angolul: W. Beloe, Philadelphia, 1840.
J.T. Wheeler: The Geography of Herodotus, London, 1854.
R. Steiner: Az egyes népszellemek missziója, Bp. 1996.
Finnugor-szamojéd/uráli regék és mondák, I-II., 1984.
Régi magyar népmesék, Berze Nagy János hagyatékából, Pécs, 1961.
Nagy Olga: Széki népmesék, Bukarest, 1976.
L. Koryakova- A. V. Epimakhov: The Urals and Western Siberia in the Bronze and Iron Age, Cambridge University Press, 2007.
Osztyák hőseinek, III., Az Aranyfejedelem éneke, 1963.
Z. Tóth Cs.: Isszedónia, Mikes International, 2013/1., -: Magyar őstörténeti tanulmányok, 2010, -: Restitutio Historiae Veterum Magarii, 2012, issuu.com
H. von Glasenapp: Az öt világvallás, Bp., 1975.
D. Chwolsohn: Die Ssabier und der Ssabismus, St.Petersburg, 1856.
R. Kienast: Johannes Valentin Andreae und die vier echten Rosenkreutzer-Schriften, Leipzig, 1926.
Religion, Learning & Science in the Abbasid Period, 1990., szerk. Young, Latham, Serjeant
Kurgans, Ritual Sites and Settlements, 2000., szerk. L. Yablonsky, J. Davis-Kimball
Kmoskó M.: Szír írók a steppe népeiről, Balassi kiadó, Bp., 2004.
Yovhannes Draskanakertsi: History of Armenia, ford. K.H. Maksoudian, Atlanta, 1987.
FHG = Fragmenta Historicorum Graecorum, V., Carolus Müller, Paris, 1873.
Th. Nöldeke: Zwei Völker Vorderasiens, ZDMG, XXXIII, 1897.
J. Marquart: Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, Leipzig, 1903. (archive.org)
Földrajzi nevek etimológiai szótára, Kiss Lajos
Csánki D.: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában, reprint, Bp., 1990
Györffy Gy.: A magyarság keleti elemei, 1990.
Dümmerth D.: Az Árpádok nyomában, 1987, Álmos, az áldozat, 1985, A titokzatos jelbeszéd, 1989.
B. Бешевлиев: Първобългарски надписи, София, 1979.
Povesty vremennyx let, Augsburg-Moskau, 2003.
O. Maenchen-Helfen: The World of the Huns, Berkeley, 1973.
Bálint Cs.: Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai, 1995. (a Miracula részlete Kuberről)
Sz. P. Tolsztov: Az ősi Chorezm, Bp., 1950.
Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba, I-II., egyetemi jegyzet, 1988.
Történeti-etimológiai szótár (TESz)
Szádeczky-Kardoss S.: Az avar történelem bizánci forrásai, 1996.
László Gyula: Régészeti tanulmányok, 1977.
M. Eliade: Vallási eszmék és hiedelmek története, I-III., Osiris kiadó, Bp., 1995.
W.B. Henning: Selected Papers, 1977.
DAI = De administrando imperio, ford. Moravcsik Gy., 1950., uő: Byzantinoturcica
Karácsonyi J.: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., I-III., Zovárd nemzetségről
Ókori gör., lat. szerzők munkái facsimilében a neten: archive.org, books.google.hu és más oldalakon

A Képes Krónika Ősnévsorának főbb csomópontjai

1. hunok, -320 k. Kínában, majd vissza, nyugatra
2. ogurok, bolgárok csatlakozása, -170 k.
3. szavárd-magyarok csatlakozása, 280-340 k.?
4. kadocsák csatlakozása, 490 k.
5. ogur, székely „első honfoglalás”, 640-700 k.
6. khwárizmiekek csatlakozása, 730 k.?

Quidam filius ygey ex filia
 Amodobilia in scythia genuit fi-
 lium. qui nominatur almus
 ab euentu. Quia mater eius
 in sompno innotuerat. cuius
 quasi in forma auisuris ueni-
 ens dum esset grauida et quod
 de utero eius egredereb' torres
 ac infra non sua multiplica-
 rentur. Itaque scim fuit qd d' li-
 bis eius gl'osi reges ppagairet.
 Quia uero sompnum inlin-
 gua ista dicitur alim. et illius
 ortus p' sompnum fuit pre-
 nunciatus. ideo ipse uocatus
 e' almus. qui fuit Eleud. qui
 fuit ygey. qui fuit ed. q' fuit
 Chaba. qui fuit Echele. q' fuit
 Beutelsus. qui fuit Turda. q'
 fuit Scemen. qui fuit ethei. q'
 fuit opus. qui fuit Paricha.
 qui fuit berend. qui fuit zulca
 qui fuit bulchu. qui fuit Bo-
 lig. qui fuit zambur. q' fuit
 Zannur. qui fuit leel. qui fuit
 leuente. qui fuit bulche. qui
 fuit ompnd. qui fuit oyiske.
 qui fuit oyike. qui fuit beztā.
 qui fuit budh. qui fuit Cha-
 rad. qui fuit buben. qui fuit
 bodosard. qui fuit farkas. q'
 fuit othmar. qui fuit kadar
 qui fuit belex. qui fuit beax. q'

fuit beue. qui fuit beled. q' fuit
 dama. qui fuit bor. qui fuit
 humor. qui fuit nemproch. q'
 fuit thana. qui fuit iaphet. q'
 fuit noe. Almus genuit ar-
 pad. arpad genuit zoltan. Zol-
 tan genuit torun. Anno igitur
 ab incarnatione domini sexcete-
 simo uel sexingentesimo septu-
 agesimo septimo. a morte uo-
 atile regis. Anno ceteresimo. et
 uigantesimo oragori siue huius-
 latine uo uiganti tpe Costan-
 tini tertii imperatoris. et zacharie
 pape. denuo ingressi sunt pa-
 noniam. Transierunt igitur
 primum Bessorum alborum Cu-
 manorum. Suldaham et ciuita-
 tem ista nominata. Deinde
 transierunt alpes in quida pui-
 tiam ubi uiderunt aquilas i-
 numerabiles. et ibi ppter aquila
 illas manere nō potuerunt. qz
 de arboribus tamquam mulce d'
 sedebant aquile et cōsumme-
 bant. duorando pecora eor' et
 equos. volebat enī d's ut cū
 descenderent in hungaria. Cū
 montes descendit p tres mēses.
 et duenerunt in confinium regni
 hungarie. s. in erdeh. multis
 gentibus memoratis. Ibiqz ter-
 reis castris septem ppatis pro

A Képes Krónika „ősnévsorának” megfejtése (Z. Tóth Csaba, Eleink, 2014/4)

I. **Hunor** -320 k. (xianyun/xiungnu, Maspero p.320, **hiiaona**, Aveszta)

Bor

Dama = Máma? (Pritsak 1982)

Keled

Keue = Kijev névadója is „Keve”? (Poveszti 838)

II. **Kear** -170 k. (tie-lő, dingling, Maotun lev. -176)

Beler -140 (Kézai 5., **ogurok, bolgárok** csatlakozása)

Kadar = Oktar? (Pritsak), Kattar (Tarihi Üngürüş, 16. sz.)

Othmar = Oktar?

Farkas

Boudofard

Buken

Chanad

Budli = Bleda/Buda? (Pritsak)

Beztur = Maotun/Baktur? (Hirth 1900, Götz 1994)

Mike = Lau-shang/Mingi? (Hirth, Götz)

Miske

Ompud

Kulche = Hu-lu-ku? (Hirth, Götz)

Leuente = Hü-lü-küan-kü? (Hirth, Götz)

III. **Leel** +280 k. (Kézai 32, Zuard nemz. „őse”; **szavárd-magyarok**)

Zamur 310 (Drasxanakertsi: Sew, Sewuk a szevordik „őse”)

Zambur 340 (Zavuk/szavirok, József kagán lev., 960 előtt)

Bolug

Bulchu

Zulta

Berend

IV. **Kadicha** 490 k. (Joannes Antiochenus 486, **kadiszok**)

Opus

Ethei = Edekon, Atakám? (Pritsak)

Scemen = Eszkám? (Pritsak)

Turda

V. **Bentekus** 640 k. = Mundzuk (420-430 k., **ogur-hunok**)

Ethele 670 = a „második Atila”, Kuvrat (605-665 k.)

Chaba 700 = **Kuber csaban** (Kézai 7, 12, span), **székelyek** (Kézai 22)

VI. **Ed** 730 k. = Edekon/Edemen? (Kézai 22., **khwarizmiek**)

Ugeg = Ukek település a Volgánál, Ukok az Altájban?

Eleud = „Levedi” (DAI 38, *tarchan* vagy *kazár szad* is lehetett)

VII. **Almus** 820 k. (Anon. 3, szül. 819; v.ö. Jordanes 50,266)

Arpad (honf. időpontja: Kép. Krón. 677, DAI 37, 893-98)

Zoltan (DAI 40)

Toxun/Taksony

Portrék forrása: Nádasdy Ferenc, *Mausoleum Regum et Primorum Militantis Ungariae Ducum*, Nürnberg, 1664.

“István vagy Koppány?” – igaz valóság és makacs látszatok

„Eljő az idő, mikor nem példázatokban beszélek majd néktek, hanem nyíltan beszélek néktek az Atyáról.”
(Ján. 16,25, v.ö. Mt. 13,35, 1.Kor. 2,7)

Elsősorban *Szörényi Levente* erőteljes és a történelmi „dramaturgiára” érzékeny felvetései nyomán (István a király, 1983, Színház és történelem, 2008), melyekkel az elmúlt több mint harminc esztendőben, hála a Magyarok Istenének, szinte évente feleleveníti az újabb nemzedékek számára a magyarság ezredéves sorsfordulójának kiemelkedő, örökérvényű és korántsem ellentmondásmentes tényeit, jónak láttam magam is nagyító alá venni e tényeket, miután átvizsgáltam és új megvilágításba helyezhettem őstörténetünk korábbi szakaszait. Egyúttal szeretnék egy olyan kitekintést adni, amellyel azt hiszem rámutathatok a mindenekelőtt *szabadságszere-tő* szkíta-hun magyarság közép-kelet-európai letelepedésének, szereplésének mélyebb értelmére, mely az elmúlt évszázadok történelmi viharai, nemzeti sorstragédiái mögé volt rejtve, melyeket valóban a „népek Krisztusaként” éltünk meg, más népekhez hasonló büntelenséggel, az elmúlt 500 évben, és főleg a 20. században. Úgy tűnik, a magyarság eddigi, európai történelme csupán az „előszoba” volt, a „szűk keresztmetszet” az igazi célunk, áradó lelkünk, tetterőnk szempontjából, mely a mában s különösen a *következő*, nagy világkorszakban, a *Vízöntő* vagy *Szláv-Azsiái*-korszakban, a „Filadelfiai Gyülekezet” (Ján. Jel. 3,7-13), a *Testvéri Szeretet* Korában válhat valósággá, a hagyományos csillagászati számítások szerint kb. 2380 tájától. Ez nyilván egy „ábrándos”, „new age”, „neo-pogány” s hasonló vádakkal illelhető megfogalmazásnak tűnhet a mai, átlagos „józsánság”, hatalmi propaganda oldaláról, a régi és újabb globalisták álszent koalíciója által diktált megosztó „önzés-kultusz” felől nézve, de az alábbiakban igyekszem röviden bemutatni mindennek valódi, Istentől rendelt értelmét, velejét, legalább a fogékonyaknak, ami egyben a Kelet-Nyugat viszony mélyebb értelmezését, kiegyensúlyozását is segítheti a látszatok mai tobzódásában, az igazi „Közép” felmutatását, ahonnan érkeztünk s ahol vagyunk, testben és lélekben, mi, magyarok, mégis *együtt* minden jóakarató emberrel, néppel.

A Krónika ellentmondásai: valóság és propaganda

Nézzük legelőbb a Képes Krónika (1358; ld. számozás az 1964-es kiadás alapján) konkrét híradásait, melyek lényegében az egyetlen hazai történeti forrást jelentik *Vajk*, Géza fejedelem fia, a később megkoronázott, majd halála után *szentté* „előléptetett” István (gör. stephanos = koronás, de már Géza is így szerepel a pénzein) és *Koppány* vezér harcáról, valószínű *közeli* rokonsági kapcsolatukról, melyre a krónika utal, de egyben el is rejti, ahogy az ütközetük helyszínét is, mely a mai, Veszprém megyei Sóly község határában lehetett, „félúton” mindkét sereg számára, amit jelez egy korai kápolna is (1009, a későbbi templom része).

40. fejezet, A NÉMETORSZÁGBÓL JÖTT VECCELLIN NEMZETSÉGE: „*Vecellin, a wasserburgi, aki Szent Istvánnal Somogyban megölte Koppány vezért.*”

63. fejezet, SZENT ISTVÁN, ELSŐ MAGYAR KIRÁLY SZÜLETÉSE: „*Taksony pedig nemzette Gézát és Mihályt, Mihály pedig nemzette Kopasz Lászlót és Vazult.*”

64. fejezet, SZENT ISTVÁN KIRÁLY HARCA KOPPÁNY VEZÉR ELLEN: „*Koppány pedig Kopasz Szörénd fia volt és már Szent István király atyja, Géza vezér életében vezérséget viselt; Géza vezér halála után Koppány vezér Szent István király anyját vérfertőző házasságra kívánta, meg akarta ölni Szent Istvánt, hogy vezéri részét a maga hatalma alá hajtsa. Somogyi vezér volt. Szent István király azonban összehívta főembereit, és Szent Márton hitvalló közbenjárása által kérte az isteni irgalmasság segítségét. Majd összegyűjtötte seregét, és az ellenség elébe indult; a Garam folyó mellett övezték fel először karddal.*” (...) „*Ebben a harcban Vencellin ispán megölte Koppány vezért.*” (miniaturán: István trónszéken fent, Koppány lefejezése lent, a csatáról nincs kép)

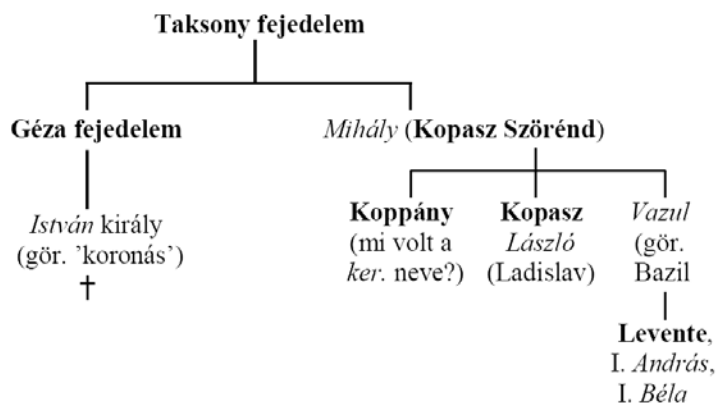
A Képes Krónika, amely a korábbiakhoz képest „őszinte” krónikának mondható, hiszen nyíltan közli például, hogy a honfoglalás idején „Álmost megölték Erdélyben, mert nem mehetett be Panóniába”, amit Anonymus 13. fejezete csak körülír: „nagy áldozatot mutattak be a halhatatlan isteneknek”, azaz bizonyos esetekben őseink, a régi szkítákhoz hasonlóan, gyakorolták az emberáldozat szokását – tehát, ez az őszinte Képes Krónika *két verziót* is közöl Vajk-István és Koppány harcáról, Koppány megöléséről, amit valóban érdemes nagyon komolyan fontolóra venni, mert már ebben az eseménysorban ott rejlett a magyarság életének, hivatásának mintegy aláásása, a rég letűnt, krisztustalan, *római* világkorszak újrászótt szervezeti, ideológiai köntösének ránk kényszerítése, melyet ma még mindig „korszakos győzelemnek”, a „jövők zálogának”, megmaradásunk „egyedüli feltételének” tekint, szajkóz a politikai, egyházi propaganda, azok után is, hogy Európa és a latin egyház, mondhatni Róma kísértete, a maga merev, antik, fennhéjázó tudatával, hamis alázatával, megrögzött lateinerségével, szinte csak hátráltatta a magyar és egyetemes fejlődést, beleértve az ellenreformációt, a Habsburgokat, Thököly, Nádasdy, Rákóczi eltüntetését, „lapp-elméletet”, Trianont (ahol Koppány felnégyeléséhez hasonlóan immár az országunkat négyelték fel), Jaltát, Hitlert, Sztálint, és a mai számos akadémikuskodást – mintha 1000 évvel ezelőtt csak egyféle kereszténység létezett volna, mintha nem létezett volna Róma mellett *Bizánc* is, melynek *eredeti*, már jóval az egyházszakadás, 1054 előtt is jellegzetesen keleti hitére a honfoglalás előtt többen megtértek a hun és ogur „előmagyarok” közül, és azután magyar főemberek, köztük valószínűleg Koppány is. Az európai kereszténység valójában *Konstantinápolyban* kezdődött, s Róma volt a szakadár (nomen est omen: Róma a szeretet, lat. amor *fordítottja*).

A Képes Krónika *első* említése szerint – amely mintha a későbbi történetektől haladna visszafelé – a német Vecellin *Somogyban* ölte meg Koppányt, s Vajk-István itt is csak kegyeletből kerülhetett a „dicső krédóba”, hiszen még igencsak ifjú volt, a *második* szöveghely pedig a *csatát* említi, egy meg nem nevezett helyen, ahol Vecellin legyőzte Koppány vezért, s itt hangzik el az is, hogy Koppány *somogyi* vezér volt. Szörényi teljes joggal veti fel Györffy Gy., Bakay K. nyomán, hogy Koppány nem egy becsületes ütközetben eshetett el, hanem valószínűleg csak *csellel* tudta megölni Vecellin az embereivel *Somogyban*, miután István serege elvesztette a csatát Veszprém mellett, vagy döntetlen lett az eredmény s Koppány hazatért, talán sebesülten. A kutatás nyomán Szörényi utal Gerbert, a későbbi II. Szilveszter pápa nagyon fontos leveleire (Györffy, István király és műve, 2000, p. 121), melyek tanúsítják, hogy a németek Aachenben csak *novemberben* kaptak hírt Koppány legyőzéséről, holott az ütközetre már nyáron, legkésőbb szeptemberben sor kerülhetett, Géza fejedelem halálát követően, 997-ben. *Mire* vártak akkor a hírvivők ilyen sokáig? Csak nem egy Koppány elleni sikeres merényletre, a *vesztes* csata után? A 64. fejezetben említett csata leírása ugyanis érezhetően propagandisztikus színezetű, István és Vecellin „dicső diadalát”, az „isteni írgalmasságot”, a „busás megjutalmazást” emlegeti. Vagyis a 40. fejezetben Kálti Márk továbbmentette az igazságot, még 1358-ban is őriztük a *reális* történeti események emlékét a kötelező propaganda-szólamok, az idegenelvű, római hurraóptimizmus hangorkánjában.

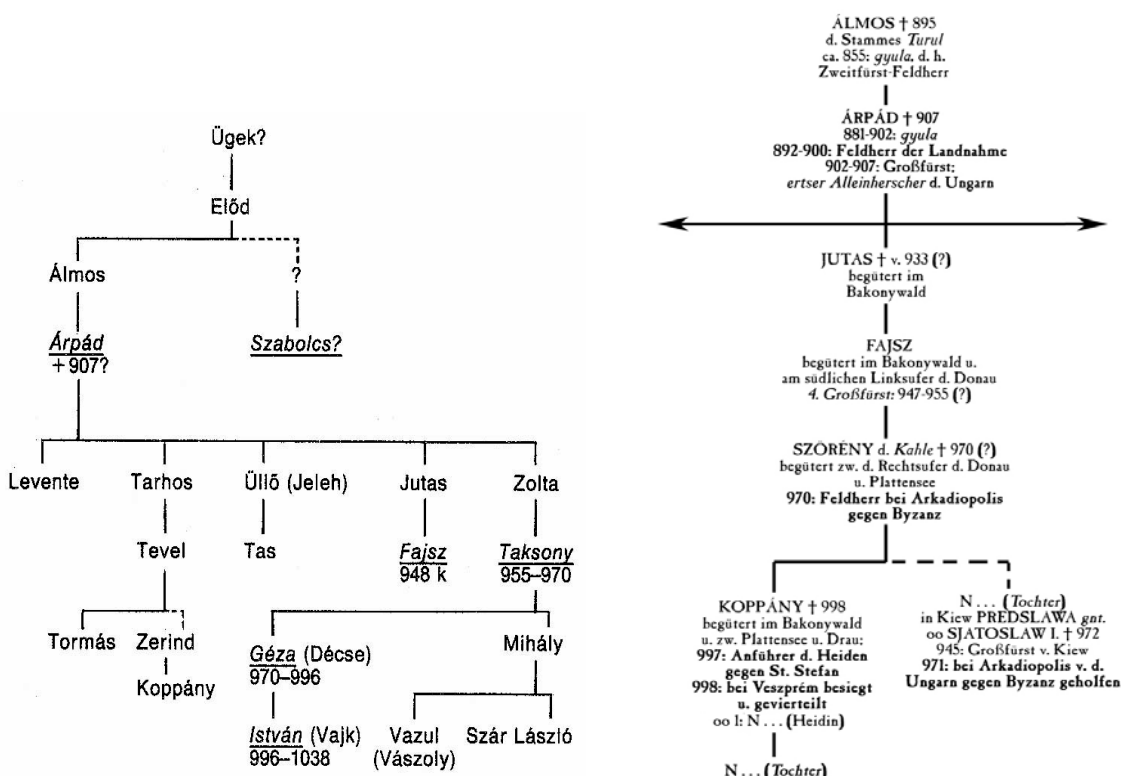
Ki volt Koppány?

Azt már eddig is tudtuk, hogy Koppány volt az *idősebb*, s így *jogos* trónkövetelő, legalábbis az eredeti, mondhatni „demokratikusabb”, ösközösségibb szkíta szokásaink szerint, melyek az adott fejedelmi nemzetségből mindig az idősebb, érettebb személy – esetleg szellemi kinyilatkoztatás alapján olykor a fiatalabb – megválasztását tették lehetővé, tehát nem volt automatikus, „genetikailag kódolt”, hogy a fejedelem fia lett a következő uralkodó. A krónika itt is *egyszerre* utal a valóságra és elmondja, amit a propaganda igényelt, s nem véletlenül szerepel a *Kopasz* elnevezés kétszer is, egymás után: szinte nyilvánvaló, hogy Koppány apja, lat. Calvus, azaz *Kopasz* (rég Magyarban *Szár*) *Zyrind*, Szörénd, *azonos* lehetett *Mihállyal*, Géza fejedelem fivérével (bátyjával?), hiszen, ha *Kopasz* Lászlóval azonosítjuk Koppány apját, akkor Koppánynak fiatalabbnak kellett volna lennie Istvánnál, de ennek maga a krónika mond ellent, amikor közli, hogy „*a vitéz és hatalmas Koppány... már Géza fejedelem életében vezérséget viselt*”. A valószínű következtetés a krónika belső logikája szerint az, hogy Mihály ezen a *bizánci kereszttségben* kapott nevén szerepel a 63. fejezetben (már az is sokat mondhat, hogy Mihály arkangyalról kapta a nevét), azután a „po-

gány” Szörérend nevén a 64. fejezetben, hiszen a pogány Koppánynak csak pogány apa „jár”, s éppen a *Calvus*, Kopasz elnevezés kapcsolja egybe a két nevet, Mihályt, László fián keresztül, a Szörérenddel. Mindenképpen az látszik a krónika tudatosnak tűnő elrejtés-megmutatás elvéből (63. fej.: „*mi csak azt akarjuk inkább megírni, amit más írók mellőztek*”), hogy Koppány nem lehetett más, mint Géza fejedelem fivérének, Mihálynak a legidősebb fia, ezt jelzi az is, hogy Koppány a régi szokás szerint Vajk-István *anyját*, Saroltot, az erdélyi gyula, seregparancsnok (Vajay szerint talán Zsombor?) lányát követelte feleségül (sógorházasság), Vajk-Istvánt pedig nyilván háttérbe akarta szorítani, akár megöletni, ahogy a későbbi Árpád-házi és egyéb királyok is éltek a rivális eltüntetésének szomorú, keresztényietlen, de az akkori időkben nem szokatlan gyakorlatával. Az idősebb Koppány és a fiatalabb István tehát első unokatestvérek lehettek (ld. családfák, dölten szedve a görög-keresztény és szláv nevek, vastagon a magyar nevek; Béla szláv név?):

Az Árpád-ház őseinek másik családfája Szöréndet Tormás vagy Termacsu testvéreként tünteti föl, Árpád másik fia, Tarhos leszármazottjaként (Györffy, 1985, alább, és DAI 40), illetve Vajay Szabolcs is közöl egy általa valószínűsített Koppány-családfát (Eintritt, 1968, jobbra, ld. hátul is).

Mihály fia Vazul, vagy Vászoly, akinek neve a görög Bazil, 'király' jelentésű keresztnév szabályos v-kezdőhangra módosult magyar változata (orosz Vaszilij), tehát a név jelzi a viselője családjának görög-keresztény vallási hovatartozását, nos, ez a Vazul valószínűleg felelős lehetett Imre herceg megöléséért, és/vagy egy István király elleni sikertelen merényletért 1032 táján, aki láncra

verette a nyitrai várbörtönben, szemét kitolatta s fülébe ólmot öntetett, fiait, Endrét, Bélát, a két későbbi királyt, és Leventét pedig külföldre száműzte (a „szalonképtelenné” vált Vazul fiait aztán fivérétől, Szár Lászlótól vezetik a későbbi leszármazások). A krónika szerint az agg István halála előtt, 1038-ban mégis utódául akarta jelölni Vazult, s a krónika azzal is „mentesíteni” akarhatta Istvánt Vazul alkalmatlanná tételének felelőssége alól, hogy a feleségére, a bajor Gizella királyné-ra testálja azt (Kép. Krón., 1964, 69. fej.; meg kell jegyezni, hogy Gizella is szóbajöhet, hiszen annak a gandersheimi Hroswithának volt tanítványa, aki azon sopánkodott az íásaiban, hogy a magyarokat nem lehet kiirtani, Fischer-Fabian: A német cészárok, p. 60). Vazul merénylete Imre és/vagy István ellen jelezheti a szoros kapcsolatot Koppánnal, bosszút akarhatott állni, bár Imre herceg megölésénél német-római érdekek is közrejátszhattak, mert Imre, mint bajor Gizella fia, esélyes volt a császári trónra, amit a másik trónkövetelő, a későbbi II. Konrád nem nézhetett jó szemmel, rokonság ide vagy oda (a vadkan-sztori is csak német krónikában maradt fenn). De ha mégsem voltak olyan közeli rokonok Vajk-István és Koppány, az Árpádtól való leszármazásukat bizonyítottan vehetjük, s azt is, hogy ősi szokásrendünk alapján, törvény szerint valóban Koppánnak kellett volna következnie az uralkodásban. Kérdés, hogy Koppány miért nem tudott kellő erejű hadat kiállítani, s bizánci, rusz-varég szövetségeseket is megnyerni István ellen.

Zsinat és honfoglalás: az emberi szellem az idők választóján

Mivel eddig még semmilyen részről nem került megtárgyalásra, úgy vélem tanulságos lehet az első ezredforduló magyar történelmi eseményeinek s a magyarság igazi küldetésének, feladatának mélyebb megértésében, ha a kor jellemzéseként idevesszük a 9. század két szimptomatikus történést, egyfelől a 869. évi konstantinápolyi zsinatra Rómából „becsempészett” *XI. kánont*, amely nyíltan és keresztényellenesen *tagadja az emberi szellem létezését* (Fourth Council of Constantinople, 869-870, Decrees of the Ecumenical Councils, ed. Norman P. Tanner), másrészt pedig a 896 körül Pannóniában hont alapító magyarság *többszlélek-hitét*, mely az evangéliumi, bibliai hagyománnyal teljesen egyezően felmutatta – egészen a 19. századig menően, amikor a néprajzkutatók feljegyezték – azt a benső tapasztalatot, hogy *létezik minőségi különbség* az ember lelki és szellemi tulajdonságai között, mintegy azonnal megválaszolva, „cáfolva” a zsinati kánon alapvetően téves és tendenciózus tartalmát. Róma jól kigondolt célja a XI. kánonnal az volt, hogy egy-szersmindenkorra kiiktassa a személyes kapcsolatot istennel, s ennek helyére a „mindenható” *római* egyház, a „*római* egyetemesség”, egy isteni felhatalmazásra *hivatkozó* szervezet egyedüli és kizárólagos közvetítését helyezze, mely törekvés lényegileg szembenállt Krisztus élő szellemével, tanításainak közvetlenségével (Ján. ev. 4,23-24), ahogy a Pál apostolnál világosan megjelenő ősi hagyománnyal is, mely tisztában volt az emberi lélek és szellem sokrétűen árnyalt különbségeivel, a szellemi-angyali hierarchiák konkrét létezésével, ember, természet és szellemi lények élő kapcsolatával (Efez. 1,21., Kol. 1,16.). Pál apostol, szövegű fordításban, arról beszél, hogy „*elvetetik lelki test, és feltámasztatik szellemi test*” (1. Kor. 15,44., „*seminatur corpus animale, resurgit corpus spiritale*”, www.vatican.va, Nova Vulgata; a papok tehát *tudják*, de ezt a tudást *viszszatartják*, ugyanúgy, mint a magasfokú szabadkőművesek), s ez a megkülönböztetés az őshagyományban ugyanaz, mint az én-tudattal áthatott *asztráltest* és az *étertest* különbsége, az előbbi bizonyos értelemben továbbvisszük a halál után, utóbbi széteszlik a világéterben, mintegy „táplálva” azt. Ezzel az eredeti hagyománnyal, melynek minden ősvallásban megvannak a nyomai, mert a régi ember még látta, érzékelte ezeket a finom különbségeket, ezzel teljesen egybehangzó volt a magyarság vallási-szellemi képzetvilága, mint ezt a néprajztudomány a 19. századtól kiderítette, ugyanis létezett őseinknél a „biológiai”, vegetatív *lélek* ismerete, mely a halálban a „lélekzettel” távozik a testből, majd feloszlik a szellemi világban, s létezett az ún. „*szabadlélek*” vagy „*árnyéklélek*”, régi nevén „*íz*” ismerete, mely az élet során is elhagyhatta a testet, például a táltos révüléseiben, „utazhatott” a szellemi világban, a testen kívül, ez volt tehát a szelleminek észlelt részünk, a gör. *pneüma* megfelelője (Diószegi: A pogány magyarok hitvilága, 1983, p. 28). ’Íz’ szavunk ebben az értelemben, etimológiailag valószínűleg kapcsolatban van azzal, hogy a szellemi világnak az emberbe húzódott *részét*, „*ízét*” jelölték vele őseink, másfelől pedig az avesztai-

óiráni *yazatana, yezdan*, 'isten, szellemi lény' tulajdonnév tövével is rokonítható, mely 'isten' szavunk ősalapja lehetett, az eredeti, „andronovói árja”, pre-árja nyelvjárásunk szerint (a kelet-uráli, nyelvileg már valamelyest „finnugorrrá” lett „isszedon” szavárdokhoz való csatlakozás előtt, majd ezt követően, egy areális nyelvkiegyenlítődés révén válhatott a mi nyelvünk is „finnugorrrá”, bizonyos fokig). Tehát 896-ban a Kárpát-medencébe érkezve, magunkkal hoztuk a lélek és szellem világos megkülönböztetését, amire azután szervesen lehetett volna építeni az igazi kereszténységet, mely nem tagadja durván sem az emberi szellemet, sem kapcsolatát a természet és a magasabb hierarchiák szellemi lényeivel (Krisztus elsőbbségének elismerése mellett maga Pál apostol rámutat, hogy „*van sok isten és sok úr*”, 1. Kor. 8,5). Egy ilyen „közvetlen” kereszténység azonban nyilván feleslegessé tenné, legalábbis átalakítaná a romanista papságot, pápa-császárságot.

Magyarság és jövő

De *miért* a sajátos „ateizmusba” burkolózó, mondhatni antikrisztusi Róma felé dőlt el a választás 1000 évvel ezelőtt a magyarság számára, *miért nem* a térben is közelebbi s a honfoglalás előtt hadi szövetségesként már régen megismert Bizánc, Konstantinápoly és szövetségesei felé billent a mérleg? Azt hiszem, ma már nem szabadna automatikusan és felületesen úgy ítélni, hogy ha így történt, akkor nyilván ez volt a „jobb”, ez „kellett” nekünk, ez volt a „haladás” útja, a réginek, antiknak ez a középkorba átültetett verziója. Számtalanszor volt úgy a történelemben, hogy ami megtörtént, az később hibásnak, tévesnek bizonyult, sőt károsnak, vagy mert eleve az volt, vagy pedig azért, mert az idő továbbhaladt, az emberiség megváltozott, kinőtte a régi formákat, illetve előfordult, hogy ami csak gondolat volt, vagy elbukott, vagy csak kisebb körben, időlegesen nyert elismerést, az hordozott egy ígéretes impulzust a fennállóval szemben, ennek alternatívájaként (maga Jézus sorsa is ilyen). A történelem, a művelődéstörténet „értékelése”, különösen, ha már sok évszázados távlatból tekintünk az egyes eseményekre, szereplőkre, sosem lehet egyoldalú, mert maga az élet sem az, hanem összetett, bonyolult folyamat, s leginkább akkor érthetjük meg, ha egyaránt foglalkozunk a jelenségekkel, pro és kontra, tárgyilagosan, és legfőképp a *mögöttük* hullámozó erőkkal, a konkrét emberi érzésekkel, gondolatokkal, akaratokkal, az egyéni és nemzeti „biográfiaival”, melyeken keresztül megjelennek a szellemi minőségek, világosság és sötétség, melyekben emberi, népi tulajdonságok birkóznak, kavarnak, nyílt és burkolt formában, úgy, hogy gyakran nehéz fölismerni a *valódi forrásukat*, különösen manapság, a vakság és „mellébeszélés” korában. Kétségtelennek látom, hogy ezt a jelenség-lényeg, szimptóma-reális, „héj-mag” kettőséget (Pap G.) végül a legfőbb lényeghez kell tudnunk viszonyítani, magához a *Krisztus-lényhez*, de nem elég, ha egy bizonyos felekezeti szemüvegen keresztül nézzük a dolgot. A látszatoktól el kell jutni a valóság szemléléséig, ez a lényegi tanítás a Vajk vs Koppány történetben is, konkrét értelemben pedig az, hogy egy rejtett, „karmikus” okból, sorsszerűségből, melynek gyökerénél ott van a mi készültségünk, ha úgy tetszik naivitásunk, jóhiszeműségünk is, nekünk, magyaroknak 1000 évvel ezelőtt Róma, a római típusú kereszténység jutott. Ez volt a lecke, a csillagászati értelemben – és „holisztikusan”, mert ma már egyre inkább ki kell tágítanunk a horizontunkat – AD 220 táján kezdődött *Halak-korszakban*, akárcsak Nyugat-Európának, s mindebben van egy kísérteties hasonlóság ahhoz a sorsszerűséghez, ami fennállt Jézus és a római helytartó, *Pilátus*, valamint a *vezető zsidók* „összjátékában”. A nemzetek karmája az általános emberiség-karmában gyökerezik, különböző fokon, „mint fent, úgy lent”, egyik nemzet hamarabb ér el egy korszak vezető impulzusának felvételéhez s önmaga kifejlődéséhez, majd letűnik és átadja a helyét, a stafétát más nemzeteknek (jó esetben), s ez a nagy „körtánc” 2000 éve rejtélyes kapcsolatban van a földön, Jézus emberi testében megjelent Krisztus-lény középponti, napszerű működésével, mellyel előző életünk eredménye, lelki-szellemi életünk minősége szerint, majd a halál és újabb születés között előbb-utóbb találkozunk. Nem értjük meg az emberiség, a népek történetét, ha kivonjuk belőle az „üdv-történetet”, mert múlt és jövő erői egyaránt itt vannak, „belekalkulálták” az emberiség, a világ történetébe mind a világos, jó isteni-szellemi erőket, mind pedig az elsötétítő, illúziókeltő erőket, tévedéseket, és az állandó kiegyenlítődést a földön az ember által, aki középen áll ebben a harcban, egyre inkább Krisztus igazi, bensőséges erejével felvértezve, s persze az ember

felelőssége, ha a feketét fehérnek mondja, és fordítva. Krisztus felismerésén áll vagy bukik az emberiség sorsa, különösen ma, a materializmus, naív realizmus tetőfokán, vagy inkább mélypontján, a „világállam” radikális létrehozása küszöbén, amikor minden a testvériesség után kiált.

A történelmi konfliktus tehát nem csupán a „kereszténység vagy pogányság”, választása kérdésében bontakozott ki ezer esztendeje Magyarországon, hanem főként a *római* vagy a *bizánci* kereszténység felvétele kérdésében, noha mind a római, mind a görög civilizációs impulzusok a régebbi, precessziós *Kos*-korszakhoz tartoztak (i.e. 1940 – AD 220), már rég túlhaladtak zenitjükön. Koppány vezér, hasonlóan Géza fejedelemhez, István apjához (akinek fennmaradt egy mondása, miszerint elég nagy úrnak tekintette magát, hogy több istennek áldozzon), még őrizte az ősi szokásokat, de már minden bizonnyal görög-keresztény is volt (Szár *Lászlónál* a névadás a szláv-orosz orientáció világos jele, *Vazulnál* a görög orientáció jele), és Koppány királlyá koronázása után előbb-utóbb ugyanaz a folyamat zajlott volna le nálunk is, mint a kijevi Ruszban vagy Bulgáriában, az egész nép keleti, görög-keresztény lett volna, kialakulhatott volna a születő nyugati fölény keleti ellensúlya. De Vajk-István voltaképpen „júdási” *árulása* miatt, a történelmi létesülés, a *jövő* igazi, magasrendű szellemi erői elleni *önző és éretlen lázadása*, a saját, nemzeti erőnek *nyugati idegenek* (és persze felesége, vagy mostohaanyja, a lengyel Adelheid) tanácsára és tevőleges segítségével történő letörése miatt, vagyis lényegében a *lejárt formákba* öltöző démoni erők által tudatosan irányított *összeesküvés* miatt, mely minden jel szerint csak egy Koppány elleni merénylettel tudott győzni, *még nem* ez a *jövő* jött el, hanem a 869. évi zsinati dogmával is fémjelezhető *ellenáramlat* nyert teret Magyarországon, beteljesítve, amit Pál jövendölt, hogy „evilág fejedelme”, Róma önző szelleme fogja elfoglalni Krisztus templomát (2. Thessz. 2,4; meg kell jegyezni, hogy a görög egyház sosem fogadta el a 869-es zsinat szellemtagadó határozatát, a római azonban az 1311. évi vienne-i zsinat 1. dekrétumában megerősítette és ma is fenntartja).

Magyarország egy olyan állami-társadalmi berendezkedéshez kapcsolódott 1000 évvel ezelőtt, mely akkor már 800 éve idejétmúlt volt, s amely révén már néhány évtizeddel a római kereszténységre térésünk után jogot formáltak az ország elfoglalására, amikor Henrik, német-római császár megtámadott bennünket, szerencsére akkor és még sokáig sikertelenül, hála a harcedzett szkíta-hun magyarságnak. Természetesen a római egyházhoz való kapcsolódás fordulata nem zárta ki, hogy később diplomáciai, sőt szoros, dinasztikus szálak szövődjenek Bizánc és Magyarország között, ez *geopolitikai szükségesség* volt. Mégis a nyugati romanizmus illegitim, mohó szelleme kerekedett felül, mint valami fertőzés, s a Vajk-István és Koppány közötti konfliktus és ellentmondásos feloldása révén ez a sajátosan üres szervező, intellektuális erő kapott esélyt, amely kétségtelenül nagy fejlettséget ért el az antikvitás idején, i.e. 6-3. századok között, a köztársasági korban, de a császárkor „felülírta”, s ez nem tűnt el teljesen, hanem egy dekadens módon, *az értelmet, én-tudatot letompítva*, szuggerálva továbbáramlott a névleg keresztény római katolicizmus révén azokba a népekbe is, melyek újonnan érkeztek Európába, újonnan alapítottak országot, mint a lengyelek, horvátok és mi, büszke, de együttérző, józan eszű magyarok, noha a korábbi, sztyepei életmódunkhoz képest ez a római maradvány is nyilván képviselt egyfajta fejlődési impulzust.

Végsősoron ezen a nem kis részt a saját kárunkon való tanulási folyamaton keresztülmentünk, ám ma már nagyon el kellene gondolkodnunk a *hogyan tovább*-ról, az igazi tényekről, nagyobb összefüggésekről, mert az a világkorszak, melyben a romanizmus szelleme még hatott, immár a végéhez közeledik, noha még ma is mindent megpróbálnak, hogy vezessék az emberi fejlődést, Krisztus nevében Őhelyette, az „emberek érdekében” az emberek helyett, s az igazi fejlődés helyére csempésszenek egy „átírt” verziót. Már csak 365 év van vissza a Halak jegyét viselő keresztény, közép-európai világkorszak 2160 esztendejéből, és lassan, fokozatosan átlépünk egy új korszakba, a *Vízöntő* jegye alatt, melyet már régóta várnak azok az embertömegek, akik még őrzik a szociális, szellemi igazságérzetüket, akiket még nem tett korrupttá, nem kergetett megélhetési vagy egyéb tévutakra ez a körmönfont, túlérett, erőszakos, hataloméhes neo-romanizmus, mely Európa bekebelezését követően Amerikába is átnyúlt, szellemileg keveredve az ottani, főleg közép-amerikai indián kultúrák vad és ördögi utóhatásaival, s azután ez kiterjedt a világra mintegy száz esztendeje, egyfajta modern „tatárjárásként”, a hipertrófiás pénztőke, fegyvergyártás, no meg a dezinformációs média-hálózat segítségével. Újra aktuális a régi „István vs Koppány” problema-

tika, de immár a „pogányság vs kereszténység”, „nemzeti vs nemzetközi”, „jobb vs bal” kényszeres és hamis választása helyett a bátor *lényeglátás* kell bekövetkezzen, s nem csupán Magyarországon.

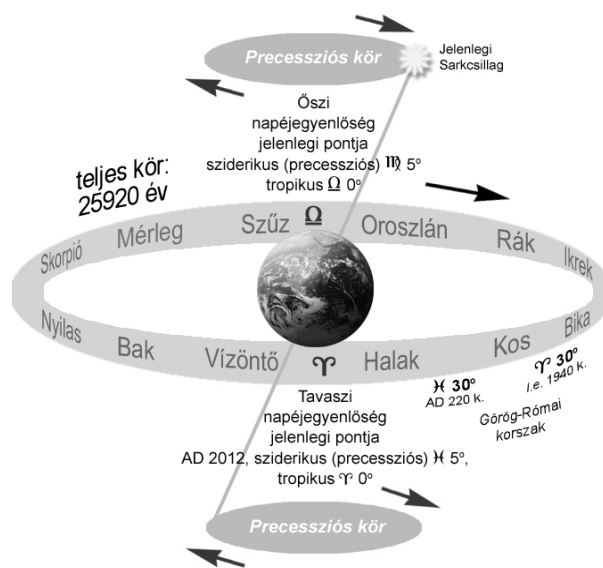
Bár a kereszténység felvétele nyilvánvalóan szükséges volt a népek számára, az ezer évvel ezelőtti választások azóta szemmel láthatólag átértékelődtek, legelőször, földcsuszamlásszerűen a *reneszánszsal, reformációval, az újkor* kezdetével, s ez mindenképpen jelzi, hogy az emberiség, legalábbis Európában elkezdett kiszabadulni az ősi Róma kiüresedett, tekintélyelvű szorításából, méghozzá épp azáltal, hogy elért hozzánk Krisztus szellemi impulzusának, az *öntudatos* felnőtté válásnak első fuvallata, szárba szökken a *szabadság* csírája, s ezt fokozatosan elkezdjük összekapcsolni a társadalmi életünkkel. Ez a folyamat vár *további szociális kiteljesedésre*, a következő fejlődési fokra kell lépnünk, hogy a megszerzett individuális szabadsághoz, józansághoz megtaláljuk a valódi, átkrisztusított szociális, közösségi formákat, társadalmi berendezkedést, függetlenül az egyes társadalmi területek, kultúra, politika, gazdaság illegitim kölcsönhatásaitól, szabadon a háttérhatalmak manipulációitól, melyekre módot ad a még fennálló duális elvű, korrupt, hiteltelen pártokrácia. Ezt a továbblépést azonban szemmel láthatólag *már nem tudja nyújtani* a mai nyugati rendszer, amelynek alapelve a szélsőséges önzés, a kapitalizmus, a pénzközpontúság, mely tárgyként, zsákmányként, sőt fogyóeszközként tekint az emberre, társadalomra, természetre, a lényegileg romanista világelittel a csúcson (v.ö. C. G. Harrisonnál a „Bal Testvérei”, a baloldal konzervatív „bébiszitterei”, jezsuita és szabadkőműves/cionista „illuminátusok”). A manapság épp a harmadik nagy, hatalomátmentési kísérletébe kezdett, s azután egy teljesen világidegen, falanszteri gépkorszak bevezetését tervező világelit legalább 100 esztendeje súlyosan sérti a világ nemzeteinek, sőt a *saját* nyugati nemzeteik létérdekeit, a bankrendszerükkel, pénzrendszerükkel fokozatosan eladósították s ezzel szorgosorba döntötték riválisaikat, tudatosan hoztak létre gazdasági, pénzügyi válságokat, hamis, diktatórikus rendszereket más népeknél, akiket aztán mumusként kezelnek máig, hogy legyen kivel háborúzni, s újabb mumusokat hoznak létre, folytatva aljas, kétkulacsos játékaikat, majd ezek legyőzésével „megmentőként” ünnepeztetve magukat. Valóban csak és kizárólag *erről* van szó, a *régi Róma* végvonaglásáról, a hanyatló császárkorról, *még mindig* erről, kereszténység helyett, magasabb elvek igazi megvalósítása, megértése helyett, arról van szó, hogy néhány száz, vagy néhány ezer ember nem képes felfogni az idők szavát, hanem a „szent” magánérdekekből, csoportérdekekből formálnak közérdeket, fondorlatos módon, antikrisztusi módon, az élet minden területén, a hasznos balekjaik, fizetett ördögeik segítségével, akikből mindig akad.

A valódi „új világrend” küszöbén

Azóta, hogy a vízre épült város, Velence intrikus, „balance-of-power” politikája elősegítette a török hódítást (ld. az 1444. évi várnai csatát, melyet követően, 1453-ban veszik be a törökök Konstantinápolyt), Bizánc és a görög-kereszténység mai képviselője *Oroszország*, az *oroszország*, de nem csak történetileg, „tradicionálisan”, hiszen a görög-kereszténység is sok tekintetben megörökölte a lejárt, római formákat, hanem mint a *következő*, a *Vízöntő* világkorszak *alaperőinek* vezető „Krisztus-népe”, akit az anglo-amerikanizmus, a pénzvilág és a klérus („páholy-népek” és „egyház-népek”) *közös* erővel a bolsevizmus, a *tényleges* szociális kérdések veszedelmes *karikatúrájának* létrehozásával akartak jóelőre, hosszú távra kiiktatni (a bennfentes C. G. Harrison „szocialista kísérletnek” nevezte 1893-ban), ahogy ma Európa népeit is egy „unióval”, melyet ma már úgy tűnik fel is akarnak áldozni az újabb „káosz-forgatókönyv” szerint, legalábbis kicsit magára hagyni („Brexit”, „America First”), hogy a fizetett „terrormigráció” fenyegetése közepette az atlanti nyugathoz, mint „megmentőhöz” fohászkodjunk ismét.

De mit is jelentenek ezek a világkorszakok a valóságban? A szellemi hagyomány régóta ismeri, s az újkorban Rudolf Steiner adta tovább hitelesen, hogy Jézus szeretett tanítványa, a látónoki János apostol az Apokalipszis vagy a Jelenések Könyvének elején, a hét gyülekezethez szóló angyal levelekben az *Atlantisz utáni hét kultúrkorszak* belső karakterét írta le (Ján. Jel. 2-3., ezt szimbolizálja a hétkarú gyertyatartó is, mely nem pusztán egy vallás szakrális tárgya). Csillagá-

szatilag a nagy kultúrkorszakokat a tavaszpont ún. precessziós, hátráló mozgása jelöli ki, melyet a földtengely ferdesége okoz, vagyis a Nap a tavaszi napéjgyenlőségkor kb. 2160 éven át egy zodiákus jegy alatt kel (világhónap, mely alatt kb. 2-3 inkarnációt élünk át a földön, ld. alábbi ábra), és ebből következtetni lehet az illető korszak fő vonásaira. A régi emberiség figyelembevette a mindenkori tavaszpont állását, az „amint fent, úgy lent” ősi, egységes világelve szerint, mely ma is ugyanúgy érvényes (ld. Várkonyi: Az idő szívverése, Galaktika, 50., valamint Baktay: A csillagfejtés könyve). Valódi, ezoterikus értelemben ugyanis a *Nap-Föld-Zodiákus viszonyrendszer* nem más, mint egyfelől a *Világszellem, Isten sorsának tükröződése a földön*, az, ahogyan megjelenik az Ősfény, Ősértelem, az ember eredeti ősképe az emberiség életében, az egyes kultuszokon, képzeteken, „szűrőkön” keresztül, másfelől pedig, az egyes embernél, a *Szellem-Lélek-Test viszonyrendszer* kozmikus megfelelője. Tehát valóban egy *makro- és mikrokozmoszus egysége* létezett a régi emberiség számára, *érezték, látták* önmaguk és a világrend szerves, élő, szellemi összefüggéseit szellemi lények, történetek alakjában, ez volt az eredeti misztériumvallások titka. Majd egyre „személyesebb” vallások jöttek, Zarathustra, Buddha, Jézus Krisztus isten-emberi lény, Mani és Mohamed (ld. Mohamed jövődölései a *hadiszokban*, Sheikh Imran N. Hosein előadásai, Youtube, v.ö. Z.T.Cs.: *Iszlám eszkhatólógia és értelmezése a mai időkben*, online). A korszakok hasonló fázisokon mennek át, mint a Hold, éles határok nélkül: van egy lassú növekedési szakasz, azután egy tetőpont, zenit középtájon, majd egy lassú lecsengés, hanyatlás, és a kialakult emberi képességek, vívmányok többé-kevésbé átszármaznak a következő korszakra, ennek vezető népeire, illetve van egy rejtett összefüggés az előző és a későbbi következő korszakok között (ld. ábrák, és Trithemius „angyal” kronológiája a tanulmány végén).

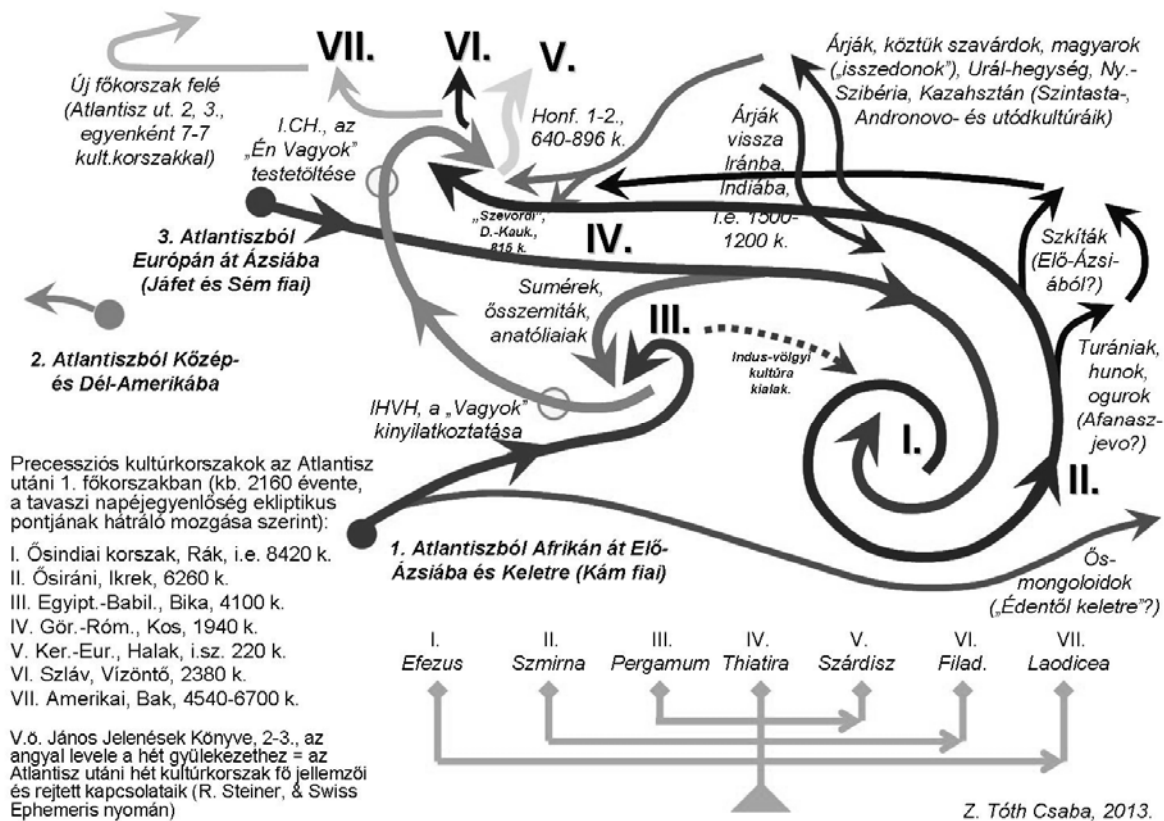

A precesszió vázlatja; a következő kardinális kereszt a Vízöntő, Oroszlán, Bika, Skorpió jegyekben lesz, kb. 2380-4540 között

A magyarság és rokonnépei (szavárdok, ogurok, alánok, hunok, stb.), pásztorkodó életükkel, természeti spiritualitásukkal, lovas, és korábban szkíta szekeres harcmódorukkal, melyek rendszerét az elsők között fejlesztették ki a világtörténelemben, lényegében az Atlantisz utáni második, az *Ikrek*-, vagy *Ősiráni* kultúrkorszakban gyökereznek, az ősiráni kultúrfejlődésből maradtak vissza a sztyeppe-térsegen, egy részük talán jobban megőrizve az ősiráni princípiumokat (szavárdok, magyarok, szkíták nagy része), más részük, ugyanebből a néptörzsből, de „turánizálódva”, sötétebb vizekre evezve, az Altáj-hegységen túlra költözött (hunok, ogurok, szkíták egy része), majd idővel újra elindultak napnyugat felé, s közben más népeket is kimozdítottak helyükről, akikkel azután ideig-óráig, vagy végleg szövetségre léptek (ez volt a helyzet a hunokkal és a magyarokkal is, akik az ogurok révén, áttételesen kerültek szorosabb kapcsolatba, nagy valószínűséggel csak meglehetősen későn, AD 600-800 körül). Zarathustra volt az Ősiráni-kultúrkorszak

nagy vallásalapítója, aki eredetileg az i.e. 7. évezredben lépett fel (a trójai háború előtt 5000 évvel, mint Hermippos írja, vagy 6000 évvel Platón előtt, mint Eudoxus írja), majd nevét szokás szerint felvették kiemelkedő tanítványai, ezért van bizonytalanság Zarathustra történetisége körül. Az ő vallási kinyilatkoztatásában Ahura Mazda, a Nap-szellem, Angra Mainyu (Ahriman), a sötétség ellenpólusa, és Anahita, a termékenységistennő voltak a középponti alakok (ld. a Zend Aveszta könyvei, Yasna, Videvdad, Yastok, Bundahishn, Denkard, etc.). Korántsem lehetetlen, hogy az ősmagyarok (szavárd-magyarok) és az ogurok is ismerhették Zarathustra tanításait, melyekben már szerepelt a Világmegváltó, a Kozmikus Szó, Szaósjant eljövetele az „idők végén”, és az Aveszta leírása előtti vallási-szellemi tartalmak is átalakulhattak magyar ősvallássá a sztyeppei évezredek alatt. Ezeket az ősi párhuzamokat garmadával lehet találni az Aveszta és a magyar néphagyomány, népmeséink között, melyek a néplélek lenyomatai (pl. istenek viaskodása fehér és fekete ló alakjában, a fehér ló kultusza, a tűz- és nap-kultusz, világközép képze, vagy akár a székel Fehérlőfia mesében szereplő „egyek kását a hasadról” hetyke fordulat, és Yasna 9,11., ahol a hős egy sárkány hátán főzi meg ebédjét, K. F. Geldner, 1896, L. H. Mills, 1898). Ezek az iráni mitológikus elemek, nevek fennmaradtak a nyugat-szibériai hantik, manysik hagyományában is, jelezve a kölcsönös kapcsolatokat. Valójában egy ilyen iráni jellegű szellemi munícióval érkezünk tehát a Kárpátok közé 1100 esztendeje, de részben turáni, ótörök örökséget is asszimilálva, amikor a szavárdoktól való elszakadást követően (DAI 38) a Don-Donyec-menti Szaltovó-kultúra ogur-hunjainak öt törzsével végleg szövetségre léptünk 800 körül, s „hétmagyarok” lettünk, mint Anonymus írja (lat. „dentü” magyarok, a tör. yedi = hét számnév rontott alakja).

Ez volt nagyjából az a múlt, melynek életerőit egyfelől az örökléssel áthoztuk a vérünkben, idegeinkben, a népszellem és a nyelv-génusz révén, másrészt a *reinkarnációink* indítékaiban is az *európai Halak-korszakba*, melynek „*már nem, még nem*” köztes állapotában, „őkor és újkor” között felvettük ugyan a római-latin „ábécét”, azonban ebből a rendszerből lényegében mindig „kilógtunk”, hiába akartak beleszorítani, mint egy kinőtt ruhába, mint az agyonfegyelmző iskolamester a gyereket az elméletek ketrecébe, páncéljába, ez a rendszer mindig hűtlenné lett hozzánk, és máig örizzük az „alternatív”, természetes pogányságunkat, szabadságszeretetünket, igazságérzetünket, kreativitásunkat, jobbat akarásunkat. *Ezek az alaperőink várnak lényegében ma is az igazi, keresztény, szellemi-szociális forma megvalósulására, mely nem a múlt „zenéje”, hanem a szabadság, egyenlőség és testvériség hármasságának, egy igazi „szocializmusa”, melynek terepe a küszöbön álló Vízöntő-korszak lesz, az „élő víz” korszaka, mely a bensőnkben fakad, az önmaga szellemi forrásává lett ember korszaka, ahogy Krisztus Jézus megjövendölte (Ján. 7,38), az Atya és Fiú korszaka után a Szent Szellem korszaka. Ez a jövő ott bujkált már Vajk-István és Koppány személyes konfliktusában, és csak azért nem vált valósággá már akkor, mert az európai emberiségnek át kellett mennie a földesebb én-tudat kialakulásának fázisán, az agyhoztesthez kötött gondolkodás-érzés-akarat kialakulásán, ami természeti szükségyszerűség volt az emberiség földi pályafutása során, ahogy a gyermekből kamasz, ifjú, majd érett ember lesz, s ehhez idő kellett, s az előző, római korszak öröksége. De észre kell venni a fejlődés változásait, azt, hogy a múltból nem vihető át minden a jövőbe, sem Róma, sem a pogány korunk, sem a kialakult, egyoldalú materialista alapelvek. Az egyes ember mintegy kicserélődik sejtjeiben, egész pszichofizikai struktúrájában hétévente, de egyetemes értelemben, Krisztus eljövetele óta is, Aki valóban folyamatosan újáteremti az emberiséget, s eszerint épp a „felnöttségünk” határára érkezünk, „21. életévünkbe” a 21. században, amikor egyre kevésbé fogjuk eltűnni, hogy gyámkodjanak felettünk. Róma kezéből végleg ki fog esni a jogar, a Palladium összetörik, mert jön Krisztus, a magasabb Énünk, Aki felett ezeknek a machinációknak semmi hatalma nincs. Nekünk azonban észre kell vennünk Őt, mint létünk lényegét. Mindezekkel úgy vélem számolnunk kell az „István vagy Koppány” problematika mélyebb, távlatosabb megközelítésében, ahogy maga a Teremtő is ezekkel a komponensekkel, hozzávalókkal „főz” titkos-nyílt laboratóriumában, elsősorban és mindig az „égi hazánk” receptjével, mely azonban szervesen összefügg az idelentiekkel.*

Földi és égi történelem – az őstörténet és a kultúrkorszakok összefüggéseinek vázlata

Függelék

A Képes Krónika részletei Istvánról és Koppányról (Chronicon Pictum, 1358, magyar kiadás 1964, ford. Geréb L.)

40. fejezet (pdf. 29, 1964, p. 90)

Generacio Vecellini de Alamania venientis
 Ascendit quoque de Bauaria Vecellinus videlicet de Wazunburg, qui cum Sancto Stephano in Symigio Cupan ducem interfecit. Capitaneus enim exercitus extitit illo die. Ex istis Jako nascitur principium et origo.

A Németországból jött Vecellin nemzetsége
 Feljött Bajorországból Vecellin is, a wasserburgi, aki Szent Istvánnal Somogyban megölte Koppány vezért; ama napon ugyanis ő volt a sereg kapitánya. Tőle a Ják nemzetség kezdete és eredete.

63. fejezet (pdf. 38, 1964, p. 97)

Sanctus Stephanus primus rex Hungarorum nascitur

Porro Toxun genuit Geycham et Michaellem, Michael vero genuit Calvum Ladizlaum et Vazul, Geycha vero divino premonitus oraculo anno Dominice incarnationis nongentesimo sexagesimo nono, quemadmodum in legenda beati Stephani regis scriptum est, genuit sanctum Stephanum regem ex Sarolth filia Gyula. At rex Stephanus plures quidem genuit filios, sed inter alios habuit unum filium nomine Emericum Deo amabilem et hominibus honorabilem, cuius memoria in benedictione est. Hic autem per inscrutabile divini consilii iudicium raptus est de medio, ne malicia mutaret intellectum eius et ne ficcio deciperet animum eius, quemadmodum de immature morte scribitur in libro Sapiencie. Ut ergo acta ne agamus, et exposita ne exponamus, quot et quantis

virtutibus floruerit, et quam fervens in Dei servicio sanctus confessor Christi Emericus dux fuerit, scribere supersedimus. Quisquis enim hoc scire voluerit, ex legenda eiusdem beatissimi confessoris plenam sanctissime conversationis eius noticiam habere poterit. Nos ea potius, que ab aliis scriptoribus premissa sunt, breviter ac summatim scribere intendimus.

Szent István, első magyar király születése

Taksony pedig nemzette Gézát és Mihályt, Mihály meg nemzette Kopasz (Szár) Lászlót és Vazult. Géza pedig isteni jóslat által intve nemzette Gyula leányától, Sarolttól(25) az Úr megtestesülésének 969-ik évében Szent István királyt, miképpen meg van írva a boldogságos István király legendájában. István király több fiakat nemzett, többek között volt azonban egy Imre nevű fia, akit szeretett az Isten, és tisztelték az emberek, áldott az ő emlékezete. Isten kifürkészhetetlen akaratából elragadta a halál, hogy a "gonoszság meg ne változtassa lelkületét, és hamis képzetek meg ne csalják elméjét" - miképpen a Bölcsesség Könyve írja a korai halálról. De ne tegyük, ami már téve van, és ne adjuk elő, ami már előadatott: így hát nem írjuk le, hány és minő virtusokkal ékeskedett és mily buzgó volt Isten szolgálatában Krisztus szent hitvallója, Imre herceg. Aki ezt tudni kívánja, teljességgel megértheti a boldogságos hitvalló legendájából az ő szent társalkodását. Röviden és sommásan mi csak azt akarjuk inkább megírni, amit más írók mellőztek.

64 (pdf. 39, 1964, p. 97)

Pugna Sancti regis Stephani contra Cupan ducem

Sanctus autem rex Stephanus iam pridem in adolescencia sua contra Cupan ducem fortem et potentem gessit bellum gloriosum. Erat autem Cupan filius Calvi Zyrind, qui etiam vivente Geycha duce, patre sancti Stephani regis ducatum tenebat. Mortuo autem Geycha duce Cupan voluit matrem sancti Stephani regis sibi per cestuosum copulare connubium, et sanctum Stephanum occidere, ducatumque eius sue subdere potestati. Hic fuerat dux Symigiensis. Sanctus autem Stephanus convocatis proceribus suis per interventum beatissimi Martini confessoris divine misericordie imploravit auxilium. Postmodum vero congregato exercitu perrexit obviam hosti suo, et ad amnem Goron primitus accinctus est gladio, ibique ad custodiam corporalis salutis sue duos principes Hunt et Paznan constituit. Tocius autem exercitus sui principem et ductorem Vencelinum hospitem, Alamanum genere, prefecit. Conmisso itaque prelio inter utrumque diu et fortiter est dimicatum, sed divine miseracionis auxilio beatus Stephanus dux gloriosam obtinuit victoriam. In eodem autem prelio Welinus (1) comes interfecit Cupan ducem et largissimis beneficiis a Beato Stephano, tunc duce, remuneratus est. Ipsum vero Cupan beatus Stephanus in quatuor partes fecit mactari: primam partem misit in portam Strigoniensem, secundam in Vesprimiensem, terciam in Iaurinensem, quartam autem in Erdelw. Beatus enim Stephanus dux votum, quod tunc voverat, Deo fideliter reddidit, nam universum populum in provincia Cupan ducis degentem, decimas libero-

rum, frugum ac pecorum suorum cenobio Sancti Martini dare perpetuo iure decrevit. Predictus autem Vencellinus genuit Radi, Radi vero genuit Misca, Misca vero genuit Cupan et Martinum.

Szent István király harca Koppány vezér ellen

Már kora ifjúságában dicső hadat viselt Szent István király a vitéz és hatalmas Koppány vezér ellen. Koppány pedig Kopasz (Szár) Szörénd fia volt és már Szent István király atyja, Géza vezér életében vezérséget viselt; Géza vezér halála után Koppány vezér Szent István király anyját vérfertőző házasságra kívánta, meg akarta ölni Szent Istvánt, hogy vezéri részét a maga hatalma alá hajtsa. Somogyi vezér volt.(26) Szent István király azonban összehívta főembereit, és Szent Márton hitvalló közbenjárása által kérte az isteni irgalmasság segítségét. Majd összegyűjtötte seregét, és az elenség elé indult; a Garam folyó mellett övezték fel először karddal; itt testi épségének őrizetére két főembert rendelt, Hontot és Pázmányt; az egész sereg fejévé és vezérévé pedig német származású vendégét, Vencellint tette meg. Megkezdődött a csata, mindkét részen sokáig és vitézül folyt a viadal; de az isteni irgalmasság segítségével Szent István vezér nyert dicső diadalt. Ebben a harcban Vencellin ispán megölte Koppány vezért, ezért téres jószágokkal jutalmazta őt meg Szent István, aki akkor még vezér volt. Koppányt pedig Szent István négygyé vágatta; egyik részét elküldte az esztergomi, másikat a veszprémi, a harmadikat a győri kapuhoz, a negyediket Erdélybe. Szent István vezér ekkor fogadalmat tett Istennek, ezt hűséggel be is váltotta: elrendelte ugyanis, hogy mind a Koppány vezér földjén lakozó népség gyermekeiből, terméséből és barmaiból örök időkre tizedet adjon Szent Márton klastromának. Az említett Vencellin azután Rádit nemzette, Rádi pedig nemzette Miskát, Miska nemzette Koppányt és Mártont.

Doro torum genuit +
 Gercham et quichael.
 Michi uero genuit cal-
 um ladulaim et va-
 zul. Gercha uero diuis
 premonitus oratio. **A**nno
 domini incarnationis nōgē
 tesimo sexagesimo nono quē
 admodum in legēda bñi ste-
 phani regis scriptum ē gñui
 sanctum stephanum regē ex
 sarolā filia gyula. At rex
 stephanus plures quidē ge-
 nuit filios. s; in alios habuit
 unum filium nomine Eme-
 nentem deo amabilem et comibus
 honorabilem. cuius memoria
 in bñificōne ē. Hic autē per
 insecrabile diuinū consiliū
 iudicium raptus ē de medio
 ne malicia mutaret itellēctū
 eius. et ne fierē deciperet animū

eius quē admodū d' in matia
 morū scribitur in libro sapie.
 ut ergo actū ne agamus. et er-
 posita ne exponamus. quod
 et quantum uirtutibus florent
 et quam feruens in dī sūcio
 scs confessor et Eminentis dñi
 fuerit scribere supersedimus.
 Cuius quis enim hoc scire uo-
 luit ex legēda eiusdē bea-
 tissimi confessoris plenam
 scīssime consulationis eius
 noticiam hīc posuit. Nos et
 potius que ab alijs scriptoribus
 pretermissa sunt breuiter ac
 summa in scēllē incedimus.
 Pugna sū regis Stephi contra
 Cupan Ducem. ~~~~~

sanctus autem rex Stephanus
 iam pridem inadolescētia sua
 contra Cupan ducem fortem
 et potentem gessit bellū glōsū.
 Erat autem Cupan filius cal-
 li zyrind. qui etiam vivente
 Geycha duce p̄re s̄ci stph̄i reḡ
 ducatum tenebat. et postea ab
 Geycha duce Cupan noluit
 matrem s̄ci stph̄i reḡ sibi p̄-
 nictuosum copulare cōmū-
 bium. et sanctum stph̄m occi-
 dere ducatumq; eius sue sub-
 dre potestati. hic fuit dux
 Syrtigienis. s̄ c̄s autē stph̄s
 commotatis procerib; suis p̄-
 interuentum btissimū orar-
 tū confessoris diuine miē
 implorant auxilium. post
 modum vero congregato. et
 exercitu prexit obviam hosti
 suo. et ad annem goron pri-
 mitus acinctus ē gladio.

ibiq; ad custodia corporis salu-
 tis sue dux principes hūit
 et paznan constituit. Totius
 autem exercitus sui principē
 et ducem vencilium vol-
 pitem alamanum gentē p̄fec.
 Conmissa itaq; p̄lio inter-
 utrumq; diu et fortiter est
 dimicatum. s̄ diuine miē
 rationis auxilio b̄s stph̄us
 diu glōsam obtinuit victori-
 am. In eodem autē p̄lio venci-
 lius comes interfecit Cupan
 ducem. et longissimis h̄is
 ab eato stephano tunc duce
 remuneratus ē. Ip̄m uō Cu-
 pan beatus stph̄s in quatuor
 ptes fecit mactari. p̄mā p̄tē
 misit in portam strigoniē.
 scđam in vesp̄miciē. tertiā i
 laurensem. quartā autē i Er-
 delo. Beatus enim stph̄s dux
 notum quod tunc nouerat
 deo fideliter reddidit. Na uni-
 usum populum in prouincia
 Cupan ducis regem dñs
 libor frugum ac pecorum su-
 orum cenobio s̄ci orartini da-
 re p̄petuo iure decreuit. P̄d̄s
 autem vencilius genuit
 Radi. Radi vero genuit oris-
 ca. Orisca vero genuit Cupā
 et orartinū. Sc̄us Rex stph̄s

Ahol keletkezik egy ékes nagy út,
Amellett keletkezik egy halastó-állás.
Hej, regürejtem, regürejtem!
Azt is fölfogá az apró sásocska,
Arra is rászokik csodafiúszarvas.
Hej, regürejtem, regürejtem!
Noha kimennél uram, Szent István király,
Vadászni, madarászni,
De ha nem találnál sem vadat, sem madarat,
Hanem csak találnál csodafiúszarvast,
Hej, regürejtem, regürejtem!
Ne siess, ne siess, uram, Szent István király,
Az én halálomra.
Én sem vagyok vadlövő vadad,
Hanem én is vagyok az Atyaistentől
Hozzád követ.
Hej, regürejtem, regürejtem!
Homlokomon vagyon fölkelő fényes nap,
Oldalamon vagyon árdei szép hold,
Jobb vesémen vannak az égi csillagok,
Hej, regürejtem, regürejtem!
Szarvam vagyon, ezer vagyon,
Szarvam hegyin vagyon százezer szövétnek,
Gyújtatlan gyulladnak, oltatlan alusznak.
Hej, regürejtem, regürejtem!

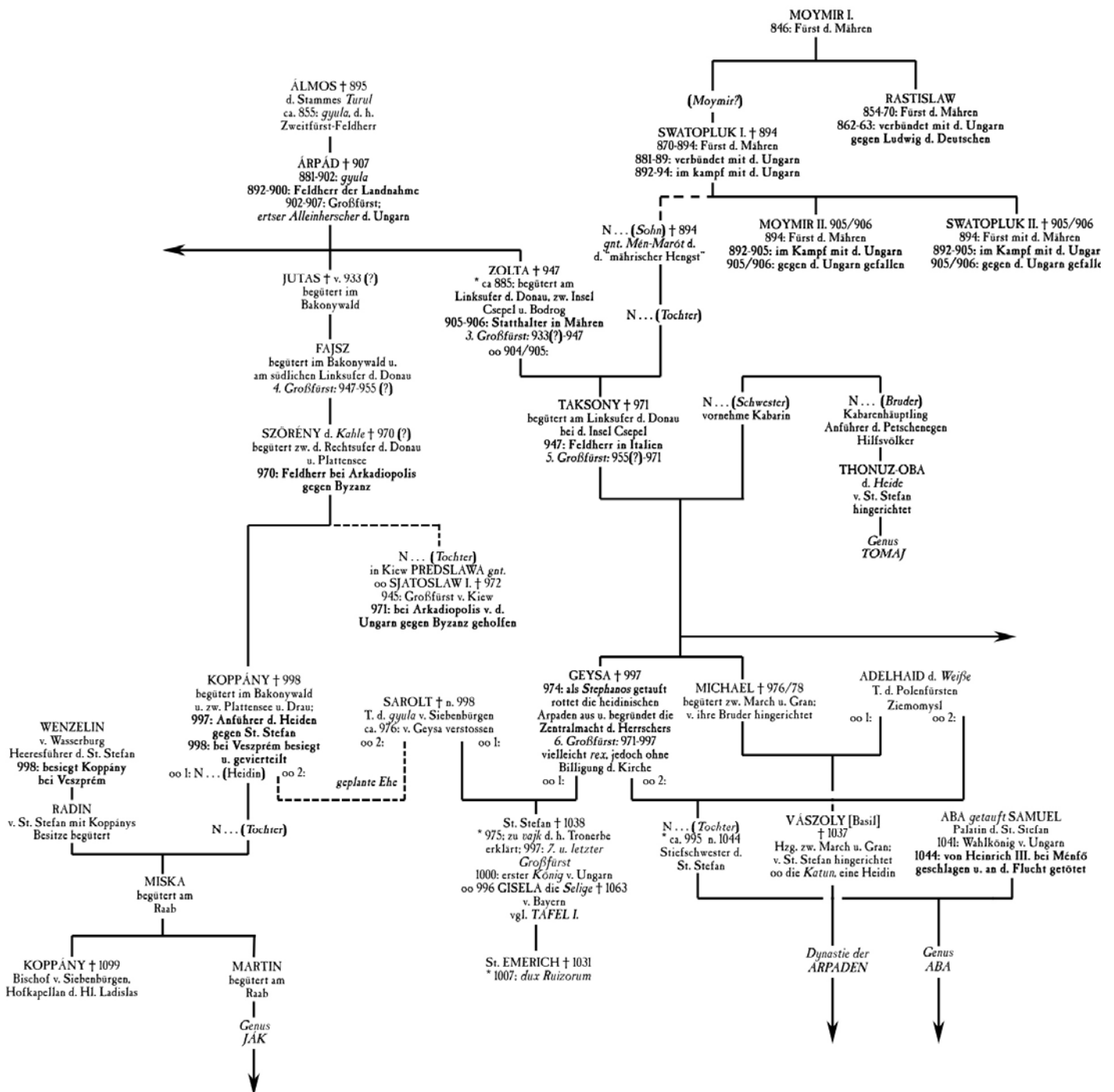
Sebestyén Gyula gyűjtése, 1900 (Ferdinandy)

Szkíta fejedelmi halomsír nemezkárpitjának táltos-ábrázolása, Pazyrik, i.e. 6-5. század (Bakay nyomán; az asszír Marduk és Tiamat harcának ábrázolásai megihlették a szkítákat, amikor Elő-Ázsiában voltak), és jobbra a Dozmati Regösének (Ferdinandy nyomán)

* * *

János Jelenései, 3,7-13., a Vízöntő- vagy Szláv-Ázsiai korszakról (2380-4540 k.):

7. A Filadelfiabeli gyülekezet angyalának is ird meg: Ezt mondja a Szent, az Igaz, akinél a Dávid kulcsa van, aki megnyitja és senki be nem zárja, és bezárja és senki meg nem nyitja:
8. Tudom a te dolgaidat (ímé adtam elődbe egy nyitott ajtót, amelyet senki be nem zárhat), hogy kevés erőd van, és megtartottad az én beszédemet, és nem tagadtad meg az én nevemet.
9. Ímé én adok a Sátán zsinagógájából, azok közül, akik zsidóknak [i.e. hívőknek] mondják magukat és nem azok, hanem hazudnak; ímé azt mívelem, hogy azok eljőjenek és leboruljanak a te lábaid előtt, és megtudják, hogy én szerettelek téged.
10. Mivel megtartottad az én béketűrésre intő beszédemet, én is megtartalak téged a megpróbáltatás idején, amely az egész világra eljő, hogy megpróbálja e föld lakosait [„Mindenki Háborúja Mindenki Ellen”, az Amerikai korszak végén, 6700 k., majd kb. 30 ezer év múlva a fizikai Föld korszakának végén].
11. Ímé eljövök hamar: tartsd meg ami nálad van, hogy senki el ne vegye a te koronádat.
12. Aki győz, oszloppá teszem azt az én Istenemnek templomában, és többé onnét ki nem jő; és felírom őreá az én Istenemnek nevét, és az én Istenem városának nevét, az új Jeruzsálemét, amely az égből száll alá az én Istenemtől, és az én új nevemet.
13. Akinek van füle, hallja, mit mond a Lélek a gyülekezeteknek.

Az Árpád-ház családfájának részlete, itt feltételesem Zsombor az erdélyi gyula, seregszereparancsnok, akinek leányként szerepel Sarolt, István anyja (in SZABOLCS DE VAJAY: *Der Eintritt des ungarischen Stämmebundes in die europäische Geschichte* (862-933), [A magyar törzsszövetség megjelenése az európai történelemben] Mainz, 1968, Tafel III., Ungarn)

ANDREÆ PRIMI

EDICTUM SIVE CONSTITUTIONES.⁽¹⁾

Ut quicumque ungarus seu peregrinus in Ungaria, deposito scythico, gentili et ethnico ritu, ad veram Jesu Christi fidem illico non rediret, ac sacram legem a divo rege Stephano traditam non reciperet, capite et bonis mularetur.

§. 1. Civitates, oppida, villæ, templa demolita dirutaque reficerentur.

§. 2. Pontifices et collegia sacerdotum pristino more observarentur, et illis parerent.

§. 3. Ritus omnes christiani revocarentur.

§. 4. Profanas et scythicas cæremonias, fal-

losque deos abrogarent, et simulacra demolirentur.

§. 5. Si quis Deo, sanctisque ejus et sacerdotibus malediceret, aut in eos mali quid patra- ret, Dei primum, tum vindictam suam incursu- rum se sciret.

§. 6. Quicumque sacris addictum aut etiam profanum hominem occidisset, peccatum more veteri expiaret. Omnes demum a cædibus, latrociniiis ac cæteris injuriis et vi, abstinerent.

§. 7. Qui vero constitutionem hanc contem- neret et ei animo reluctaretur, capitis et rerum omnium reus esset: edixit.

(1) I. Endre király állítólagos edictumát a magyar törvény-gyűjtemény első kiadói, Mossóczi Zachariás és Telegdi Miklós püspökök, Bonfinius történeti elbeszélése nyomán (Rerum Ung. Decad. II. Lib. II. pag. 197. Zsámboki János kiad. 1381.) szerkesztették és iktatták a törvények közé, oldaljegyzetben jelölve meg a forrást, a melyből vették. E jegyzetet a Corpus Juris későbbi kiadói elhagyták.

ELSŐ ENDRE

PARANCSOLATJA VAGY RENDELÉSEI.

Megparancsolta: hogy minden magyar avagy jövevény Magyarországon, ki a scythiai ősi pogány szokást el nem hagyja, Jézus Krisztus igaz vallására nyomban vissza nem tér és nem hallgat a szent törvényre, melyet a di- csőséges István király adott vala, feje és jó- szága vesztével bűnhődjék.

1. §. Városok, mezővárosok, faluk, épít- sék meg ismét a ledöntött és elpusztult tem- plomokat.⁽¹⁾

2. §. Főpapok és papi gyülekezetek a régi tiszteletben tartassanak és mindenki engedjen nekik.

3. §. Minden keresztyén szertartást vissza kell hozni.

4. §. A szentségtelen scythia szokásoktól és

hamis istenekről forduljanak el és rontsák el a bálványokat.

5. §. Valaki Istent és az ő szentjeit és papjait szidalommal illetné, vagy valami go- noszságot cselekednék azokon, tudja meg, hogy elsőben Isten, azután az ő büntető ha- ragja⁽²⁾ száll reá.

6. §. A ki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, lakoljon a régi mód sze- rint⁽³⁾ bűnéért. Végezetre vérontástól, ragado- zástól és egyéb bosszuság és erőszak tételé- től minden ember tartózkodjék.

7. §. A ki pedig ezen rendelést megvetné és ellene szegülne annak az ő szívében, fejére és minden jószágára ítéltsék.

(1) Bonfinius elbeszéléseben e pont így hangzik: *Vicus, oppidum et civitas quaeque, demolita templu basilicasque reficito.* E szerint a Corpus Juris szövegében *reficerentur* hibásan áll *reficerent* helyett; ezért a fordítást a helyesebb szerkezethez alkalmaztuk.

(2) T. i. a királyé.

(3) T. i. Szent István törvényei szerint: II. k. 16. és 46. fej.

Fordító.
M.

Szent László I. k.

CAPUT 22.

Pœna gentium ritu sacrificantium.⁽¹⁷⁾

Quicumque ritu gentium⁽¹⁸⁾ juxta puteos lapides obtulerint,⁽¹⁹⁾ reatum suum bove sacrificaverint, vel ad arbores et fontes et

22. FEJEZET.

A pogány módra áldozók büntetése.⁽⁵⁾

A ki pogány módra kutak mellett áldoz, avagy fának és forrásnak és kőnek ajándokot ajánl, akárki legyen, egy ökörrel bűnhődjék érte.

„Pogány” szokásaink emléke I. Endre és I. László korából, Magyar Törvénytár, 1899.

A VILÁGKORSZAKOK ÉS AZ ARKANGYALI KORSZAKVEZETÉSEK
ÖSSZEFÜGGÉSEI TRITHEMIUS NYOMÁN (DE SEPTEM SECUNDEIS, 1508)

I:

1. *Oriphiél*/Szaturnusz, a „világ teremtésétől” (i.e. 5205), 354 év és 4 hónapig
(II. Ősiráni kultúrkorszak az Ikrek jegyében, i.e. 6260-4100 k., kulminációs időszak, zenit a korszakok közepe táján, $\pm$ 1-200 év; a „0.” év itt feltehetően az árja, jafetita rassz felemelkedésének kezdetére utal, közel van a bizánci éra kezdőévéhez, i.e. 5509-hez, míg a zsidó időszámítás i.e. 3760-ban kezdődik; ld. még Ján.Jel. 2-3, a 7 gyülekezet az Atlantisz utáni 7 kultúrkorszakot jelképezi, Ősiráni = *SZMIRNA*, előtte i.e. 8420-tól Óshindu = *EFEZUS*)

2. *Anaél*/Vénusz, 354-708 / i.e. 4851-4497

3. *Zachariél*/Jupiter, 708-1063 / i.e. 4497-4143

4. *Raphaél*/Merkúr, 1063-1417 / i.e. 4143-3789

(III. Egyiptomi-Babiloni kultúrkorszak a Bika jegyében, i.e. 4100-1940 k., *PERGAMUM*)

5. *Samaél*/Mars, 1417-1771 / i.e. 3789-3435

6. *Gabriél*/Hold, 1771-2126 / i.e. 3435-3081

7. *Michaél*/Nap, 2126-2480 / i.e. 3081-2727

II:

1. *Oriphiél*/Szaturnusz, 2480-2834 / i.e. 2727-2373

2. *Anaél*/Vénusz, 2834-3189 / i.e. 2373-2019

3. *Zachariél*/Jupiter, 3189-3543 / i.e. 2019-1665

(IV. Görög-Római kultúrkorszak a Kos jegyében, i.e. 1940 – AD 220 k., *THIATIRA*)

4. *Raphaél*/Merkúr, 3543-3897 / i.e. 1665-1311 (zenit: 1485 k., árjak Indiában)

5. *Samaél*/Mars, 3897-4252 / i.e. 1311-957 (zenit: 1131 k., egyipt. újbir., AsszírIA első virágkora, „tengeri népek” támadásai, bronzkori összeomlás)

6. *Gabriél*/Hold, 4252-4606 / i.e. 957-603 (zenit: 776 k., archaikus gör. városállamok, Róma 753; Kos-korszak zenitje 860 k.)

7. *Michaél*/Nap, 4606-4960 / i.e. 603-249 (zenit: 422 k., Perzsia, klasszikus görögség, 597-538 zsidók babiloni fogsága, 560-480 k. Gautama Buddha, 336-323 N. Sándor)

III:

1. *Oriphiél*/Szaturnusz, 4960-5315; Róma alapításának 751., Octavianus 42., Oriphiél 245. évében született Jézus Szűz Máriától, a júdeai Bethlehemből (zenit: i.e. 68 k., Spartacus-felkelés 74-71)

2. *Anaél*/Vénusz, 5315-5669 / AD 109-463 (zenit: AD 287 k., Diocletianus kora)

(V. Keresztény-Germán kultúrkorszak a Halak jegyében, AD 220-2380, *SZÁRDISZ*)

3. *Zachariél*/Jupiter, 5669-6023 / AD 463-817 (zenit: 641 k., frankok, arabok, avarok)

4. *Raphaél*/Merkúr, 6023-6378 / AD 817-1171 (zenit: 995 k., III. Ottó, Vajk vs Koppány)

5. *Samaél*/Mars, 6378-6732 / AD 1171-1525 (zenit: 1350 k., nagy pestisjárvány, 100 éves háború; Halak-zenit 1300 k.)

6. *Gabriél*/Hold, 6732-7086 / AD 1525-1879 (zenit: 1704 k., XIV. Lajos, N. Péter cár, Rákóczi, spanyol örökösödési háború, 1713. Pragmatica Sanctio)

7. *Michaél*/Nap, 7086-7440 / AD 1879-2233 (Ján. Jel. 12,7-12; zenit: 2058 k., a „szocialista kísérlet” elleni magyar szociális forradalom 100. évf. táján; Szt. Malakiás pápa-jóslata: az utolsó pápa a 21. században? In A. de Wyon: *Lignum vitae*, 1595, II, p. 311);

folyt. köv. előlről, Oriphiéllal

(VI. Szlav-Ázsiai kultúrkorszak a Vízöntő jegyében, AD 2380-4540 k., *FILADELFIA*,

Testvéri Szeretet kora, zenit: 3460 k., Maitreya Buddha;

VII. Amerikai kultúrkorszak a Bak jegyében, AD 4540-6700 k., *LAODICEA*,

„Mindenki Háborúja Mindenki Ellen” †, folyt. köv. 6. és 7. főkorszak)

Életrajz

Z. Tóth Csaba (1961), művelődéstörténész, őstörténész, grafikus-tipográfus. Családi gyökerei Zalában, Somogyban, Vasban erednek, egyik anyai dédanyja révén az 1587 előtti Skóciában. 1979-ben ötvösség és rajz-mintázás szakon végzett a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában. 1979-81 között díszlet-jelmeztervezési tanulmányokat folytatott a budapesti Képzőművészeti Főiskolán. 1982-től szabad stúdiumok a szellemtudományok körében (filozófia, egyetemes vallástörténet, bibliatudomány, metafizika, antropozófia, néprajz, történelem és segédtudományai). 1984 őszétől rövid ideig filozófiát és teológiát hallgatott a budapesti Pázmány Péter Hittudományi Akadémián. 1985-86-ban írta első néprajzi, összehasonlító vallástörténeti tanulmányait a magyar népmesékről, a kereszténységről és az antik szellemi hagyományokról, s ekkortól kezd kialakulni „holisztikus” ismeretelméleti szemlélete, mellyel az ember és a világ szerves, szellemi és fizikai összefüggéseinek vizsgálatára, a „hit és megismerés” középkor óta szétvált útjainak újraegyesítésére törekszik. Ebben tanítómestereinek vallja Hamvas Bélát (1982-), Várkonyi Nándort (1976-), Kerényi Károlyt (1985), Pap Gábort (1977-86), László Andrást (1983-86), Rudolf Steinert (1985-), Massimo Scaligerot (1984-), Georg Kühlewindet (1988-), Kálmán Istvánt, Makovecz Imrét (1992-). 1990 óta több mint 150 publikációja (tanulmány, esszé, interjú, fordítás, recenzió) olvasható több folyóiratban (Harmadik Part, Országépítő, Liget, Igen, Kapu, Hitel, Életünk, Turán, Szabad Gondolat, Képmás), szellemtudományi, magyar őstörténeti, néprajzi, társadalomelméleti és politikatörténeti témákban. Több írása megjelent az Országépítő internetes portálján (orszagepito.hu), és a hollandiai magyarság Mikes International és Journal of Eurasian Studies online-folyóirataiban (federatio.org). Egyik recenziója, amely Európa egyesítésének történeti előzményeivel foglalkozik, a svájci Perseus kiadó honlapján olvasható angol nyelven (perseus.ch). A Harmadik Part negyedéves periodika szerkesztője, szerzője, majd tipográfusa 1990-1995 között, a lap fennállása idején. 1986 óta foglalkozik reklámgrafikával, nyomdai előkészítéssel, többnyire szabadúszóként. 1999-ben tanulmányokat kezdett a Miskolci Egyetem Bölcsészkarának kulturális és vizuális antropológia tanszékén. 1999 áprilisában született fia, 2000 júliusában pedig lánya. Kiadás előtt álló kötetei: 1. *A szellemtudomány kapujában*, 2. *„...jött legelőbb az aranykor...” – magyar őstörténeti tanulmányok*, 3. *A bennünk élő jövő – társadalomelméleti esszék*, 4. *Apokrif történelem – politikatörténeti vizsgálódások*, 5. *Egy skót család Magyarországon*. Magyar őstörténettel intenzívebben 1992 óta foglalkozik, felfogására legnagyobb hatással Dümmerth Dezső, Berze Nagy János, László Gyula, Götz László, Sebestyén László és Padányi Viktor munkássága, valamint a történeti források és a sztyeppei és honfoglaláskori régészeti leletanyag megismerése volt. A szavárd- vagy szabir-magyar őstörténet kérdéseivel először Dümmerth: Az Árpádok nyomában c. művében találkozott a 80-as években, majd 1992-ben Götznél, Padányinál részletesebben, s 1998-ban egy Finnugor/Uráli regék és mondák c. gyűjtemény révén szenvedélyévé vált a méltatlanul elfeledett szavárd-magyarok kutatása. Szavárd-magyar őstörténeti konferencia, expedíció és kötet tervével kereste meg 2005-ben az Azerbajdzsáni Köztársaság nagykövetét, Dr. Hasan Hasanovot, majd 2008-2010 között meghívott előadó a követség által rendezett „Kultúrák párbeszéde” konferencia-sorozaton (előadásai: 1. A szavárd-magyarok nyomában, 2. A kaukázusi Albánia és a sztyeppei népek, 3. A kadocsa népnév délnyugat-káspi eredete). 2009-ben részt vett a csíkszeredai Sapientia Egyetem és az Amszterdami Egyetem által rendezett Magyar őstörténet és kereszténység c. konferencián (A sztyeppei népek és a kereszténység, in *A szkíta népek ősvallása*, 2010). A Turán, magyar őstörténeti folyóirat szerkesztője, nyomdai előkészítője, szerzője 2009-2010 között. *Magyar őstörténeti tanulmányok* c. kötete megjelent a Mikes International online-kiadásában, 2010 karácsonyán. Újabb tanulmányait, az Aveszta részleteinek általa készített első magyar nyelvű fordításával, kommentárjával 2011 őszén foglalta össze, a *Restitutio Historiae Veterum Magarii – A magyar őstörténet helyreállítása* című kötetében (issuu.com). Több, vetített-képes előadásvázlatot készített a magyar őstörténetről az általános iskolák 5-6. és 10. osztálya számára, történelemtanároknak, folyamatosan kutat, ír, régészeti szakkikket fordít.

Z. TÓTH CSABA (1961) őstörténeti munkásságáról:

„.....monumentális művét elolvasva, elismeréssel kell adóznom a teljesítménye előtt. Történelemszemlélete rokonszenves, felkészültsége is kedvező.” – DR. BAKAY KORNÉL, régész-történészprofesszor, 1998. dec.-i leveléből

„A szabirokkal még senki sem foglalkozott ennyit, mint Ön! Fordítsa le a munkáját oroszra, és én lehetővé teszem, hogy Azerbajdzsában megszerezze a doktori fokozatát ebből a témából!” – DR. HASZAN HASZANOV, az Azerbajdzsáni Köztársaság budapesti nagykövete, 2005 kora őszén (expedíció, őstörténeti konferencia és kötet tervével kereste meg a szerző)

„A munkád értő, alapos, újszerű, magával ragadó, témafelvetése is közérdeklődésre tarthat számot, így a kiadás bármely kiadó büszkeségére válna.” – DR. CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY, néprajzkutató, 2008. októberi leveléből

„Magyar őstörténeti tanulmányok” címmel megjelenés előtt álló, ... hatalmas anyagot felölelő tanulmánykötete jól tükrözi a szerzőnek a magyar őstörténetben szerzett alapos forrásismeretét, elmélyült tájékozottságát.” – DR. BÁRDI LÁSZLÓ, egyetemi docens, a Pécsi Tudományegyetem Ázsia Intézetének alapító igazgatója, 2009. dec. 7.-i ajánlásából

„A szerző könyve alapvető a magyar őstörténet kutatása szempontjából. Olyan hasznos és hiányt pótló kézikönyv lehet, amely segít a tájékozódásban valamennyi kutatónak.... A szerző felkészültsége olyan, hogy képes nézeteit, eredményeit kellő tudományossággal képviselni.”
– DR. MARÁCZ LÁSZLÓ, nyelvészprofesszor, University of Amsterdam, 2010. szept. 24.-i ajánlásából

venatus61@gmail.com